

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยเรื่องที่ 3 เรื่อง

การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฃาปนกิจศพ
Development and upgrade of Buddhist temples ways of life and
communities, cremation model

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเตาเผาศพอัจฉริยะ
เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง

Buddhist innovation and improving the quality of life with intelligent
cremation furnace to reduce the amount of carcinogens.

โดย

พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ผศ.ดร. และคณะ

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2564

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800764014

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยเรื่องที่ 3 เรื่อง

การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการจาปนกิจศพ
Development and upgrade of Buddhist temples ways of life and
communities, cremation model

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเตาเผาศพอัจฉริยะ
เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง

Buddhist innovation and improving the quality of life with intelligent
cremation furnace to reduce the amount of carcinogens.

โดย

พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ผศ.ดร. และคณะ

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2564

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800764014

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub - Research Report 3

Development and upgrade of Buddhist temples ways of life and communities, cremation model

Under Research plan

Buddhist innovation and improving the quality of life with intelligent cremation furnace to reduce the amount of carcinogens.

By

Asst. Prof. Dr. Phrakhru Wirunsutakhun

Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University

B.E. 2564

Research Project Funded

by Science Research and innovation Promotion Fund

MCU RS 800764014

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย	: การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการ ฌาปนกิจศพ
ผู้วิจัย	: พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ผศ.ดร. และคณะ
หน่วยงาน	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ	: 2564
ทุนอุดหนุนการวิจัย	: กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฌาปนกิจศพ มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อส่งเสริมระบบการเผาศพโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ 2. เพื่อสร้างคู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ 3. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อสามารถใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ได้กลุ่มตัวอย่างจากการสัมภาษณ์ พระสงฆ์ จำนวน 10 รูป ผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน นักวิชาการ จำนวน 5 คน จัดสัมมนา จำนวน 17 คน ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 30 คนรวม 45 คน และวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)ตามประเด็นที่ได้ศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า

1. จากการทดลองใช้เตาเผาอัจฉริยะพบว่า ปริมาตรอากาศส่วนเกินในการเผาไหม้ (excess air) ร้อยละ 50 หรือที่ปริมาตรออกซิเจน ร้อยละ 7 พบว่ามีค่าต่ำกว่ามาตรฐานที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำหนดไว้ ช่วยลดมลพิษ ไดออกซิน พีวแรนส์กลีน คิววัน และการส่งเสริมระบบการเผาศพโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะให้กับทางวัดและจัดทำเอกสารชี้แจงต่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมควบคุมมลพิษ ได้ตระหนักถึงเรื่องการปรับเปลี่ยนเตาเผาศพที่สามารถลดค่าใช้จ่ายเชื้อเพลิง และรักษาสิ่งแวดล้อม

2. คู่มือการใช้เตาเผาศพอัจฉริยะมีรายละเอียดดังนี้ 1) ปัญหามลพิษจากการเผาศพ 2) เตาเผาศพอัจฉริยะทางเลือกใหม่ 3) ประโยชน์จากการใช้เตาเผาศพอัจฉริยะโดยคู่มือนี้จะแนะนำปัญหามลพิษจากการเผาศพ คุณสมบัติของเตาเผาศพอัจฉริยะทางเลือกใหม่ วิธีการใช้งาน และประโยชน์จากการใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ

3. ส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อสามารถใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะ ด้วยการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องมลพิษ และทางเลือกใหม่เพื่อลดมลพิษอบรมสชาติการใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะ และสชาติการใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะ ถวายเป็นความรู้แก่เจ้าอาวาสที่ให้ความสนใจ

Research Title	: Development and upgrade of Buddhist temple Ways of Life and Communities cremation model
Research	: Asst. Prof. Dr.Phrakhru Wirunsutakhun
Department	: ahachulalongkornrajavidyalaya University
Fiscal Year	: 2021 (B.E. 2564)
ทุนอุดหนุนการวิจัย	: Science Research and Innovation Promotion Fund

Abstract

The objectives of “Development and upgrade of Buddhist temple Ways of Life and Communities cremation model” are: 1. to encourage the use of smart crematorium in cremation ceremony, 2. to make a manual of the smart crematorium, and 3. to promote and develop knowledge of undertakers in using the smart crematorium. The research methodology used in the study consists of qualitative research method, action research method and quantitative research method. The data of the study were collected by from interviews with 10 monks, 5 academics, 5 community leaders, 17 seminar participants, and 30 activity participants. The data were analyzed by content analysis.

The results of the study were found that:

1. The results obtained from the trial of smart crematorium indicated that the percentage of excess air or oxygen capacity is below the standard level announced by Ministry of Natural Resources and Environment. The smart crematorium helps reduce pollutions, smoke, smell, dioxin and furans and the use of it should be promoted to temples. And the document report should be submitted to National Office of Buddhism and Pollution Control Department to realize the adjustment of the existing crematorium into smart crematorium for cost reduction and environment preservation.

2. Details in the smart crematorium manual are as follows: 1) Pollutions from cremation, 2) New option of smart crematorium, and 3) Advantages of the smart crematorium. The manual also covers qualification, how to operate, advantages of the smart crematorium.

3. The promotion and development of knowledge to undertakers and the temple abbots in operating the smart crematorium are through training in dangers of pollutions and benefits of the smart crematorium.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาเตาเผาศพอัจฉริยะเชิงพุทธวิธีสำหรับชุมชนเมือง” ได้สำเร็จด้วยดี เนื่องด้วยได้รับความเมตตา อนุเคราะห์ เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล และผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับงานวิจัย และผู้ทรงคุณวุฒิที่ร่วมสนทนากลุ่มทุกท่าน ที่ให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะและข้อเสนอแนะในการตรวจสอบเครื่องมือ ได้ให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบ แก้ไขความสอดคล้องของเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยให้สมบูรณ์

การพัฒนาแบบการพัฒนาเตาเผาศพอัจฉริยะเชิงพุทธวิธีสำหรับชุมชนเมือง นับว่าเป็นแนวคิดใหม่และมีความจำเป็นต้องมีการศึกษา ค้นคว้าต่อยอดเกี่ยวกับการนำไปใช้งาน ซึ่งผู้วิจัยและคณะ อาจจะมีประสบการณ์ในงานวิจัยการทางนวัตกรรมมาปณกิจศพแนวใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย หากมีข้อผิดพลาดประการใดในการพัฒนานวัตกรรมมาปณกิจศพ ผู้วิจัยและคณะน้อมนำไปปรับปรุงและพัฒนาแก้ไขต่อไป

งานวิจัยนี้ จะไม่สามารถสำเร็จได้หากปราศจากความช่วยเหลือจากบรรดาผู้มีพระคุณทั้งหลาย ผู้วิจัย และคณะผู้บริหาร เจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และขอเจริญพรขอบคุณกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ที่ได้อนุมัติทุนอุดหนุนงบประมาณการวิจัย ให้บุคลากรได้มีโอกาสพัฒนาองค์ความรู้ด้านการวิจัย เป็นแนวทางในการพัฒนางานวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เนื่องด้วยได้รับการช่วยเหลือสนับสนุน เอื้อเฟื้อเกื้อกูลเมตตาอนุเคราะห์ จากท่านผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ คณะผู้วิจัยขอขอบกราบขอบพระคุณทุกท่าน มา ณ โอกาสนี้

พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ผศ.ดร.

และคณะ

ธันวาคม 2564

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(ข)
กิตติกรรมประกาศ.....	(ค)
สารบัญ.....	(ง)
สารบัญตาราง.....	(ฉ)
สารบัญแผนภาพ.....	(ช)
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 ปัญหาการวิจัย.....	3
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	3
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	3
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
1.7 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	5
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสปีหรือ.....	6
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเมือง.....	8
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการทำคู่มือ.....	17
2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับยกระดับคุณภาพชีวิต.....	38
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม.....	45
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	55
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	63
3.1. รูปแบบการวิจัย.....	63
3.2 พื้นที่การวิจัย.....	65
3.3 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	66
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	68
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	69
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	70
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	72
4.1 การส่งเสริมระบบการเผาผลาญโดยใช้เตาเผาผลาญอัจฉริยะ.....	72
4.2 แนวทางการส่งเสริมระบบการเผาผลาญโดยใช้เตาเผาผลาญอัจฉริยะ.....	78

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
4.3 คู่มือในการจัดการเผาเผาศพอัจฉริยะ.....	80
4.4 โครงการส่งเสริมวิชาชีพ “ผู้บริหารจัดการเมรุ” แก่เยาวชนและผู้สนใจ.....	80
4.5 การส่งเสริมและพัฒนาความรู้แก่ “นักบริหารจัดการเมรุ” สับเพื่อ.....	90
4.6 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	101
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	102
5.1 สรุปผลการวิจัยและสร้างคู่มือในการจัดการเผาเผาศพอัจฉริยะ.....	102
5.2 การส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่ผู้บริหารจัดการเมรุ (สับเพื่อ).....	105
5.3 อภิปรายผลการวิจัย.....	110
5.4 ข้อเสนอแนะ.....	112
บรรณานุกรม.....	114
ภาคผนวก.....	118
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	119
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญ รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และสนทนากลุ่มเฉพาะ.....	131
ภาคผนวก ค ภาพประกอบการวิจัย.....	138
ภาคผนวก ง ใบรับรองจริยธรรมการวิจัย.....	149
ประวัติคณะผู้วิจัย.....	152

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	แสดงเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการศึกษา การพัฒนาบุคคลและการฝึกอบรม.....	47
3.1	แสดงกิจกรรมอบรม.....	67
4.1	แสดงสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน	86
4.2	แสดงความสามารถทักษะการเป็นนักบริหารจัดการเมรุของผู้ตอบแบบประเมิน.....	87
4.3	แสดงเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับความสามารถทักษะการเป็นนักบริหารจัดการเมรุ โดยภาพรวมก่อน และหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอิทธิบาท 4.....	88
4.4	แสดงเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับความสามารถทักษะการเป็นนักบริหารจัดการเมรุ โดยภาพรวมก่อน และหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอิทธิบาท 4 ด้านที่ 1 ความชอบหรือความสนใจก่อนและหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอิทธิบาท 4	88
4.5	แสดงเปรียบเทียบระดับความสามารถทักษะการเป็นนักบริหารจัดการเมรุ โดยภาพรวมก่อน และหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอิทธิบาท 4 ด้านที่ 2 ความตั้งใจ ก่อนและหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอิทธิบาท 4	89
4.6	แสดงเปรียบเทียบระดับความสามารถทักษะการเป็นนักบริหารจัดการเมรุ โดยภาพรวมก่อน และหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอิทธิบาท 4 ด้านที่ 3 ความตั้งใจ ก่อนและหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอิทธิบาท 4	89
4.7	แสดงเปรียบเทียบระดับความสามารถทักษะการเป็นนักบริหารจัดการเมรุ โดยภาพรวมก่อน และหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอิทธิบาท 4 ด้านที่ 4 การคิดทบทวนไตร่ตรอง ก่อนและหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอิทธิบาท 4.....	90

สารบัญแผนภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
2.1 แสดงสัญลักษณ์ที่นิยมใช้ในการเขียน Flow Chart.....	33
2.2 แสดงภาพตารางประกอบ ตัวอย่างการเขียน Flow Chart	34
4.1 แสดงแบบจำลองพิมพ์เขียวเตาเผาศพอัจฉริยะ.....	72
4.2 แสดงแบบจำลองเครื่องพ่นสารวิมุตติ และเตาเผาศพต้นแบบเพื่อทดลองใช้สารวิมุตติในการฃาปนกิจ.....	73
4.3 แสดงเครื่องพ่นสารวิมุตติ และเตาเผาศพต้นแบบเพื่อทดลองใช้สารวิมุตติในการฃาปนกิจ.....	73
4.4 แสดงแบบจำลองระบบการทำงานของเครื่องพ่นสารวิมุตติ และเตาเผาศพต้นแบบเพื่อทดลองใช้สารวิมุตติในการฃาปนกิจ.....	74
4.5 แสดงระบบการทำงานของเครื่องพ่นสารวิมุตติ และเตาเผาศพต้นแบบ เพื่อทดลองใช้สารวิมุตติในการฃาปนกิจ.....	75
4.6 แสดงคณะผู้วิจัย และทีมงานติดตั้งเตาเผาอัจฉริยะพร้อมหัวฉีดวิมุตติเพื่อการทดลองใช้จริง ที่วัดพิรุณศาสตร์.....	75
4.7 แสดงทีมงานดำเนินการปรับเตาเผาศพเก่าให้สามารถรองรับเครื่องพ่นสารวิมุตติพร้อมหัวฉีดวิมุตติ เพื่อการทดลองใช้จริง ที่วัดพิรุณศาสตร์.....	76
4.8 แสดงการเก็บตัวอย่างอากาศจากปล่องเมรุ วัดวัดพิรุณศาสตร์.....	77
4.9 แสดงเตาเผาศพต้นแบบ หลังทดลองเผา และใช้สารวิมุตติในการฃาปนกิจ.....	78
4.10 แสดงพิธีมัตตราสัง.....	92
4.11 แสดงผู้ดูแลเมรุเตาเผาศพอัจฉริยะและควบคุมการเผาศพ	99
4.12 แสดงทีมวิศวกรผู้ออกแบบเตาเผาศพอัจฉริยะ และเครื่องพ่นสารวิมุตติ กำลังอธิบายรายละเอียดการทำงานของเครื่อง.....	100
4.13 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	101
5.1 แสดงระบบการทำงานของเครื่องพ่นสารวิมุตติ และเตาเผาศพต้นแบบ เพื่อทดลองใช้สารวิมุตติในการฃาปนกิจ.....	105
5.2 แสดงพิธีมัตตราสัง.....	108

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ฝุ่นละอองในบรรยากาศเป็นปัญหามลพิษทางอากาศที่สำคัญอย่างหนึ่งในชุมชนและเมืองใหญ่ ๆ และส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ฝุ่นละออง คืออนุภาคของแข็ง ขนาดเล็กที่ลอยลอยอยู่ในอากาศ ซึ่งเกิดจากวัตถุที่ถูกทุบ ตี บด กระแทก จนแตกออกเป็นชิ้นส่วนเล็ก ๆ เมื่อถูกกระแสลมพัดก็จะปลิวกระจายตัวอยู่ในอากาศ และตกลงสู่พื้น ซึ่งเวลาในการตกจะช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับน้ำหนักของอนุภาคฝุ่น แหล่งกำเนิดของฝุ่นจะแสดงถึงคุณสมบัติความเป็นพิษของฝุ่นด้วย เช่น แอสเบสตอส ตะกั่ว ไฮโดรคาร์บอน กัมมันตรังสี ฝุ่นแบ่งตามขนาดเป็น 2 ส่วน คือ ฝุ่นขนาดใหญ่ และฝุ่นขนาดเล็ก ซึ่งเรียกว่า PM10 (ฝุ่นละอองที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตั้งแต่ 10 ไมครอนลงมา) แหล่งที่มาของฝุ่นละอองในบรรยากาศ โดยทั่วไปจะแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ฝุ่นละอองที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ (Natural Particle) และฝุ่นละอองที่เกิดจากกิจกรรมที่มนุษย์ (Man-made Particle) ผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์ นอกจากฝุ่นละอองจะทำให้เกิดอาการระคายเคืองตาแล้ว ยังทำอันตรายต่อระบบหายใจ เมื่อเราสูดเอาอากาศที่มีฝุ่นละอองเข้าไป โดยอาการระคายเคืองนั้นจะเกิดขึ้นตามส่วนต่าง ๆ ของระบบทางเดินหายใจขึ้นอยู่กับขนาดของฝุ่นละออง โดยฝุ่นที่มีขนาดใหญ่ร่างกายจะดักไว้ได้ที่ขนจมูก ส่วนฝุ่นที่มีขนาดเล็กนั้นสามารถเล็ดลอดเข้าไปในระบบหายใจ ทำให้ระคายเคือง แสบจมูก ไอ จาม มีเสมหะ หรือมีการสะสมของฝุ่นในถุงลมปอด ทำให้การทำงานของปอดเสื่อมลง

ในสังคมไทยเป็นสังคมที่ดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ชุมชนเมืองและวัดไม่สามารถแยกจากกันได้ โดยเฉพาะวัดมีสถานที่ติดกับชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมและการประกอบกิจ หรือพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้เป็นพิธีกรรม มีการประกอบกิจศพแทบทุกวัน

การประกอบกิจศพแต่ละครั้งนั้น มีสิ่งแฝงอันตรายที่ประชาชน ยังไม่รู้และรู้เท่าไม่ถึงการณ์ คือสารที่เป็นมลพิษทางอากาศ เกิดจากพิธีกรรมที่ประชาชนประกอบขึ้นใน ซึ่งมีเส้นทางการเชื่อมโยงจากความเชื่อและความศรัทธาของชาวพุทธ จึงเป็นจุดเริ่มต้นปัญหาคุณภาพของชุมชนเมือง โดยจะเป็นที่สนใจของกลุ่มที่เรียกว่าการพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการประกอบกิจศพ วัดและชุมชน ซึ่งต้องการที่จะอยู่อาศัยภายในเมืองที่มีสภาพแวดล้อมดีและมีสิ่งอำนวยความสะดวก ให้เกิดการคิดสร้างสรรค์ใหม่ด้วยวิถีพุทธ ความเชื่อมต่อระหว่างคน สถานที่และอัตลักษณ์เข้าด้วยกันให้เกิดชุมชนวิถีพุทธ ที่รักษาสิ่งแวดล้อม ด้วยเตาเผาศพอัจฉริยะ การนำเตาเผาศพอัจฉริยะมาใช้ในชุมชนเมือง ก่อนที่จะนำมาใช้จริงในชุมชนจะมีการอบรมสัปดาห์เพื่อให้สามารถใช้เตาเผาศพอัจฉริยะที่ได้ทำการพัฒนาขึ้น โดยการให้ความรู้และแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมเป็นสิ่งจำเป็น กระบวนการให้การศึกษาแก่สัปเหร่อโดยเฉพาะการสื่อความหมายที่จะช่วยแจ้งข้อมูลข่าวสาร ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ และยังสามารถสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับคุณภาพของสิ่งแวดล้อมที่จะขึ้น โดยการสื่อความหมายสามารถดำเนินการได้หลายวิธี

เช่น การจัดศูนย์ข้อมูลข่าวสารประชาสัมพันธ์ การจัดทำแผ่นป้าย แผ่นพับโปสเตอร์ และคู่มือสื่อความหมาย พบว่าคู่มือสื่อความหมายจะได้เปรียบกว่า วิธีการสื่อความหมายด้วยวิธีการอื่น ๆ นั่นคือไม่ใช้เงินทุนในการผลิตสูง ไม่สิ้นเปลืองบุคลากร สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำได้ ซึ่งการสื่อความหมายโดยใช้คู่มือจะทำให้สื่อบริการได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเตาเผาศพอัจฉริยะ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ตระหนักถึงการยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการณาปนกิจศพ เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริม สนับสนุนเพิ่มระหว่างวัด ชุมชนให้มีส่วนร่วมพัฒนาสร้างสรรค์ชุมชน ท้องถิ่นในมิติการดูแลสุขภาพ และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ แผนงานด้านการการพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการณาปนกิจศพให้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง อันเป็นการเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของหน่วยงาน และสนองนโยบายของรัฐบาลและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง การศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ในประเทศไทย มีมาเป็นระยะเวลากว่า 30 ปีแล้ว แต่ก็ยังมีปัญหาในการกำหนดตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต ทำให้หน่วยงานภาครัฐโดยกระทรวงกรมต่าง ๆ และนักวิชาการที่สนใจ ได้พยายามพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต ทั้งในระดับจังหวัด ระดับชุมชน และระดับบุคคล รวมถึงการศึกษาตัวชี้วัดเฉพาะกลุ่มบุคคลที่มีคุณลักษณะเฉพาะ เช่น ผู้สูงอายุ แรงงาน สตรี เกษตรกร คริวเรือนชนบท คริวเรือนที่มีแรงงานย้ายไปทำงานต่างประเทศ เป็นต้น

การพัฒนายกระดับคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา มีความมุ่งหมายเพื่อผู้ฝึกฝนพัฒนาให้ได้รับประโยชน์สุข ตั้งแต่ขั้นต้น โดยการลงมือปฏิบัติ รู้จักหลักการปฏิบัติตนที่ดีต่อสภาพสิ่งแวดล้อมภายนอกซึ่งยกว่า ความสำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย คือการสำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เพื่อจะได้ใช้เป็นพื้นฐานของศีล คือ เจตนางดเว้นจากความชั่วทางกาย และเจตนางดเว้นจากความชั่วทางวาจา เรียกว่า การพัฒนาด้านพฤติกรรมที่ดี อันเป็นหนทางที่พัฒนาให้จิตใจ มีความคิดที่ดี และช่วยให้เกิดปัญญาที่เจริญงอกงามเพื่อพัฒนาพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียนแต่เป็นพฤติกรรมที่สร้างสรรค์ เกื้อกูล ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อจะได้พัฒนากาย วาจา และจิตใจ ให้มีความสามารถในการคิด ตัดสินใจแก้ปัญหาและปรับตัว ให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ในหลักพุทธธรรม ได้กล่าวถึงการเป็นผู้มีสุขภาพกายใจที่แข็งแรง และมีอายุยืน คือผู้ให้โทษณะโดยเคารพตามกาลเวลาอันสมควรแก่ผู้สำรวม บริโภคโทษณะที่ผู้อื่นให้ ชื่อว่าเพิ่มให้ฐานะ 4 ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ และพละ นรชนผู้ให้อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเป็นผู้มีอายุยืน การมีร่างกายแข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ในทุกส่วนของร่างกาย มีสุขภาพจิตดี ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง สามารถปรับตัวให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม และรับรู้ถึงการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างปกติสุขจะเห็นได้ว่าสุขภาพนั้นไม่ได้มี เพียงทางกายและทางจิตใจเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการปรับตัวเข้าสู่สังคมได้อย่างมีความสุข ควรจะรักษา สุขภาพของเราให้ได้อยู่เสมอ เพื่อที่จะได้มีจิตใจที่มีความสุข รื่นเริง มีเมตตา มีสติ มีสมาธิ ผู้สูงอายุต้องมี สุขภาวะทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ภูมิปัญญา อายุ ความดำรงอยู่ ความดำเนินไป ความเคลื่อนไหว ความเป็นไป ความรักษา ความเป็นอยู่ เปิดโอกาสให้ท่านได้ใช้ทักษะต่าง ๆ รวมถึงการแสดงบทบาทในสังคม ด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนด้วยวิถีพุทธบูรณาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาระดับคุณภาพชีวิตชุมชนเมือง โดยได้ทำตามแนวทางขององค์การอนามัยโลก (WHO)

ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นชาวพุทธ เห็นว่าควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อประยุกต์ใช้กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนเมือง การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฌาปนกิจศพ พัฒนาระบบการเผาศพโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะเพื่อเป็นการลดปัญหามลพิษที่มีผลต่อสุขภาพกายของคนในชุมชนเมืองและเป็นการรักษาสีงแวดล้อมทำตามแนวทางขององค์การอนามัยโลก (WHO) เพื่อสร้างคู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะและเพื่อส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อให้สามารถใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะ ได้ถูกต้องตามระบบนำไปสู่การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฌาปนกิจศพต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อส่งเสริมระบบการเผาศพโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ
- 1.2.1 เพื่อสร้างคู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ
- 1.2.3 เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อสามารถใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะ

1.3 ปัญหาการวิจัย

- 1.3.1 ระบบการเผาศพในปัจจุบันเป็นอย่างไร
- 1.3.2 การจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะมีขั้นตอนอย่างไร
- 1.3.3 ผลการส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อสามารถใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะเป็นอย่างไร

1.4 ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตการศึกษาเรื่อง การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฌาปนกิจศพ ทำการศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์สัปเหร่อในปัจจุบัน อบรมส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อให้สามารถใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะและตระหนักถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฌาปนกิจศพ ณ วัดพิรุณศาสตร์ ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา ปทุมธานี

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

1.5.1 การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฌาปนกิจศพ หมายถึง รูปแบบการเผาศพที่เปลี่ยนแปลงจากเดิมที่ใช้เชื้อเพลิงจากฟืน ถ่าน และยางรถยนต์ โดยหันมาใช้เตาเผาศพรุ่นที่ใช้เทคโนโลยีเข้ามาสร้างระบบเผาใหม่ที่สมบูรณ์และประหยัดพลังงาน โดยพัฒนาทดแทนเตาเผาศพแบบเก่าที่สร้างมลพิษทางอากาศ และสารก่อมะเร็งใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานที่ดีของนักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) และยังเป็นส่งเสริมสร้างประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคลากรด้านการบริหารจัดการศพได้เป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ และกระบวนการส่งเสริมการใช้เตาอัจฉริยะ

1.5.2 คู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ หมายถึง หนังสือที่ให้อธิบายให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องเตาเผาศพอัจฉริยะเพื่ออำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการศึกษาและนำวิธีใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ

1.5.3 พุทธจริยะวิถีวัด หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ของชาวพุทธที่เกี่ยวข้องกับวัดและชุมชน ในการดำเนินกิจกรรมที่มีตรงกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ไร้มลพิษ

1.5.4 นักบริหารจัดการเมรุ “สัปปะหรือ” หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่จัดการเกี่ยวกับศพ นับตั้งแต่มัดตราสังจนถึงฝัง หรือเผาศพ เป็นผู้ประกอบพิธีประสิทธิเมรุ วิธีการเบิกโลง ปฏิบัติหน้าที่เริ่มจากเตรียมเมรุเผาศพ กวาดเถ้ากระดูกของศพที่เผาและให้คำแนะนำแก่ญาติผู้เสียชีวิต

1.5.5 ชุมชนเมืองต้นแบบการเผาปนกิจศพ หมายถึง ชุมชนที่มีการการเผาปนกิจศพที่มีตรงกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ไร้มลพิษ และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ไม่ขัดแย้งหลักการพิธีหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยใช้เผาศพมีมาตรฐานลดมลพิษได้

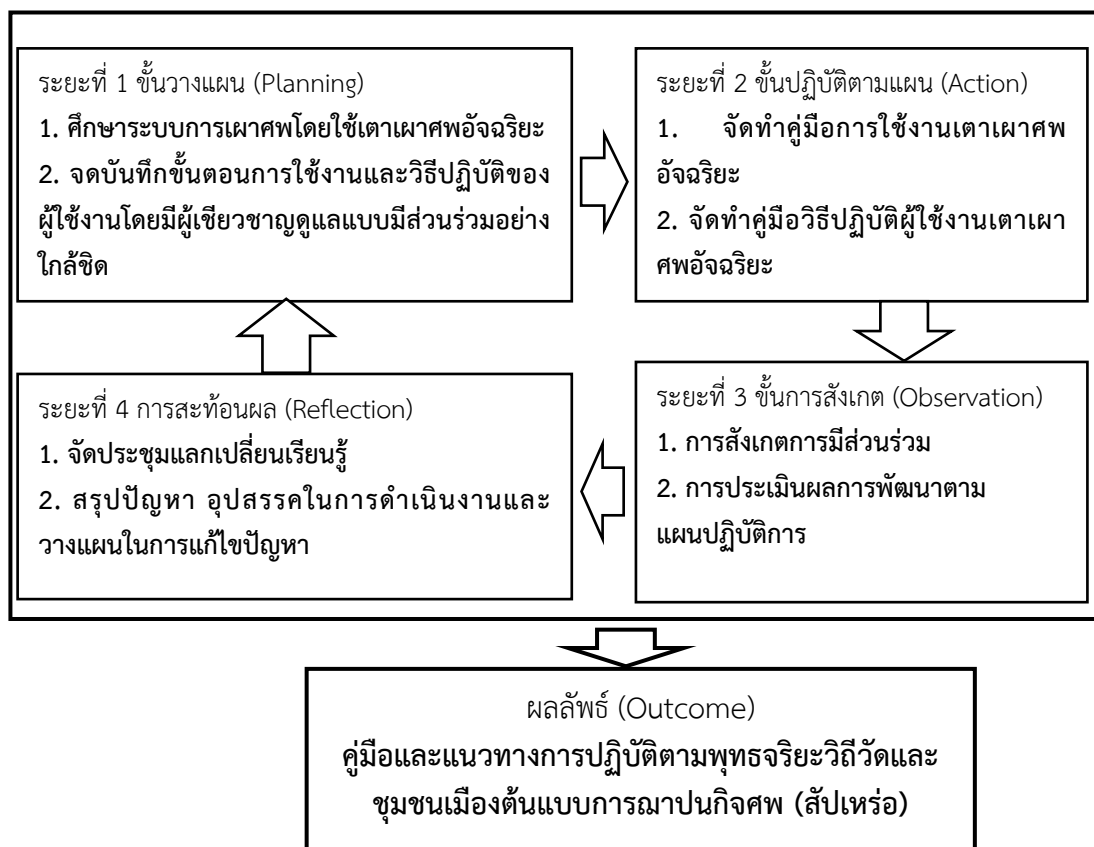
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ได้ทราบถึงระบบการเผาศพโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ

1.6.2 ได้คู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะที่ใช้คู่กับเตาเผาศพอัจฉริยะและแนวทางการปฏิบัติตามพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการเผาปนกิจศพ เพื่อใช้ในการเผาศพและลดมลพิษลงได้ จึงจะทำให้ชุมชนเมืองและวัด ปราศจากมลพิษและสารก่อมะเร็งด้วย ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องกฎหมายมาควบคุมและนำผลงานวิจัยนี้ไปใช้ประโยชน์ได้

1.6.3 การส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปปะหรือผู้ใช้เตาเผาศพอัจฉริยะและแนวทางการปฏิบัติตามพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการเผาปนกิจศพ เพื่อใช้ในการเผาศพและลดมลพิษลงได้ จึงจะทำให้ชุมชนเมืองและวัด ปราศจากมลพิษและสารก่อมะเร็งด้วย ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องกฎหมายมาควบคุมและนำผลงานวิจัยนี้ไปใช้ประโยชน์ได้พัฒนาต่อยอดให้เกิดการเผาศพด้วยรูปแบบใหม่ หรือวิถีชีวิตใหม่ ไม่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพพระสงฆ์ ชุมชน และประเทศชาติด้วย

1.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการ
ฌาปนกิจศพ” ผู้วิจัยได้ ทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสัปหระ
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเมือง
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการทำคู่มือ
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการยกระดับคุณภาพชีวิต
- 2.5 แนวคิดการฝึกอบรม
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสัปหระ

ความตายเป็นเรื่องที่ทุกคนไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงไปจากความตายได้ เมื่อเกิดขึ้นแล้วสิ่งที่
ตามมา ก็คือพิธีกรรมอันจะเกิดขึ้นจากความตาย ที่มีความสำคัญกับสำหรับบุคคลที่จากโลกนี้ไป หรือ
คนที่ยังมีชีวิตอยู่ ต้องปฏิบัติเพื่อให้ผู้ที่จากไปได้สู่ภพภูมิที่ดี¹ ส่วนคนที่ยังมีชีวิตอยู่เกิดแต่ความสงบสุข
ร่มเย็นในยุคก่อนประวัติศาสตร์ก็ได้มีการพิสูจน์ว่า ได้ประกอบพิธีกรรมให้แก่ร่างที่ไร้วิญญาณเหล่านั้น
ถึงแม้ว่าจะเป็นสมัยหลายพันปีผ่านมาแล้วยังคงมีพิธีกรรมเกี่ยวกับศพของผู้เสียชีวิต²

เริ่มตั้งแต่ประเทศไทย ได้มีการใช้แผนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก ในปี
พ.ศ. 2504 เป็นต้นมานั้น ไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมืองสังคมและวัฒนธรรมไป
อย่างรวดเร็วและสิ้นเชิงซึ่งทางรัฐบาลได้มีความพยายามที่จะปรับปรุงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนใน
สังคมชนบทและหมู่บ้านต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม โดยมีการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้เผยแพร่ เพื่อ
การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม จากวิถีชีวิตของคนในสังคมเมืองไปสู่คนในสังคมชนบท โดยที่ว่าสิ่ง
เหล่านั้นได้ส่งผลกระทบต่อให้ชาวบ้านมีโอกาสได้ติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอกได้ดียิ่งขึ้น และยังส่งผล
กระทบไปสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตัวเอง ในวิถีชีวิตของชาวบ้านในด้านต่างๆ หรืออาจที่จะสามารถ
กล่าวได้ว่า ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจ สภาพการเมือง สภาพสังคมและทาง
วัฒนธรรมเกิดขึ้นในชุมชนชนบท

พิธีกรรมงานศพเกิดการปรับเปลี่ยนจากความเปลี่ยนแปลงข้างต้น โดยพิธีกรรมในปัจจุบัน
มีความ เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตด้านสถานที่ประกอบพิธี ซึ่งเป็นผลกระทบมาจากสภาพเศรษฐกิจที่
เปลี่ยนมาใช้เมรุหรือเตาเผาแทน ทั้งหมดล้วนเป็นการทำให้สภาพเศรษฐกิจสังคมเปลี่ยนไป แต่เดิม
เป็นการทำการ

¹ม. อ. (ไทย) 3/189.

²หลวงวิจิตรวาทการ, ศาสนาสากล เล่ม 1, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ลูก ส.ธรรมภักดี, 2532),
หน้า 33 – 35.

เกษตรกรรมในครัวเรือนเปลี่ยนเป็นเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรม ทำให้เกิดปัญหาว่า ในเมื่อรูปแบบพิธีกรรมงานศพตลอดจนสถานที่ที่ประกอบพิธีกรรมได้ถูกปรับและเปลี่ยนแปลงไป วัตถุประสงค์ เป้าหมาย รวมไปถึงหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ ที่ได้แทรกอยู่ในพิธีกรรมงานศพจะถูกเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยหรือไม่ ซึ่งบรรพบุรุษในสมัยโบราณกาลนั้น ได้ให้หลักการในประกอบพิธีกรรมงานศพไว้ เพื่อเป็นอนุสรณ์เตือนความจำให้แก่ผู้ที่ยังคงหลงมัวเมาประมาทในชีวิตของตนเอง³

โดยได้พิจารณาเห็นคุณประโยชน์อันจะส่งผลดี แก่พระพุทธศาสนาและผู้ที่เกี่ยวข้องแก่กรรมลงไปตลอดจนรวมไปถึงลูกหลาน ญาติพี่น้อง ผู้ที่สนิทสนมรู้จักมักคุ้นกัน โดยสมควรแก่กาลเวลาที่จะสามารถ กระทำให้เป็นไปได้อย่างถูกต้องตามประเพณีนิยม กล่าวได้ว่า แม้คนๆ หนึ่งจะได้ถึงแก่กรรมไปจากโลกนี้ แล้วแต่ปุถุชนผู้ยังมีชีวิตอยู่ไม่เคยสัมผัสได้สัมผัสเขาเหล่านั้น น้ำใจที่ตึงตางแบบนี้ มิใช่เกิดขึ้นแต่เพียงในพวกเราชาวพุทธศาสนาเท่านั้น แม้ในเหล่าชนผู้ที่นับถือศาสนาอื่นก็มีเช่นเดียวกัน แต่มีความแตกต่างกันในทางเพราะขนบธรรมเนียมและประเพณีที่แตกต่างกันไปจึงได้ทำให้มีความแตกต่างกัน ในด้านรูปแบบของวิธีการในการประกอบพิธีกรรมงานศพที่ไม่เหมือนกัน⁴ แต่คนทั่วไปมักไม่ได้พิจารณาถึงความตายด้วยสติ จึงเกิดความกลัวในความตายไปต่างๆ นานาและเมื่อความตายเกิดขึ้นจึงเกิดบุคคลกลุ่มหนึ่งรับทำหน้าที่พิธีกรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับความตายที่บุคคลทั่วไปไม่ประสงค์จะยุ่งเกี่ยว ซึ่งกลุ่มบุคคลนั้นจะต้องมีความคุ้นเคยกับความตาย และมองความตายด้วยความรู้สึกว่าเป็นเรื่องธรรมดา ความกลัวในศพจึงมีน้อยกว่าบุคคลทั่วไป บุคคลหนึ่งที่มีบทบาทและหน้าที่สำคัญอย่างมากในกลุ่มบุคคลดังกล่าวก็คือสัปเหร่อในสมัยพุทธกาลได้ปรากฏว่า มีอาชีพสัปเหร่อ ดังปรากฏหลักฐานในพระวินัยคัมภีร์มหาวรรคที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามพระภิกษุผู้ที่ไม่ได้มีที่จำพรรษาห้ามจำพรรษาในกระท่อมผี และทรงปรับอาบัติทุกกฏ สำหรับพระรูปที่จำพรรษาในกระท่อมผี สาเหตุเนื่องมาจากมีชาวบ้านไปพบและได้โจษขานรวมถึงกล่าวติเตียนไปต่าง ๆ นานา เพราะเป็นสภาพที่ไม่สวยงามดูคล้ายสัปเหร่อ⁵ ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถาชาดก คำว่า สัปเหร่อหมายถึงผู้มีหน้าที่เผาศพให้ไหม้ คือ คนเผาศพ⁶ ซึ่งปรากฏในกุฎมาลชาดก

อายุเป็นช่วงเวลาที่มนุษย์เราเกิดมาแล้วมีชีวิตอยู่ ซึ่งอายุนั้นเป็นสิ่งที่จะต้องมีที่สุดเป็นธรรมดา กล่าวคือเมื่อมีจุดเริ่มต้นของอายุก็คือการมีชีวิตแล้วในที่สุดก็จะพัฒนาไปถึงจุดสิ้นสุด หรือการหมดอายุหรืออายุหรือชีวิตอาจจะต้องถูกตัดรอนลงเป็นธรรมดา ซึ่งเราเรียกจุดสิ้นสุดนี้ว่า “ความตาย” ทั้งนี้ ก็เพราะพระพุทธศาสนาเห็นว่า อายุหรือชีวิตเป็นของน้อย ดังปรากฏในพระพุทธพจน์ ที่ว่า ภิกษุทั้งหลาย อายุของมนุษย์ทั้งหลายนี้น้อยนักจำต้องไปสู่สัมปรายภพควรทำกุศล ควรประพฤติพรหมจรรย์สัตว์ ผู้เกิดมาแล้วจะไม่ตายไม่มีภิกษุทั้งหลายคนที่มีชีวิตอยู่ได้น้ำก็อยู่ได้ เพียง 100 ปีหรือจะอยู่เกินไปบ้างก็มีน้อย⁷

³ธีรานันโท (นามแฝง), การตายและพิธีการทำบุญศพ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, 2544), หน้า 9- 12.

⁴พหล แก้วเขียว, ฌาปนกิจ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, 2545), หน้า 33.

⁵วิ. มหา. (บาลี) 4/219/299.

⁶ช.ช.อ. (บาลี) 35/402.

⁷ส.ส. (ไทย) 15/145/184-185.

เมื่อมีคนตายไม่ว่าชนชาติใดย่อมมีพิธีกรรม และพิธีกรรมนั้นก็สุดแล้วแต่ว่าจะทำอย่างไร ทั้งนี้ ก็สุดแล้วแต่ความเชื่อ ซึ่งขึ้นอยู่กับลัทธิ ธรรมเนียม ประเพณี ประเพณี และวัฒนธรรมของตน ในสังคมไทยชาวพุทธ ขั้นตอนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศพจะต้องได้รับการจัดการที่ถูกต้องตามประเพณี จากผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในพิธีการ มิฉะนั้นเชื่อว่าจะส่งผลกระทบต่อบุคคลในครอบครัวที่ยังอยู่และต่อวิญญาณของผู้ตาย ซึ่งสังคมไทยเรียกผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในด้านนี้ว่า สัปเหร่อ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายคำว่าสัปเหร่อไว้ว่า ผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับศพ ตั้งแต่ทำพิธีมัดตราสังจนกระทั่งนำศพไปฝังหรือเผา ฉะนั้นสัปเหร่อ จึงเป็นบุคคลที่จำเป็นและมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการทำพิธีกรรมศพ เนื่องจากมีหน้าที่ตั้งแต่การเคลื่อนย้ายศพ เข้ามาในบริเวณวัด การจัดศพ ตั้งแต่อาบน้ำศพ บรรจุศพ การกำกับถาดอาคมต่าง ๆ การส่งศพขึ้น เมรุ จนกระทั่งเก็บอัฐิเสร็จเรียบร้อย เห็นได้ว่างานของสัปเหร่อเป็นงานบริการที่หนักแลเหนียว เป็นงานที่มีวิธีการปฏิบัติเฉพาะทางวิธีการขั้นตอนต่าง ๆ ต้องมีการเรียนรู้ต้องมีคาถาพิเศษสำหรับใช้ในพิธีกรรมและใช้ในการป้องกันตัวหรือสวัญญาณร้าย⁸

จึงเป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพ ซึ่งเป็นคนกลุ่มหนึ่งที่ได้รับการเรียกขานว่าเป็นสัปเหร่อเป็นบุคคลที่รับหน้าที่จัดการเรื่องต่าง ๆ ในพิธีงานศพ ซึ่งเป็นพิธีกรรมสำคัญต่อการจัดงานศพให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ตอบสนองต่อความต้องการของเจ้าภาพงานศพ ความถูกต้องตามระเบียบวิธีปฏิบัติตามความเชื่อแห่งวัฒนธรรมประเพณี และเป็นบทบาทหนึ่งที่สำคัญในพิธีกรรมชาวไทยที่สำคัญเช่นกันตามวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อดั้งเดิม⁹

ทั้งนี้ เพราะคนทั่วไปไม่มีความรู้เกี่ยวกับพิธีศพ อาชีพสัปเหร่อ จึงมีความจำเป็นและสำคัญต่อพิธีศพเป็นอย่างยิ่ง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ประกอบการอาชีพสัปเหร่อ มีจำนวนไม่มากนัก เนื่องจากสังคมไทยถือว่าเป็นอาชีพที่ไม่มีเป็นมงคล ทำให้ผู้ประกอบการอาชีพสัปเหร่อ และอาชีพสัปเหร่อมิได้อยู่ในความสนใจของคนในสังคม จึงอาจนำไปสู่การขาดแคลนผู้สืบทอดวิธีการจัดการศพ และภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพิธีศพอาจสูญหายได้ในอนาคตหากไม่ได้รับการศึกษาบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเมือง

การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุดวิธีหนึ่งที่จะนำมาใช้เพื่อยกระดับการครองชีพ ป้องกันการแก้ปัญหาต่างๆ ที่ประชาชนในชนบทกำลังเผชิญอยู่ การพัฒนาชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชนบททั่วประเทศด้วยเหตุที่การพัฒนาชุมชนนั้นครอบคลุมการพัฒนาสังคม ชุมชนและสาธารณูปโภคอื่นๆ เช่น การส่งเสริมอาชีพโดยพยายามช่วยเหลือประชาชนให้ตื่นตัวมาร่วมมือกับรัฐ ในการพัฒนาประเทศในส่วนของประชาชนจะช่วยให้ การพัฒนาจึงถือได้ว่าเป็นกระบวนการการศึกษา (Education Process) ซึ่งถือได้ว่าเป็นความสำคัญยิ่งในการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เพื่อผสมผสานร่วมกันพัฒนาประเทศ

⁸ ศุภชัยกสิกรไทย, “ธุรกิจงานศพ” คนตายสงบ เจ้าภาพสะท้าน, *กระแสรศนกรายเดือน*, (มิถุนายน 2540) : 28.

⁹ พระชาญชัย ชยเมธี, “บทบาทสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพ กรณีศึกษาในเขตเทศบาลตำบลหลวงใต้ อำเภองาว จังหวัดลำปาง”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศึกษาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา* (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556), หน้า 3.

2.2.1 ความหมายของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนประกอบด้วยคำสองคำ คือ คำว่า พัฒนากับชุมชน ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของแต่ละคำไว้ดังนี้ คำว่า “พัฒนา” (Development) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ของไทยให้ความหมายไว้ว่า พัฒนา แปลว่า ทำให้เจริญ¹⁰ พจนานุกรมภาษาอังกฤษฉบับ Advance Learnen’s Dictionary of Current English ให้ความหมายของคำว่า Development ไว้ว่า Development หมายถึง ทำให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดเติบโตหรือใหญ่ขึ้น ในขณะที่ สุนทรี โคมิน ให้ความหมายของการพัฒนา คือ การพัฒนาในทุกด้านของความกินดีอยู่ดีของคนทางเศรษฐกิจ การเมือง และทางสังคมวัฒนธรรม¹¹ นอกจากนี้ เสถียร เหลืองอร่าม¹² ให้ความหมายว่าการพัฒนา หมายถึง สภาพการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ส่งเสริมของเก่าหรือสภาพการณ์ที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนา หมายความว่า การพัฒนานั้นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง เป็นการเริ่มเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ในทางที่ดีขึ้นกว่าสภาพที่เป็นอยู่เดิมหรือคงไว้สิ่งเก่าที่ดีอยู่แล้ว ให้ดียิ่งขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ส่วนคำว่า “ชุมชน” Community เฉลียว บุรีภักดีและคนอื่นๆ¹³ ชุมชน หมายถึง พื้นที่อันเป็นที่อยู่อาศัยของคนและหมายความถึงกลุ่มของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นโดยมีความสนใจ มีวัตถุประสงค์ เป้าหมายและจุดหมายในการที่จะอยู่ในการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

เสถียร เหลืองอร่าม¹⁴ ให้ความหมายของคำว่าชุมชนไว้ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มมนุษย์กลุ่มหนึ่งที่ตั้งภูมิลำเนาอยู่ในอาณาเขตทางภูมิศาสตร์ที่ค่อนข้างแน่นอนและติดต่อกันมีการดำเนินชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเดียวกันนอกจากนี้ ประเวศ วัชสี¹⁵ ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำซึ่งรวมถึงการติดต่อสื่อสารกันจากความหมายดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ชุมชน หมายความว่า กลุ่มคนจำนวนหนึ่งทางสังคมที่ใช้ชีวิตร่วมกันในบริเวณพื้นที่เดียวกัน มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารกันมีความผูกพันเอื้ออาทรต่อกัน มีการดำเนินชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเดียวกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เมื่อนำคำสองคำมารวมกันเป็น พัฒนาชุมชน มีความหมายดังนี้ Dunham กล่าวไว้ว่า การพัฒนาชุมชน คือ การดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้มีความเป็นปึกแผ่นและดำเนินงานไปในแนวทางที่ทันต่อต้องการ โดยอาศัยการรวมกำลังของราษฎรในชุมชนในการช่วยเหลือ

¹⁰ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, 2556), หน้า 46.

¹¹สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543) หน้า 9.

¹²เสถียร เหลืองอร่าม, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2541), หน้า 12.

¹³เฉลียว บุรีภักดี และคนอื่นๆ, ชุมชนวิชาการวิจัยชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษา, 2545) หน้า 51.

¹⁴เสถียร เหลืองอร่าม, การพัฒนาชุมชน, หน้า 14.

¹⁵ประเวศ วัชสี, ประชาคมตำบล, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, 2541), หน้า 13.

ตนเองร่วมมือกันดำเนินงาน แต่มักจะได้รับความช่วยเหลือทางด้านวิชาการจากหน่วยงานราชการ หรือองค์กรอาสาสมัครอื่นๆ นอกจากนี้ John Badcau กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการชนิดหนึ่งซึ่งช่วยให้ราษฎรในหมู่บ้านสามารถยื่นมือออกมาให้บริการต่างๆ ของรัฐบาลซึ่งมีอยู่แล้วไปใช้ประโยชน์ ในขณะที่ Louis Miniclier ได้ให้คำนิยามไว้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการทางสังคมซึ่งประชาชนในชุมชนนั้นได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและปฏิบัติการก่อตั้งกลุ่มวางแผนในการแก้ไข ปัญหาของเขา ตลอดจนขอความช่วยเหลือจากองค์กรรัฐบาลหรือองค์กรอาสาสมัคร

ปรีชา กลิ่นรัตน์ กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นโดยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชนและควรจะเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนเองด้วย แต่ถ้าประชาชนไม่รู้จักริเริ่มก็ให้ใช้เทคนิคกระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่ม ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการนี้ได้รับการตอบสนองจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างจริงจังจึงพอจะกล่าวได้ว่าการพัฒนาชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลงซึ่งสะท้อนออกมาในลักษณะของความเจริญเติบโต ความก้าวหน้า การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีระดับของกลุ่มทางสังคมที่อยู่อาศัยร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน เช่น ครอบครัว ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันมีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพันเอื้ออาทรกันภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกันร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน¹⁶

1. มุ่งเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนในชนบทที่ยังมีทัศนคติไม่ดีต่อการพัฒนาชุมชนให้เกิดทัศนคติที่ดีต่องานพัฒนาชุมชนและต่อการปฏิบัติงานของรัฐบาล
2. สร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาในหมู่ประชาชนให้มีความคิดเห็นตรงกันต่องานพัฒนาชุมชน
3. ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่มในการพัฒนาชุมชนและการปกครองตนเอง
4. ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มกันประสานประโยชน์แก่ชุมชน
5. เพื่อพัฒนาให้ประชาชนมีความรู้ในการช่วยเหลือตนเองเพิ่มขึ้น

2.2.3 ลักษณะสำคัญของการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชุมชน

ลักษณะสำคัญของการพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชนมีลักษณะสำคัญ นักวิชาการได้ให้ความหมายเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของพัฒนาชุมชน ดังนี้

1. เป็นงานที่ประชาชนมีความคิดริเริ่มเองหรือบุคคลภายนอก เช่น ข้าราชการของรัฐบาล กระตุ้นยั่วยุให้ประชาชนมีความคิดริเริ่ม
2. เป็นงานที่ยึดหลักการช่วยตนเอง พยายามที่จะใช้ความรู้ความสามารถตลอดจนทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเองในชุมชน จะเป็นหมู่บ้านก็ดี ตำบลก็ดี ให้มีความสะดวกสบายกินดีอยู่ดีมีสุข เช่นเดียวกับชุมชนที่เจริญแล้วทั้งหลาย หากจะมีการช่วยจากภายนอกก็เป็นการช่วยเหลือเพียงเพื่อให้ประชาชนสามารถที่จะช่วยตนเองได้ การช่วยเหลือตนเองนี้รวมถึงการวางแผน การลงมือกระทำการเพื่อแก้ปัญหาความต้องการของตนและชุมชน

¹⁶ ทีวี ทิมขำ, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2528), หน้า 3 – 9.

3. เป็นงานตอนที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้ดีขึ้น โดยใช้การพัฒนาเปลี่ยนแปลงทาง วัฒนธรรม ไปสู่การพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิต ซึ่งเมื่อคนมีคุณภาพเป็นคนเฉลียวฉลาดแล้วจะทำให้การ พัฒนาอย่างอื่น เช่น วัฒนธรรมจะเกิดตามมาซึ่งส่งผลให้ความเจริญเหล่านี้มีความยั่งยืน

4. เป็นงานที่ใช้วิชาการให้การศึกษาและจัดระเบียบชุมชน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์คือ สามารถพัฒนาคน กล่าวคือ จะต้องพยายามศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ให้ทราบชีวิต จิตใจสภาพ ชุมชนสิ่งแวดล้อม องค์การสถาบัน ปัญหาและอุปสรรค ความต้องการตลอดจนวิถีชีวิตของชุมชนนั้นๆ แล้วดำเนินการแก้ปัญหาอุปสรรค สนองต่อความต้องการโดยวิธีให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อให้ ประชาชนได้เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาหรือสนองต่อความต้องการของประชาชนตลอดจนวิธีการจัดระเบียบ ชุมชนและการทำงานเป็นกลุ่ม

ลักษณะสำคัญของการพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชนต้องมีลักษณะที่สำคัญ 7 ประการ คือ

1. การพัฒนาชุมชน คือ การทำให้คนที่อยู่ในชุมชนนั้นมีความเป็นอยู่ดีขึ้นโดยอาศัยความร่วมมือจากประชาชนเข้ามาตัดสินใจดำเนินการพัฒนาด้วยตนเองบนพื้นฐานของความสมัครใจและมีความรับผิดชอบที่จะช่วยตนเอง

2. การพัฒนาชุมชน เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมหรือหรือลักษณะทางกายภาพ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนให้ดีขึ้น

3. การดำเนินงานต้องตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนโดยทั้งนี้หมายถึงกิจกรรม ที่จะนำไปสู่การมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติจะต้องเป็นกิจกรรมที่ประชาชนส่วนใหญ่มีความต้องการ อยู่แล้วและเป็นกิจกรรมที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชาชนพยายามกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความ รู้สึกถึงความจำเป็นนั้นด้วย

4. การพัฒนาชุมชนต้องใช้หลักการย่วยุ เร่งรื้อว ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนเกิด ความคิดริเริ่มตลอดจนการดำเนินงานกิจกรรมโครงการพัฒนาโดยประชาชนเป็นผู้ริเริ่มในการพัฒนา ชุมชน

5. รัฐบาลหรือหน่วยงานอื่นที่จะให้ความช่วยเหลือจะต้องพิจารณาให้ความช่วยเหลือ เฉพาะสิ่งที่เกิดความสามารถที่ชุมชนหรือประชาชนจัดหาได้เอง เช่น ความรู้ทางวิชาการวัสดุอุปกรณ์ และเงินเท่าที่จำเป็น

6. การพัฒนาชุมชนจะต้องมีผู้นำการเปลี่ยนแปลงทำหน้าที่ย่วยุกระตุ้นให้ประชาชนมี ความคิดริเริ่มในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง

7. จะต้องมีความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกสาขา เพราะปัญหาของชุมชนอยู่นอกเหนือความสามารถของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง การพัฒนาชุมชนเป็นการมุ่งพัฒนาในทุกๆ ด้านไม่ใช่การพัฒนาในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

2.2.4 หลักการพัฒนาชุมชนเมือง

หลักการพัฒนาชุมชนมีหลักการดังต่อไปนี้ หลักการพัฒนาชุมชนเป็นเรื่องของการปฏิบัติ คือคนและชุมชนต้องมีการพัฒนาเพื่อมีความสุขและสันติภาพ การพัฒนาคุณภาพของประชาชน นั้นจะต้องริเริ่มจากภาวะความเป็นอยู่ของชุมชนโดยให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เป็น

การเข้าใจและระลึกเสมอว่างานใดๆ ในชุมชนนั้นเป็นงานและกิจกรรมของเขาเองการกระทำกิจกรรมใดๆ ให้เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไปโดยคำนึงถึงองค์ประกอบอื่นๆ ในชุมชนทั้งนี้เพื่อเป็นการปลูกฝังนิสัยส่งเสริมให้คนได้รู้จักคิดตัดสินใจวางแผนและดำเนินการด้วยตนเองเสมอ เป็นการพัฒนาทางสมองของคน นอกจากนี้ในการพัฒนาควรมีหลักการควบคู่ไปด้วย เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานพัฒนาให้มากยิ่งขึ้น คือ หลักการช่วยตนเอง (Self help) เป็นหลักการที่ใกล้เคียงกับหลักการพึ่งตนเอง (Self reliance) เพราะจะทำให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ก็จะต้องมีปัจจัย 5 ตัว ด้วยกัน เรียกว่า TERMS¹⁷ (Technology, economic, resource, mental and socio cultural) จะต้องพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี คือ มีเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็น (T) ต้องมีอาชีพและรายได้พออยู่พอกิน (E) มีทรัพยากรธรรมชาติ (R) เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ พอได้พึ่งพาอาศัยมีจิตใจที่เข้มแข็งและแน่วแน่ว่าจะพึ่งพาตนเองได้รวมทั้งรู้จักในผลของความพยายาม (M) และปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม (S) คือ การมีคนจำนวนหนึ่งที่สมัครสมานสามัคคีมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีค่านิยมอุดมการณ์ที่ส่งเสริมการพึ่งตนเองก็จะทำให้คนหรือชุมชนพึ่งตนเองได้ สนับสนุนให้ประชาชนช่วยเหลือตนเอง

การช่วยเหลือจากภายนอกให้อยู่ในขอบเขตที่จะเป็นการช่วยให้เขาได้ช่วยตนเองได้เท่านั้นไม่ควรช่วยทุกอย่างและเพื่อที่จะให้เขาช่วยตนเองได้ ซึ่งควรจะเริ่มจากสถานการณ์ที่เป็นอยู่ของประชาชนโดยเริ่มจากสิ่งเล็กน้อยและจากสิ่งง่ายไปหาสิ่งยาก ไม่ควรริบเร่งทำโครงการดำเนินงานแต่ค่อยทำค่อยไปเพื่อให้โอกาสประชาชนได้เรียนรู้จากการทำงานนั้นๆ โดยพยายามใช้ทรัพยากรในชุมชนให้มากที่สุดหลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วม คือ หลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกอย่างให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้เขาเป็นผู้ตัดสินใจทำงานลงมือทำงานตามที่เขาได้ตัดสินใจไปแล้วด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นการทำให้ประชาชนได้ปฏิบัติตามความสนใจและความต้องการของประชาชนทำให้ประชาชนได้มีโอกาสพัฒนาตนเองและจะต้องไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะจะต้องมาจากทุกชนชั้นของชุมชน ตั้งแต่คนร่ำรวยที่สุดจนถึงคนยากจนที่สุดของชุมชนจะเลือกที่รักมักที่ชังไม่ได้หลักการประชาธิปไตยในการดำเนินงาน ทุกคนจะต้องมีสิทธิมีเสียงเท่าเทียมกันไม่มีใครใหญ่กว่ากันด้วยสถาบรรดาศักดิ์ ยากตีมัจจน หรือระดับการศึกษา โดยถือว่าเป็นคนหนึ่งที่มีสิทธิในการลงคะแนนเสียงหรือการออกเสียงตามหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงานหลักการใช้ประโยชน์จากผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นเป็นบุคคลในชุมชนที่มีผู้เคารพนับถือไว้วางใจมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด การตัดสินใจของประชาชนในชุมชน ผู้นำท้องถิ่นจึงเป็นผู้ช่วยเผยแพร่ให้เกิดความนิยม จูงใจประชาชนให้มาร่วมงานอย่างมีประสิทธิภาพและบางครั้งยังช่วยเป็นวิทยากรให้ได้อีกด้วยหลักความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น

ทั้งนี้เพราะแต่ละท้องถิ่นย่อมจะมีขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นของตนเองซึ่งเหมือนคล้ายคลึงหรือต่างไปจากชุมชนอื่นผู้มีหน้าที่พัฒนาจำต้องทราบรายละเอียดและยึดถืออย่างน้อย ขึ้นแรกๆ ในการเข้าสู่ชุมชนต้องวางโครงการดำเนินงานให้สอดคล้องกับความเชื่อก่อนต่อมาภายหลังเห็นว่าสิ่งใดควรปรับปรุง แก้ไข จึงค่อยทำไปทีละเล็กละน้อย โดยให้ประชาชนได้รับความกระทบกระเทือนน้อยที่สุดหรือไม่รู้สึกเลยและทั้งนี้เพราะเห็นดีเห็นงามในการเปลี่ยนแปลงนั้นด้วยหลักการประเมินผล การประเมินผลเป็นหลักการที่ดีของทุกโครงการ การที่ได้มีการประเมินผลงาน

¹⁷ สัณญา สัณญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 31-33.

ภายหลังที่ได้ดำเนินการไปแล้วชั่วระยะหนึ่ง เป็นการตรวจสอบว่าโครงการนั้นได้ดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานอย่างไรจะได้ออกทางแก้ไขข้อบกพร่องเหล่านั้นและจะได้วิธีการที่ดีกว่ามาดำเนินงานต่อไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

2.2.5 เป้าหมายของการพัฒนาและเป้าหมายการพัฒนาชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาของนักวิชาการ ซึ่งจะนำเสนอในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนดังรายละเอียด ต่อไปนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า “การพัฒนา” ในภาษาไทยมาจาก “วฑฺฒน” ในบาลี และ “วรุณ” ในภาษาสันสกฤต แปลว่า ความเจริญ¹⁸

ทวี ทิมขำ¹⁹ ได้กล่าวถึงเป้าหมายและทิศทางของการพัฒนาชุมชนไว้ ดังนี้

1. เร่งการผลิตและเพิ่มรายได้ต่อครอบครัวในด้านการเกษตร อุตสาหกรรม เป็นการสร้างความเสมอภาคในเรื่องการกระจายรายได้

2. ปรับปรุงส่งเสริมการสร้างงานในชนบท เพื่อที่จะได้มีการใช้แรงงานได้เต็มที่แก้ไขปัญหาคนว่างงาน

3. ปรับปรุงส่งเสริมด้านอนามัยและสาธารณสุข

4. ส่งเสริมการศึกษาและอบรมเยาวชน

5. ส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน หมู่บ้าน

6. ส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

7. การควบคุมทรัพยากรธรรมชาติ การจัดสรรให้เป็นระเบียบด้วยความยุติธรรมที่สุด

8. การสร้างโอกาสให้ประชาชนได้รับความช่วยเหลือในเรื่องของอำนาจต่อรอง สิ้นเชื้อชลประทาน ตลอดทั้งเทคโนโลยีและบริการต่างๆ ที่รัฐพึงให้ประชาชนทุกด้าน

กระบวนการที่ใหม่ในการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการความคิดและการปฏิบัติที่ทุกฝ่ายเข้ามาเรียนรู้การทำงานร่วมกัน โดยใช้ความพยายามร่วมกันเป็นกระบวนการความคิดที่ต้องอาศัยความร่วมมือแบบเบญจภาคีซึ่งได้แก่องค์กรประชาชนภาครัฐ ภาคธุรกิจ องค์กรเอกชน นักวิชาการ เข้ามาร่วมในการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างพลังของแต่ละฝ่ายให้แข็งแกร่ง โดยการคิดและเรียนรู้กันอย่างมีปฏิสัมพันธ์ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน มีการปฏิบัติอย่างจริงจังบนรากฐานของความรักความเมตตา โดยคำนึงถึงประชาชนเป็นศูนย์กลางโดยเปลี่ยนความเชื่อที่จะทำการพัฒนาเป็นส่วนๆ โดยการนำเอามาผสมผสานกันเพื่อเป็นการพัฒนาความจริงมาจัดการไปพร้อมๆ กัน โดยส่งเสริมให้มีส่วนร่วมของประชาชน นำประชาชนมาร่วมโครงการ กิจกรรมของหน่วยงาน ให้ประชาชนมีแผนการพัฒนาของตนเองและหน่วยงานเข้ามาทำงานร่วมกับประชาชนและการนำกิจกรรมที่หลากหลายของหน่วยงานมาผสมผสานโดยการค้นหาความคิดร่วมกันและทำงานร่วมกันตั้งแต่ต้นให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์เดียวกันสอดคล้องกับ ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ได้ข้อเสนอ กระบวนการที่ใหม่ในการพัฒนาหรือทางความคิดใหม่สำหรับการพัฒนาชุมชน²⁰ ไว้ดังนี้

¹⁸ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, 2546), หน้า 779.

¹⁹ทวี ทิมขำ, การพัฒนาชุมชน, หน้า 3 – 9.

²⁰เฉลียว บุรีภักดิ์ และคนอื่นๆ, ชุมชนวิชาการวิจัยชุมชน, หน้า 55-56.

1. การรวมพลังสร้างสรรค์บนพื้นฐานความรู้รักสามัคคี เป็นการพัฒนาที่ทรงพลังมีประสิทธิภาพได้ผลสูงสุด

2. การบูรณาการนำมาซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดีและสังคมที่ดีมีองค์ประกอบครบถ้วนสมบูรณ์ และสามารถดำเนินไปอย่างยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่พึงปรารถนา

3. ประชาชนและชุมชนเป็นแกนหลักเป็นผู้กำหนดความต้องการในการพัฒนาเป็นผู้ดำเนินการให้เกิดการพัฒนาและเป็นผู้รับผลจากการพัฒนา

4. การศึกษาเรียนรู้ของชุมชน องค์กรชุมชน คือ กลไกและกระบวนการสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒาที่เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์มีประสิทธิภาพตลอดจนมีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

5. การปฏิบัติภารกิจร่วมกัน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสอดคล้องกับความเป็นจริงในมิติต่างๆ ตลอดจนสามารถปรับเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนมีดังต่อไปนี้

1. สมาชิกชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

2. สมาชิกชุมชนมีจิตสำนึกการพึ่งตนเอง เอื้ออาทร รักและห่วงใยซึ่งกันและกันอีกทั้งพร้อมที่จะร่วมกันในการจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน

3. สมาชิกชุมชนเลือกกำหนดผู้นำชุมชน ผู้นำการเปลี่ยนแปลงและผู้แทนของชุมชนที่หลากหลายด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

4. ชุมชนมีกระบวนการที่มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีวิถีของชุมชนซึ่งขับเคลื่อนโดยผู้นำองค์กรชุมชนในลักษณะเปิดกว้าง โปร่งใสและมีการแสดงความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้สำหรับสมาชิกทั้งหมดในชุมชน

5. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาผ่านกระบวนการของชุมชน

6. สมาชิกทุกคนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน

7. มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชนที่มุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกคนและหวังผลการพัฒนาที่ยั่งยืน

8. การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป

9. มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคการพัฒนาอาจเป็นหมู่บ้าน ชุมชนอื่นๆ ท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการในลักษณะการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์²¹ ได้กล่าวถึง ลักษณะของชุมชนเข้มแข็งไว้ 4 ประการ คือ

1. เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ทุกคนในชุมชนร่วมเรียนรู้ชุมชนนั้นจะรู้ทันข่าวทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งการเพิ่มพูนความรู้อยู่เสมอ

²¹สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม, หน้า 14-17.

2. เป็นชุมชนที่รู้จักจัดการตัวเอง (Community Management) ด้วยกิจกรรมสำคัญ 4 ประการ คือ การวางแผน การจัดกระบวนการของตนเอง การลงมือปฏิบัติตามแผนการประเมินผล

3. เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) อาจแสดงถึงความภักดีต่อชุมชนความรู้สึกเป็นเจ้าของหวงแหนมีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน

4. เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) คนมีคุณภาพและคุณธรรมสงบสุขจิตใจเยือกเย็นจากลักษณะของชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า ลักษณะของชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน คือ การที่สมาชิกภายในชุมชนมีจิตสำนึก ร่วมกันในการที่จะจัดการกับปัญหาของชุมชนด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันซึ่งเกิดจากการที่สมาชิก มีการประชุมอย่างสร้างสรรค์โดยการเปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระเพื่อ ดึงพลังความคิดของสมาชิกแต่ละคนมาหลอมรวมกันโดยอาศัยข้อมูลเพื่อแก้ปัญหาส่งผลให้เกิด ประโยชน์ร่วมกันกับสมาชิกภายในชุมชนซึ่งบางครั้งการดำเนินกิจกรรมต่างๆ นั้นต้องอาศัยผู้นำชุมชน ที่มีความเสียสละ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและสามารถปกป้องดูแลสมาชิก ภายในชุมชนให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างมีความสุข

2.2.6 องค์ประกอบการพัฒนาชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบการพัฒนาชุมชนจากการศึกษาของนักวิชาการ นักวิชาการ ไทยกล่าวไว้ดังต่อไปนี้

สนธยา พลศรี กล่าวว่าการพัฒนาชุมชนมีองค์ประกอบที่สำคัญต่อไป²² คือ

1. คนในชุมชน คนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของการพัฒนาชุมชน เนื่องจากการพัฒนา ชุมชนเป็นการพัฒนาของคน โดยความร่วมมือกันของคนและเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน การ พัฒนาชุมชน จึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชนโดยตรง ทั้งที่เป็นบุคคลกลุ่มและองค์กรต่างๆ

2. ทุนของชุมชน ทั้งทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจและทุนสิ่งแวดล้อม ทุนทางสังคม ได้แก่ คุณภาพของคน การจัดระเบียบทางสังคม สถาบันทางสังคม กลุ่มองค์กรต่างๆ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม เทคโนโลยีต่างๆ เป็นต้น ทุนทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ ผลิตภัณฑ์ รายได้ แหล่ง ทุนของชุมชนเป็น ทุนสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ป่าไม้ แร่ธาตุ ภูเขา แม่น้ำลำคลอง น้ำตก หาดทราย เป็นต้น ทุนเหล่านี้ เป็นส่วนสำคัญที่สนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ

3. วัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา เช่น วัสดุสำนักงาน วัสดุก่อสร้าง เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ยานพาหนะ เครื่องมือ เครื่องจักร เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น วัสดุอุปกรณ์ เหล่านี้ ต้องมีคุณภาพเหมาะสม ทันสมัยและเพียงพอกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่กำหนดขึ้น

4. ยุทธศาสตร์หรือวิธีการพัฒนา การพัฒนาชุมชนมีหลายวิธีการ เช่น การให้การศึกษา อบรม การจัดระเบียบชุมชน การสร้างผู้นำ การสร้างกลุ่มและองค์กร การวางแผนและโครงการ การ ประสานงาน เป็นต้น ยุทธศาสตร์เหล่านี้ เมื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนต้องเป็นยุทธศาสตร์ที่ เหมาะสมกับชุมชน จึงจะเป็นประโยชน์และสนับสนุนการพัฒนาให้ประสบความสำเร็จ

²² สนธยา พลศรี, **เครือข่ายการเรียนรู้งานพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ โอ. เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์, 2550), หน้า 106-107.

5. กระบวนการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีลำดับขั้นตอนด้านดำเนินงานคือ การศึกษาชุมชน การวิเคราะห์ชุมชน การวางแผนและโครงการ การดำเนินงาน การประเมินผล และการทบทวนเพื่อแก้ไข ปัญหาและอุปสรรค ซึ่งต้องดำเนินงานไปตามลำดับ ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ

6. การสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐบาลและภาคเอกชน เป็นการสนับสนุนช่วยเหลือ เฉพาะในสิ่งที่มีความจำเป็น เกินขีดความสามารถของชุมชน หรือเพื่อกระตุ้นเร่งเร้าให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวและเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนา

7. การบริหารและจัดการที่ดี เป็นการบริหารจัดการเกี่ยวกับบุคคล กลุ่มองค์กร การเงิน เวลา พัสตุ ทรัพยากร อาคารสถานที่ เป็นต้น ให้มีประสิทธิภาพ

8. นักพัฒนาชุมชน เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นเตือน จูงใจ ประสานงาน ระดมพลัง หรือ ศักยภาพของชุมชนมาใช้ในการพัฒนา

9. การประสานงาน เพื่อเชื่อมประสานบุคคล กลุ่มและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนให้ดำเนินกิจกรรมสอดคล้องกันเป็นไปในทิศทางเดียวกันและเป็นลำดับขั้นตอนที่กำหนดไว้

10. ผลของการพัฒนา เป็นผลงานที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ซึ่งทำให้คนมาร่วมกัน

พาดิ อนันตชัย กล่าวว่า วิธีการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ในทางที่ดีขึ้น มีวิธี การที่สำคัญอยู่ 2 วิธี คือ การให้การศึกษแก่ชุมชน และการจัดตั้ง และพัฒนากลุ่ม เพื่อให้กลุ่มสามารถดำเนินงานได้ด้วยตนเองเพื่อประโยชน์ของกลุ่มเป็นสำคัญอันเป็นผลให้เกิดการพัฒนา ด้านต่างๆ ในชุมชน วิธีการทั้ง 2 คือ²³

1. การให้การศึกษแก่ชุมชน การให้การศึกษเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคล สามารถพัฒนา ความรู้ ความคิด ความสามารถ ทักษะ ทศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ทั้งของตนเองและ สังคม ซึ่งอาจจะได้รับการถ่ายทอด การเรียนรู้ หรือได้จากประสบการณ์ การศึกษาจึงเป็นกิจกรรม ที่จะช่วยให้บุคคลพัฒนาตนเองและสังคมให้เจริญก้าวหน้าได้

2. การจัดกลุ่มและพัฒนากลุ่ม กลุ่มกับงานพัฒนาชุมชนเป็นของคู่กัน หากไม่มีการ รวมกลุ่มก็ไม่มีการพัฒนาชุมชนทั้งนี้ เพราะกลุ่มช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาความคิดของประชาชน ด้วยการทำงานร่วมกันในการปรับปรุงการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น

องค์ประกอบการพัฒนาชุมชน เพื่อให้ประชาชนหรือชุมชน ได้เข้ามาร่วมจัดการพัฒนาพา ชุมชนและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนให้มากที่สุด โดยยึดหลักการและ องค์ของการพัฒนาเป็นแนวทางการดำเนินงานการพัฒนาชุมชนให้เกิดความสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย และประเด็นสำคัญคือชุมชนต้องมีส่วนร่วมและสามารถตัดสินใจร่วมกันได้

²³ พาดิ อนันตชัย, กระบวนการพัฒนาชุมชน, (นครปฐม : สำนักพิมพ์สถาบันราชภัฏนครปฐม, 2542), หน้า 8 - 10.

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการทำคู่มือ

2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับการทำคู่มือ ประกอบด้วยเอกสาร หมายถึง หนังสือที่เป็นหลักฐาน²⁴

เอกสาร หมายถึง สิ่งหรือสื่อที่ใช้อธิบายถึงทิศทาง แนวทาง ขั้นตอนหรือวิธีการปฏิบัติงาน โดยอาจจะอยู่ในลักษณะต่าง ๆ เช่น ระเบียบปฏิบัติ คู่มือปฏิบัติงาน วิธีการทำงาน รูปภาพ แบบฟอร์ม เป็นต้น²⁵

การจัดทำเอกสาร คือ การกำหนดแนวทาง ขั้นตอนหรือวิธีการไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสาร หรือเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน

วิธีปฏิบัติงาน (Procedure) หรือใช้เรียกต่างกันไป คือ Quality Procedure, System Procedure, Policy, Standard Operating Procedure (SOP), Work Methodology แต่มีความหมายเป็นอันเดียวกัน คือ Procedure เป็นเอกสารที่จะบอกว่าใคร ทำอะไร เมื่อไร เป็นตัวระบบที่จะระบุถึงการทำงานที่มีความเกี่ยวเนื่องกันในหน่วยงานตั้งแต่ 1 หน่วยงานขึ้นไป ซึ่งเกิดการประสานงานกัน โดยมีการส่งผ่านวัตถุ ข้อมูลหรือเอกสารทั้งไปและกลับ หรืออาจเป็นทางเดียวก็ได้ โดยจะกล่าวถึงหัวเรื่องของการทำงานนั้น ๆ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทุก Procedure จะต้องมีหน่วยงานมากกว่า 1 หน่วย เกี่ยวข้องเสมอไป อาจจะจำกัดเพียงภายในหน่วยงานย่อยหน่วยงานเดียวก็ได้ แต่จะต้องอธิบายรายละเอียดของงาน ความรับผิดชอบของบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งข้อมูลหรือทรัพยากรที่ต้องใช้ ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน สถานที่ปฏิบัติงาน แม้กระทั่งเหตุผลที่ต้องปฏิบัติ (ถ้าจำเป็น) Procedure เปรียบเสมือนการต่อภาพ (Jigsaw) แต่ละชิ้น โดยเมื่อนำทุกชิ้นมาต่อกันอย่างถูกต้องก็จะได้ภาพรวมใหญ่ หมายถึง กระบวนการดำเนินงาน

ระบบ หมายถึง การทำงานอย่างมีหลักการ โดยมีการเขียนหลักการเหล่านี้ไว้ เป็นเอกสารเพื่อกำหนดการทำงาน และมีบันทึกไว้เป็นเอกสารเพื่อใช้เป็นหลักฐานว่าได้ทำตามที่เขียนไว้จริงเช่นเดียวกับการปกครองบ้านเมืองที่ต้องมีรัฐธรรมนูญ ต้องมีกฎหมายเพื่อให้ประชาชนปฏิบัติตาม คู่มือคุณภาพ (Quality Manual) คือ รัฐธรรมนูญ ขั้นตอนการทำงาน (Procedure) คือ กฎหมาย

สำหรับคู่มือการทำงาน (Work Instruction) เป็นเอกสารที่กล่าวถึงรายละเอียดของงานเฉพาะอย่าง แบบทีละขั้นทีละตอน (Step by Step) เพื่อที่จะควบคุมให้ผู้ปฏิบัติ ทำตามได้อย่างถูกต้องทุกครั้ง ตั้งแต่เริ่มแรก (Do it Right / It the First Time) เพื่อป้องกันหรือลดโอกาสการเกิดปัญหาต่าง ๆ

คู่มือการปฏิบัติงาน (Work Manual) เปรียบเสมือนแผนที่บอกเส้นทางการทำงานที่มีจุดเริ่มต้นและสิ้นสุดของกระบวนการ ระบุถึงขั้นตอนและรายละเอียดของกระบวนการต่าง ๆ ขององค์กรและวิธีการควบคุม กระบวนการนั้น มักจัดทำขึ้นสำหรับลักษณะงานที่ซ้ำซ้อน มีหลายขั้นตอน และเกี่ยวข้องกับหลายคน สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงาน²⁶ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการ

²⁴ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, 2531), หน้า 617.

²⁵ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการ, ชุดคู่มือเทคนิคและวิธีการบริหารจัดการสมัยใหม่ตามแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สหมิตรพรินต์ติ้ง, 2549), หน้า 4.

²⁶ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการ, ชุดคู่มือเทคนิคและวิธีการบริหารจัดการสมัยใหม่ตามแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี, หน้า 12.

คู่มือการปฏิบัติงาน (Work Manual) เปรียบเสมือนแผนที่บอกเส้นทางการทำงานที่มีจุดเริ่มต้น และจุดสิ้นสุดของกระบวนการ ระบุถึงขั้นตอนและรายละเอียดของกระบวนการต่าง ๆ มักจัดทำขึ้นสำหรับงานที่มีความซับซ้อนหลายขั้นตอน และเกี่ยวกับหลายคนสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเมื่อการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานไว้ใช้อย่างอิงในความผิดพลาดในการปฏิบัติงาน²⁷

วิธีปฏิบัติงาน/วิธีการทำงาน (Work Instruction) เป็นเอกสารที่มีรายละเอียดวิธีการทำงานเฉพาะ หรือแต่ละขั้นตอนย่อยของกระบวนการเป็นข้อมูลเฉพาะ มีคำแนะนำในการทำงานและรวมทั้งวิธีที่องค์กรใช้ในการปฏิบัติงานโดยละเอียด²⁸

คู่มือการปฏิบัติงาน เป็นเอกสารที่ประกอบด้วยหลักการและวิธีปฏิบัติงานต่าง ๆ รวมทั้งระเบียบข้อบังคับโดยระบุลักษณะของงาน วิธีการทำงานเป็นขั้นตอนตามลำดับเขียนเป็นข้อ ๆ เพื่อให้ดูง่าย (ก.บ.ม. มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ครั้งที่ 1/1548 เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 1548)

คู่มือการปฏิบัติงาน หมายความว่า เอกสารในเชิงคุณภาพซึ่งรวบรวมกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หลักปฏิบัติในหน้าที่ความรับผิดชอบ พร้อมทั้งแนวทางในการดำเนินงาน รวมทั้งแนวทางการแก้ไขปัญหา ข้อเสนอแนะ หรือคู่มือการปฏิบัติงานในท้องปฏิบัติกรต่าง ๆ (อ.ก.ม. มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ครั้งที่ 6/1541 เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 1541)

คู่มือการปฏิบัติงาน หรือผลงานประเภทวิเคราะห์งานในหน้าที่ความรับผิดชอบ หมายถึง เอกสารเชิงคุณภาพซึ่งรวบรวมกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หลักการปฏิบัติในหน้าที่ความรับผิดชอบ และมีบทหนึ่งที่ได้กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงาน พร้อมเสนอแนะแนวทางวิธีการแก้ไขปัญหาและพัฒนางานในหน้าที่ (อ.ก.ม. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 1/1546 เมื่อวันที่ 14 มกราคม 1546 ครั้งที่ 5/1546 เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 1546 ครั้งที่ 7/1546 เมื่อวันที่ 8 เมษายน 1546) ข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา ผู้ดำรงตำแหน่งตามมาตรา 18 (ค) ตำแหน่งประเภททั่วไป วิชาชีพเฉพาะ หรือเชี่ยวชาญเฉพาะที่จะขอกำหนดตำแหน่งเป็นชำนาญการ 6, 7-8 ผู้เชี่ยวชาญ 9 และผู้เชี่ยวชาญพิเศษ 10 ต้องเสนอในส่วนของผลงานที่แสดงความเป็นผู้ชำนาญการ หรือผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้เชี่ยวชาญพิเศษ ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ.1547 มาตรา 14 คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา “ก.พ.อ.” มีอำนาจหน้าที่ตาม (3) คือกำหนดมาตรฐานการบริหารงานบุคคลวินัยและการรักษาวินัย การดำเนินการทางวินัย การออกจากราชการ การอุทธรณ์และร้องทุกข์ และการพิจารณาตำแหน่งวิชาการ เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว มาตรา 17 กำหนดว่า หลักเกณฑ์และวิธีการบริหารงานบุคคล วินัยและการรักษาวินัย การดำเนินการทางวินัย การออกจากราชการ การอุทธรณ์และการร้องทุกข์ และการพิจารณาตำแหน่งวิชาการให้เป็นไปตามที่กำหนดในข้อบังคับของสภาสถาบันอุดมศึกษา ทั้งนี้ต้องไม่ขัดหรือแย้งกับที่บัญญัติไว้แล้วในพระราชบัญญัตินี้ หรือหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่ ก.พ.อ. กำหนดตามมาตรา 14 (3) และ มาตรา 31 กำหนดว่า การเลื่อนข้าราชการพลเรือน

²⁷ธนาวิษฐ์ จินดาประดิษฐ์ และจากรุวรรณ ณ ยอดระฆัง, การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2552), หน้า 26.

²⁸สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ชุดคู่มือเทคนิคและวิธีการบริหารจัดการสมัยใหม่ตามแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี, หน้า 16.

ในสถาบันอุดมศึกษาขึ้นแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในระดับสูงขึ้นไปตามข้อบังคับที่สภาสถาบัน-
อุดมศึกษากำหนด ดังนี้

หน้าที่ความรับผิดชอบและลักษณะงานของตำแหน่งผู้ชำนาญการ 6, 7-8 ลักษณะงาน
จำเป็นต้องปฏิบัติโดยผู้มีความรู้ความสามารถ ความชำนาญ ทักษะหรือประสบการณ์ในการ
ปฏิบัติงานเฉพาะด้านหรือเฉพาะทาง ซึ่งเป็นงานที่ต้องทำการศึกษาค้นคว้าทดลอง วิเคราะห์
สังเคราะห์ หรือวิจัย และต้องใช้และหรือประยุกต์หลักการ เหตุผล แนวคิด วิธีการ เพื่อการปฏิบัติงาน
ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้และ/หรือ เพื่อการพัฒนางานในหน้าที่ และงานเฉพาะด้าน หรือเฉพาะทาง
และ/หรือเพื่อแก้ไขปัญหาในงานหลักที่ปฏิบัติในงานสนับสนุนอำนวยความสะดวก งานบริการวิชาการ หรือ
งานวิชาชีพที่มีความยุ่งยาก และมีขอบเขตกว้างขวาง

ทั้งนี้ผลงานที่แสดงความเป็นผู้ชำนาญการ 6, 7-8 หมายถึง การใช้ประโยชน์ จากผลงาน
เป็นผลงานสร้างสรรค์และมีความคิดริเริ่ม หน้าที่ความรับผิดชอบ และลักษณะงานของตำแหน่ง
ผู้เชี่ยวชาญระดับ 9 และผู้เชี่ยวชาญพิเศษ ระดับ 10 ลักษณะงานจำเป็นต้องปฏิบัติโดยผู้มีความรู้
ทฤษฎี หลักวิชาหรือหลักการเกี่ยวกับงานเฉพาะด้าน หรือเฉพาะทาง โดยมีลักษณะเป็นงานเชิงพัฒนา
ระบบ หรือมาตรฐานของงาน และ/หรืองานพัฒนาทฤษฎีหลักการ ความรู้ใหม่ ซึ่งต้องทำการวิจัย
เกี่ยวกับงานเฉพาะด้านหรือเฉพาะทางและนำมาประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติโดยต้องประยุกต์ แนวความคิด
ใหม่ เกี่ยวกับเนื้อหาของงานสนับสนุน งานบริการวิชาการ หรืองานวิชาชีพ เพื่อแก้ไขปัญหางาน
สนับสนุนงานบริหารวิชาการหรืองานวิชาชีพที่มีความยุ่งยากมาก และมีขอบเขตกว้างขวางมาก และ/
หรือ เพื่อถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับงานสนับสนุนงานบริการวิชาการหรืองานวิชาชีพ ตลอดจนให้คำปรึกษา
แนะนำแก่บุคคล และ/หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ/หรือเพื่อปรับปรุงผสมผสานเทคนิคระดับสูง
ระหว่างสาขาที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการทำคู่มือในที่นี้
หมายถึงเอกสาร สิ่งหรือสื่อที่ใช้อธิบายถึงทิศทางแนวทางขั้นตอนหรือวิธีการปฏิบัติงาน โดยอาจจะอยู่
ในลักษณะต่าง ๆ เช่น ระเบียบปฏิบัติ คู่มือปฏิบัติงาน วิธีการทำงาน รูปภาพ แบบฟอร์ม²⁹ เป็นต้น

การจัดทำเอกสาร คือ การกำหนดแนวทาง ขั้นตอนหรือวิธีการไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อใช้
ในการติดต่อสื่อสาร หรือเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน

วิธีปฏิบัติงาน (Procedure) หรือใช้เรียกต่างกันไป คือ Quality Procedure, System
Procedure, Policy, Standard Operating Procedure (SOP), Work Methodology แต่มี
ความหมายเป็นอันเดียวกัน คือ Procedure เป็นเอกสารที่จะบอกว่า ใคร ทำอะไร เมื่อไร เป็นตัว
ระบบที่จะระบุถึงการทำงานที่มีความเกี่ยวเนื่องกันในหน่วยงานตั้งแต่ 2 หน่วยงานขึ้นไป ซึ่งเกิดการ
ประสานงานกัน โดยมีการส่งผ่านวัตถุ ข้อมูลหรือเอกสารทั้งไปและกลับ หรืออาจเป็นทางเดียวกันได้
โดยจะกล่าวถึงหัวเรื่องของการทำงานนั้นๆ แต่ไม่ได้หมายความว่าทุก Procedure จะต้องมีการทำงาน
มากกว่า 1 หน่วย เกี่ยวข้องเสมอไป อาจจะจำกัดเพียงภายในหน่วยงานย่อยหน่วยงานเดียวกันก็ได้ แต่

²⁹สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการ, **คู่มือการปฏิบัติงาน (Work Manual)**, เอกสาร
ประกอบการฝึกอบรมวิทยากรต้นแบบโครงการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้, (กรกฎาคม-สิงหาคม 2549 ณ โรงแรม
แอมบาสเตอร์ กรุงเทพมหานคร, 2549), หน้า 4.

จะต้องอธิบายรายละเอียดของงาน ความรับผิดชอบของบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งข้อมูลหรือทรัพยากรที่ต้องใช้ ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน สถานที่ปฏิบัติงาน แม้กระทั่งเหตุผลที่ต้องปฏิบัติ (ถ้าจำเป็น) Procedure เปรียบเสมือนการต่อภาพ (Jigsaw) แต่ละชิ้น โดยเมื่อนำทุกชิ้นมาต่อกันอย่างถูกต้องก็จะได้ภาพรวมใหญ่ หมายถึง กระบวนการดำเนินงาน

ระบบ หมายถึง การทำงานอย่างมีหลักการ โดยมีการเขียนหลักการเหล่านี้ไว้ เป็นเอกสารเพื่อกำหนดการทำงาน และมีบันทึกไว้เป็นเอกสารเพื่อใช้เป็นหลักฐานว่าได้ทำตามที่เขียนไว้จริงเช่นเดียวกับการปกครองบ้านเมืองที่ต้องมีรัฐธรรมนูญ ต้องมีกฎหมายเพื่อให้ประชาชนปฏิบัติตาม คู่มือคุณภาพ (Quality Manual) คือ รัฐธรรมนูญ ขั้นตอนการทำงาน (Procedure) คือ กฎหมาย

สำหรับคู่มือการทำงาน (Work Instruction) เป็นเอกสารที่กล่าวถึงรายละเอียดของงานเฉพาะอย่าง แบบทีละขั้นทีละตอน (Step by Step) เพื่อที่จะควบคุมให้ผู้ปฏิบัติ ทำตามได้อย่างถูกต้องทุกครั้ง ตั้งแต่เริ่มแรก (Do it Right/It the First Time) เพื่อป้องกันหรือลดโอกาสการเกิดปัญหาต่าง ๆ

คู่มือการปฏิบัติงาน (Work Manual) เปรียบเสมือนแผนที่บอกเส้นทางการทำงานที่มีจุดเริ่มต้นและสิ้นสุดของกระบวนการ ระบุถึงขั้นตอนและรายละเอียดของกระบวนการต่าง ๆ ขององค์กรและวิธีการควบคุม กระบวนการนั้น มักจัดทำขึ้นสำหรับลักษณะงานที่ซ้ำซ้อน มีหลายขั้นตอน และเกี่ยวข้องกับหลายคน สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงาน³⁰

คู่มือการปฏิบัติงาน (Work Manual) เปรียบเสมือนแผนที่บอกเส้นทางการทำงานที่มีจุดเริ่มต้น และจุดสิ้นสุดของกระบวนการระบุถึงขั้นตอนและรายละเอียดของกระบวนการต่าง ๆ มักจัดทำขึ้นสำหรับงานที่มีความซับซ้อนหลายขั้นตอน และเกี่ยวกับหลายคน สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานไว้อ้างอิงในความผิดพลาดในการปฏิบัติงาน³¹

วิธีปฏิบัติงาน/วิธีการทำงาน (Work Instruction) เป็นเอกสารที่มีรายละเอียดวิธีการทำงานเฉพาะ หรือแต่ละขั้นตอนย่อยของกระบวนการ เป็นข้อมูลเฉพาะ มีคำแนะนำในการทำงาน และรวมทั้งวิธีที่องค์กรใช้ในการปฏิบัติงานโดยละเอียด³²

คู่มือการปฏิบัติงาน เป็นเอกสารที่ประกอบด้วยหลักการและวิธีปฏิบัติงานต่าง ๆ รวมทั้งระเบียบข้อบังคับโดยระบุลักษณะของงาน วิธีการทำงานเป็นขั้นตอนตามลำดับ เขียนเป็นข้อ ๆ เพื่อให้ดูง่าย (ก.บ.ม. มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ครั้งที่ 1/2548 เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2548)

คู่มือการปฏิบัติงาน หมายความว่า เอกสารในเชิงคุณภาพซึ่งรวบรวมกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ หลักปฏิบัติในหน้าที่ความรับผิดชอบ พร้อมทั้งแนวทางในการดำเนินงาน รวมทั้งแนวทางการแก้ไขปัญหา ข้อเสนอแนะ หรือคู่มือการปฏิบัติงานในห้องปฏิบัติการต่าง ๆ (อ.ก.ม. มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ครั้งที่ 6/2542 เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2542)

³⁰ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการ, **คู่มือการปฏิบัติงาน (Work Manual)**, หน้า 12.

³¹ ธนาวิษญ์ จินดาประดิษฐ์ และจรรุวรรณ ณ ยอดระฆัง, **การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน**, (สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, 2552), หน้า 26.

³² สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการ, **คู่มือการปฏิบัติงาน (Work Manual)**, หน้า 16.

คู่มือการปฏิบัติงาน หรือผลงานประเภทวิเคราะห์งานในหน้าที่ความรับผิดชอบ หมายถึง เอกสารเชิงคุณภาพซึ่งรวบรวมกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หลักการปฏิบัติในหน้าที่ความรับผิดชอบ และมีบทหนึ่งที่ได้กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงาน พร้อมเสนอแนะแนวทางวิธีการแก้ไขปัญหาและพัฒนางานในหน้าที่ (อ.ก.ม. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 1/2546 เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2546 ครั้งที่ 5/2546 เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2546 ครั้งที่ 7/2546 เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2546)

ทั้งนี้ ผลงานที่แสดงความเป็นผู้เชี่ยวชาญ ระดับ 9 หมายถึง ผลงานที่ใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางค่อนข้างมาก ผลงานที่ก่อให้เกิดการพัฒนาแบบหรือมาตรฐานของงาน ผลงานที่ก่อให้เกิดความรู้ใหม่หรือเทคนิควิธีการใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่องานค่อนข้างมาก มีการใช้ความรู้ความสามารถในงานสนับสนุน งานบริการวิชาการ หรืองานวิชาชีพบริการต่อสังคม เช่น การให้ความเห็น คำแนะนำ หรือเสนอแนะ การให้คำปรึกษาแนะแนว การอบรม และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักการ แนวทาง ระบบรูปแบบเทคนิค และวิชาการในการแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาสายสนับสนุนทางวิชาการหรือวิชาชีพนั้นๆ

สำหรับผลงานที่แสดงความเป็นผู้เชี่ยวชาญพิเศษระดับ 10 หมายถึง ผลงานที่ใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางมาก ผลงานที่ก่อให้เกิดการพัฒนาระบบหรือมาตรฐานของงาน ผลงานที่ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ หรือเทคนิควิธีการใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่องานมาก มีการใช้ความรู้ความสามารถในงานสนับสนุนงานบริการวิชาการ หรืองานวิชาชีพบริการต่อสังคม เช่น การให้ความเห็นคำแนะนำหรือเสนอแนะ การให้คำปรึกษาแนะแนว การอบรมและเผยแพร่ ความรู้เกี่ยวกับหลักการแนวทางระบบรูปแบบ เทคนิค และวิธีการในการแก้ไขปัญหา หรือการพัฒนางานสนับสนุน งานบริการวิชาการหรืองานวิชาชีพนั้น ๆ และความเป็นที่ยอมรับนับถือในงาน

ด้านนั้น ๆ หรือในวงวิชาการนั้น ๆ โดยการได้รับการยกย่องหรือได้รับรางวัลในระดับชาติ สำหรับผลงานหรือผลการปฏิบัติงานสนับสนุนงานบริการวิชาการหรืองานวิชาชีพนั้น ๆ หรือในงานที่เกี่ยวข้องเป็นที่เชื่อถืออย่างกว้างขวางในระดับชาติจากหลักการและเหตุผลดังกล่าวข้างต้น องค์กรกลางบริหารงานบุคคล ไม่ว่าจะเป็น ก.ม. เดิม หรือ ก.พ.อ. เปิดกว้างไม่ได้กำหนดรูปแบบลักษณะของผลงานที่แสดงความเป็นผู้ชำนาญการ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้เชี่ยวชาญพิเศษไว้เฉพาะว่าเป็นอย่างไร

ผู้เขียนในฐานะผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่บุคคลชำนาญการพิเศษ เล็งเห็นว่าประเด็นผลงานที่แสดงความเป็นผู้ชำนาญการ ผู้เชี่ยวชาญและผู้เชี่ยวชาญพิเศษ เป็นประเด็นที่สำคัญที่สุดประเด็นหนึ่งที่ต้องมีผลงานที่ประจักษ์อย่างเป็นรูปธรรม ส่วนที่สำคัญ คือ คู่มือการปฏิบัติงาน

2.3.2 ความสำคัญของคู่มือ

คู่มือการปฏิบัติงาน หมายถึง เอกสารที่ใช้ประกอบการปฏิบัติงานใดงานหนึ่ง ที่กำหนดภาระ หน้าที่ความรับผิดชอบไว้ในมาตรฐานกำหนดตำแหน่ง (Job Description) มีคำอธิบายงานที่ปฏิบัติ ประวัติความเป็นมา มีแผนกลยุทธ์การปฏิบัติ กำหนดตัวชี้วัด การประเมินผล ซึ่งในแต่ละบท/เรื่อง/หัวข้อ ต้องมีความคิดหลัก วัตถุประสงค์ และเนื้อหาสาระที่มีความสมบูรณ์ มีรายละเอียดครอบคลุมเนื้อหาในแต่ละเรื่องมีกฎ ระเบียบ พระราชบัญญัติ หนังสือเวียน มติต่าง ๆ เอกสาร ที่

เกี่ยวข้อง หลักเกณฑ์และวิชาการ เทคนิคหรือแนวทางในการปฏิบัติงาน ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขข้อเสนอแนะ ทั้งนี้ต้องใช้ประกอบการปฏิบัติงานมาแล้ว และต้องจัดทำเป็นรูปเล่ม

ความสำคัญของคู่มือการปฏิบัติงาน นอกจากจะเป็นผลงานที่แสดงความเป็นผู้ชำนาญการผู้เชี่ยวชาญ และผู้เชี่ยวชาญพิเศษแล้ว ยังแสดงให้เห็นประจักษ์ว่าเป็นผู้สั่งสมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ (Expertise) ที่ชวนขวยสนใจใฝ่รู้เพื่อสังคม พัฒนาศักยภาพ ความรู้ความสามารถของตนในการปฏิบัติราชการ ด้วยการศึกษาค้นคว้าหาความรู้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งรู้จักพัฒนาปรับปรุง ประยุกต์ใช้ความรู้เชิงวิชาการ และเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ากับการปฏิบัติงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการ (ก.พ.ร.) ให้ความสำคัญกับการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน และประโยชน์ของการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน ไว้ดังนี้

1. เพื่อให้การปฏิบัติงานในปัจจุบันเป็นมาตรฐานเดียวกัน
2. ผู้ปฏิบัติงานทราบและเข้าใจว่าควรทำอะไรก่อนและหลัง
3. ผู้ปฏิบัติงานทราบว่าควรปฏิบัติอย่างไร เมื่อใดกับใคร
4. เพื่อให้การปฏิบัติงานสอดคล้องกับนโยบาย วิสัยทัศน์ ภารกิจ และเป้าหมายขององค์กร
5. เพื่อให้ผู้บริหารติดตามงานได้ทุกขั้นตอน
6. เป็นเครื่องมือในการฝึกอบรม
7. ใช้เป็นเอกสารอ้างอิงในการทำงาน
8. ใช้เป็นสื่อในการประสานงาน
9. ได้งานที่มีคุณภาพตามกำหนด
10. ผู้ปฏิบัติงานไม่เกิดความสับสน
11. แต่ละหน่วยงานรู้งานซึ่งกันและกัน
12. บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่สามารถทำงานแทนกันได้
13. สามารถเริ่มปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว เมื่อมีการโยกย้ายตำแหน่งงาน
14. ลดขั้นตอนการทำงานที่ซ้ำซ้อน
15. ลดข้อผิดพลาดจากการทำงานที่ไม่เป็นระบบ
16. ช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในการทำงาน
17. ช่วยให้เกิดความสม่ำเสมอในการปฏิบัติงาน
18. ช่วยลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในการทำงาน
19. ช่วยลดการตอบคำถาม
20. ช่วยลดเวลาสอนงาน
21. ช่วยให้การทำงานเป็นมืออาชีพ
22. ช่วยในการออกแบบระบบงานใหม่และปรับปรุงงาน
23. ผู้ปฏิบัติงานทราบรายละเอียด และทำงานได้อย่างถูกต้อง
24. ทราบถึงตำแหน่งงานที่รับผิดชอบ
25. ทราบถึงเทคนิคในการทำงาน

แนวทางการเขียนคู่มือการปฏิบัติงาน 4 ชั้น

ชั้นที่ 1 วิเคราะห์งานที่ปฏิบัติ

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุ

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์แนวทางแก้ไข

ขั้นที่ 4 ชั้นวางแผนกำหนดโครงร่าง (Outline)

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์งานที่ปฏิบัติ

1. นำเอางานที่ได้รับมอบหมายมาพิจารณาว่ามีงานอะไรบ้าง แยกออกเป็นงาน ๆ งานอะไรเป็นงานหลัก งานอะไรเป็นงานรอง เพื่อให้เห็นภาระหน้าที่ความรับผิดชอบที่เป็นรูปธรรม

2. นำเอางานที่แยกไว้แล้วตามข้อ 1 มาเขียนเป็นขั้นตอนการปฏิบัติงาน (Flow chart) ว่าต้องมีขั้นตอนอย่างไร ก็ขั้นตอน ต้องผ่านการพิจารณาตัดสินใจใครบ้าง จนถึงการส่งมอบงานให้ผู้รับบริการหรือลูกค้า

3. ปัจจัยที่ใช้ในการทำงานแต่ละขั้นตอน (Input) พิจารณาว่า แต่ละขั้นตอนต้องใช้ปัจจัยการผลิตผลงานอะไร กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หนังสือเวียน มติ ทั้งกำหนดจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง หรือที่กำหนดขึ้นภายในหน่วยงานเอง แยกแยะปัจจัยในการผลิตงานแต่ละขั้นงานให้ชัดเจนที่สำคัญ 3 ประการ คือ

3.1 มีหลักเกณฑ์กำหนดไว้อย่างไร

3.2 มีวิธีการกำหนดไว้อย่างไร

3.3 มีเงื่อนไขอะไรบ้าง

ขั้นที่ 2 วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุ

วิเคราะห์หาปัญหาในการปฏิบัติมีอะไรบ้าง แล้วนำเอาปัญหามาจัดหมวดหมู่ว่าปัญหาเหล่านี้เกิดจากตรงไหน โดยแยกปัญหาออกเป็นขั้นเป็นตอน ดำเนินการ 3 ขั้น ดังนี้

1. แยกปัญหาออกเป็น 1 ระดับ คือ ปัญหาที่เกิดจากระดับคน (ผู้ปฏิบัติ ผู้รับบริการ ผู้มีอำนาจ หรือองค์คณะ) หรือปัญหาที่เกิดจากกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หนังสือเวียน

2. นำเอาปัญหาที่แยกออกตามข้อ 1 มาแยกจัดระดับของปัญหาออกเป็น 1 ระดับ อีก 1 รอบว่าอะไรเป็นปัญหาที่มาจากภายนอกที่ควบคุมไม่ได้ หรือปัญหาอะไรที่เกิดจากภายในที่สามารถบริหารจัดการได้

3. นำเอาปัญหาที่แยกจัดระดับของปัญหาตามข้อ 1 มาแยกย่อยออกเป็น 4 เงื่อนไข เป็นรอบที่ 3 ว่า

3.1 อะไรคือปัญหาของขั้นตอน

3.2 อะไรคือปัญหาของหลักเกณฑ์

3.3 อะไรคือปัญหาของวิธีการ

3.4 อะไรคือปัญหาของเงื่อนไข

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์แนวทางแก้ไข

เมื่อเรารู้ ชัดเจนจากการวิเคราะห์ แต่ละขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น ว่า

1. ปัญหามีอะไร

2. ปัญหาเกิดจากคน หรือกฎ ระเบียบฯ

3. ปัญหามาจากภายนอก หรือภายใน

4. ปัญหาเกิดตรงไหนเป็นอะไร

- 1) ขั้นตอน
- 2) หลักเกณฑ์
- 3) วิธีการ
- 4) เงื่อนไข

การวิเคราะห์เสนอแนวทางแก้ไขต้องเสนอวิธีการแก้ไขตามหัวข้อ 3. 4 ก่อน แล้วจึงแยกออกถ้าเป็นกฎระเบียบฯ ภายในจะแก้ไขอย่างไรและถ้าเป็นคนภายนอกจะแก้ไขอย่างไร ถ้าเป็นกฎระเบียบฯ ภายนอกจะมีวิธีการแก้ไขอย่างไร

ทั้งนี้การเสนอวิธีการแก้ไข ต้องระลึกอยู่เสมอว่าจะใช้เทคนิควิชาชีพเฉพาะอย่างไร หรือจะพัฒนาคุณภาพของการปฏิบัติงานอย่างไร หรือจะพัฒนางานในหน้าที่อย่างไร หรือจะพัฒนาเชิงระบบอย่างไร หรือจะประยุกต์นวัตกรรมมาใช้แก้ไขปัญหอย่างไร หรือจะต้องใช้วิธีการแก้ปัญหาอย่างไร อย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างผสมผสานกัน เพื่อแสดงความเป็นผู้ชำนาญการ และผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นที่ 4 ขั้ววางแผนกำหนดโครงร่าง (Outline)

1. จัดทำสารบัญญวรางโครงร่าง
2. สอดแทรกเนื้อหาสาระ 7 ประการ

2.3.3 แนวคิดในการเขียนคู่มือปฏิบัติงาน

เพื่อให้เกิดแนวคิดหลากหลายในการเขียนผลงานโดยเฉพาะคู่มือการปฏิบัติงาน ผู้เขียนขอแนะนำเสนอแนวคิดของผู้ชำนาญการ ผู้ชำนาญการพิเศษ และผู้เชี่ยวชาญดังต่อไปนี้

ทิพย์ นิลนพคุณ นักวิชาการศึกษาเชี่ยวชาญ 9 เสนอเทคนิคการทำผลงานที่แสดงความเป็นชำนาญการและเชี่ยวชาญ³³ ไว้ว่า

1. ข้อมูลต้องชัดเจน ศึกษาข้อกำหนดต่าง ๆ ว่ามีอะไรบ้าง เกณฑ์ขั้นต่ำกำหนดไว้อย่างไร ประเมินตัวเองว่าผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำแล้วหรือยัง

2. ต้องตั้งใจให้แตก ศึกษาว่ามาตรฐานกำหนดตำแหน่งกำหนดไว้อย่างไร ต้องทำอะไรบ้าง จะขอตำแหน่งอะไร ระดับไหน ชำนาญการหมายถึงอะไร เชี่ยวชาญหมายถึงอะไร คะแนนเต็ม 5 หมายถึงอะไร ต้องทำความรู้ ความเข้าใจให้ลึกซึ้ง แยกแยะประเด็นสำคัญให้ออก แล้วนำมาเป็นหลักถือปฏิบัติไปให้ถึงระดับนั้น ๆ

3. ผลงานเพื่อผลงานไม่ใช่เพียงเพื่อขอตำแหน่งสิ่งที่เป็นประโยชน์กับสถาบันอย่างไร มีผลเกิดขึ้นแค่ไหน

4. ผลิตผลงานสม่ำเสมอ การขอตำแหน่งไม่ใช่หุ้ไปไ้ก่มา ถ้าสิ่งที่เป็นประโยชน์กับตัวเองเท่านั้นโปรดอย่ารอ

ผลงานที่แสดงความเป็นผู้ชำนาญการและเชี่ยวชาญ ต้องมีลักษณะสร้างมาตรฐานของงานในตำแหน่งหน้าที่สร้างสรรค์งานใหม่ พัฒนางานในตำแหน่งหน้าที่ สร้างสรรค์งานเสริมในตำแหน่งหน้าที่ทำงานวิจัย ผลิตคู่มือการปฏิบัติงาน

³³ทิพย์ นิลนพคุณ, “เทคนิคและประสบการณ์ในการทำผลงานเพื่อขอเป็นผู้ชำนาญการ ผู้ชำนาญการพิเศษ และผู้เชี่ยวชาญ”, เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชา, (ณ ห้องประชุม คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, วันที่ 22 กรกฎาคม 2547) : 36.

5. อย่าคิดว่ายาก อย่าคิดว่าง่าย อย่าหวังว่าได้ อย่าหมายว่ายาก ผลงานอยู่ในเกณฑ์ที่ดี อาจจะมีบ้าง และถ้าผลงานไม่ผ่านต้องทำใจยอมรับดีกว่าว่าผลงานไม่ดีพอ

ชำนาญ แสงแก้ว เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป ชำนาญการพิเศษ 9 ให้แนวคิดในการเขียน ผลงานที่แสดงความเป็นผู้ชำนาญการและผู้เชี่ยวชาญ³⁴ ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาลักษณะผลงานที่มหาวิทยาลัยกำหนด
2. ศึกษาร่องรอยการทำงานที่ปฏิบัติ
3. เลือกชิ้นงานที่จะจัดทำผลงาน
4. กำหนดกรอบในการเขียน (รายละเอียด) ดูประวัติความเป็นมาของชิ้นงานที่จะนำมาเขียน ศึกษาขั้นตอนในการปฏิบัติงานเพื่อกำหนดจำนวนเรื่องหรือบท นำเสนอปัญหาและข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงาน (รายละเอียด) 1) ศึกษาค้นคว้าข้อมูล กฎข้อบังคับ บทความที่เกี่ยวข้อง 2) ลงมือเขียน

สำหรับปัญหาและข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานถือเป็นหัวข้อที่สำคัญหัวข้อหนึ่ง โดยจะต้องรวบรวมปัญหา และข้อเสนอแนะจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น จากรายงานการประชุม ข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องและจากผลงานทางการวิจัย ซึ่งปัญหาและข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานนี้ ควรจะสอดแทรกไว้ทุกบทของแต่ละเรื่อง และจะต้องเสนอในบทสุดท้ายสรุปและข้อเสนอแนะสำหรับประเด็นปัญหาหลัก

อีกหัวข้อหนึ่งที่สำคัญในการเขียนคู่มือการปฏิบัติงาน คือ คุณค่าของผลงาน ต้องสามารถใช้ประโยชน์ได้โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน ต้องเป็นองค์ความรู้ใหม่ ต้องมีความถูกต้องทั้งในด้านเนื้อหา และการพิมพ์ คุณค่าของผลงานต้องเทียบเคียงได้กับผลงานของผู้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์) ต้องมีความเป็นแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้ รวมทั้งคู่มือการปฏิบัติงาน ต้องชัดเจนว่าอยู่ในระดับไหน เช่น ระดับ Manual ระดับ Cook Book มีวิธีการเพิ่มเติมและระดับ Tip Book นอกจากมีวิธีการแล้วยังต้องมีเทคนิคของสาขาวิชาชีพ เพิ่มเติมไว้ด้วย

นอกจากนั้นแล้วได้เสนอแนวคิดการเขียนคู่มือการปฏิบัติงานไว้ว่า

1. เป็นงานที่อยู่ในความรับผิดชอบ และมีความสำคัญต่อองค์กร
2. ครอบคลุมภาระหน้าที่หรือชิ้นงานได้ชิ้นงานหนึ่ง
3. เป็นงานที่ตนเองมีความรู้ความเข้าใจลึกซึ้ง
4. ต้องเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา
5. ผู้อ่านแล้วสามารถปฏิบัติได้
6. ลักษณะของคู่มือการปฏิบัติงาน ต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้
 - 6.1 ขั้นตอนการปฏิบัติงาน
 - 6.2 กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานตามข้อ 6.1
 - 6.3 อธิบายการปฏิบัติงานแต่ละขั้นตอน และเทคนิคการปฏิบัติงาน
 - 6.4 มีการยกตัวอย่างของเอกสารในแต่ละขั้นตอน

³⁴ ชำนาญ แสงแก้ว, “เทคนิคและประสบการณ์ในการทำผลงานเพื่อขอเป็นผู้ชำนาญการ ผู้ชำนาญการพิเศษ และผู้เชี่ยวชาญ”, เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ, (ณ ห้องประชุมคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, วันที่ 22 กรกฎาคม 2547) : 10.

6.5 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงาน

สายพิณ วิไลรัตน์ บรรณารักษ์ชำนาญการ 8 เสนอแนวทางและเทคนิคการเขียนผลงานทางวิชาการข้อแสดงความเป็นผู้ชำนาญการ³⁵ ไว้ดังนี้

1. การเลือกหัวข้อ เรื่องกว้าง ๆ แล้วจึงกำหนดขอบเขตให้แคบลง ให้เป็นหัวข้อที่มีความสำคัญ น่าสนใจ ทันต่อเหตุการณ์ เป็นเรื่องใกล้ตัว และเกี่ยวข้องกับงานที่ปฏิบัติ และมีแหล่งข้อมูลเพียงพอที่จะศึกษา

2. ต้องสำรวจและเข้าถึงแหล่งข้อมูลทางวิชาการ

3. กำหนดโครงเรื่องที่จะเขียน

4. ทำการรวบรวมข้อมูล

5. นำมาเรียบเรียงเนื้อเรื่องและอ้างอิง

6. ข้อควรคำนึงในการจัดทำผลงาน ต้องเป็นผลงานที่จะให้ประโยชน์กับหน่วยงานที่สังกัด เป็นเรื่องที่คุณมีความรู้ ความสามารถ และเกี่ยวข้องกับงานที่ทำ เป็นประโยชน์กับวิชาชีพ รวมทั้งต้องทำสะสมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

7. การเผยแพร่ผลงาน ต้องนำเสนอตีพิมพ์ เผยแพร่ ในวารสารการวิชาการ นำเสนอที่ประชุม/สัมมนาทางวิชาการ และส่งห้องสมุด หน่วยงานภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย

8. ข้อเสนอแนะสำหรับการเริ่มทำผลงาน

8.1 ควรเริ่มผลิตผลงานประเภทที่ง่าย ๆ ก่อน เช่น บทความ

8.2 ฝึกเขียนเป็นประจำ อย่างสม่ำเสมอ

8.3 เริ่มจากสิ่งใกล้ ๆ ตัวมากที่สุด เช่น งานในหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ

8.4 เขียนด้วยใจรัก ตระหนักถึงคุณค่า เพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาและพัฒนางาน

8.5 งานวิจัย ควรเป็นผู้วิจัยร่วม ทำเป็นคณะวิจัย เริ่มจากงานวิจัยชิ้นเล็ก ๆ ก่อน

8.6 ศึกษาผลงานของคนอื่นที่เสนอเป็นผู้ชำนาญการแล้ว

8.7 หลีกเลี่ยงข้อบกพร่องข้อจำกัดต่าง ๆ ที่พบในผลงานทางวิชาการที่ศึกษาค้นคว้า

9. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหาร และหัวหน้าหน่วยงาน

9.1 ควรนำผลงานวิจัยที่ผู้ปฏิบัติงานนำมาใช้ประโยชน์

9.2 สร้างบรรยากาศทางวิชาการให้เกิดขึ้นในหน่วยงาน

9.2.1 กระตุ้นและส่งเสริมให้บุคลากรตระหนักถึงความสำคัญ และเห็นคุณค่าของการทำ

ผลงาน

9.2.2 จัดโครงการให้ความรู้ การทำผลงานในรูปแบบต่าง ๆ

9.2.3 จัดหาแหล่งเงินทุนสนับสนุน

9.2.4 หาที่ปรึกษาเป็นที่ปรึกษาให้แก่บุคลากร

10. แนวทางการพิจารณาผลงานของผู้อ่านผลงาน (Readers) พอสรุปประเด็นสำคัญได้

ดังนี้

³⁵สายพิณ วิไลรัตน์, “เทคนิคและประสบการณ์ในการเสนอผลงานเพื่อขอดำรงตำแหน่งเป็นผู้ชำนาญการ”, เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาเรื่องความก้าวหน้าของบุคลากรสายสนับสนุน, (มหาวิทยาลัยทักษิณ ณ โรงแรมพาวีเลียน สงขลา, วันที่ 11 กันยายน 2547) : 8 – 14.

- 10.1 เนื้อหาชัดเจน เข้าใจง่าย ใช้ภาษาเหมาะสม ถูกต้องตามหลักวิชาการ
- 10.2 ผลงานเป็นประโยชน์ และประยุกต์ใช้งานได้
- 10.3 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- 10.4 มีการเผยแพร่ และการนำไปใช้
- 10.5 เป็นประโยชน์ต่องาน และการปฏิบัติ
- 10.6 มีความเหมาะสม และสัมพันธ์กับลักษณะงานที่ปฏิบัติ
- 10.7 แสดงถึงความรู้ความชำนาญของเจ้าของผลงาน

2.3.3 การจัดทำโครงร่าง/โครงเรื่อง (Outline)

การวางแผนการเขียนคู่มือปฏิบัติงานที่ดีต้องมีการจัดทำโครงร่างอย่างคร่าวๆ เพื่อศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลรายละเอียดเพิ่มเติมในเบื้องต้นเป็นแนวทางว่าจะเขียนอะไร อย่างไร มีประเด็นสำคัญอะไรบ้าง เมื่อลงมือเขียน หาข้อมูลรายละเอียดมาประกอบการเขียน แล้วอาจจะต้องปรับปรุงโครงร่างใหม่ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นจนกลายเป็นสารบัญชของคู่มือปฏิบัติงาน

การวางโครงร่างการเขียนคู่มือปฏิบัติงาน ควรกำหนดเป็นบท ๆ ที่เป็นประเด็นสำคัญ จำนวน 5 บท และมีหัวเรื่องหลัก ดังต่อไปนี้

บทที่

1. บทนำ

ความเป็นมาความจำเป็น (ภูมิหลัง) ความสำคัญ
วัตถุประสงค์ของการศึกษา
ขอบเขตของการศึกษา

2. บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ

บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตำแหน่ง
ลักษณะงานที่ปฏิบัติ
โครงสร้างการบริหารจัดการ

3. หลักเกณฑ์วิธีการปฏิบัติงานและเงื่อนไข

หลักเกณฑ์การปฏิบัติงาน
วิธีการปฏิบัติงาน
เงื่อนไข/ข้อสังเกต/ข้อควรระวัง/สิ่งที่ควรคำนึงในการปฏิบัติงาน
แนวคิด/งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4. เทคนิคในการปฏิบัติงาน

แผนกลยุทธ์ในการปฏิบัติงาน
ขั้นตอนการปฏิบัติงาน (Flow chart)
วิธีการให้บริการกับผู้รับบริการมีความพึงพอใจ
วิธีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน
จรรยาบรรณ/คุณธรรม/จริยธรรมในการปฏิบัติงาน

5. ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขและการพัฒนางาน

ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงาน

แนวทางแก้ไขและพัฒนางาน

ข้อเสนอแนะ

บรรณานุกรม

ภาคผนวก (ถ้ามี)

2.3.4 ความเป็นมา/ความจำเป็น (ภูมิหลัง) ความสำคัญ

การเขียนอธิบายชี้แจงงานที่ตัดสินใจเลือก เขียนเป็นคู่มือการปฏิบัติงาน ว่ามีความเป็นมาอย่างไร มีความสำคัญ มีความจำเป็นอย่างไร จึงต้องกำหนดให้เป็นภาระงานขึ้นมา งานนี้เป็นงานหลักหรืองานรองของมหาวิทยาลัย ของหน่วยงาน ของตำแหน่งหน้าที่ที่ปฏิบัติ อาจจะยึดแนวทางการเขียนอธิบายชี้แจงได้ ดังนี้

Who ใครเป็นผู้กำหนด เป็นผู้อนุมัติให้งานนี้ขึ้นมา

What อะไรเป็นประเด็นหลักของงานนี้ หรือรายละเอียดของงานนี้มีอะไรบ้าง

Where งานนี้กำหนดให้ปฏิบัติที่ไหนบ้าง สังกัดหน่วยงานใด

Why ทำไมจึงต้องมีงานนี้ ทำไมจึงต้องกำหนดไว้ที่นี้ ทำไมจึงต้องกำหนดเวลานี้

How งานนี้ต้องทำอะไร งานนี้สำคัญอย่างไร งานนี้มีประโยชน์อย่างไร งานนี้เกี่ยวข้องกับงานอื่น ๆ อย่างไร

สาระสำคัญวิเคราะห์ชื่อเรื่องให้ออกว่าอะไรเป็นกุญแจสำคัญ มีกี่ตัว ต้องเขียนอธิบายชี้แจงเน้นสาระที่งานที่เป็นกุญแจตัวนั้น ๆ ว่าสำคัญอย่างไร หากไม่มีงานนี้จะมีผลกระทบต่อนิสิตนักศึกษาอย่างไร มีผลกระทบต่อคณาจารย์อย่างไร มีผลต่อผู้ร่วมงาน/ผู้ปฏิบัติอย่างไร รวมทั้งมีผลกระทบต่อผู้บริโภคหรือผู้มารับบริการทั้งภายในและภายนอกอย่างไร ยึดหลักการเขียนคือย่อหน้าแรก ทำไมเลือกเรื่องนี้ ย่อหน้าที่สอง ทำแล้วได้อะไร ย่อหน้าที่สาม สรุปปมที่ต้องเขียนเรื่องนี้

วัตถุประสงค์ ของการศึกษา

เขียนอธิบายชี้แจงให้ผู้ศึกษาค้นคว้าทราบถึงวัตถุประสงค์ในการจัดทำเอกสารคู่มือปฏิบัติงานนี้ขึ้นมา เช่น ทำคู่มือการปฏิบัติงานฉบับนี้ขึ้นมาเพื่อให้มั่นใจว่าได้มีการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หลักเกณฑ์ วิธีการ ที่กำหนดไว้ อย่างสม่ำเสมอ และมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับนโยบาย และวัตถุประสงค์ของหน่วยงานของผู้ปฏิบัติงาน/ของผู้ร่วมงาน (พิจารณาทดแทน)/ของผู้รับบริการ ต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าใครจะถือปฏิบัติ ตามคู่มือการปฏิบัติงานฉบับนี้ ตัวผู้เขียนเอง หรือเพื่อนผู้ร่วมงานที่ทำงานทดแทน หรือผู้ดำรงตำแหน่งนี้ทุกคน หรือผู้รับบริการ หรือบุคลากรทั้งหมดที่กล่าวมาแล้ว เพราะเวลาเขียนคู่มือการปฏิบัติงานในรายละเอียดของข้อมูลเนื้อหา หรือเทคนิคที่ใช้ในการปฏิบัติงานต้องชัดเจนจะแสดงบ่งบอกถึงว่าใครจะถือปฏิบัติตามคู่มือปฏิบัติงานนี้

หลักสำคัญ ไม่จำเป็นต้องตั้งจุดมุ่งหมายหลายข้อ เพราะถ้าตั้งจุดประสงค์ไว้อย่างไร ต้องเขียนในเนื้อหาให้ครบตามนั้น และประโยชน์ต้องสัมพันธ์กันคือต้องสอดคล้องกัน ส่วนมากก็กำหนดว่าเพื่อยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานหรือเพื่อนผู้ร่วมงานที่ทำงานทดแทน หรือ

เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานไว้อ้างอิงมิให้เกิดความผิดพลาดในการปฏิบัติงาน หรือเพื่อเป็นคู่มือในการกำกับตรวจสอบการปฏิบัติงาน เป็นต้น

ขอบเขตของการศึกษา

เขียนอธิบายชี้แจงให้ผู้ศึกษาค้นคว้าและผู้เขียนได้คำนึงถึงขอบเขตของคู่มือปฏิบัติงาน มีความทันสมัย ครอบคลุมลึกซึ้ง กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หนังสือเวียน มติ หลักเกณฑ์ วิธีการเงื่อนไข ผู้รับผิดชอบ ผู้เกี่ยวข้อง เป็นใคร เป็นหน่วยงานใดมีมาตั้งแต่เมื่อใด ถึงเมื่อใด ขั้นตอนไหนถึงขั้นไหน เพื่อให้ผู้อ่านหรือผู้ใช้คู่มือนี้ได้รับรู้เบื้องต้น ป้องกันการนำไปใช้ที่อาจเกิดการผิดพลาดต่อไปได้ เป็นต้น

นิยามศัพท์เฉพาะ หรือคำจำกัดความ (Definition)

เขียนอธิบายชี้แจงให้ผู้ศึกษาค้นคว้า ทราบถึง คำศัพท์เฉพาะซึ่งอาจเป็นภาษาไทย หรือภาษาต่างประเทศ หรือคำย่อ ที่กล่าวถึงภายใต้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หนังสือเวียน หลักเกณฑ์ วิธีการปฏิบัติ นั้น ๆ เพื่อให้เป็นที่เข้าใจตรงกัน (ถ้ามี) ในคู่มือการปฏิบัติงานนี้

บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตำแหน่ง

เขียนอธิบายชี้แจงให้ผู้ศึกษาค้นคว้าทราบว่า ตำแหน่งที่ปฏิบัติงานตามคู่มือการปฏิบัติงานที่มีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างไรบ้าง รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดกับการปฏิบัติงานนี้ตั้งแต่ต้นจนถึงงานสำเร็จส่งมอบให้ผู้รับบริการ (พิจารณาตามฐานกำหนดตำแหน่ง)

สาระสำคัญตรงนี้เป็นเรื่องงานสำคัญดังกล่าวแล้ว จึงต้องกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบให้ปฏิบัติงานที่สำคัญนั้นสำเร็จให้ได้ อาจจะศึกษาจากข้อกำหนด หรือคำสั่งมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชา/ผู้อำนวยการกอง/หัวหน้าฝ่าย/หัวหน้ากลุ่มงาน/หรือหัวหน้าทีกำกับควบคุมดูแลก็ได้³⁶

ลักษณะงานที่ปฏิบัติ

เขียนอธิบายชี้แจงรายละเอียดว่างานนี้มีลักษณะงานที่ปฏิบัติอย่างไร ลักษณะงานเป็นอย่างไร (พิจารณาตามมาตรฐานกำหนดตำแหน่ง/คำสั่งมอบหมายภาระหน้าที่การงานให้ปฏิบัติ)

มองจุดเน้นคือเรียงลำดับความสำคัญต่อกันลงมา เมื่องานสำคัญ จึงมอบภาระหน้าที่ให้ปฏิบัติ และต้องกำหนดลักษณะงานที่ปฏิบัติว่าจะต้องทำอย่างไรบ้าง จึงจะทำให้งานที่สำคัญนั้นสำเร็จ

โครงสร้างการบริหารจัดการ

เขียนอธิบายว่าตำแหน่งที่เราดำรงอยู่นี้ รวมทั้งงานที่เราเขียนเป็นคู่มือการปฏิบัติงานนี้มีการบริหารจัดการอย่างไร โดยเขียนเป็นแผนผัง (Chart) ได้ 3 ลักษณะดังนี้

1. โครงสร้างขององค์กร (organization Chart) ให้ระบุชื่อหน่วยงาน
2. โครงสร้างการบริหาร (Administration Chart) ให้ระบุชื่อตำแหน่งและระดับ (ถ้ามี)
3. โครงสร้างการปฏิบัติงาน (Activity Chart) ให้ระบุชื่อผู้ปฏิบัติ

สาระสำคัญคือ งานสำคัญตามที่กล่าวแล้ว มีการมอบหมายภาระหน้าที่ กำหนดลักษณะงานให้ปฏิบัติแล้ว จะมีการบริหารจัดการกับงานที่ว่ามีความสำคัญนั้นอย่างไร จึงจะสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

³⁶ ธนาวิษญ์ จินดาประดิษฐ์ และจาวรรรณ ณ ยอดระฆัง, การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน, หน้า 20.

หลักเกณฑ์การปฏิบัติงาน

เขียนอธิบายชี้แจงว่างานนี้มีกฎระเบียบ ข้อบังคับ หนังสือเวียน มติ กำหนดไว้เป็น หลักเกณฑ์ว่าอย่างไร เขียนสรุปให้เป็นภาษาเขียน ไม่ควรคัดลอกเอามาจากตัวบทกฎหมาย ทำให้ เข้าใจยาก ต้องเขียนสรุปให้เป็นภาษาที่ใช้ในการปฏิบัติ ทุกคนอ่านแล้วเข้าใจ ไม่ต้องแปลไทยเป็นไทย ต้องแยกให้ชัดเจนตามแนวทางการเขียนคู่มือการปฏิบัติงานที่กล่าวไว้แล้วข้างต้นในขั้นที่ 1 และขั้นที่ 3 คือต้องแยกนำเสนอว่า หลักเกณฑ์ที่กำหนดจากหน่วยงานภายนอก หรือหลักเกณฑ์กำหนดโดย หน่วยงานภายในของเราเอง

สาระสำคัญ การจะปฏิบัติงานที่สำคัญนั้นให้บรรลุความสำเร็จ ต้องมีกฎ เกณฑ์ ประกาศ มติ หนังสือเวียน มีข้อกำหนดต่าง ๆ ต้องนำมาวิเคราะห์ว่าส่วนตรงไหนที่กำหนดเป็นหลักเกณฑ์ในการ ปฏิบัติงานนั้น แล้วเขียนอธิบายให้ชัดเจนว่ามีหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติงานอย่างไร

วิธีการปฏิบัติงาน

เขียนอธิบายชี้แจงว่างานนี้มีกฎระเบียบ ข้อบังคับ หนังสือเวียน มติ กำหนดวิธีการปฏิบัติ ไว้อย่างไร เขียนอธิบายให้เป็นภาษาเขียนที่ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจง่าย ไม่ควรเป็นภาษากฎหมาย และต้อง แยกนำเสนอเหมือนการเขียนหลักเกณฑ์การปฏิบัติงานว่ามีวิธีการใดที่กำหนดด้วยหน่วยงานภายนอก และมีวิธีการใดที่กำหนดด้วยหน่วยงานของเราเอง

นำเอากฎ ระเบียบ มติ ประกาศ หนังสือเวียน และข้อกำหนดต่าง ๆ ตามที่วิเคราะห์ว่า อะไรเป็นหลักเกณฑ์ ต้องแยกอีกว่าแล้วอะไรเป็นวิธีการปฏิบัติงานให้ชัดเจน เพื่อให้สะดวกและง่ายต่อ การนำไปใช้ในการปฏิบัติงาน

เงื่อนไข/ข้อสังเกต/ข้อควรระวัง/สิ่งที่ควรคำนึงในการปฏิบัติงาน

เมื่อศึกษา กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หนังสือเวียน มติ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานแล้วต้องแสดงความเป็น ผู้มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ด้วยการจับประเด็นสาระสำคัญของกฎเกณฑ์ดังกล่าว และหรือ จากการจดบันทึก จากการสังเกตในฐานะผู้มีประสบการณ์ในงานอาชีพ และเขียนนำเสนอเป็น ข้อสังเกต/ข้อควรระวัง/สิ่งที่ควรคำนึงเงื่อนไขในการปฏิบัติงานนี้

ต้องอย่าลืมว่างานที่สำคัญนั้น การจะปฏิบัติเพื่อมิให้เกิดข้อผิดพลาด และเป็นการป้องกันมิ ให้เกิดข้อผิดพลาด ต้องมีข้อควรระวัง ข้อสังเกต หรือสิ่งที่ควรคำนึงในการปฏิบัติ จึงจะทำในงานที่ สำคัญนั้นประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิด/งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ส่วนนี้เป็นการแสดงถึงการสั่งสมความรู้ การพัฒนาตนเอง การเป็นผู้มีความรอบรู้ อย่าง แท้จริง ที่สามารถนำแนวคิด งานวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงแก้ไข พัฒนางานที่ปฏิบัติ ดังนั้นจึง ต้องเป็นผู้เขียนที่ดีดังกล่าวไว้ในบทที่ 1 ที่ต้องเป็นผู้อ่าน ฟัง คิด ถาม เขียน วิเคราะห์ วิจัย มี ความกระตือรือร้น และมีความคิดริเริ่ม เก็บสะสมประสบการณ์ ด้วยการสรุปแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิ และสรุปผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานนี้ว่าอย่างไร อาจจะมีแนวคิดนำเสนอว่าเกี่ยวกับหลักเกณฑ์มี อย่่างไร ที่เกี่ยวกับวิธีการมีอย่างไร และที่เกี่ยวกับข้อควรระวัง/สิ่งที่ควรคำนึงในการปฏิบัติงานนี้มี อย่่างไร

จำเป็นต้องศึกษาค้นคว้า เพื่อให้เปิดกว้างยอมรับการเปลี่ยนแปลง หรือหาตัวอย่างที่ดี เพื่อ นำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานที่มีความสำคัญมากนั้น

แผนกลยุทธ์ในการปฏิบัติ

งานนี้จะสำเร็จตามเป้าหมาย จะมีวิธีการปฏิบัติอย่างไร จะมีวิธีการดำเนินการเชิงรุกอย่างไร แผนกลยุทธ์จะเป็นเครื่องมือช่วยขึ้นนำการบริหารองค์กรรวมโดยยึดหลักการวิเคราะห์ให้ทราบสถานะแวดล้อม ให้รู้เขารู้เรา เพื่อชี้แนะเป้าประสงค์ (วิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์หลักของแผน) โดยมีวิธีการดำเนินการ SWOT ได้ดังนี้

1. วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (outside in) คือปัจจัยภายนอก พิจารณาที่
 - Opportunity** (โอกาส) สิ่งที่ส่งผลกระทบต่อทางบวก ต่อหน่วยงาน
 - Threat** (ภัยคุกคาม) สิ่งที่ส่งผลกระทบต่อทางลบต่อหน่วยงาน
2. วิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน (Inside out) คือปัจจัยภายใน พิจารณาที่
 - Strength** (จุดแข็ง) คือ มีอะไรโดดเด่นของหน่วยงาน
 - Weaknesses** (จุดอ่อน) คืออะไรบ้างที่ต้องการปรับปรุง/พัฒนา
3. เมื่อได้ตามข้อ 1 ข้อ 1 แล้ว ต้องนำมาหาความสัมพันธ์กันแล้วกำหนดเป็นประเด็น (ยุทธศาสตร์)

กำหนดประเด็น S- O โดยเอาจุดแข็งและโอกาสมากำหนดว่าจะทำอะไร
 กำหนดประเด็น O-W โดยเอาโอกาสมาปิดจุดอ่อน กำหนดทางแก้จุดอ่อน
 กำหนดประเด็น S-T โดยเอาจุดแข็งมาแก้ ภัยคุกคาม หรือหาทางหลบหลีกภัยคุกคาม
 กำหนดประเด็น W-T โดยหาทางป้องกัน เสริมสร้าง จุดอ่อน แก้/หลบหลีกภัยคุกคาม
 ส่วนมากจะแก้และหลบหลีกแล้ว ใน 3.1/3.1/3.3

4. เมื่อได้ประเด็นตามข้อ 3 แล้ว นำมาพิจารณา กำหนด วิสัยทัศน์ (Vision) โดยเอาทุกประเด็นมาร้อยเรียงกันให้เป็นวิสัยทัศน์ ส่วนใหญ่แล้วจะเอาเฉพาะประเด็นที่เราต้องการ บรรณาธิบายที่จะให้เป็น (What) หลักการตั้งคำถามไปเรื่อย ๆ ว่าต้องการอะไร แต่ต้องอยู่ภายในกรอบประเด็นตามข้อ 3 ซึ่งวิสัยทัศน์ นี้ เปรียบเหมือนพลังลมปราณ ที่จะวิ่งกระจายแทรกซึมไปทั่วทั้งองค์กร (หากเลือดลมไม่วิ่งกระจาย หัวหน้าต้องฝังเข็ม)

5. เมื่อได้วิสัยทัศน์แล้ว ต้องมากำหนดกรอบให้ชัดเจนไม่ให้หลงทางพันธกิจ (Mission) คือกิจที่ต้องทำเพื่อให้สนองวิสัยทัศน์ที่ตั้งความหวังเอาไว้ โดยต้องกำหนดกรอบให้ชัดเจน ไม่ให้หลงทาง หรือไปทางอ้อมเกินไป โดยมากพันธกิจจะเอามาจากประเด็นที่ตั้งไว้ในข้อ 3

6. กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ว่าจะทำอย่างไรจึงจะไปถึงวิสัยทัศน์นั้นได้ ตามหลักการจะกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ ที่ต้องทำตามกฎหมาย (งานประจำ) และประเด็นยุทธศาสตร์ตามวิสัยทัศน์ที่เราวิเคราะห์ (SWOT) มาได้ โดยเอาประเด็นตามข้อ 3 มาเป็นประเด็นยุทธศาสตร์ได้เลย

7. นำเอาประเด็นยุทธศาสตร์ ตามข้อ 6 มาแตกเป็นประเด็นย่อยๆ จะได้ชัดเจนว่าจะทำอย่างไรในแต่ละประเด็น ให้ครอบคลุมทุกด้าน

8. กำหนดเป้าประสงค์ ตามข้อ 6 ในแต่ละประเด็นว่าทำแล้วได้อะไร ให้เป็นกิจกรรม (Action) ให้ได้ ส่วนมากมักจะมี คำว่า มี ทำ จัด วาง ปรับปรุง พัฒนา ลด สร้าง ฯลฯ

9. กำหนดตัวชี้วัดว่าทำแล้วจะบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าประสงค์อย่างไร มักจะดูว่าตัวชี้วัดว่า KPI ทั้ง 4 ด้าน ตามแนวคิด Balanced Scorecard คือ

9.1 ด้านการเงิน หน่วยงานมีกำไร/ไม่หวังกำไร ต้องวัดที่ความพึงพอใจ

9.2 ด้านลูกค้า วัดที่ความพึงพอใจ สิ่งที่ถูกค่าสนใจ (เวลา/ลดขั้นตอน คุณภาพ ผลงาน การบริการ)

9.3 ด้านกระบวนการภายใน วัดที่การบริหารจัดการ เวลา/คุณภาพ/ผลผลิต/การเข้าถึงความต้องการในเทคโนโลยี

9.4 ด้านการเรียนรู้และเติบโต (ความสามารถของคน/การฝึกอบรม/ทักษะ)

9.4.1 การปรับปรุงความสามารถ

9.4.1 การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

9.4.3 การนำผลิตภัณฑ์ใหม่เข้ามาตลอด (ผลงานใหม่ที่จะเสนอ)

9.4.4 เวลาที่ต้องการในการพัฒนางานใหม่ในวงจรใหม่

10. ดัชนีวัดความสำเร็จในการปฏิบัติจะอยู่ในรูปของตัวเลข (Quantity) เปอร์เซ็นต์ ค่าใช้จ่าย (Cost) ที่ได้เพิ่มหรือลดลงอัตราส่วนต่อที่วัดอย่างได้ชัดเจน

11. กำหนดกิจกรรมแต่ละยุทธศาสตร์ว่า มีกิจกรรมอะไรบ้าง พิจารณาความจำเป็น เพื่อตัดสินใจว่าควรมีโครงการหรือไม่

11.1 โครงการอะไร (ชื่อโครงการ)

11.2 ทำไมต้องทำ (อธิบายหลักการและเหตุผล)

11.3 ทำเพื่ออะไร (วัตถุประสงค์)

11.4 ทำอย่างไร (วิธีดำเนินการ)

11.5 ทำเมื่อไร-นานเพียงใด (ระยะเวลาดำเนินการ)

11.6 ต้องใช้อะไร (งบประมาณและทรัพยากรที่ใช้)

11.7 ใครทำ (ผู้รับผิดชอบ)

11.8 ทำแล้วจะได้อะไร (เกณฑ์วัดความสำเร็จ)

11.9 อะไรเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จ (การประเมิน/ติดตามโครงการ)

11.10 จะรู้ผลได้อย่างไร (ผลที่คาดว่าจะได้รับ)

ข้อควรระวัง สิ่งที่ควรคำนึงคือ วิเคราะห์ วิจารณ์ มีความกระตือรือร้น และมีความคิดริเริ่ม เก็บสะสมประสบการณ์ ด้วยการสรุปแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิ และสรุปผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานนี้ว่าอย่างไร อาจจะมีคำแนะนำเสนอว่าเกี่ยวกับหลักเกณฑ์มีอย่างไร³⁷ ดังนี้

1. จะต้องมีการเตรียมตัวหรือศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่จะเขียนอย่างละเอียดและจริงจัง
2. ลงมือจัดทำคู่มือตามลำดับ ขั้นตอน กระบวนการ เพื่อให้เกิดคู่มือคุณภาพ
3. ต้องอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล ข้อความที่นำมาจัดทำคู่มือ
4. ผสมผสานและแสดงส่วนที่เป็นความคิดเห็นของตนเองด้วย
5. ให้คำนึงถึงผู้นำคู่มือฉบับนี้ไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด
6. ปฏิบัติตามหลักจรรยาบรรณทางวิชาการและวิชาชีพ³⁸

³⁷วิยะดา ธนสรรรณิข, การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, (อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2558), หน้า 10.

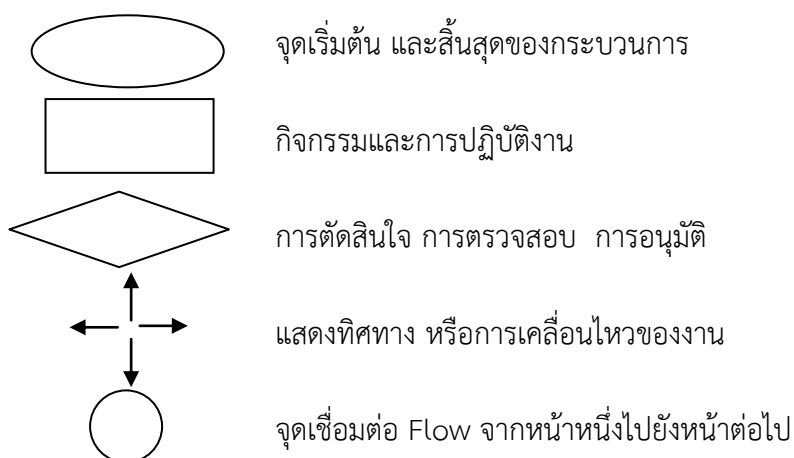
³⁸วิยะดา ธนสรรรณิข, การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, หน้า 11.

ขั้นตอนการปฏิบัติงาน (Flow chart)

เป็นการอธิบายถึงขั้นตอนการทำงานอย่างละเอียดว่าทำอะไร ที่ไหน อย่างไร เมื่อไร ช่วยให้เห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและงาน เพื่อวางขั้นตอนการทำงาน โดยเขียนออกมาในรูปของ Flow chart ทำให้เกิดความเข้าใจง่าย มีการสื่อความหมายที่ดี โดยไม่ลงลึกในรายละเอียด เพื่อนำไปใช้เขียนเป็นคำอธิบายอีกครั้งหนึ่ง

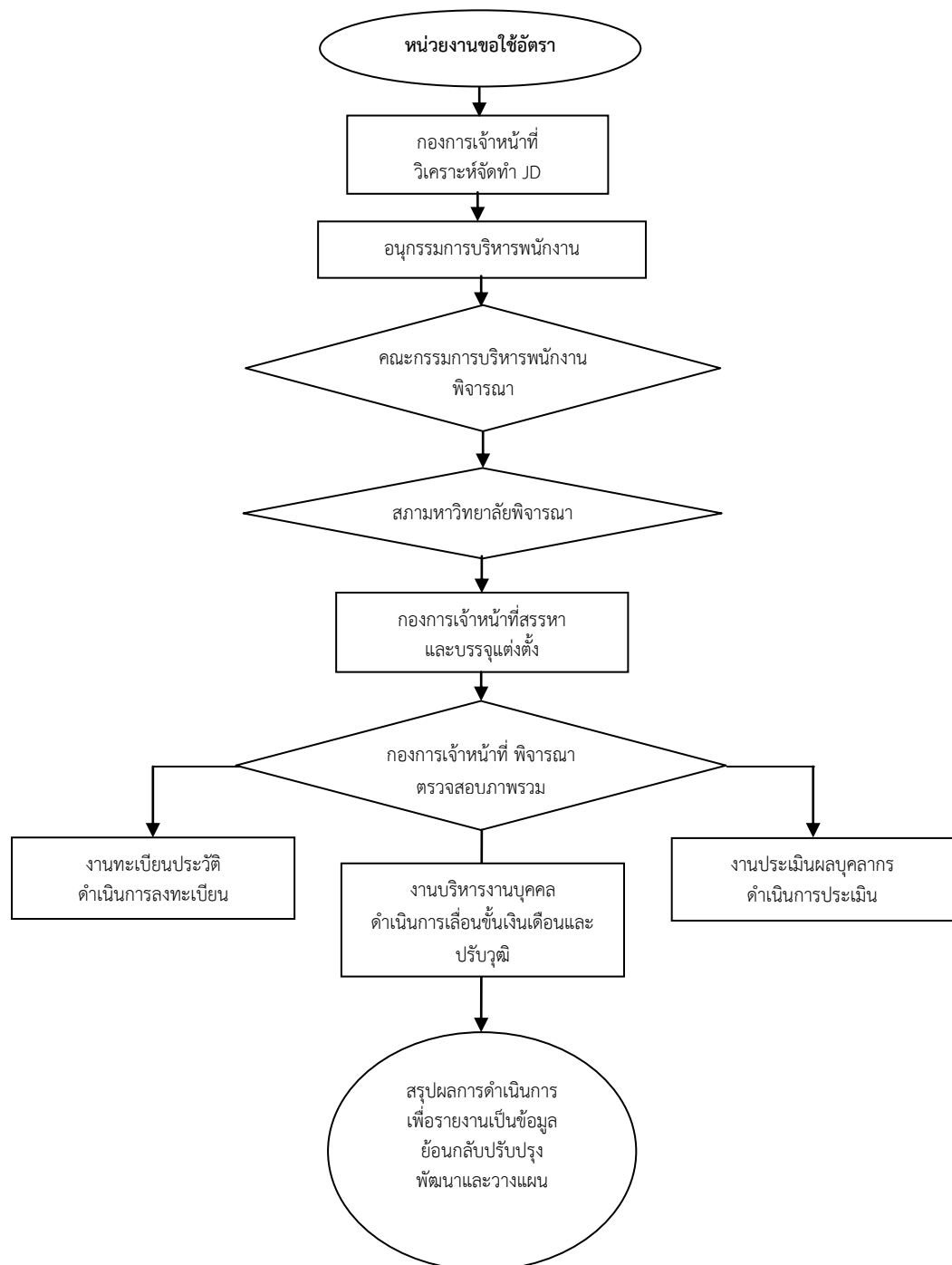
Flow chart เป็นแผนภูมิแสดงการไหลของงาน เพื่อวางขั้นตอนการทำงานด้วยการนำกิจกรรมต่าง ๆ (Activity) ที่จะต้องเกิดขึ้นมาใส่ลงในกรอบรูปทรงเรขาคณิต ตามประเภทกิจกรรมนั้น ๆ แล้วนำมาเรียงต่อกันตามลำดับขั้นตอน เชื่อมด้วยลูกศรแบบทำละขั้นตอน (Step by Step) ความละเอียดของงานขึ้นอยู่กับระดับของคุณภาพของงานที่จะต้องปฏิบัติ ถ้าต้องการมีคุณภาพสูงก็จะต้องมีรายละเอียดมากขึ้นตามลำดับ เพื่อที่จะควบคุมให้ผู้ปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง โดยจะมีการอธิบายรายละเอียดของแต่ละกิจกรรมว่าใครเป็นผู้รับผิดชอบ แล้วต้องปฏิบัติอย่างไร ต้องเก็บบันทึกหรือไม่อย่างไร มีเอกสารใดบ้างที่เกี่ยวข้อง ตามแต่ระดับความซับซ้อนของงาน Flow Chart จะทำให้ผู้ปฏิบัติไม่หลงทางหรือข้ามขั้นตอน แต่ยังเป็นประโยชน์ในการสื่อความใจให้สามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น Flow Chart มีการเขียนกันหลายรูปแบบ อาจจะเขียนในรูปของตารางแล้วใช้สัญลักษณ์ เชื่อมด้วยลูกศร แต่ที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายมากที่สุดคือ ใช้สัญลักษณ์ แล้วเขียนเป็น Flow Chart โดยไม่ต้องทำตาราง

2.3.4 สัญลักษณ์ที่นิยมใช้ในการเขียน Flow Chart คือ

ภาพที่ 2.1 แสดงสัญลักษณ์ที่นิยมใช้ในการเขียน Flow Chart
ที่มา : (มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2558), หน้า 10.

ตัวอย่างการเขียน Flow chart

ภาพที่ 2.2 แสดงตารางประกอบ : ตัวอย่างการเขียน Flow chart
ที่มา : (มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2558), หน้า 10.

วิธีการให้บริการกับผู้รับบริการ มีความพึงพอใจ

ถือเป็นเทคนิคการปฏิบัติงานอย่างหนึ่ง que แสดงถึงความเป็นผู้ชำนาญการ ผู้เชี่ยวชาญในงานอาชีพที่ปฏิบัติและผู้มีประสบการณ์ ต้องเขียนอธิบายชี้แจงให้เห็นว่าเราผู้ปฏิบัติงานนี้มีวิธีการอะไรอย่างไรบ้าง ที่จะให้บริการกับผู้รับผิดชอบ เกิดความพึงพอใจกับงานที่ปฏิบัติงานนี้ ตั้งแต่เริ่มต้นจนได้รับมอบงานไป สิ่งสำคัญคือต้องวิเคราะห์ให้ดีกว่าผู้รับบริการงานชิ้นนี้ของเราเป็นใครบ้าง บุคคลภายนอก เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา ชำราชากรบำนาญ ศิษย์เก่า ผู้ปกครอง เป็นต้น และคำนึงว่าเขาต้องการอะไรกับงานชิ้นนี้ เมื่อทราบทั้ง 1 ประการนี้แล้วก็หาวิธีการให้บริการกับเขาจนเกิดความประทับใจหรือพึงพอใจ

วิธีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน³⁹

งานจะช้าหรือเร็ว สำเร็จหรือไม่สำเร็จ หรือได้รับการปรับปรุงแก้ไข หรือพัฒนาให้ทันยุคทันสมัยต้องมีวิธีการหรือระบบติดตามงานว่าไปอยู่ขั้นตอน ติดขัดอย่างไร สำเร็จได้ดี มีคุณภาพหรือไม่ หรือสำเร็จแต่ยังไม่ถึงขั้นดี จะต้องมีการ หรือระบบการพัฒนาปรับปรุงต่อไปอย่างไร ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น โดยหลักทั่วไปจะพิจารณาที่คุณภาพ ความทันเวลา งบประมาณที่ใช้ ความพึงพอใจของผู้รับบริการ และนำมาปรับปรุงแก้ไข หรือพัฒนา หรือจะรักษาคุณภาพให้คงที่ได้ได้อย่างไร งานชิ้นนี้ งานลักษณะนี้จะมีวิธีการติดตามงานอย่างไร และจะมีวิธีประเมินผลการปฏิบัติงานลักษณะนี้อย่างไร สรุปแล้วเน้นเทคนิคการทำงานเชิงรุกเป็นสำคัญ

จรรยาบรรณ/คุณธรรม จริยธรรมในการปฏิบัติงาน

งานนี้ผู้ปฏิบัติงาน ต้องมีคุณธรรมจริยธรรม จรรยาบรรณในการปฏิบัติงานอย่างไรบ้าง อาจนำเอาจรรยาบรรณของสาขาวิชาชีพที่มีสภาของวิชาชีพนั้น ๆ มาพิจารณาประกอบรวมทั้งนำเอาจรรยาบรรณของข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 1537 และการเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาทมาศึกษาประกอบการเขียน

ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข และการพิจารณา

แหล่งที่มาของปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน อาจค้นหาข้อมูลจากแหล่งดังต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์ขั้นที่ 1 และขั้นที่ 3 ของแผนการเขียนคู่มือการปฏิบัติงาน
2. รายงานการประชุม
3. การประชุมสัมมนา
4. จากการจดบันทึกประจำวัน/สัปดาห์
5. จากการตอบคำถามด้วยวาจาทางโทรศัพท์และลายลักษณ์อักษร
6. จากผลงานวิจัย
7. ศึกษาจากตำรา บทความ และผู้มีประสบการณ์
8. จากการทำ SWOT

การจัดทำบรรณานุกรม

บรรณานุกรม หมายถึง รายชื่อสิ่งพิมพ์หรือเอกสารที่ใช้ประกอบการค้นคว้า และรายชื่อหนังสืออื่น ๆ จะต้องใช้ข้อมูลทางการพิมพ์อย่างครบถ้วน และต้องเขียนหรือพิมพ์ตามแบบมาตรฐานที่

³⁹ อ่างแล้ว, หน้า 61.

กำหนด โดยแยกบรรณานุกรมสิ่งพิมพ์ภาษาไทย และบรรณานุกรมสิ่งพิมพ์ภาษาต่างประเทศ ในแต่ละภาษานั้นใช้เรียงตาม ลำดับอักษร แบบพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน และพจนานุกรมภาษาอังกฤษทั่วไป

การจัดทำบรรณานุกรม ให้ศึกษาค้นคว้ายึดแนวทางตามคู่มือการจัดทำปริญญานิพนธ์ และสารนิพนธ์ ของแต่ละมหาวิทยาลัย/สถาบัน

สิ่งที่ควรคำนึงอีกประการหนึ่ง การอ้างอิงในเนื้อหา แล้วต้องนำมาอ้างอิงไว้ในบรรณานุกรมด้วยทุกครั้ง

ภาคผนวก

ภาคผนวก คือส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานที่เขียนแต่ไม่ใช่เนื้อหาของงาน เป็นส่วนที่นำมาเพิ่มขึ้นในตอนท้าย เพื่อช่วยให้ผู้ศึกษาค้นคว้าได้เข้าใจแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น จะมีภาคผนวกหรือไม่ แล้วแต่ความจำเป็น ถ้าต้องมีควรจัดไว้ในหน้าต่อไปจากบรรณานุกรม

ประวัติผู้เขียน

จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นที่ต้องการติดต่อกับผู้เขียน จึงควรจัดอยู่ต่อจากภาคผนวก โดยกล่าวถึงประวัติโดยย่อ

การสอดแทรกเนื้อหา 7 ประการสำคัญ

เมื่อวางโครงร่างได้แล้ว การค้นหาข้อมูลประกอบการเขียน และการเขียนต้องระลึกลู่ตลอดเวลาว่าต้องมีสาระใน 7 ประการ ดังนี้

1. ความถูกต้องและความทันสมัยของเนื้อหา หมายถึง ต้องถูกต้องตามหลักวิชา หลักการปฏิบัติงานของสาขานั้น และความถูกต้องนั้นเป็นที่ยอมรับกันว่าถูกต้องในปัจจุบัน

2. ความสมบูรณ์และความลึก หมายถึง ความครบถ้วนของเนื้อหา หรือเรื่องที่ถือว่าเป็นขอบข่ายของคู่มือการปฏิบัติงาน แต่ละบทแต่ละตอน ประกอบด้วย รายละเอียดซึ่งเป็นหลักวิชา หลักการปฏิบัติงานของสาขานั้น ๆ มีคำอธิบายและยกตัวอย่างเพื่อขยายหลักวิชา หลักการปฏิบัติงานอย่างละเอียดถี่ถ้วน มีการนำเสนอกฎหมาย พระราชบัญญัติ หนังสือเวียน มติต่าง ๆ ตำรา งานวิจัย เอกสารอื่น ๆ ที่ช่วยให้ผู้อ่านมีความสามารถสืบค้นเพิ่มเติมได้อย่างกว้างขวาง

3. รูปแบบ หมายถึง การมีส่วนประกอบที่สำคัญของคู่มือการปฏิบัติงาน ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่การอ่าน การค้นหาในโอกาสต่อไป มีการอ้างอิงแหล่งวิชาการที่ถูกต้อง และมีแบบแผนในการเขียนส่วนประกอบของการจัดทำรูปเล่มอ้างอิง จัดทำบรรณานุกรม และภาคผนวกตามแบบสากล

4. การจัดเรียงลำดับเนื้อหา หมายถึง ลำดับขั้นตอนในการเสนอเนื้อหาเพื่อความเข้าใจง่ายของผู้อ่าน

5. ความเหมาะสมและความถูกต้องในการใช้ภาษา หมายถึงการใช้สำนวนในการเขียนเป็นแบบแผนของภาษาเขียนที่ถูกต้องใช้ศัพท์ที่เหมาะสมและสื่อความหมายได้ดี

6. การเสนอแนวคิดของตนเอง หมายถึง การสอนแทรกความคิด ความเห็นเพิ่มเติม อาจจะเป็นข้อวิพากษ์ วิจารณ์ คำสรุป หรือข้อเสนอแนะอื่น ๆ

7. คุณค่าของคู่มือการปฏิบัติงาน หมายถึง ประโยชน์ ความสำคัญ และความเชื่อถือได้ในการที่นำคู่มือการปฏิบัติงานไปใช้ประกอบการปฏิบัติงาน เพื่อใช้เป็นสื่อในการศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติม และใช้อ้างอิง

เทคนิคการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานให้น่าสนใจ

1. การใช้แบบฟอร์ม มีข้อดี คือ มีความชัดเจนในปฏิบัติงานได้ตามขั้นตอนไม่ผิด ขั้นตอน เก็บรายละเอียดได้ครบ มีความสมบูรณ์เป็นเอกสารอ้างอิงในการพิจารณา มีความยืดหยุ่นในการแก้ไข แต่มีข้อด้อย คือ หากไม่มีการชี้แจงให้เข้าใจอาจผิดพลาดได้ แก้ไขได้ยาก หากพิมพ์จากโรงพิมพ์ ไม่มีรายละเอียดวิธีการใช้

2. การใช้ภาพการ์ตูน มีข้อดี คือ มีสีสัน สะดุดตาน่าสนใจ เข้าใจได้ง่ายทุกระดับ แต่มีข้อจำกัดอยู่ที่ว่าดูไม่เป็นทางการ ลงรายละเอียดได้ไม่ครบถ้วน และหากคนมีฝีมือทำภาพการ์ตูนได้ค่อนข้างยาก

3. การใช้ภาพถ่าย มีข้อดี คือ เข้าใจง่าย ประหยัดเนื้อที่ ดูเป็นรูปธรรม และจูงใจให้เกิดการปฏิบัติตามได้ง่าย แต่มีข้อด้อยคือ การหาภาพที่เหมาะสม ความสามารถในการถ่ายภาพความพร้อมของอุปกรณ์และเทคนิคถ่ายภาพ

4. การใช้ Multi Media ข้อดีคือ มีความทันสมัย มีพร้อมทั้งภาพและเสียง น่าสนใจ น่าติดตาม มีประสิทธิภาพในการทำความเข้าใจ สะดวกต่อการเผยแพร่ จัดเก็บ แต่มีข้อจำกัด คือ เสียค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง ความสามารถของผู้ใช้งาน ความพร้อมของเครื่องมือและอุปกรณ์และสถานที่

5. การทดสอบหรือทดลองใช้ปฏิบัติ โดยการให้เพื่อนร่วมงานในสาขาวิชาชีพและผู้ที่เกี่ยวข้องอ่านและทดลองปฏิบัติ บันทึกหาจุดเด่นจุดด้อย แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข และให้ผู้ที่ไม่ได้ปฏิบัติงานโดยตรงกับสาขาวิชาชีพ อ่านและให้ข้อเสนอแนะว่าตรงไหนที่เข้าใจยากหรือไม่เข้าใจ ไม่ชัดเจน ควรต้องเพิ่มเติมอะไร ทางไหน หรือตรงไหน สับสน วกวนเกินไป หรือซ้ำซ้อน เป็นต้น แล้วนำมาปรับปรุงพัฒนาอีกครั้ง

ส่วนประกอบของรูปแบบคู่มือปฏิบัติงาน

ส่วนประกอบตอนต้น

1. ปกนอก
2. ปกใน
3. คำนำ
4. สารบัญ
5. บัญชีตาราง/บัญชีภาพประกอบ (ถ้ามี)

ส่วนเนื้อหา

ส่วนที่เป็นเนื้อหาตามที่ทำโครงร่างโดยต้องปรับปรุงให้เป็น สารบัญ ที่แบ่งเป็นบท ๆ ควรนำเสนอแต่ละบทว่ามีแนวคิดโดยย่ออย่างไร แนวคิดเมื่อนำไปปฏิบัติอย่างไร แล้วจึงเริ่มที่เนื้อหา ซึ่งอาจจะมีทั้ง อัญประกาศ และเชิงอรรถ ที่อ้างอิงในเนื้อหาสาระ หรือตารางภาพประกอบ (ถ้ามี)

ส่วนประกอบตอนท้าย

1. บรรณานุกรม
2. ภาคผนวก
3. ประวัติย่อผู้เขียน

การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน นอกจากจะเป็นผลงานที่แสดงความเป็นชำนาญการ/เชี่ยวชาญแล้วยังแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้สั่งสมความเชี่ยวชาญในอาชีพพัฒนาศักยภาพ ความรู้ความสามารถของตนในการปฏิบัติราชการด้วยการศึกษาค้นคว้าหาความรู้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และรู้จักปรับปรุงประยุกต์ใช้ความรู้เชิงวิชาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ อย่างเป็นระบบเข้ากับการปฏิบัติงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า คู่มือการจัดทำคู่มือปฏิบัติงาน จะเป็นประโยชน์แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องที่จะศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำคู่มือที่เกี่ยวข้องกับงานที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างแท้จริง⁴⁰

การทำคู่มือจะประกอบด้วยหลักการ คือ บทนำอธิบายถึงความเป็นมาของคู่มือที่จัดทำ จุดประสงค์คืออะไร หลักเกณฑ์วิธีการปฏิบัติงานและเงื่อนไขตามวัตถุประสงค์ของคู่มือและ เทคนิคในการปฏิบัติงานปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขและการพัฒนางาน บรรณานุกรม และสุดท้ายคือ ภาคผนวก (ถ้ามี) เรียกว่าองค์ประกอบหลักของการจัดทำคู่มือ โดยเน้นที่วัตถุประสงค์ที่จัดทำขึ้น เพื่อการสื่อสารอะไร คู่มือที่จะนำไปใช้ประโยชน์เป็นคู่มือเกี่ยวกับงานอะไร จะทำให้ผู้ได้รับไปแล้วสามารถอ่านและเข้าใจในสิ่งที่จะสื่อสารออกไป

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการยกระดับคุณภาพชีวิต

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต จากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ตามลำดับ ดังนี้

2.4.1 ความหมายของคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิต ประกอบด้วย คำว่า คุณภาพ หมายถึง ลักษณะที่ดีเด่นของบุคคลหรือสิ่งของ⁴¹ และคำว่า ชีวิต หมายถึง ความเป็น ซึ่งตรงกันข้ามกับความตาย⁴²

คุณภาพชีวิต ไว้ว่า หมายถึง ระดับของการมีชีวิตที่ดี มีความสุข ความพึงพอใจในชีวิตทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคลในสังคมเป็นการดำรงชีวิตอยู่ด้วยการมีสุขภาวะที่สมบูรณ์ ซึ่งครอบคลุมถึงด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านกายอารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ⁴³ ซึ่งเป็นการรับรู้ของบุคคลภายใต้บริบททางวัฒนธรรมและคุณค่าที่คนผู้นั้นอาศัยอยู่ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมาย ความคาดหวัง มาตรฐานและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้นเป็นมโนทัศน์หลายมิติที่ประสานการรับรู้ของบุคคลในด้านสุขภาพร่างกาย ด้านสภาวะ

⁴⁰วิยะดา ธนสรรวณิช, การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, หน้า 1.

⁴¹ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, หน้า 263.

⁴²เรื่องเดียวกัน.

⁴³สุวัฒน์ มหัตถ์นรินทร์กุล และคณะ, “เปรียบเทียบแบบวัดคุณภาพชีวิตขององค์กรอนามัยโลก ชุดย่อ 111 ตัวชี้วัด และ 26 ตัวชี้วัด”, วารสารกรมสุขภาพจิต, ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 (มิถุนายน-กันยายน 2541) : 7.

จิตใจ ระดับความเป็นอิสระไม่ต้องพึ่งพา ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านความเชื่อส่วนบุคคล และความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม⁴⁴

โดยแท้จริง ความหมายของคุณภาพชีวิตได้รวมองค์ประกอบในมิติต่าง ๆ ไว้ ประกอบด้วย การได้รับการตอบสนองปัจจัยพื้นฐานของการดำเนินชีวิต การมีสุขภาพกาย สุขภาพจิตดี ความรู้สึกพอใจของบุคคล การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม⁴⁵

อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ ได้กล่าวว่า คุณภาพชีวิตเป็นระดับของการมีชีวิตที่ดี มีความสุข ความพึงพอใจในชีวิตเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคลในสังคม และเกี่ยวข้องกับมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมส่วนรวม⁴⁶

คุณภาพชีวิตมีความหมายเช่นเดียวกับความผาสุก (Well being) ซึ่งเป็นการรับรู้ของบุคคลต่อการมีชีวิตอยู่ตามประสบการณ์ของความพึงพอใจ ความรู้สึกเป็นสุขภายในจิตใจ⁴⁷

เพ็ญศรี เปลี่ยนขำ กล่าวว่า คุณภาพชีวิต ได้แก่ ความเป็นอยู่ที่ดี ความอยู่ดีมีสุข ซึ่งประกอบด้วยลักษณะวิกฤต 4 ประการ⁴⁸ คือ

1. ความรู้สึกพึงพอใจต่อชีวิตโดยทั่วไปของบุคคล
2. ความสามารถด้านจิตใจในการประเมินชีวิตตนว่าพอใจหรือไม่ หรือเป็นสุขหรือไม่
3. การยอมรับสภาพทางกาย จิตใจ สังคม และอารมณ์ของบุคคล
4. การประเมินโดยผู้อื่น

โดยแท้จริง คุณภาพชีวิตมีโครงสร้างหลากหลายมิติโดยจะมีความเกี่ยวข้องกับด้านกายภาพ ด้านจิตใจ ด้านสังคม สิ่งที่ได้รับทางด้านจิตใจ ซึ่งมีผลสุขภาพกายและใจที่ดี⁴⁹

สรุปได้ว่า คุณภาพชีวิตเป็นความพึงพอใจของบุคคลที่มีต่อความเป็นอยู่ที่ดี ทั้งต่อสภาพ เศรษฐกิจและสังคม การมีสุขภาพกายดี มีสุขภาพจิตที่ดี มีอาหารการกินครบถ้วน มีสิ่งของหรือเงินใช้ตามความจำเป็นโดยไม่ขัดสน อยู่ในสังคมและสภาพแวดล้อมที่ดีเหมาะสม สามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้

⁴⁴WHO. Introduction, Administration, Scoring and Generic of the Assessment : Field Trial Version. WHOQOL-BREF, (Geneva, 1996). P. 34.

⁴⁵พูนสุข เวชวิฐาน, เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์ครอบครัว หน่วยที่ 12, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545), หน้า 6.

⁴⁶อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ, การพัฒนาเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสนับสนุนกองทุนวิจัย, 2541), หน้า 71.

⁴⁷Orem D.E., **Nursing Concepts of Practice**, (New York : Mcgraw-Hill Book, 2001), p.179.

⁴⁸เพ็ญศรี เปลี่ยนขำ, **การสาธารณสุขมูลฐาน**, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 293.

⁴⁹Lapid et.al., "Improvement of Quality of Life in Hospitalized Depressed Elderly". **International Psycho Geriatrics**, 23 (3) (2011) : 485-495.

2.4.1 ความสำคัญของคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิตที่ดีนับเป็นสิ่งสำคัญและเป็นจุดหมายปลายทางของบุคคล ชุมชน และประเทศชาติโดยส่วนรวม ประเทศใดหากประชากรในชาติโดยส่วนรวมด้อยคุณภาพ แม้ว่าประเทศนั้นจะมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เพียงใด ก็ไม่อาจทำให้ประเทศชาตินั้นเจริญและพัฒนาให้ทันหรือเท่าเทียมกับประเทศที่มีประชากรที่มีคุณภาพได้ คุณภาพของประชากรจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญและชี้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศใดจะเจริญก้าวหน้ากว่าอีกประเทศ ดังเช่น ประเทศญี่ปุ่น หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 สภาพบ้านเมืองได้รับผลของสงคราม แต่ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพของประชากรญี่ปุ่น ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา จึงทำให้ประเทศญี่ปุ่นยกฐานะเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมได้อย่างรวดเร็วความปรารถนาอันสูงสุดของมนุษย์ คือ การมีคุณภาพชีวิตที่ดี นอกจากจะให้บังเกิดขึ้นแก่ตนเองแล้ว เรายังหวังที่จะให้เกิดแก่ครอบครัว เครือญาติ และบุคคลอื่น ๆ ในสังคมและประเทศชาติโดยส่วนรวมด้วย ดังนั้น คุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่มีคุณค่า มีความสำคัญ และจำเป็นต่อบุคคลและสังคม เป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถกำหนดการสร้างเกณฑ์มาตรฐานเพื่อให้ระดับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้และเพื่อการทำให้การพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่เป้าหมายที่ปรารถนา บุคคลแต่ละคน และแต่ละครอบครัวจึงมีการพัฒนาตนเองในด้าน การศึกษา การมีแนวคิดและเจตคติที่ดี การรู้จักบริหารตนเอง การมีความเอื้ออาทรต่อบุคคลอื่น การมีอาชีพ มีรายได้ มีคุณธรรมและศีลธรรม ฯลฯ

หากทุกคนในสังคมสามารถปฏิบัติได้เช่นนี้ก็เท่ากับว่า สามารถช่วยยกระดับทั้งของตนเองและสังคมให้มีคุณค่า มีความเจริญงอกงาม พัฒนาไปสู่สังคมอุดมคติ ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมจะลดลงหรือหมดไป เช่น ปัญหาครอบครัว ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาโสเภณี ปัญหาอาชญากรรม ปัญหามลภาวะเป็นพิษ ฯลฯ ดังนั้น ประเทศต่าง ๆ จึงใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ในการที่จะพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้นจนถึงระดับมาตรฐานที่สังคมต้องการ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้สมาชิกในสังคมทุกคนมีความกินดี อยู่ดี มีความสุขสมบูรณ์ ปัจจุบัน คุณภาพชีวิต จึงได้รับการกำหนดให้เป็นเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาประเทศ เพราะฉะนั้น เป้าหมายทุกด้านไม่ว่าจะในด้านสังคม เศรษฐกิจการปกครอง ฯลฯ ล้วนมุ่งไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของมนุษย์ในสังคม⁵⁰

แม้การมีคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นสิ่งที่มีมนุษย์ทุกคนปรารถนา แต่การนิยามคำว่า คุณภาพชีวิตให้มีความหมายเป็นที่ยอมรับอย่างเป็นทางการเป็นหนึ่งเดียวกันเป็นเรื่องยาก เพราะแต่ละคนจะมีมุมมองในเรื่องการมีชีวิตที่ดีแตกต่างกัน บางคนมองคุณภาพชีวิตในมิติเดียว บางคนมองในหลายมิติ ซึ่งมิติที่มองเหล่านั้นมีบางอย่างที่อาจเหมือนหรือแตกต่างกันขึ้นอยู่กับการรับรู้และประสบการณ์ตลอดจนกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่แต่ละบุคคลยึดถือในอดีต การพัฒนาคุณภาพชีวิตมักถูกมองว่าเป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นในเรื่องเศรษฐกิจให้มีรายได้เพียงพอ เพื่อนำมาใช้จ่ายให้เกิดความสะดวกสบายทางด้านวัตถุและการกินดีอยู่ดีเป็นสิ่งสำคัญ หรือบางคนมองว่าคุณภาพชีวิตเป็นเรื่องของการมีสุขภาพอนามัยที่ดีต่อมา คนในสังคมได้มีการรับรู้ร่วมกันในระดับหนึ่งว่า ความเป็นอยู่ที่ดีในสังคม

⁵⁰ คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน, รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2551 จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.), (กรุงเทพมหานคร : กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2551), หน้า 1.

หนึ่ง ๆ ไม่ควรถูกมองในแง่เศรษฐกิจหรือสุขภาพเพียงด้านเดียวเท่านั้น แต่มีแง่มุมอื่นที่ควรได้รับการพิจารณาด้วย เช่น คุณภาพของที่อยู่อาศัย ความพึงพอใจในชีวิต หน้าที่การงาน สิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมทางการเมืองการ มีส่วนร่วมทางสังคม ตลอดจนความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกในสังคมนั้น ซึ่งในแต่ละด้านควรมองทั้งในมิติเชิงปริมาณและมิติเชิงคุณภาพ เช่น ด้านสุขภาพอนามัย ในเชิงปริมาณ ได้แก่ การมีชีวิตยืนยาว อัตราการตาย ส่วนในเชิงคุณภาพควรรวมไปถึงการมีสุขภาพจิตดีและอารมณ์ดีเพียงไร โอกาส และจำนวนครั้งของการตรวจสุขภาพเป็นเช่นไร เป็นต้น

อย่างไรก็ตามไม่ว่าแต่ละบุคคลจะมีความคิดเห็นต่อเรื่องคุณภาพชีวิตในมุมมองที่ต่างกัน เพียงใดก็ล้วนต้องการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นทั้งสิ้น ซึ่งตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 10 เป็นต้นมา แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้กลายเป็นแนวคิดระดับสากลที่ประชาคมโลกรับรู้และเห็นพ้องต้องกันว่าคุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการ โดยเป็นหน้าที่ของผู้บริหารและสมาชิกในแต่ละสังคมที่ต้องพยายามสร้างเงื่อนไขเพื่อให้สมาชิกในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดี

ในส่วนของประเทศไทยเริ่มดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตามแนวคิดความจำเป็นพื้นฐาน: จปฐ. (Basic Minimum Needs: BMN) มาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 1515-1519) เป็นต้นมา โดยมุ่งหวังให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัวให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างน้อยผ่านเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน⁵¹

สรุปได้ว่า การมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสำคัญทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติโดยรวม หากประชากรในประเทศ โดยส่วนรวมด้อยคุณภาพ แม้ว่าประเทศนั้นจะมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เพียงใด ก็ไม่อาจทำให้ประเทศชาตินั้นเจริญและพัฒนาให้ทันหรือเท่าเทียมกับประเทศที่มีประชากรที่มีคุณภาพได้ ดังนั้น แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตในลักษณะที่พิจารณาบุคคลเป็นองค์รวมพร้อมทุกด้าน ทั้งสุขภาพร่างกาย จิตใจ ชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จึงเป็นแนวคิดที่ทั่วโลกให้ความสำคัญและเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย

2.4.2 องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

จากการศึกษาค้นคว้าองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต จากเอกสารทางวิชาต่าง ๆ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ ดังนี้

Zhan L. ได้กล่าวไว้ว่า คุณภาพชีวิตเป็นรูปแบบของชีวิตที่มีความสุข องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตอาจจำแนกโดยง่ายเป็น 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านความพึงพอใจในชีวิต เป็นการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาวะภายนอกที่ได้รับอิทธิพลจากภูมิหลังของคน บุคลิกลักษณะ สิ่งแวดล้อม และสถานะทางสุขภาพ สิ่งที่คุณรับรู้ถึงสิ่งที่ตนเองครองอยู่ ซึ่งอยู่ระหว่างความต้องการ ความปรารถนาและความสำเร็จที่ได้รับ

⁵¹ คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน, รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2551 จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.), หน้า คำนำ.

1. ด้านอัตมโนทัศน์ เป็นความเชื่อและความรู้สึกที่คน ๆ หนึ่งมีต่อตนเอง ความรู้สึกเหล่านี้มาจากการรับรู้ โดยเฉพาะการรับรู้ปฏิกริยาของผู้อื่นที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของคน ๆ หนึ่งเกี่ยวกับตนเองในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

3. ด้านสุขภาพและการทำงานของร่างกาย เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม โดยนอกจากจะประเมินอาการทางคลินิกแล้ว ยังประเมินในเรื่องการรับรู้ภาวะสุขภาพของบุคคล สิ่งที่เกี่ยวข้องกับภาวะสุขภาพและความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับสังคม และยังต้องพิจารณาถึงอิทธิพลทางสังคม สิ่งแวดล้อมและการเมืองด้วย

4. ด้านสังคมและเศรษฐกิจ เป็นการประเมินการประกอบอาชีพ การศึกษา และรายได้ ซึ่งถูกกำหนดเป็นมาตรฐานของสังคม⁵²

ดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับทฤษฎีของนักจิตวิทยาได้แบ่งองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของมนุษย์ออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านกาย ได้แก่ โครงสร้างทางร่างกายและสุขภาพร่างกาย ด้านจิต ได้แก่ สภาพจิตใจและสุขภาพจิตรวมถึงด้านคุณธรรมและจริยธรรมด้วย ด้านสังคม ได้แก่ สถานะทางสังคม ยศ ตำแหน่ง เกียรติยศชื่อเสียง การยอมรับนับถือ รวมถึงการมีมนุษย์สัมพันธ์กับผู้อื่นด้วย และด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ สถานะทางเศรษฐกิจการเงินและรายได้ที่มั่นคง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อสรุปเป็นความคิดรวบยอดโดยพิจารณาทั้งในระดับจุลภาคและมหภาคองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตสามารถจำแนกได้ 1 องค์ประกอบใหญ่ ๆ คือ องค์ประกอบทางกายภาพ โดยพิจารณาทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ อันมีปัจจัยทางด้านอาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ และองค์ประกอบทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นปริมาณและคุณภาพ อันมีปัจจัยทางการศึกษา รายได้ เพื่อนบ้าน ภารกิจงานทำ การบริการทางการแพทย์ การสาธารณสุข สภาพแวดล้อมในการทำงาน ฯลฯ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้ อยู่บนพื้นฐานนิยามของคำว่าคุณภาพชีวิต ซึ่งได้แก่ การมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี สมบูรณ์ มีความสุข และมีคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ นั่นเอง⁵³

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตที่มีความสุขเป็น 4 ด้าน คือ ด้านความพึงพอใจในชีวิต ด้านอัตมโนทัศน์ ด้านสุขภาพและการทำงานของร่างกาย หรือสามารถจำแนกได้ 1 องค์ประกอบใหญ่ ๆ คือ องค์ประกอบทางกายภาพ และองค์ประกอบทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

2.4.3 ประเภทของคุณภาพชีวิต

เดิมที องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้จัดกลุ่มคุณภาพชีวิตออกเป็น 6 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความเป็นอิสระของบุคคล ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความเชื่อส่วนบุคคล ดังนี้

⁵²Zhan L, "Quality of Life: Conceptual and Measurement Issues", *Journal of Advanced Nursing*, (17 July 1992) : 795-800.

⁵³นิศารัตน์ ศิลปะเดช, *ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร : พิเศษการพิมพ์, 2539), หน้า 15.

1. ด้านร่างกาย คือ การรับรู้ทางสภาพทางด้านร่างกายของบุคคล ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึกสบาย ไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกายด้วยได้ การรับรู้ถึงผลกำลังในการดำเนินชีวิตประจำวัน การรับรู้เรื่องการนอนหลับและพักผ่อน รวมถึงการรับรู้เรื่องการมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งการรับรู้เหล่านี้มีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน

2. ด้านจิตใจ คือ การรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิ และการตัดสินใจ และความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตนและการรับรู้ถึงความสามารถในการจัดการความเศร้าหรือกังวล เป็นต้น

3. ด้านความเป็นอิสระของบุคคล คือ การรับรู้ถึงความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การรับรู้ถึงความสามารถเคลื่อนไหวของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงาน การรับรู้ว่าคุณไม่ต้องพึ่งพายาต่าง ๆ หรือการรักษาทางการแพทย์อื่น ๆ เป็นต้น

4. ด้านระดับความสัมพันธ์ทางสังคม คือ การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนเองกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าคุณได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย รวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์เพศหรือการมีเพศสัมพันธ์

5. ด้านสิ่งแวดล้อม คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่าคุณมีชีวิตอยู่อย่างอิสระ ไม่ถูกกักขัง ความปลอดภัย และมีความมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าคุณได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ปราศจากมลพิษต่าง ๆ การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน สถานบริการทางสุขภาพ และสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่าคุณมีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารหรือฝึกฝนทักษะต่าง ๆ การรับรู้ว่าคุณได้มีกิจกรรมสันทนาการและมีกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น

6. ด้านความเชื่อส่วนบุคคล คือ รวมไปถึงการรับรู้เกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ ของตนที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ถึงความเชื่อด้านวิญญาณ ศาสนา การให้ความหมายของชีวิต และความเชื่ออื่น ๆ ที่มีผลในทางที่ดีต่อการดำเนินชีวิตมีผลต่อการเอาชนะอุปสรรค เป็นต้น

ในปี ค.ศ. 1996 องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้จัดกลุ่มคุณภาพชีวิตออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. สุขภาพกาย (Physical Domain) หมายถึง การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของตนเองซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของคุณภาพชีวิต การมีสุขภาพกายที่ดี ทำให้บุคคลรับรู้ว่าคุณมีคุณภาพชีวิตดีด้วย การมีสุขภาพที่ดีเป็นที่ต้องการของทุกคนทำให้เกิดความพึงพอใจในชีวิตและส่งผลดีทางด้านจิตใจด้วย

2. สภาพจิตใจ (Psychological Domain) หมายถึง การรับรู้สภาพจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกและทางลบที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของคุณภาพชีวิต เพราะถ้าร่างกายเจ็บป่วยเพียงเล็กน้อย ถ้ามีจิตใจ

ที่ไม่เข้มแข็งพอก็อาจทำให้อาการต่าง ๆ แย่ลงได้ แต่หากมีจิตใจที่เข้มแข็งพอจะสามารถเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ซึ่งส่งผลดีต่อการดำเนินชีวิต

3. ความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationships) หมายถึง การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นช่วยลดช่องว่างระหว่างวัย ทำให้รับรู้ความเป็นไปของบุคคลแต่ละคนและจะทำให้สามารถปรับตัวได้รู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่าไม่เหงา ซึ่งปกติมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตายย่อมต้องมีสัมพันธ์ภาพกับบุคคลอื่นไม่ว่าทางตรงก็ทางอ้อม

4. สภาพแวดล้อม (Environment) หมายถึง การรับรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ถ้าสภาพแวดล้อมดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีบริการทางสังคมที่ดี สามารถรับรู้ ข่าวสารได้หลาย ๆ ช่องทาง มีกิจกรรมนันทนาการในกลุ่มของตนเอง ไม่มีมลภาวะที่เป็นพิษต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวก็จะส่งผลดีต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วย⁵⁴

สรุปได้ว่า องค์การอนามัยโลก (WHO) จำแนกคุณภาพชีวิตไว้ 4 ประเภท ได้แก่ สุขภาพกาย สภาพจิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสภาพแวดล้อม อย่างไรก็ตาม ในแต่ละด้านนั้นต้องมีความพึงพอใจต่อสิ่งนั้น ๆ ด้วยซึ่งความพึงพอใจของแต่ละบุคคลย่อมมีระดับที่แตกต่างกัน

2.4.4 หลักการของคุณภาพชีวิต

ปี พ.ศ. 1513 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ก่อตั้งโครงการพัฒนาสังคมขึ้น เพื่อวิเคราะห์หาตัวแบบของการพัฒนาสังคมระยะยาวที่สามารถทำให้ประชาชนได้บรรลุถึงระดับคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ ผู้ปฏิบัติงานในโครงการนี้ประกอบด้วย ผู้แทนจากสำนักนายกรัฐมนตรี ทบวงมหาวิทยาลัย และ 4 กระทรวงหลัก (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงศึกษาธิการ) ร่วมกันระดมสมองจากเจ้าหน้าที่ระดับบริหารและผู้ปฏิบัติในระดับจังหวัด กำหนดเครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.)

เครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) เป็นเครื่องมือของประชาชนในหมู่บ้านใช้ในการกำหนดปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และแนวทางในการเลือกโครงการของรัฐบาลให้บรรลุถึงคุณภาพชีวิตในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ รวมทั้งใช้เป็นตัวบ่งชี้ว่า ในช่วงเวลานั้นหมู่บ้านนั้น ๆ มีคุณภาพชีวิตในเรื่องใดบ้างที่บรรลุแล้ว มีเรื่องใดบ้างที่ยังคงไม่บรรลุเป้าหมาย ในระยะแรกจึงได้กำหนดปัจจัยเป็นหลักการไว้ 9 ปัจจัย ได้แก่

1. ประชาชนในครอบครัวได้กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะและเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย (อาหาร)
2. ประชาชนในครอบครัวมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (ที่อยู่อาศัย)
3. ประชาชนในวัยทำงานมีงานทำ มีเสรีภาพในการประกอบการและอยู่ในสภาพแวดล้อมการทำงานที่เหมาะสม (การมีงานทำ)

⁵⁴ สุวัฒน์ มหัตถนิรันดร์กุล และคณะ, “เปรียบเทียบแบบวัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลก ชุดย่อ 111 ตัวชี้วัด และ 26 ตัวชี้วัด”, วารสารกรมสุขภาพจิต, : 11.

4. ประชาชนมีสิทธิได้รับบริการสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีพและประกอบอาชีพ (มีสวัสดิการสังคม)

5. ประชาชนมีความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
6. ครอบครัวมีการผลิตเพิ่มขึ้นเพียงพอแก่การดำรงชีพ
7. ครอบครัวสามารถควบคุมช่วงเวลาและจำนวนการมีบุตรได้ตามความต้องการ
8. ประชาชนมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่และกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง
9. ประชาชนมีการพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้น⁵⁵

ในปี พ.ศ. 1557 คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน มีการกำหนดปัจจัยเป็นหลักการไว้เพียง 5 ปัจจัย ได้แก่

1. สุขภาพดี (คนไทยมีสุขภาพและอนามัยดี)
2. มีบ้านอาศัย (คนไทยมีบ้านอาศัยและสภาพแวดล้อมเหมาะสม)
3. ฝึกฝนการศึกษา (คนไทยมีการศึกษาที่เหมาะสม)
4. รายได้ก้าวหน้า (คนไทยมีงานทำและมีรายได้)
5. ปลูกฝังค่านิยมไทย (คนไทยประพฤติดีและมีคุณธรรม)⁵⁶

สอดคล้องกับ เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลก ที่ประกอบด้วยคุณภาพชีวิตใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย (Physical Domain) ด้านจิตใจ (Psychological Domain) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationships) และด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

สรุปได้ว่า หลักการของการวัดหรือประเมินคุณภาพชีวิตที่ดี อาจพิจารณาได้ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กล่าวคือ เชิงปริมาณพิจารณาจากปัจจัยทางรูปธรรม คือ มีสุขภาพอนามัยที่ดี เข้าถึงสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานได้ มีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม เป็นต้น ส่วนในเชิงคุณภาพพิจารณาจากปัจจัยทางนามธรรม คือ มีสุขภาพจิตที่ดี มีความพึงพอใจในสภาพที่ตนเองเป็นอยู่ในด้านต่าง ๆ

2.5 แนวคิดการฝึกอบรม

2.5.1 ความหมายของการฝึกอบรม

เมื่อมองการฝึกอบรมในฐานะที่เป็นแนวทางในการพัฒนาข้าราชการตามนโยบายของรัฐ "การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ที่ใช้เพื่อช่วยให้ข้าราชการมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่จำเป็นในการปฏิบัติงานในหน้าที่ และเพื่อให้เกิด ความร่วมมือกันระหว่างข้าราชการในการปฏิบัติงานร่วมกันในองค์กรหรือมีผู้ให้คำนิยามความหมายของการฝึกอบรมไว้อย่างมากมาย ขึ้นอยู่กับว่ามองการฝึกอบรมจากแนวคิด (Approach) ใด เช่น

การฝึกอบรม คือ การถ่ายทอดความรู้เพื่อเพิ่มพูนทักษะ ความชำนาญ ความสามารถ และทัศนคติในทางที่ถูกที่ควร เพื่อช่วยให้การปฏิบัติงานและภาระหน้าที่ต่าง ๆ ในปัจจุบันและอนาคต

⁵⁵ คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน, รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทยจากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2551, หน้า 3.

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า ข-ค.

เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และไม่ว่าการฝึกอบรม จะมีขั้นที่ใดก็ตามวัตถุประสงค์ก็คือ เป็น การเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติงาน หรือเพิ่มขีดความสามารถในการจัดรูปขององค์การ.. ใน ระยะเวลาหลัง เรามักจะมองการฝึกอบรมในเชิงของกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันสืบ เนื่องมาจากเรียนรู้

การฝึกอบรมจึงหมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างมีระบบ เพื่อให้บุคคลมี ความรู้ ความเข้าใจ มีความสามารถที่จำเป็น และมีทัศนคติที่ดีสำหรับการปฏิบัติงานอย่างใดอย่าง หนึ่งของหน่วยงานหรือองค์การนั้น

การฝึกอบรม คือ กระบวนการในอันที่จะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความรู้ ความ เข้าใจ ทัศนคติ และความชำนาญ ในเรื่องหนึ่งเรื่องใด และเปลี่ยนพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ที่ กำหนดไว้จะเห็นได้ว่า ความหมายของการฝึกอบรมมีมากมาย ขึ้นอยู่กับว่าจะพิจารณาจากแนวคิด (Approach) ใดที่เกี่ยวกับ การฝึกอบรม ทั้งนี้ มีแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวกับการฝึกอบรม ดังต่อไปนี้

2.5.2 การฝึกอบรมกับการศึกษาและการพัฒนาบุคคล

ทั้งการศึกษา การพัฒนาบุคคล และการฝึกอบรมล้วนแต่มีลักษณะที่สำคัญๆ คล้ายคลึงกัน และเกี่ยวข้องกันจนดูเหมือน จะแยกออกจากกันได้ยาก แต่ความเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างทั้ง สามเรื่องดังกล่าวจะช่วยทำให้สามารถเข้าใจถึงลักษณะของกระบวนการฝึกอบรม ตลอดจนบทบาท และหน้าที่ของผู้รับผิดชอบจัดการฝึกอบรมเพิ่มมากขึ้น การศึกษาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมอย่างมีระบบ เพื่อให้บุคคลมีความรู้ ทักษะ ทัศนคติในเรื่องทั่ว ๆ ไป อย่างกว้างๆ โดย มุ่งเน้นการสร้างคนให้มีความสมบูรณ์ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยดี และสามารถปรับตัว ให้เข้ากับ สภาพแวดล้อมได้เป็นสำคัญ ถึงแม้ว่าการศึกษายุคปัจจุบันจะเน้นให้ความสำคัญแก่ตัว ผู้เรียนเป็นหลัก (Student-Centered) ทั้งในด้านของการจัด เนื้อหาการเรียนรู้ ระดับความยากง่าย และเทคนิควิธีการเรียนรู้เพื่อให้ตรงกับความสนใจ ความต้องการ ระดับสติปัญญา และความสามารถ ของผู้เรียนก็ตาม การศึกษาโดยทั่วไปก็ยังคงเป็นการสนองความต้องการของบุคคล ในการ เตรียมพร้อม หรือสร้างพื้นฐานในการเลือกอาชีพมากกว่า การมุ่งเน้นให้นำไปใช้ในการปฏิบัติงานใด งานหนึ่ง นอกจากนี้ การศึกษาเป็นเรื่องที่สามารถกระทำตลอดชีวิต (Lifelong Education) ไม่ จำกัระยะเวลาอีกด้วย

ส่วนคำว่า การพัฒนาบุคคล นั้น นักวิชาการด้านการฝึกอบรมบางท่านเห็นว่าเกือบจะเป็น เรื่องเดียวกันกับการฝึกอบรม โดยกล่าวว่า การฝึกอบรม เป็นการเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ สำหรับ บุคลากรระดับปฏิบัติการ เพื่อให้สามารถทำงานอย่างใด อย่างหนึ่งได้ตามจุดประสงค์เฉพาะอย่าง ในขณะที่การพัฒนาบุคคลนั้น มุ่งเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องทั่ว ๆ ไป อย่างกว้างๆ จึงเป็นการ ฝึกอบรมสำหรับบุคลากรระดับบริหารเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วบุคลากรทั้งสองระดับก็ต้องมี ทั้งการฝึกอบรมและการพัฒนาบุคลากรรวมๆ กันไป เพียงแต่จะเน้นหนักไปในทางใดเท่านั้น

ส่วน เด่นพงษ์ พลละคร เห็นว่าคำว่า การพัฒนาบุคคลเป็นคำที่มีความหมายกว้างมาก กล่าวคือ กิจกรรมใดที่จะมีส่วนทำให้พนักงานมีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และทัศนคติที่ดีขึ้น สามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่ยากขึ้นและมีรับผิดชอบที่สูงขึ้นในองค์การได้แล้ว เรียกว่า เป็นการพัฒนา บุคคลทั้งนั้น ซึ่งหมายความรวมถึงการให้การศึกษาเพิ่มเติม การฝึกอบรม การสอนงาน หรือ การ

นิเทศงาน (Job Instruction) การสอนแนะ (Coaching) การให้คำปรึกษาหารือ (Counseling) การมอบหมาย หน้าที่ให้ ทำเป็นครั้งคราว (Job Assignment) การให้รักษาการแทน (Acting) การโยกย้ายสับเปลี่ยนหน้าที่การทำงานเพื่อให้โอกาสศึกษางานที่แปลกใหม่ หรือการได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ และประสบการณ์จากหน่วยงานอื่น (Job Rotation) เป็นต้น

จากความหมายของการพัฒนาบุคคลดังกล่าวข้างต้น ทำให้เข้าใจได้ทันทีว่าการฝึกอบรมเป็นเพียงวิธีการหนึ่ง หรือ ส่วนหนึ่งของการพัฒนาบุคคลเท่านั้น เพราะการพัฒนาบุคคลเป็นเรื่องซึ่งมีจุดประสงค์และแนวคิดกว้างขวางกว่าการฝึกอบรม ดังที่มีผู้นิยามว่า การฝึกอบรม คือ “การพัฒนาบุคลากรให้มี ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ทศนคติ ที่เหมาะสมในการปฏิบัติงาน จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการปฏิบัติงานไปในทิศทางที่ต้องการ”

นอกจากนั้น การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาบุคคลนั้น เป็นเรื่องที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจง เน้นถึงการเพิ่มประสิทธิภาพของงานซึ่งตัวบุคคลนั้นปฏิบัติอยู่ หรือจะปฏิบัติต่อไปในระยะยาว เนื้อหาของเรื่องที่ฝึกอบรมอาจเป็น เรื่องที่ตรงกับความต้องการ ของตัวบุคคลนั้นหรือไม่ก็ได้ แต่จะเป็นเรื่อง ที่มุ่งเน้นให้ตรงกับงานที่กำลังปฏิบัติอยู่หรือกำลังจะได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติ การฝึกอบรม จะต้อง เป็นเรื่องที่จะต้องมีการกำหนดระยะเวลาเริ่มต้น และสิ้นสุดลงอย่างแน่นอน โดยมีจุดประสงค์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม ซึ่งสามารถประเมินผลได้จากการปฏิบัติงานหรือผลงาน (Performance) หลังจากได้รับการฝึกอบรม ในขณะที่การศึกษาเป็นเรื่องระยะยาวและอาจประเมินไม่ได้ในทันที เพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวแล้วข้างต้น อาจารย์จะขอเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการศึกษ การพัฒนาบุคคล และการฝึกอบรม ได้ดังนี้

ตารางที่ 2.1 แสดงเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการศึกษ การพัฒนาบุคคล และการฝึกอบรม

หัวข้อในการเปรียบเทียบ	การศึกษา	การพัฒนาบุคคล	การฝึกอบรม
1. เป้าหมาย	- เลือกอาชีพ - ปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสภาพแวดล้อม	- เสริมสร้างคุณภาพและความก้าวหน้าของบุคคล	- เพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน
1. เนื้อหา	- กว้าง	- ตรงกับศักยภาพและงานในอนาคต	- ตรงกับงานที่กำลังปฏิบัติ หรือกำลังจะได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติ
3. ตามความต้องการของ	- บุคคล	- หน่วยงานและบุคคล	- งาน
4. ระยะเวลาที่ใช้	- ยาวและสามารถทำได้เรื่อย ๆ ไม่สิ้นสุด	- ใช้เวลาตลอดอายุงาน - มองในระยะยาว	- ใช้ระยะเวลาจำกัด
5. วัย	- วัยเรียน	- วัยทำงาน	- วัยทำงาน
6. ความเสี่ยง	- ปานกลาง	- สูง	- ต่ำ
7. การประเมินผล ดูจาก	- การปฏิบัติงานในอนาคต	- เกือบจะทำการประเมินไม่ได้เพราะมีตัวแปรจากสภาพแวดล้อมจำนวนมากยากแก่การควบคุม	- จากพฤติกรรมในการปฏิบัติงานในหน้าที่

เท่าที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดในส่วนของการศึกษา การพัฒนาบุคคลและการฝึกอบรม อาจสรุปความแตกต่างของทั้ง 3 คำ อย่างสั้น ๆ ได้ดังนี้

การศึกษา(Education) เน้นที่ตัวบุคคล (Individual Oriented) การฝึกอบรม (Training) เน้นถึงการทำให้งานที่สามารถทำงานที่ต้องการได้ (Job Oriented) การพัฒนา (Development) เน้นที่องค์กร (Organizational Oriented) เพื่อให้ตรงกับนโยบาย เป้าหมาย ขององค์กรที่สังกัด

2.5.3 การฝึกอบรมบุคลากร: นิยามและจุดมุ่งหมาย

การฝึกอบรม (Training) คือ กระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบเพื่อสร้างหรือเพิ่มพูนความรู้ (knowledge) ทักษะ (skill) ความสามารถ (ability) และเจตนา (attitude) ของบุคลากร อันจะช่วยปรับปรุงให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพสูงขึ้น (Goldstein, 1993) ดังนั้น การฝึกอบรมจึงเป็นโครงการที่ถูกจัดขึ้นมาเพื่อช่วยให้พนักงานมีคุณสมบัติในการทำงานสูงขึ้น เช่น เป็นหัวหน้างานที่สามารถบริหารงานและบริหารผู้ใต้บังคับบัญชาได้ดีขึ้น หรือเป็นช่างเทคนิคที่มีความสามารถในการซ่อมแซมเครื่องจักรได้ดีขึ้น เป็นต้น

โดยทั่วไปแล้ว การฝึกอบรมบุคลากรในองค์กรมีจุดประสงค์สามประการดังต่อไปนี้ (Wexley & Latham, 1991)

1. เพื่อปรับปรุงระดับความตระหนักรู้ในตนเอง (self – awareness) ของแต่ละบุคคล ความตระหนักรู้ในตนเองคือ การเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง อันได้แก่ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและความรับผิดชอบของตนเองในองค์กร การตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ตนเองปฏิบัติจริงและปรัชญาที่ยึดถือ การเข้าใจถึงทัศนคติที่ผู้อื่นมีต่อตนเอง และการเรียนรู้ว่าการกระทำของตนมีผลกระทบต่อผู้อื่นอย่างไร เป็นต้น

2. เพื่อเพิ่มพูนทักษะการทำงาน (job skills) ของแต่ละบุคคล โดยอาจเป็นทักษะด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้านก็ได้ เช่น การใช้คอมพิวเตอร์การดูแลรักษาความปลอดภัยในการทำงาน หรือการปกครองบัญชาลูกน้อง เป็นต้น

3. เพื่อเพิ่มพูนแรงจูงใจ (motivation) ของแต่ละบุคคล อันจะทำให้การปฏิบัติงานเกิดผลดี แม้ว่าบุคคลหนึ่ง ๆ จะมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน แต่หากขาดแรงจูงใจในการทำงานแล้ว บุคคลนั้นก็อาจจะมิได้ใช้ความรู้และความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ และผลงานก็ย่อมจำไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้น การสร้างแรงจูงใจในการทำงานจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จขององค์กร

2.5.4 ความแตกต่างระหว่างการฝึกอบรม การพัฒนา และการให้การศึกษาบุคลากร

การฝึกอบรมบุคลากรนั้น มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับการพัฒนาบุคลากร (personnel development) กล่าวคือ การพัฒนาบุคลากร คือ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่บุคคล เพื่อปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น และ/หรือเพื่อให้บุคคลมีความงอกงามเติบโตทางจิตใจ (Nadler & Nadler, 1989) การพัฒนาบุคลากรจึงเป็นสิ่งที่มีความหมายในระยะยาว และมุ่งหวังผลในด้านการช่วยให้บุคคลมีความงอกงามเติบโต มากกว่าการมุ่งเน้นเป้าหมายระยะสั้น และการแก้ไขข้อบกพร่องในการปฏิบัติงานของบุคลากร ซึ่งเป็นสิ่งที่การฝึกอบรมให้ความสำคัญ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าการพัฒนาบุคลากร เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยรูปแบบและวิธีการหลายชนิด ตัวอย่างเช่น

การฝึกอบรม การหมุนเวียนงาน การดูงาน การสอนงาน การให้การศึกษา ทั้งในแง่การส่งบุคลากรไปเรียนในสถานศึกษา หรือการเรียนรู้ด้วยตนเอง การปรับปรุงคุณภาพชีวิตการทำงาน และการส่งเสริมสุขภาพและการกีฬา เป็นต้น (สุปราณี ศรีฉัตรวิมล, 1533) ดังนั้น การฝึกอบรมจึงมีความหมายที่แคบว่าการพัฒนาบุคลากร และอาจถึงได้ว่าการฝึกอบรมเป็นวิธีการหนึ่งของการพัฒนาบุคลากร อย่างไรก็ตาม การฝึกอบรมจัดได้ว่าเป็นกิจกรรมหลักที่มีการกระทำเป็นประจำในการพัฒนาบุคลากรขององค์กร

ส่วนความแตกต่างระหว่างการฝึกอบรมกับการศึกษานั้น เสนาะ ตีเยว (1519) ได้กล่าวว่า การฝึกอบรมและการศึกษามีความแตกต่างกันบางประการในด้านจุดมุ่งหมาย วิธีการ และระยะเวลา กล่าวคือ

1. จุดมุ่งหมาย การศึกษามุ่งพัฒนาบุคคลให้มีความรู้พื้นฐาน เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิต และมีความก้าวหน้าในการทำงาน แต่การฝึกอบรมมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของพนักงานในองค์กร

2. วิธีการ การศึกษาโดยส่วนใหญ่จัดกันอย่างเป็นทางการโดยสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจทั่ว ๆ ไป และนักศึกษาจะเป็นผู้เสียค่าใช้จ่าย ส่วนการฝึกอบรมมักจัดขึ้นโดยองค์กรต่าง ๆ ทั้งแบบเป็นทางการ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทักษะ ความสามารถ และเจตคติของบุคลากร โดยผู้รับการอบรมมักจะไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายด้วยตนเอง

3. ระยะเวลา การศึกษาไม่มีวันสิ้นสุด แม้จะเรียนจบหลักสูตรไปแล้ว แต่ก็ยังต้องศึกษาต่อไปจนตลอดชีวิต ส่วนการฝึกอบรมมักจะมีการกำหนดระยะเวลาอย่างแน่นอน ทั้งระยะสั้นและระยะยาว

กล่าวโดยสรุป การฝึกอบรมบุคลากร เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งถูกจัดขึ้นอย่างเป็นระบบ โดยมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ ความสามารถ รวมทั้งความตระหนักรู้และแรงจูงใจของบุคลากรในองค์กร อันจะส่งผลให้บุคลากรเหล่านี้มีเจตคติต่อองค์กร และผลการปฏิบัติงานดีขึ้นกว่าเดิม

2.5.5 ประเภทของการฝึกอบรม

การฝึกอบรมบุคลากรมีอยู่ด้วยกันหลายประเภท และสามารถจำแนกตามเกณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้

1. แหล่งของการฝึกอบรม เกณฑ์ประเภทนี้บ่งถึงแหล่งของผู้รับผิดชอบการฝึกอบรม ซึ่งแบ่งได้เป็นสองลักษณะคือ

1.1 การฝึกอบรมภายในองค์กร (in-house training) การฝึกอบรมแบบนี้เป็นสิ่งที่องค์กรจัดการขึ้นภายในสถานที่ทำงาน โดยหน่วยฝึกอบรมขององค์กรจะเป็นผู้ออกแบบและพัฒนาหลักสูตร กำหนดตารางเวลา และเชิญผู้ทรงคุณวุฒิทั้งจากภายในและภายนอกองค์กรมาเป็นวิทยากร การฝึกอบรมประเภทนี้มีข้อดีตรงที่ว่า องค์กรสามารถกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรม ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพการดำเนินงานขององค์กรได้อย่างเต็มที่ แต่ข้อเสียก็คือ องค์กรอาจจะต้องทุ่มเททรัพยากรทั้งในด้านกำลังคน และเงินทองให้แก่การฝึกอบรมประเภทนี้มีมากพอสมควร เนื่องจากจำเป็นต้องเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินการทั้งหมด ตั้งแต่การออกแบบและพัฒนาหลักสูตรการจัดการวิทยากรการจัดการด้านต่าง ๆ รวมทั้งการประเมินผล

1.2 การซื้อการอบรมจากภายนอก การฝึกอบรมประเภทนี้มิได้เป็นสิ่งที่องค์กรจัดขึ้นเอง แต่เป็นการจ้างองค์กรฝึกอบรมภายนอกให้เป็นผู้จัดการฝึกอบรมแทน หรืออาจส่งเป็นพนักงานเข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งจัดขึ้นโดยองค์กรภายนอก องค์กรที่รับจัดการฝึกอบรมให้แก่ผู้อื่นมีอยู่ด้วยกันหลายองค์กร ตัวอย่างเช่น สมาคมการจัดการงานบุคคลแห่งประเทศไทย (PMAT) ศูนย์เพิ่มผลผลิตแห่งประเทศไทย สมาคมการจัดการธุรกิจแห่งประเทศไทย สมาคมการตลาดแห่งประเทศไทย สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย - ญี่ปุ่น) และกองฝึกอบรม กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน เป็นต้น การซื้อการฝึกอบรมจากภายนอก มักจะเป็นที่นิยมขององค์กรที่มีขนาดเล็ก มีพนักงานไม่มาก และไม่มีหน่วยฝึกอบรมเป็นของตนเอง

2. การจัดประสบการณ์การฝึกอบรม เกณฑ์ข้อนี้บ่งบอกว่าการฝึกอบรมได้รับการจัดขึ้นในขณะที่ผู้รับการอบรมกำลังปฏิบัติงานอยู่ด้วย หรือหยุดพักการปฏิบัติงานไว้ชั่วคราว เพื่อรับการอบรมในห้องเรียน

2.1 การฝึกอบรมในงาน (on-the-job training) การฝึกอบรมประเภทนี้จะกระทำโดยการให้ผู้รับการอบรมลงมือปฏิบัติงานจริง ๆ ในสถานที่ทำงานจริง ภายใต้การดูแลเอาใจใส่ของพนักงานซึ่งทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยง โดยการแสดงวิธีการปฏิบัติงานพร้อมทั้งอธิบายประกอบ จากนั้นจึงให้ผู้รับการอบรมปฏิบัติตาม ที่เลี้ยงจะคอยดูแลให้คำแนะนำและช่วยเหลือหากมีปัญหาเกิดขึ้น

2.2 การฝึกอบรมนอกงาน (off-the-job training) ผู้รับการอบรมประเภทนี้จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในสถานที่ฝึกอบรมโดยเฉพาะ และต้องหยุดพักการปฏิบัติงานภายในองค์กรไว้เป็นเวลาชั่วคราว จนกว่าการฝึกอบรมจะเสร็จสิ้น

3. ทักษะที่ต้องการฝึก หมายถึง สิ่งที่ต้องการฝึกอบรมต้องการเพิ่มพูนหรือสร้างขึ้นในตัวผู้รับการอบรม

3.1 การฝึกอบรมทักษะด้านเทคนิค (technical skills training) คือ การฝึกอบรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานด้านเทคนิค เช่น การบำรุงรักษาเครื่องจักร การวิเคราะห์สินเชื่อ การซ่อมแซมรถยนต์ เป็นต้น

3.1 การฝึกอบรมทักษะด้านการจัดการ (managerial skills training) คือ การฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ และทักษะด้านการจัดการและบริหารงานโดยส่วนใหญ่แล้ว ผู้รับการอบรมมักจะมีตำแหน่งเป็นผู้จัดการหรือหัวหน้างานขององค์กร

3.3 การฝึกอบรมทักษะด้านการติดต่อสัมพันธ์ (interpersonal skills training) การฝึกอบรมประเภทนี้มุ่งเน้นให้ผู้รับการอบรม มีการพัฒนาทักษะในด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น รวมทั้งการมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน

4. ระดับชั้นของพนักงานที่เข้ารับการฝึกอบรม หมายถึง ระดับความรับผิดชอบในงานของผู้เข้ารับการอบรม

4.1 การฝึกอบรมระดับพนักงาน ปฏิบัติการ (employee training) คือ การฝึกอบรมที่จัดให้แก่พนักงานระดับปฏิบัติการ ซึ่งทำหน้าที่ผลิตสินค้าหรือให้บริการแก่ลูกค้าโดยตรง โดยมักจะเป็นการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับลักษณะและขั้นตอนของการปฏิบัติงาน เช่น การซ่อมแซมและการบำรุงรักษาเครื่องจักร การโต้ตอบทางโทรศัพท์หรือเทคนิคการขาย เป็นต้น

4.2 การฝึกอบรมระดับหัวหน้างาน (supervisory training) คือ การฝึกอบรมที่มุ่งเน้นกลุ่มพนักงานที่ดำรงตำแหน่งเป็นผู้บริหารระดับต้นขององค์การโดยส่วนใหญ่แล้ว การฝึกอบรมประเภทนี้มักจะมีหลักสูตรที่ให้ความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารงาน

4.3 การฝึกอบรมระดับผู้จัดการ (managerial training) กลุ่มเป้าหมายของการฝึกอบรมประเภทนี้คือ กลุ่มพนักงานระดับผู้จัดการฝ่ายหรือผู้จัดการระดับกลางขององค์การ เนื้อหาของการฝึกอบรมแบบนี้ก็จะมุ่งเน้นให้ผู้รับการฝึกอบรม มีความรู้ความเข้าใจในหลักการจัดการและบริหารงานที่ลึกซึ้งมากขึ้นกว่าเดิม เพื่อให้สามารถบริหารงานและจัดการคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.4 การฝึกอบรมระดับผู้บริหารชั้นสูง (executive training) การฝึกอบรมประเภทนี้มุ่งเน้นให้ผู้รับการอบรมซึ่งเป็นผู้บริหารระดับสูงขององค์การ ผู้อำนวยการฝ่าย กรรมการบริหาร ประธานและรองประธานบริษัท มีความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับการบริหารองค์การ เช่น การวางแผนและการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ (strategic planning and decision-making) หรือ การพัฒนาองค์การ (organizational development)

2.5.6 ความสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมและระบบต่าง ๆ ขององค์การ

การฝึกอบรมบุคลากรเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ภายในองค์การ ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับความเป็นจริง หากจะคิดว่าการฝึกอบรมดำรงอยู่อย่างเลื่อนลอยในห้วงสูญญากาศ โดยไม่มีความสัมพันธ์ใด ๆ กับระบบอื่น ๆ ขององค์การ นักจัดการฝึกอบรมหลาย ๆ คนจึงต้องประสบความผิดหวังต่อผลลัพธ์ที่ได้รับจากการฝึกอบรมที่ได้จัดขึ้น ทั้งนี้เพราะพวกเขาคิดเอาเองว่า การดำเนินโครงการฝึกอบรมที่ได้รับการวางแผนมาเป็นอย่างดี ย่อมจะนำไปสู่ความสำเร็จเสมอ ความคิดเช่นนี้เป็น การมองข้ามความสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมและระบบอื่น ๆ ขององค์การ ตัวอย่างเช่น โครงการฝึกอบรมบางโครงการประสบความล้มเหลว เนื่องจากผู้ผ่านการฝึกอบรมไม่ได้รับอนุญาตหรือความเห็นชอบจากผู้บังคับบัญชาให้นำความรู้ความสามารถ หรือทักษะที่ได้รับจากการฝึกอบรมมาใช้ในงาน สำหรับบางโครงการความล้มเหลวเกิดขึ้น เพราะการฝึกอบรมมิได้เป็นหนทางของการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์การ ดังนั้น การทำความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรมและระบบอื่น ๆ ขององค์การ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับนักจัดการฝึกอบรมทุกคน

หากจะเปรียบองค์การหนึ่ง ๆ เสมือนหนึ่งว่าเป็นมนุษย์คนหนึ่ง องค์การนั้นก็ประกอบด้วยอวัยวะและระบบการทำงานต่าง ๆ มากมาย สำหรับมนุษย์แล้วระบบต่าง ๆ ที่ทำงานร่วมกันมีอยู่ด้วยกันหลายระบบ อาทิ ระบบการหายใจ ระบบการย่อยอาหาร ระบบการสูบฉีดโลหิต หรือระบบการขับถ่าย เป็นต้น ในทำนองเดียวกัน องค์การหนึ่ง ๆ ก็จะไปประกอบไปด้วยระบบต่าง ๆ หลายชนิด เช่น ระบบการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ระบบการติดต่อสื่อสาร ระบบการบังคับบัญชา หรือระบบการเงิน เป็นต้น ระบบต่าง ๆ เหล่านี้มิได้ดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว เป็นเอกเทศ หากแต่ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อกันและกันอย่างแนบแน่น ตัวอย่างเช่น องค์การที่เน้นการบังคับบัญชาแบบอัตตาริปไตยหรือยึดถือตัวผู้นำเป็นใหญ่ (autocratic leadership) ก็ย่อมจะใช้ระบบการติดต่อสื่อสารแบบทางเดียว (one-way communication) หรือแบบบนสู่ล่าง (top-down system) เป็นหลัก เป็นต้น

สำหรับการฝึกอบรมบุคลากรนั้น อาจถือได้ว่าเป็นระบบย่อย (sub-system) ระบบหนึ่งขององค์การ โดยเป็นส่วนหนึ่งของระบบการจัดการทรัพยากรมนุษย์ (human resource

management system) ซึ่งเป็นระบบของการวิเคราะห์และจัดการเกี่ยวกับความต้องการด้านบุคลากรขององค์การเพื่อตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ในเบื้องต้นเสียก่อนว่า ต้องการกำลังคนจำนวนเท่าไร และคนเหล่านั้นจะต้องมีคุณภาพหรือคุณสมบัติอยู่ในระดับใด จากนั้นจึงเปรียบเทียบกำลังคนที่มีอยู่ในปัจจุบันกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งจะทำให้ทราบต่อไปว่าองค์การจะต้องทำอะไรเพื่อให้ก้าวไปถึงจุดนั้น องค์การบางแห่งอาจมุ่งที่จะดึงดูด สรรหา ว่าจ้างพัฒนา และรักษาผู้ที่มีลักษณะพิเศษบางประเภท เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของตน ตัวอย่างเช่น เปปซี่โค (PepsiCo) บริษัทผลิตน้ำอัดลมยักษ์ใหญ่ของโลก ยึดถือคติประจำบริษัทที่ว่า “เรารับนักอินทรี และสอนให้พวกเขารู้จักการบินเป็นหมู่อย่างพร้อมเพรียง” นักอินทรีในที่นี้คือ พนักงานระดับผู้จัดการซึ่งจะต้องมีความเป็นนักธุรกิจเต็มตัว เช่น การกล้าเสี่ยง ทำงานสัปดาห์ละหกสิบชั่วโมง เป็นต้น อย่างไรก็ตามเมื่อทีมตัดสินใจอย่างไรลงไปแล้ว ทุกคนจะต้องปฏิบัติตามอย่างพร้อมเพรียงกัน (Dumaine, 1989)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การฝึกอบรมเป็นระบบที่องค์การใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนากำลังของตน เพื่อให้มีคุณลักษณะตามที่ได้กำหนดไว้ อย่างไรก็ตามระบบการฝึกอบรมของแต่ละองค์การจะแตกต่างกันไปตามเป้าหมาย และนโยบายขององค์การ องค์การที่มุ่งแต่การซื้อคนที่มีคุณภาพจากองค์การอื่น ๆ โดยไม่เน้นการสร้างคนของตนเอง

กระบวนการจัดการทรัพยากรมนุษย์ เริ่มต้นจากการวางแผนและการคาดการณ์เกี่ยวกับกำลังคนที่จำเป็นต่อการดำเนินงานขององค์การ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต จากนั้นจึงค้นหาบุคคลที่อยู่ในข่ายของความต้องการ (selection) ผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม และสมควรได้รับการว่าจ้างให้เป็นพนักงานขององค์การ โดยอาศัยกระบวนการและวิธีการคัดเลือกแบบต่าง ๆ เช่น การสอบข้อเขียน หรือการสัมภาษณ์ เป็นต้น

หากไม่ได้บุคคลที่ตรงตามกับความต้องการ องค์การก็จำเป็นจะต้องกลับไปค้นหาบุคคลที่มีศักยภาพสูงอีกครั้งหนึ่ง แต่สามารถคัดเลือกบุคคลที่มีความเหมาะสมได้แล้ว องค์การก็ต้องจัดให้มีการปฐมนิเทศพนักงานใหม่ (Orientation) เพื่อให้บุคคลเหล่านี้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพและลักษณะการทำงานขององค์การ รวมทั้งเป็นการหล่อหลอมให้พนักงานใหม่ มีค่านิยมและเจตคติที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมขององค์การอีกด้วย

หลังจากนั้น เมื่อพนักงานเหล่านี้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งขององค์การแล้ว พวกเขา ก็ควรจะได้รับการฝึกอบรมและพัฒนาเพื่อให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ทักษะ และความสามารถที่ทันสมัยและเหมาะสมกับการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ ยังเป็นการส่งเสริมความก้าวหน้าในอาชีพการงานของพนักงานอีกด้วย อย่างไรก็ตามเมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่ง พนักงานบางส่วนก็อาจจะพ้นสภาพจากการเป็นสมาชิกขององค์การ ทำให้เกิดอัตราว่างขึ้นภายในหน่วยงาน ทั้งนี้ด้วยสาเหตุต่าง ๆ เช่น การลาออก การเกษียณอายุ หรือการถูกปลดออกจากงาน เป็นต้น

เมื่อถึงจุดนี้ องค์การมีความจำเป็นจะต้องหาบุคคลซึ่งจะมาเป็นกำลังทดแทนผู้ที่พ้นสภาพไปนั้นหมายความว่า กระบวนการจัดการเป็นการจัดทรัพยากรมนุษย์ก็จะย้อนกลับมาสู่ขั้นตอนที่หนึ่งอีกครั้งหนึ่ง และดำเนินต่อไปตามวัฏจักรนี้ อย่างไรก็ตามในบางกรณี เช่น องค์การมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว การค้นหาและคัดเลือกบุคลากรก็ไม่จำเป็นที่จะต้องรอให้พนักงานเก่าพ้นสภาพไปเสียก่อน แต่องค์การสามารถที่จะคาดการณ์และวางแผนการจัดวางกำลังคนได้ทันที

2.5.7 บทบาทและประโยชน์ของการฝึกอบรม

การฝึกอบรมบุคลากรเป็นเครื่องมือของการบริหารชนิดหนึ่ง ซึ่งได้รับการจัดขึ้นเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการดำเนินงานขององค์การ ดังนั้น การฝึกอบรมบุคลากรจึงควรจะต้องตอบสนองต่อเป้าหมายขององค์การ หากการฝึกอบรมไม่สามารถจะสนับสนุนให้องค์การบรรลุเป้าหมายใดๆแล้ว ก็ไม่มีประโยชน์อันใดที่จะจัดการฝึกอบรมขึ้นมา กล่าวโดยทั่วไปแล้ว การฝึกอบรมมีบทบาทในการปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์การได้ในหลายๆทางด้วยกัน ดังต่อไปนี้ (Johnson, 1976; McGehee & Thayer, 1961)

1. ช่วยพัฒนาความรู้ ทักษะ ความสามารถ และเจตคติของพนักงาน การฝึกอบรมจะช่วยปรับปรุงให้ พนักงานมีคุณสมบัติที่จำเป็นต่อการทำงานดีขึ้นกว่าเดิม อันจะส่งผลผลิตสูงขึ้นทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ
2. ช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านค่าจ้างแรงงาน โดยการลดปริมาณเวลาที่ใช้ในการผลิตสินค้าหรือบริการ แต่ยังคงได้สินค้าหรือบริการที่มีปริมาณและคุณภาพคงเดิม นอกจากนี้ ยังลดเวลาที่ใช้ในการพัฒนาพนักงานที่ขาดประสบการณ์ เพื่อให้มีผลการปฏิบัติงานอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจ
3. ช่วยลดต้นทุนการผลิต โดยการลดปริมาณสินค้าที่ผลิตอย่างไม่ได้มาตรฐาน
4. ช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านการบริหารบุคคล โดยการลดอัตราการลาออกจากงาน การขาดงาน การมาทำงานสาย อุบัติเหตุ การร้องทุกข์ และสิ่งอื่น ๆ ที่บั่นทอนประสิทธิภาพในการทำงาน
5. ช่วยลดค่าใช้จ่ายในการให้บริการแก่ลูกค้า โดยการช่วยปรับปรุงระบบการให้บริการหรือส่งสินค้าให้แก่ลูกค้า
6. ช่วยพัฒนาพนักงานเพื่อให้เป็นกำลังทดแทนในอนาคต การฝึกอบรมบุคลากรจะช่วยให้องค์การมีกำลังทดแทนได้ทันทั่วทั้งที่ หากมีพนักงานบางส่วนเกษียณหรือลาออกจากการทำงาน
7. ช่วยเตรียมพนักงานก่อนการก้าวขึ้นไปสู่ตำแหน่งหน้าที่ที่สูงขึ้นการฝึกอบรมจะช่วยให้พนักงานที่ได้รับการเลื่อนตำแหน่งใหม่ มีความพร้อมและสามารถปรับตัวให้เข้ากับตำแหน่งหน้าที่ใหม่ได้อย่างเหมาะสม
8. ช่วยขจัดความล้าหลังด้านทักษะ เทคโนโลยี วิธีการทำงาน และการผลิต การฝึกอบรมจะช่วยให้พนักงานขององค์การมีความรู้ ทักษะและความสามารถที่ทันกับความเปลี่ยนแปลงของโลก และช่วยให้องค์การสามารถแข่งขันกับผู้อื่นได้
9. ช่วยให้การประกาศใช้นโยบายหรือข้อบังคับขององค์การ ได้รับการชี้หรือร่างขึ้นมาใหม่เป็นไปอย่างราบรื่น
10. ช่วยปรับปรุงและพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานในองค์การรวมทั้งช่วยเพิ่มพูนขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพนักงานด้วย

2.5.8 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการฝึกอบรม

ความสำเร็จและประสิทธิผลของโครงการฝึกอบรม ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ดังต่อไปนี้ (McGehee & Thayer, 1961)

ประการแรก องค์การจะต้องถือว่าการฝึกอบรมเป็นหนทาง (means) ที่จะนำไปสู่เป้าหมาย (end) การฝึกอบรมโดยตัวของมันเองมิได้เป็นจุดสุดท้ายที่วาดหวังไว้แต่ประการใด หากผู้บริหารขององค์การคิดว่าหน่วยฝึกอบรมได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมพนักงานเท่านั้น ยังมีได้มี

จุดประสงค์ใดมากไปกว่านั้นแล้ว การฝึกอบรมก็เป็นเพียงจุดสุดท้ายเท่านั้น ซึ่งที่จริงแล้ว หน่วยฝึกอบรมก็มีวัตถุประสงค์ของการทำงานเช่นเดียวกับหน่วยอื่น ๆ ขององค์การ เช่น หน่วยวิจัยและพัฒนา (research&development unit) เป็นต้น นั่นก็คือ การปรับปรุงประกันเท่านั้นเอง กล่าวคือ หน่วยฝึกอบรมกระทำโดยการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะและความ สามารถของพนักงาน แต่หน่วยวิจัยและพัฒนากระทำโดยการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ขึ้นมา

ดังนั้น トラบใดที่ผู้บริหารยังไม่มองว่า การฝึกอบรมเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งของการเพิ่มพูนประสิทธิภาพขององค์การแล้ว การฝึกอบรมก็อาจจะเป็นเพียงของเล่นชิ้นหนึ่งที่ต้องมีไว้รอดผู้อื่นเท่านั้น

ประการที่สอง ฝ่ายบริหารขององค์การจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการโครงการฝึกอบรม ถึงแม้ว่าพนักงานจะสามารถเรียนรู้งานได้เองจากการได้ปฏิบัติงานจริง แต่ประสิทธิภาพของการเรียนรู้แบบนี้ จะไม่ดีเท่ากับการที่พวกเขาได้รับการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ ดังนั้น ฝ่ายบริหารขององค์การจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการและพัฒนาการฝึกอบรมขึ้นมา

ประการที่สาม ฝ่ายบริหารขององค์การจะต้องมีความรู้และทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาและการจัดการโครงการฝึกอบรม ถ้าหากไม่มีผู้ใดที่มีความสามารถในการจัดการฝึกอบรมใด ๆ หากผู้ที่ปฏิบัติงานดีมีได้รับผลตอบแทนและความก้าวหน้าในหน้าที่การงานที่ดีกว่าผู้ที่ปฏิบัติงานไม่ดี ดังนั้น ฝ่ายบริหารจะต้องจัดโครงสร้างและระบบขององค์การเพื่อให้พนักงานรู้สึกว่าการฝึกอบรมมีความหมายต่อความก้าวหน้าในอาชีพการงาน

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนความสำเร็จของการฝึกอบรมทั้งสี่ประการที่กล่าวมาล้วนแต่มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับบทบาทของฝ่ายบริหารขององค์การทั้งสิ้น ฝ่ายบริหารจะต้องให้ความสำคัญและมีความมุ่งมั่นต่อการสนับสนุนงานฝึกอบรม ความสำเร็จขององค์การคือคุณภาพของผู้ปฏิบัติงาน เป็นเครื่องมือในการเพิ่มพูนคุณภาพของบุคลากร และสอดคล้องกับเป้าหมายขององค์การ

2.5.9 หน้าที่และงานของนักจัดการฝึกอบรม

บทบาทหน้าที่ และงานของนักจัดการฝึกอบรม(Training professionals) ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบการจัดการฝึกอบรมขององค์การ สามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้ (Pinto & Walker, 1978)

1. วิเคราะห์ความต้องการในการฝึกอบรม (needs analysis) โดยการใช้แบบสำรวจและการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์ความต้องการและประเมินความคิดเห็นต่าง ๆ ของพนักงาน

2. กำหนดแนวทางการฝึกอบรมที่เหมาะสม โดยการประเมินประสิทธิภาพของวิธีการฝึกอบรมแบบต่าง ๆ เช่น โปรแกรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง วิทยุทัศน์ การเรียนโดยใช้คอมพิวเตอร์หรือการฝึกอบรมที่เน้นกระบวนการกลุ่ม เป็นต้น

3. ออกแบบและพัฒนาโครงการฝึกอบรม ได้แก่ การออกแบบโครงสร้างและเนื้อหาของหลักสูตรการฝึกอบรม การประยุกต์ทฤษฎีจิตวิทยาการเรียนรู้มาใช้ในการฝึกอบรม การกำหนดวัตถุประสงค์ การประเมินผล และการเลือกวิธีการฝึกอบรมที่เหมาะสม

4. สร้างและจัดหาวัสดุอุปกรณ์ประกอบการฝึกอบรม ได้แก่ การจัดทำบทบรรยาย สไลด์ คู่มือการฝึกอบรม ผลงานทางศิลปะ และวัสดุสำหรับการฝึกอบรมอื่น ๆ

5. จัดหาและประเมินคุณภาพของวิทยากรภายในองค์กร รวมทั้งการฝึกอบรมผู้ที่รับหน้าที่เป็นวิทยากรในอนาคต
6. จัดหาและประเมินคุณภาพของผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกองค์กร ซึ่งได้รับการว่าจ้างหรือ เชื้อเชิญให้มาเป็นวิทยากรหรือที่ปรึกษาของการฝึกอบรม
7. บริหารจัดการงานด้านธุรการของหน่วยงาน เช่น การจัดทำงบประมาณ การจัดระบบการทำงาน การบรรจุเจ้าหน้าที่ฝึกอบรม การเสนอแผนการฝึกอบรม การวางแผนการทำงาน
8. วางแผนและให้คำปรึกษาด้านการพัฒนาบุคลากร เช่น ให้คำปรึกษาแก่พนักงานเป็นรายบุคคลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาอาชีพการทำงาน การทำบันทึกการเข้าร่วมการฝึกอบรมของพนักงาน
9. ช่วยเหลือการฝึกอบรมในงาน (on-the-job training) ได้แก่ การให้ความช่วยเหลือผู้จัดการหรือหัวหน้างานในการฝึกอบรมซึ่งให้ผู้รับการอบรมปฏิบัติงานจริง ๆ การวิเคราะห์ทักษะและความรู้ที่จำเป็นสำหรับการทำงาน และการพิจารณาปัญหาของการปฏิบัติงาน เป็นต้น
10. ช่วยเหลือการฝึกอบรมในห้องเรียน เช่น การควบคุมวัสดุทัศนูปกรณ์ การบรรยาย การนำอภิปราย เป็นต้น
11. วิจัยค้นคว้าสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรม เช่น การแปรผลและเสนอสถิติข้อมูล ซึ่งเกี่ยวข้องกับการฝึกอบรม การจัดทำรายงานหรือบทความ และการออกแบบวิธีการรวบรวมข้อมูล เป็นต้น
12. การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเอง เช่น การเข้าร่วมสัมมนาหรือการประชุมทางวิชาการ การติดตามความเคลื่อนไหวทางด้านการฝึกอบรม เป็นต้น
13. รักษาสัมพันธภาพในการทำงานกับบุคคลฝ่ายต่าง ๆ เช่น การรักษาความสัมพันธ์อันดีกับผู้จัดการฝ่ายต่าง ๆ ร่วมปรึกษาและให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร เป็นต้น
14. มีส่วนร่วมในการพัฒนากลุ่มและองค์กร ได้แก่ การประยุกต์เทคนิคต่าง ๆ เช่น การพัฒนาทีม การประชุมกลุ่ม การแสดงบทบาทสมมติ เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานของกลุ่มและองค์กร

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 งานวิจัยเกี่ยวกับมลพิษทางอากาศ

มีชัย ภัทรเปรมเจริญ⁵⁷ ได้ศึกษาวิจัย “สันตินวัตกรรมในการกำจัดมลพิษทางอากาศจากการเผาปนกิจศพ” เกิดจากการสังเคราะห์องค์ความรู้ผ่านกระบวนการสานเสวนา เวทีสาธารณะสร้างการมีส่วนร่วม ในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อกรณีการแก้ปัญหามลพิษจากการเผาปนกิจศพของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร ทำให้เกิดกระบวนการที่เป็นนวัตกรรมในการแก้ไขปัญหามลพิษจากการเผาปนกิจ ที่เริ่มตั้งแต่การให้ความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในปัญหาของมลภาวะที่มีอยู่ใน

⁵⁷มีชัย ภัทรเปรมเจริญ, “สันตินวัตกรรมในการกำจัดมลพิษทางอากาศจากการเผาปนกิจศพ”, พุทธศาสตร์ชุมชนบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย, 2562).

การมาปนกิจ ทำให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น เพื่อร่วมกันออกแบบรูปแบบการใช้งาน และร่วมหาวิธีการลดมลพิษทางอากาศจากการมาปนกิจ โดยรูปแบบการใช้สารวิมุติเป็นนวัตกรรมด้านเทคโนโลยีที่นำมาใช้ลดมลพิษจากการมาปนกิจ อาจอยู่ในรูปแบบทางเลือกต่าง ๆ เช่น การใช้โรยโดยตรงในเตาเผาศพหรือในรูปแบบบรรจุสารในผลิตภัณฑ์ ผ้าห่มบุญ พวงหรีดแท่งเงินแท่งทองหรือเตาเผารุ่นใหม่ที่มีโรยสารได้เองขณะเผา หรือรูปแบบอื่น ๆ ซึ่งขึ้นกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สามารถตกลงร่วมกันด้วยการสร้างฉันทามติที่มาจากตกลงร่วมกัน โดยมุ่งหวังให้เกิดสุขภาวะและอนามย์ที่ดีแก่ทุกคนทั้งผู้ที่อาศัยอยู่ในวัดและนอกวัด และสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีตั้งนั้นสันติวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม จึงสามารถถูกนำไปใช้ในการแก้ปัญหามลพิษจากการมาปนกิจ ที่ผู้วิจัยคาดหวังว่าจะสามารถนำไปศึกษาและขยายผลสู่วัดอื่น ๆ ทั่วประเทศผ่านการมีส่วนร่วมร่วมกับทุกฝ่ายในสังคม เพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งที่สำคัญในการกำจัดมลพิษจากการมาปนกิจให้หมดไป เป็นการสร้างสันติสุขของมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ณัฐวรรณ สุนทรวิโรดิ⁵⁸ ได้ศึกษาศึกษา “สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตตำบลสามบัณฑิต : กรณีศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน” การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์สามประการคือ ประการแรก เพื่อศึกษาการมีจิตสำนึกของประชาชนในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประการที่สองเพื่อศึกษาถึงการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน ประการที่สาม เพื่อศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาพบว่า

การมีส่วนร่วมการบำรุงรักษามีอิทธิพลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อวัดจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาแม่น้ำลำคลอง การชักชวนให้ สมาชิกในครอบครัว เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาแหล่งน้ำเนื่องในวันสำคัญ และการเข้าร่วมประชุมกับ คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชนเพื่อเสนอข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะ และวิธีการในการพัฒนาแหล่งน้ำ และเมื่อวัดการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในกิจกรรมด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การปลูกพืชแบบขั้นบันได การใช้ปุ๋ยหมักที่ผสมเอง การกำจัดวัชพืชโดยวิธีธรรมชาติ การกำจัดวัชพืชโดยใช้สารเคมี การปลูกพืช คลุมดิน การปลูกหญ้าแฝก การปลูกพืชตระกูลถั่ว พบว่า การบำรุงรักษามีอิทธิพลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเช่นกัน สำหรับปัจจัยที่ไม่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเลย คือ การมีจิตสำนึกจากการวัดการมีจิตสำนึกของประชาชนในกิจกรรมด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การกำจัดขยะ การกำจัดฟางข้าว การสร้างส้วม การจับสัตว์ น้ำ พบว่าการมีจิตสำนึกไม่มีอิทธิพลใดๆ ต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ศึกษา “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเลิกธรรมเนียมเลี้ยง เหล้าในประเพณีงานศพของชุมชนบ้านตัว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” พบว่า ผลกระทบ

⁵⁸ณัฐวรรณ สุนทรวิโรดิ, “สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตตำบลสามบัณฑิต : กรณีศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 2556).

ต่อชุมชนสรุปวิจัยและพบว่า หลังการดำเนินกิจกรรมงดเหล้าในงานศพ มีผลกระทบเชิงบวก ๓ ด้าน คือ

ด้านการลดค่าใช้จ่าย เกิดรูปแบบงานศพแบบประหยัด ตลอดจนสามารถพึ่งตนเองได้ ด้านการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านสามัคคี เสียสละ อดทน อดกลั้น ประหยัด ซื่อสัตย์ มีสัจจะให้เกียรติกัน เมตตาช่วยเหลือกันของประชาชนในตำบล และด้านการตื่นตัวเรื่องสร้างเครือข่ายสุขภาพ กลุ่มชมรม ทำความดีในด้านต่าง ๆ⁵⁹ นันทิยา ศรีวรสาร และวรรณชนก จันทชุม ได้ศึกษา “การประเมินกิจกรรมกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กรณีศึกษาชมรมพัฒนาผู้สูงอายุตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์” ใน Graduate Research Conference 2012. พบว่า มีการรวมกลุ่มเป็นการช่วยเหลือกันในลักษณะเพื่อนช่วยเพื่อนและความเชื่อของท้องถิ่นที่ให้ความสำคัญกับการจัดงานในประเพณีการตายมาก เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ผู้ที่เสียชีวิต⁶⁰

2.6.2 งานวิจัยเกี่ยวกับงานศพ

นักสุวรรณ สุภาทิพย์ บุญรอด บุญเกิด และบุญเลิศ ยองเพชร ได้ศึกษาเรื่องพิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคติความเชื่อของคนจีนแต่จิวก่อนอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ใน จังหวัดชลบุรี เพื่อศึกษารูปแบบพิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี และเพื่อศึกษาปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานทางวัฒนธรรมใน การจัดพิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี โดยเก็บรวบรวมข้อมูล จากเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก และนำเสนอผลการศึกษาโดยวิธีการ วิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการศึกษาปรากฏว่า ในระยะแรกของพิธีกรรมศพนั้นชาวจีนนำความเชื่อ ของลัทธิขงจื้อ และลัทธิเต๋าผสมผสานกัน กล่าวคือ ลัทธิขงจื้อสอนให้บุตรหลาน มีความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ชาวจีนจึงต้องฝังศพเท่านั้น เนื่องจากการฝังศพ สามารถจารึกชื่อแซ่และคุณความดีของบรรพบุรุษไว้ที่หน้าฮวงซุ้ย และมีการเขียน ป้ายชื่อไว้กราบไหว้บูชาที่บ้านอีกด้วย เมื่อครบรอบวันเซ็งเม้งต้องมีการเซ่นไหว้ บรรพบุรุษที่ฮวงซุ้ย ทำให้ต้องมีการแสดงความกตัญญูอย่างไม่ขาดระยะ ส่วน ลัทธิเต๋าสอนในเรื่องธรรมชาติ การหาฮวงซุ้ยจึงต้องหาทำเลทางธรรมชาติที่เหมาะสม และสามารถเกื้อกูลให้บุตรหลานมีโชคลาภในอนาคต เมื่อชาวจีนได้รับคติพุทธ ศาสนานิกายมหายานเข้าไว้จึงมีการจัดศาสนพิธีขึ้น เพื่อชำระล้างบาปและมลทินของดวงวิญญาณให้บริสุทธิ์และสร้างกุศลกรรมให้แก่ดวงวิญญาณได้ ประสบสุคติ ในปรโลก

สำหรับชาวจีนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดชลบุรี ได้นำเอาพิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ ของตนมาผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย เมื่อมีวัฒนธรรมจีนเข้ามา มิได้หมายความว่าวัฒนธรรมไทยจะเกิดการสูญสลายไป เพราะวัฒนธรรมไทยก็มีความเข้มแข็งอยู่พอสมควรในฐานะที่เป็นเจ้าของพื้นที่

⁵⁹วัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเลิกธรรมเนียมเหล้าในประเพณีงานศพของชุมชนบ้านตัว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : ส่วนวิจัยและพัฒนา สถาบันวัฒนธรรมศึกษา, 2551), หน้า 1.

⁶⁰นันทิยา ศรีวรสาร และวรรณชนก จันทชุม, “การประเมินกิจกรรมกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กรณีศึกษาชมรมพัฒนาผู้สูงอายุ ตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์”, ใน Graduate Research Conference 2012, หน้า 1236-1242.

ผ่านการพัฒนาและการส่งสมทางวัฒนธรรมมาเป็นเวลานาน ส่งผลให้วัฒนธรรมจีนในฐานะของ ผู้ที่เพิ่งเข้ามาใหม่ จำเป็นที่จะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับบริบทของสังคมไทย ให้ได้และสาเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้พิธีกรรมศพของคนจีนอพยพที่เข้ามาอาศัยอยู่

ในจังหวัดชลบุรีเกิดการเปลี่ยนแปลงและการผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย คือ การแต่งงาน และลักษณะของครอบครัว ศาสนาและความเชื่อ การศึกษา อย่างไรก็ตาม ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรีแม้จะมีการปฏิบัติตามพิธีกรรม คล้ายคลึงกับที่เคยปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีต แต่ความไม่เข้าใจในประเพณีอย่าง ถ่องแท้ อีกทั้งผลกระทบจากความเจริญทางด้านเทคโนโลยี ความเป็นสมัยใหม่ รวมทั้งความไม่เข้าใจในความเป็นจีนเหมือนชาวจีนรุ่นเก่า เพราะมีความเป็นไทย เข้ามาผสมผสานมาก ย่อมทำให้รูปแบบการจัดงานรวมทั้งพิธีกรรมในการปฏิบัติ แปรเปลี่ยนไปบ้าง แต่สิ่งที่เหลืออยู่คู่กับความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนก็คือ ดวงวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ที่ผู้เป็นบุตรหลานหวังว่าดวงวิญญาณของ บรรพบุรุษจะได้รับความลำบาก และได้ไปอยู่ในภพภูมิที่ดี⁶¹

วัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ศึกษา “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเลิกธรรมเนียมเลี้ยงเหล้าในประเพณีงานศพของชุมชนบ้านตัว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” พบว่า ผลกระทบต่อชุมชนหลังการดำเนินกิจกรรมงดเหล้าในงานศพ มีผลกระทบเชิงบวก 3 ด้าน คือ ด้านการลดค่าใช้จ่าย เกิดรูปแบบงานศพแบบประหยัด ตลอดจนสามารถพึ่งตนเองได้ ด้านการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านสามัคคี เสียสละ อดทน อดกลั้น ประหยัด ซื่อสัตย์ มีสัจจะ ให้เกียรติกัน เมตตา ช่วยเหลือกันของประชาชนในตำบล และด้านการตื่นตัวเรื่องสร้างเครือข่ายสุขภาพ กลุ่ม ชมรม ทำความดีในด้านต่าง⁶²

บุรินทร์ รุจจนพันธุ์ และคณะ ได้ศึกษา “การจัดการงานศพโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง” พบว่า ประเด็นข้อตกลงเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการ งานศพโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านไหล่หินจำนวน 16 ข้อ คือ

1. ควบคุมไม่ให้อาหาร รั่วไหล
2. ใช้เครื่องปรุงพอประมาณ
3. ลดน้ำอัฐมเป็นน้ำเปล่า
4. ลดอาหารว่าง
5. เตรียมเมียงอย่างพอประมาณ
6. ลดสุรา
7. งดเล่นการพนัน
8. งดจ้างวงดนตรี

⁶¹นักสวรรณ สุภาทิพย์ บุญรอด บุญเกิด และบุญเลิศ ยองเพชร, “พิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี”, *ปรัชญาคุษุภักดิ์บัณฑิต สาขาไทยศึกษา*, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยบูรพา, 2559).

⁶²วัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเลิกธรรมเนียมเลี้ยงเหล้าในประเพณีงานศพของชุมชนบ้านตัว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์”, *รายงานการวิจัย*, (กรุงเทพมหานคร : ส่วนวิจัยและพัฒนา สถาบันวัฒนธรรมศึกษา, 2551).

9. ใช้ดอกไม้แห้งในหมูบ้าน
10. ใช้โครงปราสาท ถาวร
11. ยืมโลงทองที่สวยงามมาครอบโลงจริง
12. เก็บศพประมาณ 4 คืน 5 วัน
13. จัดผ้าบังสุกุล อย่างพอประมาณ
14. งดการจุดพลุและบั้งไฟ
15. ควรเปลี่ยนสารรับเป็นเงิน
16. ควรให้เงินสดแทนพวงหรีด ส่วนประเพณีเพิ่มเติมจากการขยายผลมีจำนวน 3 ประเพณี

คือ

(1) เผาศพในเมรุ

(2) งดจุดธูปในบ้าน

(3) งดชิงโชคจากโพรยทาน ซึ่งเป็นประเพณีที่ได้รับการยอมรับผ่านเวทีประชาคมในหลายระดับ และนำประเพณีข้อตกลงที่ได้ไปขยายผลสู่ 4 หมูบ้านใกล้เคียง เป็นเครื่องมือให้กับผู้นำมัคนายก ผู้สูงอายุ แม่บ้าน ครู และกรรมการหมู่บ้านนำไปยับยั้งประเพณีที่ต้องการจัดการในหมู่บ้านของตนต่อไป⁶³

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, เรื่อง โครงการศึกษาการแพร่กระจายของสารไดออกซิน-ฟิวแรนในอากาศในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และปริมาณมลพิษวัตถุประสงค์เพื่อประเมินสถานการณ์การปนเปื้อนของสารไดออกซิน ฟิวแรน และ dioxin like PCBs ห่วงค์ประกอบของสารเหล่านั้นในอากาศที่พบจากพื้นที่ที่แตกต่างกัน และมีแหล่งกำเนิดต่าง ๆ กัน จากการศึกษาที่ใช้พื้นที่กรุงเทพมหานครเป็นตัวแทนแหล่งกำเนิดจากการจราจรหนาแน่น พื้นที่จังหวัดปทุมธานีเป็น ตัวแทนพื้นที่ที่มีทั้งเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม พื้นที่จังหวัดสมุทรปราการเป็นตัวแทนพื้นที่แหล่งกำเนิดส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรม ซึ่งจากการศึกษาพบว่าพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการมีค่าการปนเปื้อนสารไดออกซินมากที่สุดคืออยู่ในช่วง 0.08-0.55 pg-TEQ/m³ ส่วนพื้นที่จังหวัดปทุมธานีและกรุงเทพมหานคร มีค่าการปนเปื้อนสารไดออกซินที่ใกล้เคียงกันคืออยู่ในช่วง 0.023-0.0560 pg-TEQ/m³ และ 0.027-0.075 pg-I-TEQ/m³ ตามลำดับ จากการศึกษาครั้งนี้สามารถประเมินสถานการณ์การปนเปื้อนของสารไดออกซิน-ฟิวแรนและ dioxin like PCBs ในอากาศในทุกพื้นที่ยังอยู่ในระดับที่มาตรฐานกำหนดในบรรยากาศของประเทศแคนาดา คือ ไม่เกิน 0.1 pg-TEQ/m³⁶⁴

⁶³ บุรินทร์ รุจจนพันธ์ และคณะ, “โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการงานศพโดยยึดหลักเศรษฐกิจ พอเพียง บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย, 2551, หน้า 1.

⁶⁴ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, “โครงการศึกษาการกระจายตัวของสารไดออกซินและฟิวแรนในอากาศ กรณีศึกษา : พื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมาณมลพิษ”, รายงานฉบับสมบูรณ์, (2558), หน้า 1.

2.6.3 งานวิจัยต่างประเทศ

Xiuning และ Wei⁶⁵ ได้ศึกษาเรื่องไดออกซินและได้กล่าวไว้ว่า การปลดปล่อยไดออกซินเป็นเรื่องที่ทั่วโลกกังวลเนื่องจากการตกค้างและความคงอยู่ในสิ่งแวดล้อมและมีผลต่อการก่อมะเร็ง รวมถึงการกลายพันธุ์อีกด้วย กระบวนการเผาไหม้แบบไพโรไลซิสในการกำจัดของเสียเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการเผาขยะมูลฝอยแบบดั้งเดิมที่พัฒนาขึ้นเพื่อลดไดออกซิน เมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบสมดุลของปฏิกิริยา Deacon พบว่า ก๊าซจากกระบวนการไพโรไลซิสเมื่อเกิดการออกซิไดซ์จะได้สารประกอบออกไซด์ 7 ชนิด ได้แก่ CuO, NiO, CaSO₄, CoO, Fe₂O₃, Mn₂O₃ และ FeTiO₃ และเมื่อเปรียบเทียบกับก๊าซที่ได้จากการไพโรไลซิสที่เผาไหม้ด้วยอากาศโดยตรง จากผลการทดลองแสดงให้เห็นว่าปฏิกิริยา Deacon ออกซิเจนมีค่าต่ำกว่าในอากาศ โดยให้สารประกอบออกไซด์ 4 ชนิด คือ CuO, NiO, Fe₂O₃ และ FeTiO₃ จากผลการจำลองและออกแบบการทดลองนี้การปลดปล่อยไดออกซินในประเทศจีนยุโรปสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นได้รับการคาดหวังสำหรับการกำจัดขยะมูลฝอยด้วยกระบวนการเผาไหม้ดังกล่าว ซึ่งผลการวิเคราะห์ทางอุณหภูมิจิตศาสตร์ในเอกสารฉบับนี้แสดงให้เห็นว่าการเผาไหม้ของสารเคมีในห่วงโซ่อาหารสามารถลดการผลิตไดออกซินในระหว่างการกำจัดขยะมูลฝอย

Xian Liang Sun⁶⁶ ได้กล่าวถึงสภาวะปนเปื้อนไดออกซินที่เวียดนามไว้ว่า ถึงแม้ว่าการได้รับสารเคมีกำจัดวัชพืชในเวียดนามในทศวรรษที่ 1960 และ 1970 เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอย่างชัดเจน แต่ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทั้งหมดไม่ได้รับการอธิบายอย่างชัดเจนเท่าที่ควร ดังนั้น ควรจะหาความสัมพันธ์ระหว่างไดออกซินฮอร์โมนเตียรอยด์อายุ ในสภาวะของมะเร็งต่อมลูกหมากในผู้ชาย ซึ่งได้ทำการเปรียบเทียบระดับฮอร์โมนสเตียรอยด์และแอนติเจนจำเพาะของต่อมลูกหมากในผู้ชายที่มีอายุระหว่าง 56-81 ปีจากจุดที่มีการฉีดพ่นสารกำจัดวัชพืช (n = 50) กับกลุ่มที่ไม่ได้ฉีดพ่น (n = 48) ระดับซีรัมในเลือดของกลุ่ม hotspot ในเลือดในเลือดสูงกว่ากลุ่มที่ไม่มีการฉีดพ่นโดยเฉลี่ยประมาณ 1.5-11.3 เท่าซึ่งขึ้นอยู่กับสารประกอบเฉพาะ ระดับฮอร์โมนเพศชาย estradiol และ 3 β -hydroxysteroid dehydrogenase (3 β -HSD) ในกลุ่ม hotspot สูงกว่ากลุ่มที่ไม่ฉีดพ่น ระดับ estradiol มีความสัมพันธ์กับระดับอนุพันธ์ของไดออกซินเฉพาะในทั้งสองกลุ่มระดับ dihydrotestosterone (DHT) estradiol testosterone และกิจกรรม 3 β -HSD ไม่เกี่ยวข้องกับการออกซินในทั้งสองกลุ่ม อย่างไรก็ตามระดับ DHT, testosterone และกิจกรรม 3 β -HSD เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญตามอายุในกลุ่ม hotspot กลุ่มที่ให้ความร้อนและไม่ฉีดพ่นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในระดับ PSA แต่ทุกคนที่มีฮอตสปอตมีระดับ PSA > 3 ng/mL, 3 จึงมีข้อสงสัยเกิดขึ้นว่าจะเกิดมะเร็งต่อมลูกหมาก (PC) หลังจากการตรวจทางทวารหนักแบบดิจิตอล จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการได้รับสารไดออกซินอาจทำให้ระดับฮอร์โมนเพศเตียรอยด์เพิ่มขึ้นตามอายุ ความสัมพันธ์ของไดออกซินกับระดับฮอร์โมนสเตียรอยด์และความเสี่ยงต่อมะเร็งต่อมลูกหมากควรมีการศึกษาเพิ่มเติม

⁶⁵Xiuning and Wei, "Chemical looping combustion: A new low-dioxin energy conversion technology", *Journal of Environmental Sciences*, Volume 32, (2015) : 65.

⁶⁶Xian Liang Sun, "Relationship between dioxin and steroid hormones in sera of Vietnamese men", *Journal Biomarkers*, Volume 19, (2014) : 124.

Simiao Wu และคณะ ได้ศึกษา ลักษณะการกระจายตัวของไดออกซินและการประเมินความเสี่ยงต่อสุขภาพในอนุภาคขนาดเล็กของถ้ำลอยในประเทศจีน จากการศึกษาพบว่า ในระหว่างกระบวนการบำบัดและรีไซเคิลขี้ถ้ำลอยจากตัวเมืองพบว่า ถ้ำถ้ำลอยตัวไดออกซิน polychlorinated dibenzo-p (PCDD/Fs) และ polychlorinated dibenzofurans (dl-PCBs) ในถ้ำลอยจะรวมตัวอย่างหนาแน่นอยู่ในชั้นบรรยากาศและแพร่กระจายอย่างกว้างขวางในสภาพแวดล้อมเนื่องจากความดันอากาศซึ่งเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นผลงานชิ้นนี้จึงนำเสนอการกระจายของ PCDD / Fs และ dl-PCBs ในอนุภาคที่หายใจสามารถหายใจได้ (Dp10-1.5 (เส้นผ่านศูนย์กลางของอนุภาคใน μm), อนุภาคละเอียด (Dp<1.5) ของถ้ำลอยและถ้ำลอยเดิมจากโรงงาน MSWI 4 แห่งใน ประเทศจีน ผลการทดลองแสดงให้เห็นว่า PCDD/Fs และ dl-PCBs มีความเข้มข้นใน Dp10-1.5 และ Dp<1.5 ความเข้มข้นโดยมวลและ TEQ สูงกว่าในถ้ำลอยแบบเดิม แต่การกระจายตัวของ PCDD/Fs congeners ใน Dp10-1.5 และ Dp<1.5 ใกล้เคียงกับถ้ำลอยแบบเดิม นอกจากนี้มวลและค่า TEQ ของ dl-PCBs ยังค่อนข้างต่ำ นอกจากนี้เมื่อเทียบกับฟลูออโรไดซิบเบนดีแล้ว ตัวอย่างจากเตาหลอมมีความเข้มข้นของไดออกซินลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ในแง่ของความเสี่ยงต่อสุขภาพความเสี่ยงต่อการเกิดมะเร็งจากการติดเชื้อ PCDD/Fs ใน Dp10-1.5 และ Dp<1.5 อยู่ที่ 9.87×10^{-1} ถึง 4.81 และ 1.19-7.95 สำหรับความเสี่ยงในการเป็นมะเร็งของ PCDD/Fs การสะสมของ Hazard Quotients (HQ) ทั้งใน Dp10-1.5 และ Dp<1.5 เกินเกณฑ์ที่กำหนดและควรได้รับการพิจารณาว่าเป็นความเสี่ยงที่ไม่สามารถยอมรับได้หรือเป็นอันตรายอย่างร้ายแรงต่อแรงงานในสถานที่ดังกล่าว ผลการวิจัยข้างต้นสามารถให้ข้อมูลเพื่อสนับสนุนการบริหารความเสี่ยงของถ้ำลอย MSWI ในระหว่างกระบวนการรีไซเคิลและการกำจัดถ้ำลอย

สารไดออกซิน เป็นชื่อย่อของสารกลุ่ม Polychlorinated dibenzo-p-dioxin (PCDD) และสารกลุ่ม Polychlorinated dibenzofuran (PCDF) ได้รับพิจารณาเป็นสารอันตรายชั้นที่ 1 (Class 1) จากสถาบัน The International Agency For Research On Cancer ซึ่งหมายถึงสารอันตรายที่มีความเป็นพิษ สูงสุดและเป็นสารก่อมะเร็ง (IARC, 1997) ประเทศไทยที่ได้ให้สัตยาบันเป็นภาคีสมาชิกตามอนุสัญญา สตอกโฮล์มในปี พ.ศ. 2548 โดยจุดมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองสุขภาพอนามัยของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมจากสาร มลพิษที่ตกค้างยาวนาน (Persistent Organic Pollutants, POPs) โดยการลดและเลิกการผลิต การใช้ และการปลดปล่อยมลพิษดังกล่าว ซึ่งเป็นกลุ่มสารประกอบอินทรีย์ที่ถุกย่อยสลายได้ยาก มีคุณสมบัติเป็นพิษและเป็นสาร ก่อมะเร็ง สะสมในสิ่งมีชีวิต ตกค้างยาวนานและสามารถเคลื่อนย้ายได้ไกลในสิ่งแวดล้อมและปรับปรุง ขบวนการผลิตที่ก่อให้เกิดสารไดออกซินกระจายสู่สิ่งแวดล้อม สารไดออกซินเกิดขึ้นจากการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์ และ ขบวนการผลิตในภาคอุตสาหกรรมที่มีสารคลอรีนเป็นองค์ประกอบ⁶⁷

หวัง ลินชี และคนอื่นๆ (Wang, Linchi; et al.) ได้ศึกษาเรื่อง “Characterizing the Emissions of Polychlorinated dibenzo-p-dioxins and dibenzofurans from Crematories and their Impacts to to Surrounding Environment” เกี่ยวกับลักษณะของการปล่อยสารโพลีคลอรีเนเตท ไดเบนโซ-พี-ไดออกซินและไดเบนโซฟูเรนส์ (PCDD/F) จากเตาเผาศพ และการ

⁶⁷H. Fiedler, “Sources of PCDD/PCDF and impact on the environment”, **Heidlore Fiedler**, Chemosphere Volume 32, Issue 1, (January 1996) : 55-64.

ประเมินผลกระทบที่มีต่อสภาพแวดล้อมโดยรอบ โดยทดลองกับเตาเผาจำนวน 2 เตา เตาที่ 1 ไม่มีการติดตั้งตัวกรองอากาศ และเตาที่ 2 มีการติดตั้งตัวกรองอากาศ ผลการทดลอง พบว่า สาร PCDD/F ที่ถูกปล่อยออกมาจากเตาที่ 1 และเตาที่ 2 มีค่า 2.36 และ 0.322 ng I-TEQ Nm⁻³ ตามลำดับ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการ
ณาปนกิจศพ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อส่งเสริมระบบการเผาศพโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ 2) เพื่อสร้าง
คู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ 3) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อสามารถใช้งาน
เตาเผาศพอัจฉริยะ โดยมีรูปแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods) โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative
Research) ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาเป็นส่วนหนึ่งของการ
ดำเนินการวิจัย และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อวัดประเมินความสนใจใน
การประกอบอาชีพนักบริหารจัดการเมรุ “สัปเหร่อ” มีรายละเอียดขั้นตอนการวิจัยดังนี้

- 3.1 รูปแบบการวิจัย
- 3.2 พื้นที่การวิจัย
- 3.3 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- 3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นรูปแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods) โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative
Research) ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการ
วิจัย และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กระบวนการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการตาม
แนวคิดของ Kemmis & McTaggart ประกอบด้วยกิจกรรมการวิจัยที่สำคัญ 4 ขั้นตอนหลัก คือ 1. การ
วางแผนเพื่อไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น (planning) 2. ลงมือปฏิบัติการตามแผน (action)
3. สังเกตการณ์ (observation) และ 4. สะท้อนกลับ (reflection) กระบวนการและผลของการ
เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และปรับปรุงแผนการปฏิบัติงาน (re - planning)

3.1.1 วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยมีขั้นตอนใหญ่ ๆ 2 ขั้นตอน
ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ มีการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) การสร้างทีมวิจัยหลัก เป็นกระบวนการแสวงหาผู้สนใจและผู้มีประสบการณ์ใน
ประเด็นเกี่ยวกับการวิจัย
- 2) การเลือกประเด็นปฏิบัติการการวิจัย เป็นการสร้างความร่วมมือกับกลุ่มผู้มีส่วน
ได้เสียเพื่อร่วมกันพิจารณาคัดเลือกประเด็นที่เป็นคำถามวิจัยหลัก คือเป็นการร่วมกันศึกษาวิจัยภายใต้
สภาพปัญหาและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายจนนำไปสู่การตั้งคำถามและพัฒนา
ไปสู่การกำหนดเป้าหมายของการวิจัย

3) การวางแผนการวิจัย โดยเริ่มดำเนินการจากการเก็บรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ในพื้นที่ ความต้องการในพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย และเพื่อค้นหาทีมวิจัยหรือบุคคลที่จะเข้าร่วมเครือข่ายและทีมวิจัย หรือทีมดำเนินงานในพื้นที่

4) การดำเนินการอื่น ๆ ที่จำเป็น เป็นการร่วมกันพิจารณาแผนการวิจัยหรือขั้นตอนของการวิจัยทั้งหมดว่ามีความเหมาะสม สอดคล้อง และสามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดได้ เพื่อนำไปปรับปรุงแผนการดำเนินงานให้ชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. ขั้นตอนมือทำ มีการดำเนินงาน ดังนี้

ในกระบวนการดำเนินการวิจัยหรือระหว่างการจัดกิจกรรมของขั้นตอนนี้จะต้องมีการดำเนินการใน 4 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ขั้นวางแผน (Plan) ศึกษากระบวนการเทศพโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ จัดบันทึกขั้นตอนการใช้งานและวิธีปฏิบัติของผู้ใช้งานโดยมีผู้เชี่ยวชาญดูแลแบบมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด

ระยะที่ 2 ขั้นปฏิบัติตามแผน (Action) จัดทำคู่มือการใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะ จัดทำคู่มือวิธีปฏิบัติผู้ใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะอบรมสัปดาห์ต่อต้นแบบ

ระยะที่ 3 ขั้นการสังเกต (Observation) การสังเกตการมีส่วนร่วม การประเมินผลการพัฒนาตามแผนปฏิบัติการ

ระยะที่ 4 การสะท้อนผล (Reflection) จัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สรุปปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานและวางแผนในการแก้ไขปัญหา

ผลลัพธ์ (Outcome)

1. ได้กระบวนการพัฒนาเตาเผาศพโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ และกระบวนการออกแบบเครื่องพ่นสารวิมุติ การสร้างแนวคิดการออกแบบเพื่อนำไปปฏิบัติปฏิบัติงานการใช้เตาเผาศพอัจฉริยะตามพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการจาปนกิจศพตามกระบวนการพัฒนาระบบการเทศพโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ ซึ่งจะเริ่มบริหารจัดการร่างผู้เสียชีวิต สิ่งของ/เสื้อผ้า การเตรียมร่างผู้เสียชีวิตจะต้องเคลื่อนสู่ชีวิตสู่เตาเผา เป็นพิธีกรรมก่อนบรรจุโลงสู่เตาเผาตามขั้นตอนการเทศพภายในเตาเผาศพ และพิธีกรรมหลังการเผา ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้าย

2. เพื่อสร้างคู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ เป็นอีกหนึ่งขั้นคือ เอกสารที่ใช้ประกอบการปฏิบัติงานใดงานหนึ่ง ที่กำหนดภาระหน้าที่ความรับผิดชอบไว้ในมาตรฐานกำหนดตำแหน่ง มีความสำคัญของคู่มือการปฏิบัติงานของนัก “นักบริหารจัดการเมรุ” สัปดาห์ เรียกว่าเป็นแนวทางเพื่อนำไปปฏิบัติ เมื่อมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถวางโครงสร้างการปฏิบัติงานได้ตามคู่มือการปฏิบัติงาน จึงมีความจำเป็นต้องจัดทำคู่มือและระบบวิธีการในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะนี้ให้ถูกต้องตามแนวทางการใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ

3. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความรู้แก่สัปดาห์ โดยการจัดการอบรม “นักบริหารจัดการเมรุ” สัปดาห์ตามกระบวนการคือ 1) การจัดการศพ 2) การตั้งบำเพ็ญกุศล 3) ประเพณีการบวชหน้าไฟ 4) การเทศพ ปัจจุบันมีพิธี 2 ตอน คือ 1) ขั้นตอนแรกเผาเป็นพิธีที่เรียกว่าเผาหลอก 2) ตอนที่สองเป็นการเผาจริง เป็นการจุดไฟเผาศพ 5) ประเพณีการเก็บอัฐิ และจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพนัก “บริหารจัดการเมรุ” สัปดาห์ เพื่อให้เพียงพอกับจำนวนวัดที่อยู่ในสังคมไทย

3.1.2 การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary study)

การศึกษาในเชิงเอกสาร ผู้วิจัยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากพระไตรปิฎก ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2539 อรรถกถา หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ รูปแบบ ความสัมพันธ์ ศึกษาการพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฌาปนกิจศพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม และเอกสารอื่น ๆ โดยอาศัยการพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฌาปนกิจศพ

2. ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับ รูปแบบ ความสำคัญ องค์ประกอบและโครงสร้างที่สำคัญของการทำคู่มือการใช้เตาเผาศพและคู่มือปฏิบัติหน้าที่ของคนในชุมชนเมืองต้นแบบ

3. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักการ ความสำคัญ และองค์ประกอบเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

4. ศึกษาแนวคิดและวิเคราะห์เกี่ยวกับพุทธธรรมในการยกระดับคุณภาพชีวิต

5. พิธีการจัดอบรมกิจกรรม และแนวทางการพัฒนาอาชีพ “นักบริหารจัดการเมรุ” สัปดาห์ เพื่อส่งเสริมเป็นอาชีพสำหรับประชาชนทั่วไปที่สนใจ

6. สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฌาปนกิจศพ

3.2 พื้นที่การวิจัย

สำหรับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม เหวที่แสดงความคิดเห็นและเวทีชุมชน และการจัดสัมมนา ณ วัดพิรุณศาสตร์ ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา ปทุมธานี ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key-informant) และการจัดสัมมนายืนยันข้อมูล ประกอบด้วยกลุ่มประชากรในเขตพื้นที่ จังหวัดปทุมธานี

2. ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ และวางแผนสร้างคู่มือการใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ

3. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาเผยแพร่วิธีการใช้เตาเผาศพอัจฉริยะแก่ “นักบริหารจัดการเมรุ” สัปดาห์แล้ว ขยายผลการส่งเสริมอาชีพ “นักบริหารจัดการเมรุ” สัปดาห์ แก่ประชาชนหรือเยาวชน และนำกิจกรรมส่งเสริมหลักสูตร กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมหลักสูตรมัคทายกวิถีชีวิตใหม่ กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมหลักสูตรสัคคสมาธิวิถี สู่ผู้ขาดโอกาสในสังคมไทย เพื่อสร้างอาชีพใหม่ โดยก้าพื้นที่จัดกิจกรรม สถานศึกษา และกรมราชภัฏ จังวัดปทุมธานี

4. สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ เพื่อพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฌาปนกิจศพ เน้นการนำผลการศึกษาวิจัยมาเผยแพร่ให้ภาครัฐ ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบข้อมูลและนำไปปฏิบัติ

3.3 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรที่ศึกษาและกลุ่มตัวอย่างได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ หรือผู้นำศาสนา ผู้บริหาร ภาครัฐ นักวิชาการ ส่วนท้องถิ่น และตัวแทนชุมชน และกลุ่มคนที่ร่วมกิจกรรมที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ ณ วัดพิรุณศาสตร์ ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา ปทุมธานี โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1) กลุ่มพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนา	จำนวน	10 รูป
2) กลุ่มผู้นำชุมชน	จำนวน	5 คน
3) กลุ่มตัวแทนชุมชน/ ประชาชนชาวบ้าน/ นักวิชาการ	จำนวน	5 คน
4) จัดสัมมนา	จำนวน	17 คน
5) กลุ่มคนที่ร่วมกิจกรรม	จำนวน	30 คน
	รวม	45 รูป/ คน

ระยะที่ 1 จัดอบรมตามคู่มือเพื่อส่งเสริมอาชีพสับเหระอ

ระยะที่ 2 ขับเคลื่อนกิจกรรมการฝึกอบรม นักบริหารจัดการเมรุ โดยจัดกิจกรรมที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ขับเคลื่อนสู่ชุมชน ซึ่งการจัดกิจกรรมครั้งนี้มีนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 30 คน วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบ เป็นการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling)

โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีความสนใจในการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับ “นักบริหารจัดการเมรุ”
2. สามารถอ่าน พูด เขียนภาษาไทยได้
3. มีความสมัครใจในการเข้าร่วมกิจกรรม
4. สามารถอยู่ร่วมกิจกรรมจนครบตามกำหนด

การส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สับเหระอสามารถใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะ ใช้ระเบียบวิธีวิจัย แบบผสมวิธี (Mixed Method Research) แบบกึ่งทดลอง โดย

1. ศึกษาจากเอกสาร (Documentary Survey) รวบรวมเอกสารจากชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) จิตวิทยาตะวันตก แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ งานวิจัยทั้งใน และ ต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

2. การวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research Design) โดยนำชุดฝึกอบรมนักบริหารจัดการเมรุ ที่ได้พัฒนาขึ้นมาโดยผู้วิจัย ได้ไปทดลองใช้กับนักบริหารจัดการเมรุผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 45 คน ผู้วิจัยสุ่มตัวอย่างจากประชากรดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

ตัวแปรที่ศึกษา คือ

1) ตัวแปรต้น คือ ชุดฝึกอบรมนักบริหารจัดการเมรุ

2) ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลของตัวแปรต้น คือ ผลของกลุ่มทดลองจะมีความสามารถในการเป็นนักบริหารจัดการเมรุ

การวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research Design) กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาแบ่งเป็น 1 กลุ่ม คือกลุ่มทดลอง (experimental group) ทำการวัดก่อนและหลังการทดลอง (Pre-Test/Post-Test One Groups Design) โดยกลุ่มทดลองจะเข้าร่วมกิจกรรมชุดฝึกอบรมนักบริหารจัดการเมรุ ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมา โดยมีขั้นตอนดังนี้ คือ ประเมินความรู้และทักษะในการเป็นนักบริหารจัดการเมรุ และเข้าร่วมกิจกรรม 1 วันๆ ละ 6 ชั่วโมง แบ่งเป็น 6 กิจกรรมดังนี้

ตารางที่ 3.1 แสดงกิจกรรมอบรม

กิจกรรมที่	ชื่อกิจกรรม	ระยะเวลา
1	บรรยายบทบาทหน้าที่ของ “นักบริหารจัดการเมรุ” และการทำงานของเตาเผาศพอัจฉริยะ	60 นาที
2	ฉันคือใคร	60 นาที
3	กิจกรรมหลักสูตรมัคทายกวิถีชีวิตใหม่	60 นาที
4	เรียนรู้ระบบการทำงานของเตาเผาศพในยุค New Normal	60 นาที
5	กิจกรรมหลักสูตรมัคทายกวิถีชีวิตวีไอออนไลน์	60 นาที
6	สะท้อน	60 นาที

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้ออกแบบเครื่องมือที่ใช้ประกอบการวิจัยขึ้นโดยเฉพาะ ซึ่งแบ่งเครื่องมือออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

2. กิจกรรมอบรมส่งเสริมทักษะและความรู้ของ “นักบริหารจัดการเมรุ” ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้ทดลองกับกลุ่มผู้ที่เข้าร่วมโครงการ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลงานวิจัย คือ แบบประเมินความสามารถทักษะการเป็นนักบริหารจัดการเมรุ มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวัดความสามารถในการบริหารจัดการเมรุของกลุ่มตัวอย่างทั้งก่อน หลังดำเนินกิจกรรม และในระยะติดตาม

3.2 ขั้นตอนการสร้างและพัฒนาเครื่องมือ

2) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3) ทำการตรวจสอบคุณภาพของกิจกรรม โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบ ความถูกต้องตามความเหมาะสมในเชิงเนื้อหาและรูปแบบการดำเนินกิจกรรมทดลอง แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

4) นำแบบประเมินที่ได้แก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญชุดเดียวกัน ไปทดลองใช้ (try out) กับพระสงฆ์ ที่ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 30 ชุด และนำมาทดสอบหาความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการวัดค่าความคงที่ภายใน (Internal

Consistency) และนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบประเมินความสมดุลของ ชีวิตโดยใช้ค่าสัมพัทธ์ประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Coefficient Alpha) ได้ค่าความเชื่อมั่นแบบวัด ทั้งฉบับเท่ากับ 0.83

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาการมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ มีการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อให้การดำเนินกิจกรรม การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้น แบบการฌาปนกิจศพ โดยมีเครื่องมือที่สำคัญ การวิจัยประกอบด้วย

3.3.1 เครื่องมือวิจัยด้านสังคมศาสตร์

การเก็บรวบรวมข้อมูลทางด้านสังคมศาสตร์ โดยจะใช้เครื่องมือวิจัย 6 ประเภทได้แก่

1. ใช้แบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาพัฒนาระบบการเผาศพโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่าง ๆ การเข้าไปมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติการในสนาม และดำเนินการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การจัดสัมมนากลุ่มย่อย จะทำให้ผู้วิจัยและคณะ ได้ข้อมูลที่เป็นเชิงปรากฏการณ์ทางสังคมเพิ่มมากขึ้น โดยผู้วิจัยและคณะ ได้เตรียมแนวคำถามอย่างกว้าง ๆ ในภาพรวมไว้ล่วงหน้า

2. การอภิปรายกลุ่มย่อย โดยนำสภาพปัญหาความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ที่พบในการสัมภาษณ์ มาทำการสนทนากลุ่ม เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาการเผาศพโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ เป็นการสนทนาที่เกิดขึ้นจากผู้ร่วมสัมมนาและนักวิชาการ โดยไม่เจาะจง

3. การบูรณาการองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมร่วมกัน

4. การใช้เครื่องมือการถ่ายภาพ โดยการใช้ภาพถ่ายเป็นภาพนิ่งเพื่อศึกษาเป็นแนวทางในการศึกษารวบรวมข้อมูล

5. สร้างคู่มือเพื่อสร้างคู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะซึ่งเป็นคู่มือการใช้งานที่มีความสำคัญมากในการปฏิบัติงานของ “นักบริหารจัดการเมรุ” สัปเหร่อ ชับซ้อนในการใช้งาน จึงต้องมีการอบรมและสอนวิธีการใช้ที่ถูกต้องอย่างใกล้ชิด จึงมีความจำเป็นต้องจัดทำคู่มือและระบบวิธีการในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะนี้ให้ถูกต้องตามคู่มือการใช้เตาเผาศพนี้ จึงจะมีประโยชน์และมีประสิทธิภาพต่อการปฏิบัติงาน

6. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อ เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการตระหนักรู้ และมีจิตสำนึกเกี่ยวกับปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่าง “นักบริหารจัดการเมรุ” สัปเหร่อ ชุมชน และผู้ขาดโอกาสทางสังคม ด้วยวิธีการใช้การกิจกรรมกิจกรรมที่ 1 กิจกรรมหลักสูตรมัคทายกวิถีชีวิตใหม่ กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมหลักสูตรสัจจะสมาธิวิถีชีวิตออนไลน์ สู่อุบัติโอกาสในสังคมไทย เพื่อสร้างอาชีพใหม่เครือข่ายเป็นตัวเชื่อมโยง โดยใช้การวิเคราะห์จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน

7. แบบสนทนากลุ่มย่อยจากผู้เชี่ยวชาญ 4 กลุ่มดังต่อไปนี้

1) กลุ่มพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนา	จำนวน	10 รูป
2) กลุ่มผู้นำชุมชน	จำนวน	5 คน
3) กลุ่มตัวแทนชุมชน/ ปราชญ์ชาวบ้าน/ นักวิชาการ	จำนวน	5 คน
4) จัดสัมมนา	จำนวน	17 คน
5) กลุ่มคนที่ร่วมกิจกรรม	จำนวน	30 คน
	รวม	67 รูป/ คน

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล/การดำเนินการที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลและแนวปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา จำแนกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิหรือเชิงเอกสาร โดยการค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา จดหมายเหตุ วารสาร รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี เพื่อนำมาออกแบบและกำหนดทิศทางการดำเนินงานในภาพรวมของโครงการวิจัย และเป็นการค้นคว้าเชิงเอกสารเกี่ยวกับประเด็น เพื่อให้ง่ายต่อการนำไปใช้ และยืนยันข้อมูลจากภาคสนาม ในการตีความในขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างแม่นยำ

2. การเก็บข้อมูลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้ ซึ่งในขั้นตอนนี้ คณะผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองและคณะผู้วิจัย เป็นการระดมความเห็นในภาพกว้าง หลังจากผู้เกี่ยวข้องได้ร่วมประชุมแล้ว ผู้ดำเนินการวิจัย จัดประชุม เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ โดยมีจุดประสงค์ที่จะศึกษา โดยให้มีผู้ช่วยผู้วิจัย ทำหน้าที่บันทึกข้อมูลโดยใช้เครื่องบันทึกเสียง การบันทึกคำสำคัญ ถ่ายภาพ เพื่อประกอบในการทำผลการวิจัย โดยแจ้งให้ผู้เข้าร่วมการประชุมทราบว่า ข้อมูลที่ได้จากการประชุมจะไม่ส่งผลกระทบต่อใคร ๆ แก่ผู้เข้าร่วมประชุมในครั้งนี้

3. การสัมภาษณ์เชิงลึก มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้ ในขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากผลการประชุมแกนนำในการขับเคลื่อนประเด็น และเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยจะคัดเลือกตัวแทนแต่ละกลุ่มแล้ว ผู้วิจัย จะส่งหนังสือ และแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง พร้อมหนังสือยินยอมการให้สัมภาษณ์ ก่อนที่จะดำเนินการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับการวิจัย เป็นการเก็บข้อมูลเพื่อกำหนดประเด็นสำคัญก่อนลงสู่ภาคปฏิบัติ

4. การสนทนากลุ่มเฉพาะ ขั้นตอนการดำเนินการ จะจัดขึ้นหลังจากที่โครงการได้ดำเนินการมาแล้วระยะหนึ่ง โดยการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ 1) กลุ่มพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนาจำนวน 10 รูป 2) กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน 3) กลุ่มตัวแทนชุมชน/นักวิชาการจำนวน 5 คน 4) กลุ่มคนที่ร่วมกิจกรรม จำนวน 30 คน รวม 50 รูป/ คน

5. เก็บข้อมูลจาก รายงานการตรวจวัดและวิเคราะห์สารประกอบไดออกซิน พีวแรนส์ ที่ระบายจากปล่องระบายอากาศเตาเผาศพ วัดพิรุณศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี

- 1 การเก็บตัวอย่างอากาศ
2. การตรวจวิเคราะห์สารประกอบไดออกซิน

3. การวิเคราะห์ข้อมูลค่าสารประกอบไดออกซิน

การเก็บตัวอย่างอากาศ การตรวจวิเคราะห์สารประกอบไดออกซิน พิวแรนส์ การวิเคราะห์ข้อมูลค่าสารประกอบไดออกซิน พิวแรนส์ โดย บริษัท ยูเออี – อีเดอะ แอดวานซ์ แอนนาไลติกอล จำกัด ทำหน้าที่ตรวจสอบ วิเคราะห์ขั้นสูงสำหรับสารไดออกซิน และพิวแรนส์

นอกจากนี้ การสนทนากลุ่มเฉพาะ คณะผู้วิจัยขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อบันทึกข้อมูลก่อนที่จะดำเนินการบันทึกเสียง จัดบันทึกข้อมูล บันทึกวีดีโอ และถ่ายภาพระหว่างการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อเป็นหลักฐานประกอบรายงานการวิจัย

ข้อจำกัดของการวิจัย

ประเด็นแรก คือ ปัจจัยที่มีผลกับความพึงพอใจต่อคุณภาพในการบริการงานฉาบผนังไม่คงที่โดยผันแปรตามสภาพการณ์ และความรู้ความเข้าใจในการตอบแบบสอบถาม จึงต้องทำการสำรวจใหม่เป็นระยะๆ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาให้มีมาตรฐานเหมาะสมกับสถานการณ์จริงที่ผู้รับบริการยอมรับและมีความพึงพอใจ

ประเด็นที่สอง คือ มีข้อจำกัดของกลุ่มประชากรผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก เนื่องจากการเก็บข้อมูลจากการเข้ารับบริการงานฉาบผนัง ซึ่งไม่ใช่งานประจำบางประเภทเป็นเรื่องเศร้าโศกที่เกิดขึ้นกับเจ้าภาพงานศพ

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

1. ดำเนินการศึกษาบริบทพื้นที่โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัย

2. สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนามจากการสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย สนทนากลุ่มย่อย แบ่งกลุ่มในการเข้าร่วมกิจกรรมบนเวทีเพื่อแสดงความคิดเห็น อภิปราย เสนอนโยบายหรือหาทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน แล้วนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นสำคัญ เพื่อให้ได้คู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อสามารถใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะและตระหนักถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธจริยะ วิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฃาปนกิจศพ

3. วิเคราะห์การใช้ หลักพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฃาปนกิจศพ เพื่อให้เกิดชุมชนน่าอยู่และสิ่งแวดล้อมที่สดใส เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและเป็นสุขในระยะยาว

4. วิเคราะห์จากการทดสอบเผาศพ โดยดำเนินการดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 เก็บช่วงเวลา 30 นาทีแรกของการเผา ซึ่งเกิดตั้งแต่เริ่มการเผา จนถึงช่วงที่โลงบรรจุศพถูกเผาจนแตกออกแล้ว

ตัวอย่างที่ 2 เก็บช่วงเวลา 30 นาทีหลัง (เมื่อเก็บตัวอย่างที่ 1 เสร็จแล้ว จึงเปลี่ยน GFF Filter และ XAD-2 Trap แล้วเก็บตัวอย่างที่ 2 ต่อ) ตั้งแต่หลังโลงแตกออกแล้วจนถึงการเผาเสร็จสิ้น

5. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ ได้ทราบถึงสถานการณ์สัปเหระและอาชีพที่คอยดูแล และจัดการเกี่ยวกับงานศพ โดยจัดการกับความตายผ่านการเผาศพโดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม ผสมกับพิธีกรรมความเชื่อทางวัฒนธรรมประเพณีบางด้านที่ส่งผ่านมานาน กลับปลดปล่อยสารพิษอันตรายร้ายแรงทั้งต่อตัวมนุษย์และบรรยากาศรายรอบออกมาการจัดการความตายอย่างเอื้ออาทรต่อสภาพแวดล้อม และการส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหระผู้ใช้เตาเผาศพอัจฉริยะและแนวทางการปฏิบัติตามพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฃาปนกิจศพ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

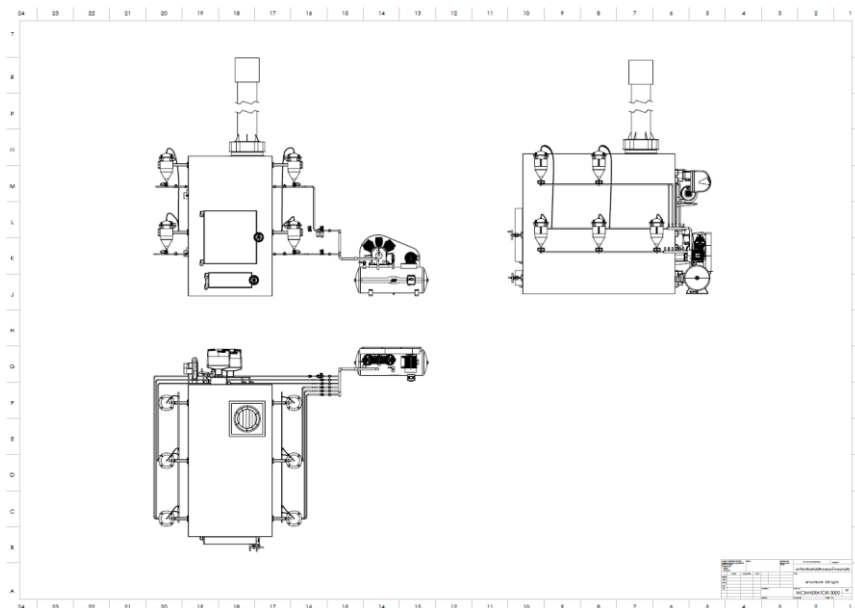
การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการ
ฌาปนกิจศพ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อส่งเสริมระบบการเผาศพโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ 2) เพื่อสร้าง
คู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ 3) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อสามารถใช้งาน
เตาเผาศพอัจฉริยะ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

- 4.1 การส่งเสริมระบบการเผาศพโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ
- 4.2 สร้างคู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ
- 4.3 เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อสามารถใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะ

4.1 การส่งเสริมระบบการเผาศพโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ

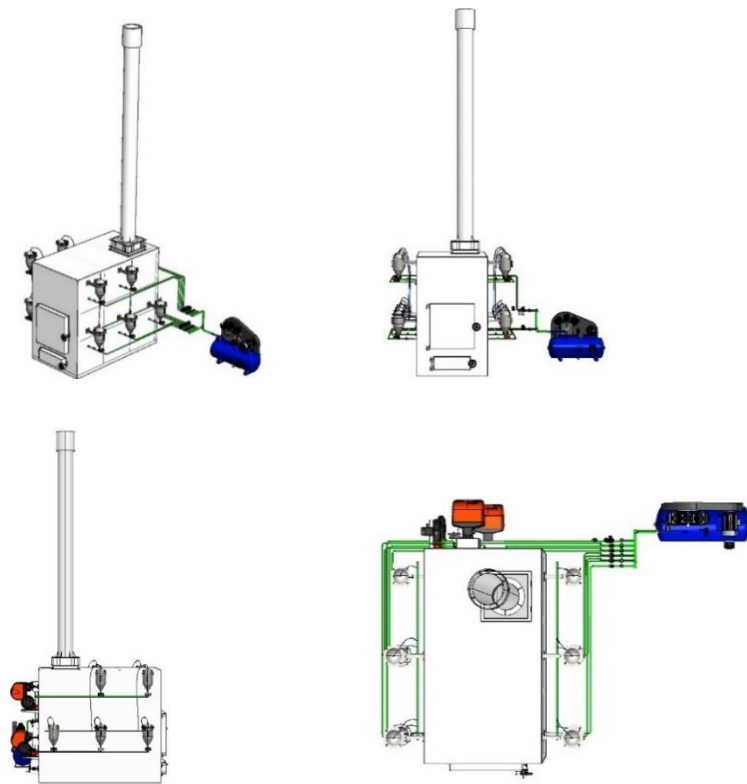
การออกแบบเครื่องพ่นสารวิมุตติ และเตาเผาศพต้นแบบ เพื่อทดลองใช้สารวิมุตติในการ
ฌาปนกิจ เป็นเครื่องที่ทำการพ่นสารวิมุตติซึ่งมีลักษณะเป็นผง โดยสารวิมุตติจะถูกพ่นเข้าสู่เตาเผา
โดยเครื่องพ่นสารวิมุตติ และเตาเผาศพต้นแบบ เพื่อทดลองใช้สารวิมุตติในการฌาปนกิจประกอบด้วย
องค์ประกอบของเครื่องดังต่อไปนี้

- เครื่องอัดอากาศ
- ชุดเก็บสารวิมุตติ
- ชุดส่งสารวิมุตติเข้าเตา

ภาพที่ 4.1 แสดงแบบจำลองพิมพ์เขียวเตาเผาศพอัจฉริยะ

ที่มา : คณะผู้วิจัย 2564

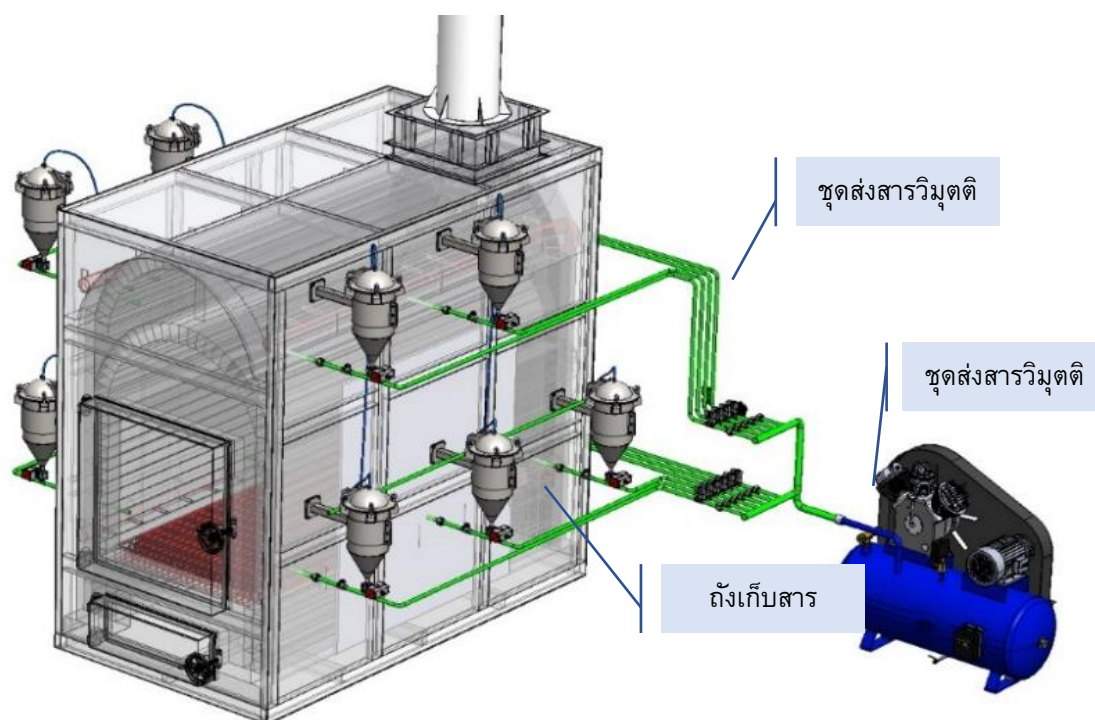
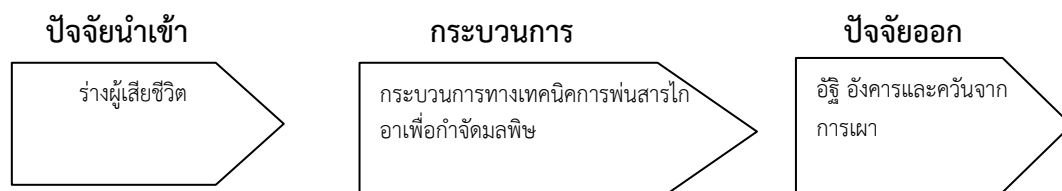
ภาพที่ 4.2 แสดงแบบจำลองเครื่องฟั่นสารวิมุตติ และเตาเผาศพต้นแบบเพื่อทดลองใช้สารวิมุตติ
ในการเผาปนกิจ
ที่มา : คณะผู้วิจัย 2564

ภาพที่ 4.3 เครื่องฟั่นสารวิมุตติ และเตาเผาศพต้นแบบเพื่อทดลองใช้สารวิมุตติในการเผาปนกิจ
ที่มา : คณะผู้วิจัย 2564

แนวคิดในการออกแบบเพื่อแสดงให้เห็นภาพกว้างของโครงสร้างองค์ประกอบโดยรวมของเครื่องฟ่นสารวิมุตติ และเตาเผาศพต้นแบบ เพื่อทดลองใช้สารวิมุตติในการฃาปนกิจภาพรวมประกอบด้วย

1. ปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วยร่างกายผู้เสียชีวิต ของใช้ส่วนตัวผู้เสียชีวิตเช่นเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย องค์ประกอบของฃาปนสถานเช่น เตาเผาศพ สารโกอา เชื้อเพลิงเผาไหม้ เป็นต้น
2. กระบวนการ (Process) วิธีการดำเนินการจัดการร่างกายผู้เสียชีวิตโดยการเผาศพแบบ 2 ห้องเผา พร้อมการฟ่นสารโกอาเพื่อกำจัดมลพิษ มีอยู่หลายวิธีการ ในขั้นตอนการกำหนดกระบวนการจำเป็นต้องมีการศึกษาข้อมูลของเทคโนโลยีต่าง ๆ ของการฟ่นสารโกอาพร้อมการเผาศพ และคัดเลือกแนวทางการจัดการที่มีความเหมาะสม มีมลพิษน้อยที่สุด หรือไม่เกิดปัญหามลพิษจากกระบวนการ
3. ปัจจัยออก (Output) ผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการซึ่งในที่นี้ผลลัพธ์อยู่ในรูปของอัฐิ อังคาร และควันจากการเผา

ภาพที่ 4.4 แสดงแบบจำลองระบบการทำงานของเครื่องฟ่นสารวิมุตติ และเตาเผาศพต้นแบบ เพื่อทดลองใช้สารวิมุตติในการฃาปนกิจ

ที่มา : คณะผู้วิจัย 2564

ภาพที่ 4.5 แสดงระบบการทำงานของเครื่องฟนสารวิมุตติและเตาเผาศพต้นแบบ เพื่อทดลองใช้สารวิมุตติในการฃาปนกิจ
ที่มา : คณะผู้วิจัย 2564

ภาพที่ 4.6 แสดงคณะผู้วิจัย และทีมงานติดตั้งเตาเผาอัจฉริยะพร้อมหัวฉีดวิมุตติ เพื่อการทดลองใช้จริง ที่วัดพิรุณศาสตร์
ที่มา : คณะผู้วิจัย 2564

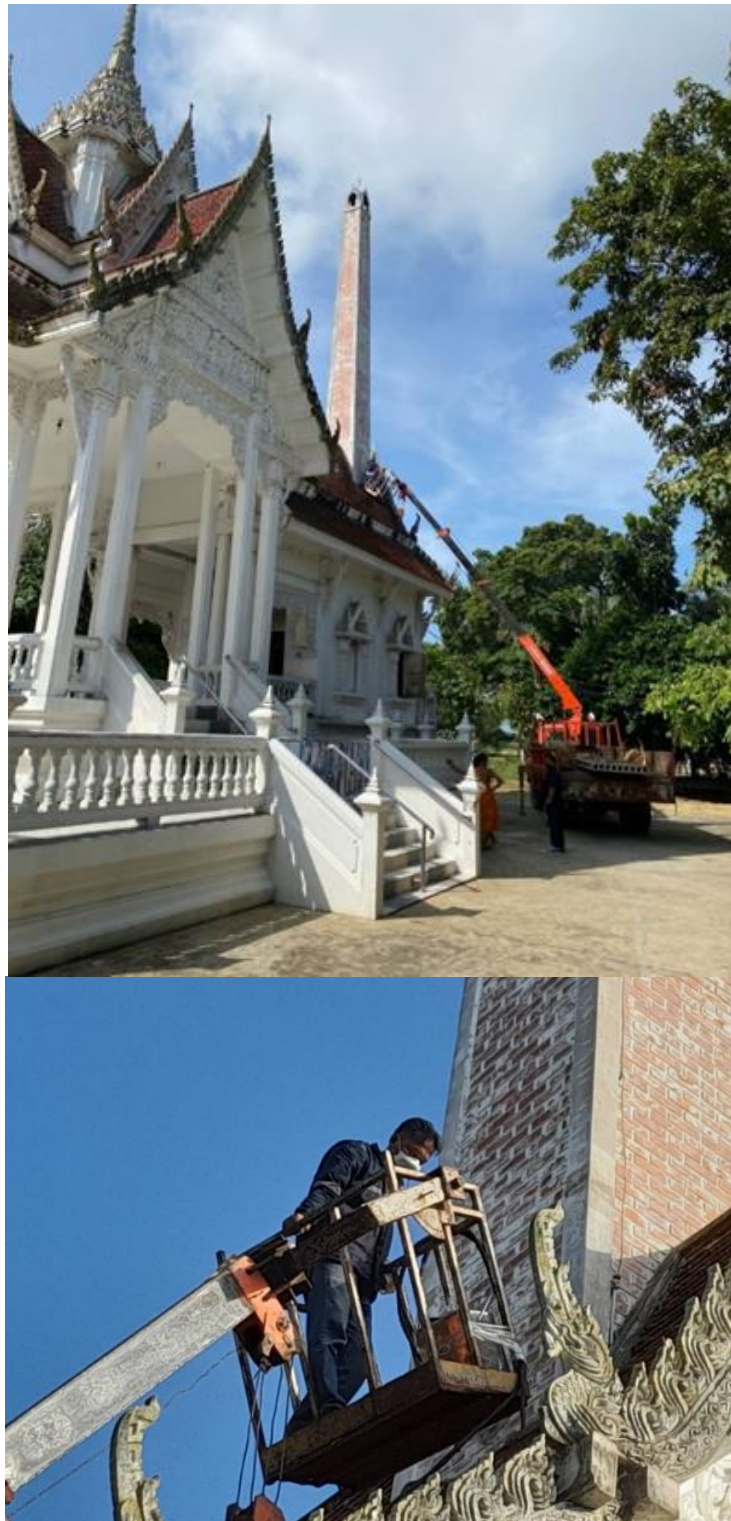

ภาพที่ 4.7 แสดงทีมงานดำเนินการปรับเตาเผาศพเก่าให้สามารถรองรับเครื่องฟนสารวิมุตติ พร้อมหัวฉีดวิมุตติ เพื่อการทดลองใช้จริง ที่วัดพิรุณศาสตร์
ที่มา : คณะผู้วิจัย 2564

การเก็บตัวอย่างโดยการเก็บ 2 ตัวอย่างจากการดำเนินการเผาศพเพียงศพเดียว ที่เมรุวัดพิรุณศาสตร์ในการศึกษานี้ มีรายละเอียดดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 เก็บช่วงเวลา 30 นาทีแรกของการเผา ซึ่งเกิดตั้งแต่เริ่มการเผา จนถึงช่วงที่โลงบรรจุศพถูกเผาจนแตกออกแล้ว

ตัวอย่างที่ 2 เก็บช่วงเวลา 30 นาทีหลัง (เมื่อเก็บตัวอย่างที่ 1 เสร็จแล้ว จึงเปลี่ยน GFF Filter และ XAD-2 Trap แล้วเก็บตัวอย่างที่ 2 ต่อ) ตั้งแต่หลังโลงแตกออกแล้วจนถึงการเผาเสร็จสิ้น

ภาพที่ 4.8 แสดงการเก็บตัวอย่างอากาศจากปล่องเมรุ วัดวัดพิรุณศาสตร์
ที่มา : คณะผู้วิจัย 2564

ผลการวิเคราะห์สารประกอบไดออกซิน/ฟิวแรนในตัวอย่างอากาศที่ระบายออกจากปล่องของเมรุวัดพิรุณศาสตร์ พบว่า

ตัวอย่างที่ 1 เก็บช่วงเวลา 30 นาทีแรกของการเผา ซึ่งเกิดตั้งแต่เริ่มการเผา จนถึงช่วงที่โรงบรรจุศพถูกเผาจนแตกออกแล้ว มีค่า Total PCDDs + PCDFs เท่ากับ 0.00474 นาโนกรัมต่อลูกบาศก์เมตร (ng I -TEQ / m³) (ที่ความดัน 1 บรรยากาศ อุณหภูมิ 25 องศาเซลเซียสที่สภาวะแห้ง (dry basis) โดยมีปริมาตรอากาศส่วนเกินในการเผาไหม้ (excess air) ร้อยละ 50 หรือที่ปริมาตรออกซิเจน ร้อยละ 7)

ตัวอย่างที่ 2 เก็บช่วงเวลา 30 นาทีหลัง (เมื่อเก็บตัวอย่างที่ 1 เสร็จแล้ว จึงเปลี่ยน GFF Filter และ XAD-2 Trap แล้วเก็บตัวอย่างที่ 2 ต่อ) ตั้งแต่หลังโรงแตกออกแล้วจนถึงการเผาเสร็จสิ้น มีค่า Total PCDDs + PCDFs น้อยกว่า 0.00501 นาโนกรัมต่อลูกบาศก์เมตร (ng I -TEQ / m³) (ที่ความดัน 1 บรรยากาศ อุณหภูมิ 25 องศาเซลเซียสที่สภาวะแห้ง (dry basis) โดยมีปริมาตรอากาศส่วนเกินในการเผาไหม้ (excess air) ร้อยละ 50 หรือที่ปริมาตรออกซิเจน ร้อยละ 7)

เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีค่ามาตรฐานไดออกซินที่ระบายออกจากปล่องของเมรุเผาศพ จึงอ้างอิงกับค่ามาตรฐานที่ควบคุมการปล่อยทิ้งอากาศเสียจากเตาเผามูลฝอยติดเชื้อ ที่กำหนดไว้ให้มีค่าไดออกซิน ไม่เกิน 0.5 นาโนกรัมต่อลูกบาศก์เมตร (ที่ความดัน 1 บรรยากาศ อุณหภูมิ 25 องศาเซลเซียสที่สภาวะแห้ง (dry basis) โดยมีปริมาตรอากาศส่วนเกินในการเผาไหม้ (excess air) ร้อยละ 50 หรือที่ปริมาตรออกซิเจน ร้อยละ 7) พบว่ามีค่าต่ำกว่ามาตรฐานฯ ที่อ้างอิง

ภาพที่ 4.9 แสดงเตาเผาศพต้นแบบ หลังทดลองเผา และใช้สารวิมุตติในการฉาปนกิจ
ที่มา : คณะผู้วิจัย 2564

4.2 แนวทางการส่งเสริมระบบการเผาศพโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ

ในการพัฒนาเครื่องพ่นสารไกลอา เอส (สารวิมุตติ) เป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ จะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการเผาไหม้ ลดมลพิษ ไม่มีสี ไม่มีกลิ่นรบกวนประชาชน ซึ่งหมายถึงการใช้เทคโนโลยีสมัยที่คิดค้นขึ้นมา เพื่อติดตั้งในเตาเผาศพให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และเทคโนโลยีต้องมีความแตกต่างจากสิ่งที่มีอยู่แล้ว สามารถลดต้นทุน หรือใช้น้ำมันเชื้อเพลิงน้อยลง ประหยัดเวลา หรือลดเวลาการเผาไหม้ลงได้และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมของประเทศให้

ความสำคัญและปกป้องสิทธิพื้นฐานของประชาชน ไม่ทำลายวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมการประกอบ พิธีกรรมการเผาศพและขัดแย้งต่อพิธีกรรมทางศาสนาด้วย จะเป็นแรงจูงใจสำคัญให้คนในสังคม ปฏิบัติ และที่มวิจัยก็สามารถคิดค้น สร้างนวัตกรรมด้านการเผาศพไร้มลพิษและยังเป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม ลดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชุมชนลงได้ เพราะทั้งสองฝ่ายมีความแนวคิดที่จะยอมรับ นวัตกรรมใหม่ๆ ที่ทางวัดจะนำมาใช้ โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีต้องเปิดกว้างเป็นโอกาสให้ทางวัด หรือเจ้าอาวาสพระสงฆ์ สามารถเข้าถึงเทคโนโลยี “รูปแบบการพัฒนาเตาเผาศพอัจฉริยะเชิงพุทธวิถี สำหรับชุมชนเมือง” และสร้างสรรค์นวัตกรรมได้ นำมาสู่การกระจายผล โดยการส่งเสริมให้ทุกวัดได้ นำไปใช้หรือประโยชน์ที่ได้จากพัฒนางานวิจัยสู่สังคมในวงกว้าง

เพื่อให้ความรู้และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีนำมาสู่การยกมาตรฐานความเป็นชุมชน และ วิถีชีวิตของคนในสังคมอย่างยั่งยืนตามนโยบายการพัฒนาเตาเผาศพ 4.0 ของกรุงเทพมหานคร นำไปสู่กระบวนการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมบนพื้นฐาน วัด ชุมชน และปฏิบัติระบบสังคม ความ ประพฤติที่ถูกต้อง ความโปร่งใสด้านบริหารจัดการการเผาศพของวัด ความรับผิดชอบในการทำต่อ ผู้อื่น ซึ่งทั้งหมดก็คือพื้นฐานของธรรมาภิบาล ผลักดันให้คนให้มีความนวัตกรรมใหม่ๆ หรือรูปแบบการเผา ศพที่ประหยัดเวลา ต้นทุนค่าใช้จ่ายลดลง และไม่มีมลพิษรบกวนชุมชนและชุมชนก็ต้องให้มีความ ร่วมมือ บางครั้งทางวัดก็จะมีแนวทางการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยส่งเสริมการลดพวงหรีดดอกไม้สด หรือพวงหรีดที่มีองค์ประกอบจำพวกโฟม พลาสติก ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดมลพิษต่อ สิ่งแวดล้อม

ปัจจุบันทางวัดจะมีโรงศพ ที่ไม่มีลายเทพพนมประดับ หรือเป็นโรงศพที่ไม่ต้องประดับ และไม่บรรจุสิ่งของเครื่องใช้ของผู้เสียชีวิตไว้ในโรงศพ พิธีกรรมเหล่านี้ อาจจะถูกลดลงเนื่องจากเป็น ปัจจัยหนึ่งให้เกิดมลพิษทางอากาศและยังใช้เวลาในการเผาไหม้อีก สิ้นเปลืองน้ำมันเชื้อเพลิงอีกจากที่ เคยใช้ประมาณ 50-60 ลิตร แต่ต้องใช้น้ำเชื้อเพลิงเพิ่มขึ้นอีกประมาณ 3-5 ลิตรต่อหนึ่งศพ หรือกล่าว ว่าจากที่ต้องใช้น้ำมัน 60 ลิตรต่อศพ ก็ต้องใช้มากถึง 65 ลิตรต่อศพเป็นต้น

การสร้างแรงจูงใจที่จะขับเคลื่อนคนในประเทศให้เปลี่ยนพฤติกรรม และสร้างสรรค์ นวัตกรรม เป็นกลไกที่จะสร้างพลังให้กับคนในสังคม โดยปรับพฤติกรรมความเชื่อบางอย่าง แต่คง รักษาความถูกต้องตามหลักการ ไม่ทำลายประเพณีเดิม และเปิดทางใหม่ให้กับคนในสังคมที่จะใช้ เทคโนโลยีการเผาศพแบบใหม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ยกระดับมาตรฐานการบริหารจัดการของวัด และนักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) เป็นหลักการสำคัญที่เป็นหัวใจของการก้าวสู่มาตรฐานการพัฒนา เตาเผาศพสู่มาตรฐาน 4.0 ตามนโยบายกรุงเทพมหานคร ย่อมต้องมีการกำกับดูแลองค์กรวัดที่ดี ซึ่ง เป็นหัวใจของการก้าวไปสู่พลังขับเคลื่อนให้กับสังคมชุมชนเมือง ได้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเน้นไปที่การ ปรับเปลี่ยนทัศนคติเชิงบวกเกี่ยวกับการไหว้อาลัยผู้เสียชีวิตด้วยพวงหรีดที่ไม่มีองค์ประกอบของโฟม หลอดพลาสติกหรือสิ่งทีก่อให้เกิดมลภาวะเพราะหลังจากเสร็จพิธีแล้วก็ได้ใช้ประโยชน์

นอกจากเป็นภาระของหน่วยงานเทศบาล ได้ให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมโดยใช้พวงหรีด เช่น พวงหรีดทำจากชุดนักเรียน เครื่องครัว ถ้วย จาน จักรยาน ฯลฯ เป็นต้น สามารถนำไปใช้ ประโยชน์ โดยบริจาคให้โรงเรียน หรือหน่วยงานการกุศลต่าง ๆ เรียกว่าชุมชนเมืองที่พร้อมจะ เปลี่ยนแปลงและยอมรับเทคโนโลยีสมัยโดยเทคโนโลยีที่สมัย อย่างเช่น เครื่องพ่นสารไกลา เอส (สาร วิมุตติ) ทีมวิจัยได้คิดค้นพัฒนา เพื่อลดต้นทุนด้วยการใช้สารไกลา เอส หรือสารวิมุตติ สามารถขยาย

ผลสำเร็จของการพัฒนานวัตกรรมการเผาศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ที่คำนึงสิ่งแวดล้อมด้านมิติศาสนา วัฒนธรรม มิติด้านสังคม และมิติด้านสิ่งแวดล้อม

ผลจากการทดลองใช้เตาเผาอัจฉริยะซึ่งพบว่า ปริมาตรอากาศส่วนเกินในการเผาไหม้ (excess air) ร้อยละ 50 หรือที่ปริมาตรออกซิเจน ร้อยละ 7) พบว่ามีค่าต่ำกว่ามาตรฐานฯ ซึ่งจะผลดีต่อการลดมลพิษทางอากาศ และช่วยลดกลิ่น ควัน ที่มีผลต่อคนในชุมชนคณะผู้วิจัยจะจัดทำคู่มือเพื่อการประชาสัมพันธ์ไปยังหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมควบคุมมลพิษ เพื่อพิจารณาคุณสมบัติเตาเผาอัจฉริยะ และเผยแพร่สร้างความรู้ให้กับวัดต่าง ๆ เจ้าอาวาสที่มีความสนใจ หรือกำลังอยู่ระหว่างหาพิจารณาเรื่องการเปลี่ยนเตาเผาให้เห็นประโยชน์ของการใช้เตาเผาอัจฉริยะ ที่ค่าใช้จ่ายไม่สูงและรักษาสิ่งแวดล้อม

4.3 คู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ

เตาเผาศพอัจฉริยะพร้อมหัวฉีดไคอา เป็นนวัตกรรมใหม่ที่ทีมวิจัยได้พัฒนาขึ้น เพื่อใช้ในการเผาศพ เพื่อลดมลพิษ กลิ่น ควัน จากศพ และวัสดุต่าง ๆ ที่อยู่ในโลง เพื่อบอกถึงวิธีการใช้งาน และประโยชน์ที่จะเกิดจากการใช้เตาเผาอัจฉริยะ คณะผู้วิจัยจึงได้ออกแบบคู่มือการใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ปัญหามลพิษจากการเผาศพ
2. เตาเผาศพอัจฉริยะทางเลือกใหม่
3. ประโยชน์จากการใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ

โดยคู่มือนี้จะแนะนำปัญหามลพิษจากการเผาศพ คุณสมบัติของเตาเผาศพอัจฉริยะ ทางเลือกใหม่ วิธีการใช้งาน และประโยชน์จากการใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยขยายผลในการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้ที่สนใจด้วยการอบรมให้ความรู้ โดยจัดกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ขับเคลื่อนสู่ชุมชน ซึ่งการจัดกิจกรรมครั้งนี้ มีนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 30 คน วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบ เป็นการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling)

โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีความสนใจในการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับ “นักบริหารจัดการเมรุ”
2. สามารถอ่าน พูด เขียนภาษาไทยได้
3. มีความสมัครใจในการเข้าร่วมกิจกรรม
4. สามารถอยู่ร่วมกิจกรรมจนครบตามกำหนด

4.4 โครงการส่งเสริมวิชาชีพ “ผู้บริหารจัดการเมรุ” แก่เยาวชนและผู้สนใจ

“การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฃาปนกิจศพ” ภายใต้แผนงาน “พุทธนวัตกรรมการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเตาเผาศพอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง” เป็นการพัฒนาระบบการเผาศพโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะเพื่อลดปัญหามลพิษที่มีผลต่อสุขภาพกายของคนในชุมชนเมืองและเป็นการรักษาสิ่งแวดล้อมทำตามแนวทางขององค์การอนามัยโลก (WHO) และเพื่อเป็นการขยายผลสู่การสร้างอาชีพใหม่ให้แก่เยาวชนและผู้สนใจที่อยู่ใน

เรือนจำ ที่มีความประสงค์จะหาอาชีพที่สร้างโอกาส และเป็นการสร้างบุญให้กับตนเอง โดยจัดการอบรมวิชาชีพ “ผู้บริหารจัดการเมรุ” หรือสัปเหร่อให้ความรู้แก่เยาวชนและผู้สนใจที่อยู่ในเรือนจำ เพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพ และเป็นความหวังหลังพ้นโทษจะสามารถประกอบอาชีพสุจริตใช้ประโยชน์ได้จริง ๆ เนื่องจากในปัจจุบันอาชีพสัปเหร่อมีจำนวนไม่มากเป็นอาชีพที่ถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น สืบทอดกันในเครือญาติ การปฏิบัติหน้าที่ไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะต้องอยู่กับศพคนตายเป็นหลัก จึงไม่มีใครอยากประกอบอาชีพนี้ มองว่าเป็นอาชีพที่น่ารังเกียจและน่ากลัว แต่ในปัจจุบันอาชีพสัปเหร่อเป็นอาชีพหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ ให้ความมั่นคง สามารถสร้างรายได้เพื่อเลี้ยงตนเอง และครอบครัว

4.4.1 กิจกรรมการส่งเสริมวิชาชีพ “ผู้บริหารจัดการเมรุ” แก่เยาวชนและผู้สนใจ

โครงการส่งเสริมและพัฒนาความรู้ในอาชีพสัปเหร่อให้แก่เยาวชนและผู้สนใจ จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้เรียนรู้ทักษะชำนาญการเฉพาะวิชาชีพ และความรู้คุณธรรมจริยธรรมของสัปเหร่อ การฝึกอบรมจะให้ความรู้เกี่ยวกับพิธีการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่ออาชีพนักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) มีการสืบทอดตำแหน่ง หรือเรียนวิชาความรู้จากสัปเหร่อรุ่นก่อนๆ เรียกว่า “พิธีประสิทธิเม” ซึ่งต้องเรียนรู้วิธีการเบิกโลง และมัดตราสังให้ศพ หน้าที่ของสัปเหร่อ เริ่มจากเตรียมเมรุเผาศพ กวาดเข้ากระดุกของศพที่เผาก่อนหน้า ไม่ให้ปะปนกับศพที่กำลังจะเผา และขอซื้อที่จากเวทดาเจ้าที่ชื่อ “ตากะลี ยายกะลา” ก่อนการเผา สัปเหร่อจะเปิดโลงและตัดด้ายที่มัดมือ มัดเท้าศพ และล้างหน้าศพด้วยน้ำมะพร้าว รวมถึงความรู้เรื่องเตาเผาศพ แนะนำเรื่องเตาเผาอัจฉริยะและสารวิมุตติ บุคลิกภาพของนักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) โดยส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และการทำงานด้วยหัวใจแห่งความกรุณา

สัปเหร่อเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมาก มีบทบาทต่อวาระสุดท้ายของชีวิต จรรยาวิชาชีพสัปเหร่อ คือ การไม่เลือกปฏิบัติ ต้องเผาศพให้เจ้าภาพทุกราย โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง หรือฐานะความยากดีมีจน ต้องทำหน้าที่ด้วยความเป็นมืออาชีพคือ รับผิดชอบงานในหน้าที่ให้สำเร็จเรียบร้อยทุกขั้นตอน ตั้งแต่ทำความสะอาดเตาเผา จนถึงเก็บกระดูก ทั้งนี้ราชการกำหนดหน้าที่สัปเหร่อเป็นงานประเภทที่ 5 คือพนักงานบริการ และพนักงานขายในร้านค้าและตลาด ในหมวด 51 คือเป็นพนักงานให้บริการในเรื่องส่วนบุคคลและบริการด้านการป้องกันภัย กำหนดเป็น “สัปเหร่อและเจ้าหน้าที่ฉีดยาศพ” ทำหน้าที่จัดการเผาศพและฝังศพ รักษาศพไม่ให้เน่าเปื่อยด้วยการฉีดสารเคมีในร่างศพ รวมถึงการทำพิธีต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการศพ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมอาชีพทางเลือกให้กับเยาวชนและผู้สนใจ
2. เพื่อสร้างนักจัดการเมรุที่สร้างสังคมแห่งสันติ และใส่ใจคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ระยะเวลา 2 วัน

กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมวิชาชีพวิถีชีวิตใหม่

ความรู้เรื่องการประกอบพิธีกรรม ตามลำดับดังนี้

1. การจัดการศพเริ่มจากการขอขมาศพ อาบน้ำศพ นำศพบรรจุโลงศพ แจ้งเรื่องการตายให้ผู้เฒ่า(สำหรับชุมชนต่างจังหวัด) การเตรียมสถานที่ตั้งบำเพ็ญกุศลศพ มีการติดต่อร้านขายโลง อุปกรณ์สำหรับพิธีสวดศพ ติดต่อร้านดอกไม้ ติดต่อคนผูกตราสัง รดน้ำศพ ขอขมาศพ นำศพบรรจุโลง

2. การตั้งบำเพ็ญกุศล ก็จะมีการสวดพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตายตามจำนวนความสะดวก และความเชื่อเรื่องการเผาศพ ส่วนใหญ่จะ 5 วัน และ 7 วัน

3. ประเพณีการบวชน้ำไฟ คือ ลูกหลานของผู้ตายบวชเป็นเณรหรือเป็นพระในวันเผา เรียกว่า บวชน้ำไฟหรือน้ำศพ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย ส่วนใหญ่จะบวชเพียง 3,5,7 วัน ปัจจุบันเสร็จพิธีก็ลาสิกขา

4. การเผาศพปัจจุบันมีพิธี 2 ตอน คือ 1) ขั้นตอนแรกเผาเป็นพิธีที่เรียกว่าเผาหลอก 2) ตอนที่สองเป็นการเผาจริง เป็นการจุดไฟเผาศพ เมื่อถึงกำหนดประชุมเพลิง สัปเหร่อจะยกศพลงจากที่ตั้งโลงศพ แล้วเปิดฝาโลงเพื่อให้ญาติได้ดูเป็นครั้งสุดท้ายเพื่อปลงอนิจจา หลังจากนั้น สัปเหร่อจะใช้น้ำมะพร้าวล้างหน้าศพด้วยความเชื่อทางพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เพราะมีความเชื่อว่าน้ำมะพร้าวเป็นน้ำบริสุทธิ์ เพื่อส่งดวงวิญญาณผู้ตายได้ไปอย่างบริสุทธิ์ จากนั้นลูกหลานจะช่วยกันนำศพเข้าเมรุ สัปเหร่อจะทำการเผาศพจนเหลือเฉพาะกระดูกและเถ้าถ่าน เพื่อเก็บไว้ประกอบพิธีกรรมลอยอังคาร

5. ประเพณีการเก็บอัฐิ และทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย เมื่อทำพิธี เผาศพแล้ว สัปเหร่อจะนัดแนะเจ้าภาพให้เตรียมของเก็บกระดูกก่อนนกกาทันบินข้าม กลัวคือ ประมาณเวลา 05.00 น. (ชุมชนต่างจังหวัด) ส่วนในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล สัปเหร่อ ก็จะประกอบพิธีประมาณ 6 โมงเช้า และการทำบุญอัฐิ ช่วงเช้า ก่อนที่จะนำอัฐินำไปลอยอังคารในแม่น้ำหรือทะเล ตามแต่สะดวกเจ้าภาพเพื่อกลับคืนสู่ธาตุเดิม ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุลม เป็นอันเสร็จพิธีการจัดการศพ

นอกจากนี้ ขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรม อาจจะกล่าวได้นักจัดการเมรุ หมายถึง ได้รับตำแหน่งทางสังคมหรือกิจกรรม และภาระหน้าที่ที่มีความเกี่ยวข้องต้องดำเนินการ จากการศึกษาถึงบทบาทหน้าที่ของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพ จะมีความสอดคล้องกับพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับพิธีงานศพ

4.4.2 บทบาทหน้าที่ของสัปเหร่อ มีทั้งหมด 14 ขั้นตอน ได้แก่

1) การบอกหนทาง

การบอกหนทางจะกระทำโดยบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับผู้ป่วย หรือคนลำบากรก่อนใกล้สิ้นลมหายใจ รวมทั้งสัปเหร่อก็อาจได้รับหน้าที่นี้ได้ เนื่องจากสัปเหร่อก็คือบุคคลที่อยู่ในสังคมเดียวกันกับผู้ป่วยมีความคุ้นเคยกับครอบครัวของคนลำบาก และเป็นผู้ที่ญาติพี่น้องของคนลำบากเชื่อว่าจะสามารถนำทางให้ดวงวิญญาณของผู้ป่วยไปสู่สุคติได้เมื่อยามคนลำบากสิ้นใจ เพราะสัปเหร่อเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับวัดและพระสงฆ์จึงได้รับความเชื่อถือจากสังคมนั้น

2) การอาบน้ำศพ

การอาบน้ำศพจะปฏิบัติโดยญาติพี่น้องและผู้ที่มีความรู้ในการปฏิบัติซึ่งควรจะเป็นหน้าที่ของสัปเหร่อหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ในปัจจุบันอาจเป็นหน้าที่ของพยาบาลหรือเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลด้วยเหตุจากอาการเจ็บป่วยที่จะต้องเข้ารับการรักษาและเสียชีวิตในขณะนั้น จะมีการจัดการทำความสะอาด ฉีดยาศพ ตกแต่งสภาพศพเป็นต้น และญาติเป็นเพียงผู้มารับศพกลับไปบำเพ็ญกุศลตามประเพณี

3) การแต่งตัวศพ

เมื่ออาบน้ำศพแล้วต้องแต่งตัว หวีมศพ ซึ่งจะแตกต่างกันบางแห่งหวีมไปทางซ้าย บางแห่งหวีแบ่งหน้าแบ่งหลัง บางแห่งหวี 3 หนเท่านั้น และที่เหมือนกันทุกแห่งคือ เมื่อหวีมให้กับศพ

แล้วจะต้องหักหรือโยนลงในโถงบางแห่งหัก 2 ท่อน บางแห่งหัก 3 ท่อน ขึ้นอยู่กับสัปเหร่อแต่ละคน แต่ละท้องถิ่น การนุ่งผ้าศพจะจัดการแต่งกายศพด้วยชุดเสื้อผ้าที่ดีที่สุด หรือชุดที่ผู้ตายชอบใส่ และบางแห่งนิยมนุ่งผ้าให้ศพ โดยการสวมเสื้อกลับกันบางแห่งนิยมการนุ่งผ้า 6 ชั้น ตามประเพณีนิยมเรียกได้ว่าเป็นการนุ่งผ้าสำหรับศพ หรือ “แต่งให้กลับผี” ขึ้นอยู่กับผู้มีความรู้หรือสัปเหร่อแต่ละคนแต่ละท้องถิ่น ส่วนการเอาเงินใส่ปากศพนั้น อดีตกล่าวว่าเพื่อเป็นค่าจ้างแก่สัปเหร่อ ที่จะนำศพไปเผาและการใส่ไว้ในปากก็เพื่อสะดวกแก่การค้นหา หรือถ้าในกรณีเจ้าภาพสัญญาจะให้ค่าจ้างแก่สัปเหร่อภายหลัง ถ้าไม่ใส่เงินไว้ในปากก่อนเกรงว่าสัปเหร่อจะไม่ยอมในเวลามัดศพเพราะเจ้าภาพอาจบิดพลิ้วไม่ยอมจ่ายค่าจ้าง อีกนัยหนึ่งกล่าวว่าเมื่อได้เวลาเผาจะนำเงินออกจากปากศพและเก็บไว้เป็นที่ระลึกหรือเครื่องราง

4) การมัดตราสัง

ผู้ทำหน้าที่มัดตราสังต้องเป็นผู้ที่ได้ฝึกหัดเคยมัดศพ และเรียนรู้คาถาที่จะว่ากล่าวในเวลาผูกมัดศพ หรือสัปเหร่อในการมัดตราสังศพด้วยด้ายหรือฝ้ายดิบขนาดโตเท่านิ้วก้อยผูกเป็น 3 เปราะ คือที่เท้า เอว และคอ

5) การเบิกโลง

การเบิกโลงจะเป็นหน้าที่ของสัปเหร่อหรือผู้ที่มีความรู้ชำนาญในการ ใช้คาถาอาคม การประกอบพิธีกรรมเบิกโลงตามขั้นตอนพิธีกรรมความเชื่อประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น

6) การทำเครื่องประกอบโลง

เมื่อทำการเบิกโลงเสร็จแล้ว จะทำเครื่องประกอบโลง ซึ่งจะประกอบด้วยฟากหรือฝือกที่ทำด้วยไม้ไผ่ ถักด้วยหวายเรียงกันทำเป็นหมอนรอง ใช้ใบตองตานี 3 ยอด มาปูรองกันน้ำเหลืองไหลลงก้นโลง และการทำบันไดหลังโลงหรือบันไดผี

7) การตั้งศพ

หลังจากนั้นจะทำการบรรจุศพลงในโลง และตั้งไว้ที่บ้านหรือที่วัดเพื่อบำเพ็ญกุศลศพโดยการตั้งศพต้องหันศีรษะไปทางทิศตะวันตกตามประเพณีความเชื่อสืบมา

8) การจุดไฟไว้หน้าศพ

ศพที่ยังอยู่ในบ้านเรือน แม้จะนำเข้าโลงแล้วหรือยังก็ตาม จะทำการตามไฟศพไว้ปลายเท้า ซึ่งกล่าวถึงปริศนาหลายประการ เช่น เป็นเครื่องเตือนสติคนเป็นให้หาทางไปแต่ทางสว่างบ้างก็กล่าวถึง คราวตายแล้วธาตุทั้ง 4 ก็แยกกันไป จึงจุดไฟตามไว้เป็นพยาน และการให้ความหมายเป็นประทีปส่องให้คนทั้งหลายรู้ว่าตรงนั้นมีศพ จะได้ไม่เดินไปกระทบในเวลากลางคืนหรือใช้เป็นแสงสว่างซึ่งเรียกว่า "ไฟยาม" หรือ "ตะเกียงชีวิต"

9) การนำศพออกจากบ้าน

การนำศพออกจากบ้าน มีขั้นตอนที่ยึดถือปฏิบัติหลายขั้นตอน คือ ไม่ห้ามศพลอดซอกการชักฟากสามซีกหรือสามใบ การทำประตูป่าเมื่อนำศพออกไปพ้นประตูแล้ว จะรื้อทิ้งเพื่อป้องกันไม่ให้วิญญาณผู้ตายกลับมาบ้านได้ การชดข้าวสารระหว่างทาง การใช้ไม้ขีดนำทาง และ ห้ามห้ามข้ามนาข้ามสวน

10) การโปรยข้าวตอก

การโปรยข้าวตอกในระหว่างขับเคลื่อนขบวนศพไปวัด หรือป่าช้าตลอดทาง

11) การเผาศพ

ก่อนการเผาศพสัปเหร่อจะมีความเชื่อในการทิ้งเบี้ยให้ตากลี๋ยายกลา เพื่อซื้อที่สำหรับฝังหรือเผาศพกับเจ้าของป่าช้า และจะนำโลงศพเดินเวียนเชิงตะกอนจากซ้ายไปขวา 3 รอบ" ก่อนนำศพตั้งบนเชิงตะกอน หลังจากนั้นจะเปิดฝาโลง ตัดตราสังออก นำน้ำมะพร้าวมาล้างหน้าศพ เพื่อให้ลูกหลานผู้ตายได้ดูหน้าเป็นครั้งสุดท้ายก่อนการเผาศพ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในการโยนผ้าขี้มูกศพที่กำลังลุกไหม้ 3 ครั้ง และการชกพื้น 3 ค่ำ อันเป็นการเสร็จพิธีการเผาศพ

12) วันเผาศพ

วันเผาศพเป็นความเชื่อเกี่ยวกับการกำหนดวันเผาศพ ตามความเชื่อของผู้มีความรู้ด้านพิธีกรรม หรือสัปเหร่อ คือ ถ้าตายวันข้างขึ้นให้เผาวันที ถ้าตายวันข้างแรมให้เผาวันคู่ และยังห้ามเผาในวันศุกร์ เพราะถือว่าเป็นวันมงคล วันที่เป็นสุข ไม่ควรทำให้ทุกข์ ห้ามเผาในวันพฤหัสบดี เพราะเป็นวันครู และห้ามเผาวันพระ เพราะเป็นวันที่ต้องรักษาศีล ถ้าเผาวันนี้จะเป็นการรบกวนชีวิตสัตว์ที่อยู่ในศพ

13) การแปรรูป

ตอนเช้าตรู่ของวันที่ถัดจากวันเผา สัปเหร่อผู้เผาจะมาแปรรูปก่อนพระอาทิตย์ขึ้น ถือว่าเพื่อให้ผู้ตายได้รับอรุณของวันใหม่ จะนำกระดูกของผู้ตายมาทำให้เป็นรูปคน หันด้านที่เป็นศีรษะไปทางทิศตะวันตก แล้วนิมนต์พระสงฆ์มาชกบังสุกุลตาย เสร็จแล้วลบลรูปเดิมเสียทำเป็นรูปขึ้นใหม่ให้เป็นรูปคน หันด้านศีรษะไปทางตะวันออก สมมติว่าเป็นการเกิด เจ้าภาพบางรายจะเอาแก้วแหวนเงินทอง ไปรยลงบนกระดูกประพรมด้วยของหอม นำน้ำผสมขมิ้นซึ่งถือเป็นน้ำแม่คงคา น้ำมะพร้าวถือเป็นหัวใจของจุฬามณี และน้ำหอม นำน้ำทั้งหมดนี้มาพรมกระดูก เรียกว่า กายานร้อยแปด แล้วจึงนิมนต์พระมาชกบังสุกุลเป็น จึงถือว่าเสร็จพิธี

14) การเก็บอัฐิ

เมื่อแปรรูปเสร็จแล้วจะเก็บกระดูกใส่โกศ ส่วนเถ้าก็ใช้ผ้าขาวห่อไว้ นำไปลอยน้ำ นำไปฝังหรือบรรจุพระเจดีย์ หรือหากมีการทำบุญเลี้ยงพระเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย เรียกว่า ทำบุญอัฐิ 7 วันหลังเผา หรือบางแห่งจะทำต่อเนื่องให้เสร็จงานในรวดเดียวเลย

4.4.3 ปัญหามลพิษจากการเผาศพ

ปัจจุบันรูปแบบการเผาศพในเมืองส่วนใหญ่จะเป็นการใช้ระบบน้ำมันก๊าด LPG และเตาชนิดใช้ไฟฟ้า แต่อุปกรณ์ในการเผาก็ยังมีมาตรฐานที่มีความแตกต่างกันอยู่ซึ่งก่อให้เกิดมลภาวะที่แตกต่างการในแต่ละพื้นที่ แต่ในชนบทที่ห่างไกลยังมีทั้งแบบกลางแจ้งและแบบเผาบนเมรุ อีกทั้งการเผาบนเมรุมียังมีทั้งแบบใช้ถ่านและแบบใช้ไฟฟ้าหรือน้ำมัน ดังนั้นในการพัฒนาสื่อเพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจว่ารูปแบบต่าง ๆ ของการเผาศพก่อให้เกิดผลกระทบหรือมลภาวะที่แตกต่างกัน ถ้าเป็นในเมืองซึ่งเทคโนโลยีการสื่อสารค่อนข้างทันสมัย ก็สามารถให้ความรู้และความเข้าใจผ่านทางโซเชียลมีเดีย เช่น อินเทอร์เน็ต ยูทูบ แต่ถ้าเป็นพื้นที่ทางชนบทชุมชนอาจเข้าไม่ถึงข้อมูลการสื่อสารประเภทออนไลน์นี้ ดังนั้นการสื่อสารอาจต้องอาศัยผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชน หรือผู้นำทางศาสนา เป็นผู้ขับเคลื่อนและประชาสัมพันธ์

การลงสำรวจพื้นที่จากชุมชน ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือชุมชนอยู่อาศัยใกล้เคียง หรือชุมชนต่างจังหวัด ประชาชน มีบ้านใกล้บริเวณวัด ได้ประเด็นปัญหาว่าเกี่ยวกับมลพิษว่า บางคนชุมชนอาจ

ได้รับผลกระทบเรื่องกลิ่นที่ลอยมาตามลม ส่งกลิ่นเหม็นบ้างเล็กน้อย แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าไร ถือว่าเป็นเรื่องธรรมชาติ เพราะนาน ๆ จะมีการเผาศพ ส่วนเรื่องมลพิษที่เกิดจากการเผาศพ หรือสารพิษชนิดต่าง ๆ ยอมรับว่าไม่รู้ และหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง ไม่มีเจ้าหน้าที่หน่วยงานมาให้ข้อมูลแก่ชุมชน หรือผู้นำชุมชน จะโทษทางวัด หรือเจ้าอาวาสคงไม่ทราบเรื่องสารพิษเหล่านี้แต่ควรให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาดูแลเผาศพ ซึ่งเป็นต้นเหตุของสารพิษชนิดต่าง ๆ ที่ถูกปล่อยสู่อากาศ¹

ขณะที่ชุมชนเมือง กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล จะมีความคิดเห็น และการแสดงออก แตกต่างจากชุมชนต่างจังหวัด เนื่องจากวัดกับชุมชน จะอยู่ติดกับวัดหนาแน่นด้วยการอาศัยของประชาชนและประกอบการค้า ถ้าทางวัดไม่ควบคุมมลพิษ หรือเขม่าควันต่าง ๆ ที่ปล่อยสู่อากาศ ไม่ใช่แค่ทำลายสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อสุขภาพประชาชนด้วย ถ้าสูดดมเขม่าควันเหล่านี้เข้าไปเป็นเวลานาน ทำให้ลมหายใจติดขัด เกิดอาการข้างเคียง มีอาการไอ และโรคมะเร็งผิวหนังตามมา เรียกว่าภัยเงียบที่สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ที่มีการสัมผัส หรือการสูดดมเข้าไป เพราะทุกคนไม่รู้สาเหตุและไม่คาดคิดว่าการเผาศพนั้น จะนำมาซึ่งโรคร้ายชนิดต่าง ๆ²

4.4.4 เตาเผาศพอัจฉริยะทางเลือกใหม่

เนื่องจากการเผาศพเป็นกิจกรรมที่ญาติผู้เสียชีวิตได้จัดขึ้นเพื่อร่วมส่งผู้เสียชีวิต เป็นไปตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดต่อกันมา ญาติผู้เสียชีวิตจะบรรจุสิ่งของใช้ส่วนตัวของผู้เสียชีวิต กระดาษเงิน กระดาษทอง เครื่องเซ่นไหว้ ในโลงศพตามความเชื่อ กิจกรรมเหล่านี้ยังคงจัดให้มีอยู่ต่อไปเพื่อไม่ให้ขัดต่อความเชื่อดั้งเดิมและลดการต่อต้านทางสังคม ในอนาคตในสังคมไทยควรได้ใช้เตาเผาศพอัจฉริยะได้แล้ว หมายความว่าใช้ไฟฟ้าซึ่งมีประสิทธิภาพสูงเป็นตัวเชื้อเพลิง ใช้แก๊ส มันเป็นเตา 2 ชั้น สมาชิกในชุมชนเรียกว่า 2 ห้อง ชั้นล่างจะเป็นศพ พอขึ้นมาอีกชั้นหนึ่งก็จะมีการเผาไหม้จริง ๆ เป็นการเผาควัน ถ้าเป็นรถยนต์ก็คือ กลองที่มันจะสกรีนหรือกรองให้อากาศมันบริสุทธิ์ออกไป ถ้าเป็นน้ำก็หลายๆชั้น มันก็จะทำให้ควันและกลิ่นหายไป เเผาเหมือนไม่มีอะไรเลย ก็ทำให้เป็นเตาอัจฉริยะ อันนี้ราคาสูงมาก เฉพาะหัวเผาประมาณ 10 ล้าน ในระดับพื้นฐานก็ใช้เตา 1.0 ก็คือ ใช้พินธรรมดา ใช้เซ็งตะกอง 2.0 ก็เป็นเรื่องเตาที่อยู่ในเมรุและที่ใช้ถ่าน 3.0 ก็มาเป็นแก๊ส น้ำมัน อันที่ 4.0 ก็เป็นเตา 2 ชั้น ที่จะต้องสามารถที่จะเผาคนและก็ขึ้นมาอีกชั้นหนึ่งเป็นการทำลาย กำจัดตรงนั้นเพื่อที่จะกลิ่นกรองเพื่อจะลอยไปสู่อากาศ ยังคิดอยู่ว่าการที่จะเปลี่ยนแปลงเรื่องพวกนั้นมีความเชื่อมาก แต่พยายามอยากให้นักวิจัยขั้นนี้สะท้อนไปด้วยว่า เราเห็นแล้วแหละสิ่งที่มีในชนบท รวมไปถึงเตาที่พัฒนาที่มันจะทำให้มลพิษลดลง นอกจากนักวิจัยรู้แล้ว ยังต้องขยายผลไปยังคนใช้เตาด้วย นั่นคือ สับเหวอที่ดูแลเตานั้นเอง” ส่งเสริมให้ลดการใส่สิ่งของลงขณะที่ระบบทางเทคนิคได้ดำเนินการออกแบบเครื่องพ่นสารวิมุตติ และเตาเผาศพต้นแบบ เพื่อทดลองใช้สารวิมุตติในการฌาปนกิจติดตั้งเข้ากับเตาเผาศพของฌาปนสถาน โดยมีการเปลี่ยนแปลงฌาปนสถานน้อยที่สุดและไม่ส่งผลกระทบต่อการใช้งานเดิม เครื่องพ่นสารวิมุตติ และเตาเผาศพต้นแบบ เพื่อทดลองใช้สารวิมุตติในการฌาปนกิจจะถูกออกแบบให้สามารถพ่นสารวิมุตติเพื่อลดการปล่อยสารพิษจากการเผาศพ

¹ สัมภาษณ์ นางไพพกา ผิวคำ, นักวิชาการ, 27 กุมภาพันธ์ 2564.

² สัมภาษณ์ นายไพโรจน์ กั้นทองษ์, ผู้อำนวยการสถานศึกษา, 26 กุมภาพันธ์ 2564.

4.4.5 กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมหลักสูตรสักคสมาริ

การฝึกปฏิบัติสมาธิ ถือเป็นวิธีการฝึกจิตที่ดีที่จะช่วยให้มนุษย์ ได้รู้จักคิดทบทวน ในสิ่งที่เคยปฏิบัติ ทั้งในอดีตปัจจุบันและอนาคต ที่จะพ้นโทษไป ซึ่งหากเยาวชนและผู้สนใจได้ ฝึกสมาธิ และปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาแล้วจะทำให้มีจิตใจสงบยิ่งขึ้น เพื่อให้เยาวชนและผู้สนใจ ได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติสมาธิ ให้มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตใจ และพฤติกรรม ปรับทัศนคติแนวคิดที่ถูกต้องให้สามารถ เมื่อถึงเวลาพ้นโทษ จะได้นำความรู้ที่ได้จากการฝึกปฏิบัติจิตไปเป็น แนวทางวางแผนการใช้ชีวิตกับครอบครัวญาติพี่น้อง อย่างมีความสุข และประกอบอาชีพสุจริต ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศไทย

ผลการประเมินแบบสอบถามก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการส่งเสริมวิชาชีพ “ผู้บริหารจัดการเมรุ” แก่เยาวชนและผู้สนใจ พบว่า

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไป

ตารางที่ 4.1 แสดงสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน

สถานภาพทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	25	83.33
หญิง	5	16.67
รวม	30	100.00
ช่วงอายุ		
17-20 ปี	10	33.33
21-24 ปี	20	66.67
รวม	30	100.00

จากตารางที่ 4.1 แสดงสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 83.33 และเพศหญิง จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 ซึ่งช่วงอายุส่วนใหญ่ และช่วงอายุ ส่วนใหญ่อายุ 21-24 ปี จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 66.67 และช่วงอายุ 17-20 ปี จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 ประเมินความสามารถทักษะการเป็นนักบริหารจัดการเมรุ

ตารางที่ 4.2 แสดงความสามารถทักษะการเป็นนักบริหารจัดการเมรุของผู้ตอบแบบประเมิน

คำถาม	\bar{x}	S.D.	ความคิดเห็น
1. คุณคิดว่าอาชีพสัปเหร่อเป็นอาชีพที่เสี่ยงต่อการเผชิญมลพิษหรือไม่	4.11	0.75	<ul style="list-style-type: none"> - เคยอ่านข้อมูลเกี่ยวกับมลพิษว่าเวลาเผาศพ จะทำให้เกิดมลพิษ - บ้านอยู่ใกล้วัด เวลาอากาศขึ้น จะได้กลิ่น - เห็นควันที่ลอยขึ้นมาจากเมรุ คิดว่าน่าจะเป็นมลพิษ
2. ถ้าหากมีเตาเผาที่ช่วยลดกลิ่น และควัน คุณคิดว่าจะช่วยลดมลพิษหรือไม่	4.27	0.84	<ul style="list-style-type: none"> - ถ้ามี ไม่ทำให้เกิดกลิ่นหรือควัน ก็น่าจะดี - จะช่วยลดได้มากแค่ไหน - ราคาน่าจะแพง
3. คุณคิดว่าการจัดงานศพมีขั้นตอนการจัดงานที่เหมาะสมหรือไม่	4.03	0.76	<ul style="list-style-type: none"> - จัดให้เหมาะสมกับฐานะ - ไม่จำเป็นต้องจัดให้ใหญ่ แค่ให้ครบตามประเพณี - น่าจะลดบางอย่างที่สิ้นเปลือง เช่น พวงหรีด - ใช้สิ่งที่มีประโยชน์ ทำบุญให้วัดนำไปใช้ต่อ เช่น พัดลม ต้นไม้
4. คุณคิดว่าอาชีพสัปเหร่อ เป็นอาชีพที่จะมั่นคง ทำให้ดูแลครอบครัวได้หรือไม่	4.29	0.72	<ul style="list-style-type: none"> - คิดว่าเป็นอาชีพที่ไม่น่าจะตกงาน เพราะความตายเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นประจำ - มีคนประกอบอาชีพไม่มาก - น่าจะมีรายได้สม่ำเสมอ - เป็นอันตรายต่อสุขภาพ - น่าจะมีชุดที่รัดกุม ป้องกันเชื้อโรค
๕. คุณสนใจที่จะประกอบอาชีพสัปเหร่อหรือไม่	4.07	0.90	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นอาชีพที่ต้องมีความสามารถเฉพาะ - ค่อนข้างหนักแล้ว - ต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง
รวม	4.15	0.80	

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแสดงความคิดเห็นว่า อาชีพสัปเหร่อเป็นอาชีพที่เสี่ยงต่อการเผชิญมลพิษ เนื่องจากเคยอ่านข้อมูลเกี่ยวกับมลพิษว่าเวลาเผาศพ จะทำให้เกิดมลพิษ บ้านอยู่ใกล้วัด เวลาอากาศขึ้น จะได้กลิ่น และเห็นควันที่ลอยขึ้นมาจากเมรุ คิดว่าน่าจะเป็นมลพิษ ถ้ามีเตาเผาที่ช่วยไม่ทำให้เกิด

กลืนหรือควั่น ก็น่าจะดี แต่จะช่วยลดได้มากแค่ไหน และราคาน่าจะแพง การจัดงานศพมีขั้นตอนที่ค่อนข้างเยอะ ค่าใช้จ่ายสูง น่าจะจัดให้เหมาะสมกับฐานะ ไม่จำเป็นต้องจัดให้ใหญ่ แค่ให้ครบตามประเพณี ลดบางอย่างที่สิ้นเปลือง เช่น พวงหรีด ใช้สิ่งที่มีประโยชน์ ทำบุญให้วัดนำไปใช้ต่อ เช่น พัดลม ต้นไม้

ทัศนคติต่ออาชีพสัปเหร่อ คิดว่าเป็นอาชีพที่ไม่น่าจะตงงาน เพราะความตายเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นประจำ มีคนประกอบอาชีพไม่มาก น่าจะมีรายได้สม่ำเสมอ เป็นอันตรายต่อสุขภาพ น่าจะมีชุดที่รัดกุม ป้องกันเชื้อโรค เป็น- เป็นอาชีพที่ต้องมีความสามารถเฉพาะ ค่อนข้างหนักแล้ว ต้องเป็นบุคคลที่มีจิตใจที่เข้มแข็ง

ตารางที่ 4.3 แสดงเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับความสามารถทักษะการเป็นนักบริหารจัดการเมรุ โดยภาพรวมก่อน และหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอิทธิบาท 4

ความสนใจการเป็น นักบริหารจัดการ เมรุ	การทดสอบ	ระดับการปฏิบัติ				
		N	\bar{X}	S.D.	t	Sig
	ทดสอบก่อนเข้า กิจกรรม	30	3.40	0.328	-17.369	0.000*
	ทดสอบหลังเข้า กิจกรรม	30	5.41	0.281		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.3 ระดับความสามารถทักษะการเป็นนักบริหารจัดการเมรุ โดยภาพรวมก่อน และหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอิทธิบาท 4 โดยภาพรวม ก่อน และหลังการใช้กิจกรรม มีค่าเฉลี่ยแตกต่างกัน คือ ก่อนการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอิทธิบาท 4 (\bar{X} = 3.40, S.D. = 0.328) หลังการใช้กิจกรรมหลักธรรมอิทธิบาท 4 (\bar{X} = 5.41, S.D. = 0.281) มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.4 แสดงเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับความสามารถทักษะการเป็นนักบริหารจัดการเมรุ โดยภาพรวมก่อน และหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอิทธิบาท 4 ด้านที่ 1 ความชอบหรือความสนใจ ก่อน และหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอิทธิบาท 4

ความสนใจการเป็น นักบริหารจัดการ เมรุ ด้านที่ 1 ความชอบหรือ ความสนใจ	การทดสอบ	ระดับการปฏิบัติ				
		N	\bar{X}	S.D.	t	Sig
	ทดสอบก่อนเข้า กิจกรรม	30	3.53	0.237	-20.910	0.000*
	ทดสอบหลังเข้า กิจกรรม	30	4.63	0.187		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.4 ระดับความสามารถทักษะการเป็นนักบริหารจัดการเมรุ โดยภาพรวมก่อน และหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอิทธิบาท 4 ด้านที่ 1 ความชอบหรือความสนใจ มี

ค่าเฉลี่ยแตกต่างกัน คือ ก่อนการใช้กิจกรรมหลักธรรมอริยาบท 4 ($\bar{X} = 3.53$, S.D. = 0.237) หลังการใช้กิจกรรมหลักธรรมอริยาบท 4 ($\bar{X} = 4.63$, S.D. = 0.187) มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.5 เปรียบเทียบระดับความสามารถทักษะการเป็นนักบริหารจัดการเมรุ โดยภาพรวม ก่อนและหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอริยาบท 4 ด้านที่ 2 ความตั้งใจ ก่อนและหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอริยาบท 4

ความสนใจการเป็น นักบริหารจัดการ เมรุ ด้านที่ 2 ความ สม่ำเสมอ	การทดสอบ	ระดับการปฏิบัติ				
		N	\bar{X}	S.D.	t	Sig
	ทดสอบก่อนเข้า กิจกรรม	30	3.53	0.237	-20.910	0.000*
	ทดสอบหลังเข้า กิจกรรม	30	4.63	0.187		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.5 ระดับความสามารถทักษะการเป็นนักบริหารจัดการเมรุ โดยภาพรวม ก่อนและหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอริยาบท 4 ด้านที่ 2 ความสม่ำเสมอ มีค่าเฉลี่ยแตกต่างกัน คือ ก่อนการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอริยาบท 4 ($\bar{X} = 3.53$, S.D. = 0.237) หลังการใช้กิจกรรมหลักธรรมอริยาบท 4 ($\bar{X} = 4.63$, S.D. = 0.17) มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.6 แสดงเปรียบเทียบระดับความสามารถทักษะการเป็นนักบริหารจัดการเมรุ โดยภาพรวม ก่อนและหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอริยาบท 4 ด้านที่ 3 ความตั้งใจ ก่อนและหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอริยาบท 4

ความสนใจการเป็น นักบริหารจัดการ เมรุ ด้านที่ 3 ความ ตั้งใจ	การทดสอบ	ระดับการปฏิบัติ				
		N	\bar{X}	S.D.	t	Sig
	ทดสอบก่อนเข้า กิจกรรม	30	3.44	0.152	-23.028	0.000*
	ทดสอบหลังเข้า กิจกรรม	30	4.51	0.168		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.6 พบว่า ระดับความสามารถทักษะการเป็นนักบริหารจัดการเมรุ โดยภาพรวม ก่อนและหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอริยาบท 4 ด้านที่ 3 ความตั้งใจ มีค่าเฉลี่ยแตกต่างกัน คือ ก่อนการใช้กิจกรรมหลักธรรมอริยาบท 4 ($\bar{X} = 3.44$, S.D. = 0.152) หลังการใช้กิจกรรมหลักธรรมอริยาบท 4 ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.164) มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.7 แสดงเปรียบเทียบระดับความสามารถทักษะการเป็นนักบริหารจัดการเมรุ โดยภาพรวม ก่อน และหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอิทธิบาท 4 ด้านที่ 4 การคิดทบทวนไตร่ตรอง ก่อน และหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอิทธิบาท 4

ความสนใจการเป็น นักบริหารจัดการ เมรุ ด้านที่ 4 การ คิดทบทวน ไตร่ตรอง	การทดสอบ	ระดับการปฏิบัติ				
		N	\bar{X}	S.D.	t	Sig
	ทดสอบก่อนเข้า กิจกรรม	30	3.73	0.338	-23.098	0.001*
	ทดสอบหลังเข้า กิจกรรม	30	4.81	0.280		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.7 พบว่า ระดับความสามารถทักษะการเป็นนักบริหารจัดการเมรุ โดยภาพรวม ก่อน และหลังการใช้กิจกรรมตามหลักธรรมอิทธิบาท 4 ด้านที่ 4 การคิดทบทวนไตร่ตรอง มีค่าเฉลี่ยแตกต่างกัน คือ ก่อนการใช้กิจกรรมหลักธรรมอิทธิบาท 4 ($\bar{X} = 3.73$, S.D. = 0.338) หลังการใช้กิจกรรมหลักธรรมอิทธิบาท 4 ($\bar{X} = 4.81$, S.D. = 0.25) มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.5 การส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่ นักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) สามารถใช้ งานเตาเผาศพอัจฉริยะ

4.5.1 พิธีกรรมที่ต้องปฏิบัติสำหรับ “ผู้บริหารจัดการเมรุ” หรือสัปเหร่อ

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับวิธีการเผาศพจากอดีตจากเชิงตะกอนสู่เตาเผาศพ ซึ่งเป็นหน้าที่ของสัปเหร่อ จะประกอบพิธีกรรมทางศาสนา “นักบริหารจัดการเมรุ” หรือสัปเหร่อ นอกจากมีความรู้การเผาศพแล้ว ยังมีความชำนาญในการดูแลทำความสะอาด ซ่อมแซมเตาเผาศพคือ หน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ รวมทั้งการแต่งตัวของ “นักบริหารจัดการเมรุ” หรือสัปเหร่อ ต้องมีชุดประจำการเป็น บุคคลหนึ่งที่มีบทบาทและมีความจำเป็นในกระบวนการจัดการศพใน สังคมไทย

สัปเหร่อ มีบทบาทตั้งแต่วันแรกของการตายจบจนวันสุดท้ายของวาระชีวิต ถือว่าเป็น บุคคลที่มีความสำคัญมาก มีบทบาทต่อวาระสุดท้ายของชีวิต จะต้องปฏิบัติตามประเพณีที่สืบทอดกัน มาอย่างเป็นลำดับ ไม่ว่าจะเป็นการเบิกโลง การห่อศพ การมัดตราสัง และการล้างหน้าศพ ซึ่งปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ยุคสมัยใหม่ ทำให้การหีบยืมผสมผสานทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ส่งผลให้รูปแบบการจัดการงานศพและการเผาศพนั้นเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเชิงตะกอน มาสู่การเผา แบบเตาเผาถ่าน (เมรุ) เตาน้ำมัน เตาแก๊ส และเตาไฟฟ้า เพื่อส่งเสริมการเผาศพที่เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อมและเพื่อสุขภาพของประชาชนด้วย ดังนั้น “ผู้บริหารจัดการเมรุ” หรือสัปเหร่อต้องมีความรู้ ทักษะวิชาการเฉพาะนั้นต้องได้รับการอบรมเพิ่มพูนความรู้และประกอบพิธีกรรมตามลำดับดังนี้

1. การจัดการศพ เริ่มจากการขอขมาศพ อาบน้ำศพ นำศพบรรจุโลงศพ แจ่งเรื่องการตาย ให้ผู้นำ (สำหรับชุมชนต่างจังหวัด) การเตรียมสถานที่ตั้งบำเพ็ญกุศลศพ มีการติดต่อร้านขายโลง อุปกรณ์สำหรับพิธีสวดศพ ติดต่อร้านดอกไม้ ติดต่อคนผูกตราสัง รดน้ำศพ ขอขมาศพ นำศพบรรจุโลง

2. การตั้งบำเพ็ญกุศล ก็จะมีการสวดพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ เพื่ออุทิศ ส่วนกุศลให้กับผู้ตาย ตามจำนวนความสะดก และความเชื่อเรื่องการเผาศพ ส่วนใหญ่จะ 5 วัน และ 7 วัน

3. ประเพณีการบวชน้ำไฟ คือ ลูกหลานของผู้ตายบวชเป็นเณรหรือเป็นพระในวันเผา เรียกว่า บวชน้ำไฟหรือน้ำศพ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย ส่วนใหญ่จะบวชเพียง 3,5,7, วัน ปัจจุบันเสร็จพิธีก็ลาสิกขา

4. การเผาศพปัจจุบันมีพิธี 2 ตอน คือ 1) ขั้นตอนแรกเผาเป็นพิธีที่เรียกว่าเผาหลอก 2) ตอนที่สองเป็นการเผาจริง เป็นการจุดไฟเผาศพ เมื่อถึงกำหนดประชุมเพลิง สัปเหร่อจะยกศพลงจากที่ตั้งโลงศพ แล้วเปิดฝาโลงเพื่อให้ญาติได้ดูเป็นครั้งสุดท้ายเพื่อปลงอนิจจา หลังจากนั้น สัปเหร่อจะใช้น้ำมะพร้าวล้างหน้าศพด้วยความเชื่อทางพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เพราะมีความเชื่อว่าน้ำมะพร้าวเป็นน้ำ บริสุทธิ์ เพื่อส่งดวงวิญญาณผู้ตายได้ไปอย่างบริสุทธิ์ จากนั้น ลูกหลานจะช่วยกันนำศพเข้าเมรุ สัปเหร่อจะทำการเผาศพจนเหลือเฉพาะกระดูกและเถ้าถ่าน เพื่อเก็บไว้ประกอบพิธีกรรมลอยอังคาร

5. ประเพณีการเก็บอัฐิ และทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย เมื่อทำพิธี เผาศพแล้ว สัปเหร่อจะนัดแนะเจ้าภาพให้เตรียมของเก็บกระดูกก่อนนกกาทันบินข้าม กล่าวคือ ประมาณเวลา 05.00 น. (ชุมชนต่างจังหวัด) ส่วนในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล สัปเหร่อ ก็จะประกอบพิธีประมาณ 6 โมงเช้า และการทำบุญอัฐิ ช่วงเช้า ก่อนที่จะนำอัฐินำไปลอยอังคารในแม่น้ำ หรือทะเล ตามแต่สะดวกเจ้าภาพ เพื่อกลับคืนสู่ธาตุเดิม ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุลม เป็นอันเสร็จพิธีการจัดการศพ

นอกจากนี้ ขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรม อาจจะสามารถกล่าวได้นักจัดการเมรุ หมายถึง ได้รับตำแหน่งทางสังคมหรือกิจกรรม และภาระหน้าที่ที่มีความเกี่ยวข้องต้องดำเนินการ จากการศึกษาถึงบทบาทหน้าที่ของสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพ จะมีความสอดคล้องกับพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับพิธีงานศพที่ได้ศึกษาไว้ข้างต้น แต่บางพิธีกรรม ความเชื่อหรือขั้นตอนอาจไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับบทบาทหน้าที่ของสัปเหร่อ ซึ่งอาจจะเป็นบทบาทหน้าที่ของญาติพี่น้องของผู้ตาย พระสงฆ์ ผู้นำทำพิธีกรรมทางศาสนาเป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาและรวบรวมพิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพิธีงานศพที่มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของสัปเหร่อ ได้ดังนี้

1) การบอกหนทาง

การบอกหนทางจะกระทำโดยบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับผู้ป่วย หรือคนลำบากก่อนใกล้สิ้นลมหายใจ รวมทั้งสัปเหร่อก็อาจได้รับหน้าที่นี้ได้ เนื่องจากสัปเหร่อก็คือบุคคลที่อยู่ในสังคมเดียวกันกับผู้ป่วยมีความคุ้นเคยกับครอบครัวของคนลำบาก และเป็นผู้ที่ญาติพี่น้องของคนลำบากเชื่อว่าจะสามารถนำทางให้ดวงวิญญาณของผู้ป่วยไปสู่สุคติได้เมื่อยามคนลำบากสิ้นใจ เพราะสัปเหร่อเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับวัดและพระสงฆ์ จึงได้รับความเชื่อถือจากสังคมนั้น

2) การอาบน้ำศพ

การอาบน้ำศพจะปฏิบัติโดยญาติพี่น้องและผู้ที่มีความรู้ในการปฏิบัติซึ่งควรจะเป็นหน้าที่ของสัปเหร่อหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ในปัจจุบันอาจเป็นหน้าที่ของพยาบาลหรือเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลด้วยเหตุจากอาการเจ็บป่วยที่จะต้องเข้ารับการรักษาและเสียชีวิตในขณะนั้น จะมีการจัดการทำความสะอาดศพ ฉีดยาศพ ตกแต่งสภาพศพ เป็นต้น และญาติเป็นเพียงผู้มารับศพกลับไปบำเพ็ญกุศลตามประเพณี

3) การแต่งตัวศพ

เมื่ออาบน้ำศพแล้วต้องแต่งตัว หวีมศพ ซึ่งจะแตกต่างกันบางแห่งหวีมไปทางซ้าย บางแห่งหวีมไปทางขวา บางแห่งหวีม 3 หนเท่านั้น และที่เหมือนกันทุกแห่งคือ เมื่อหวีมให้กับศพแล้วจะต้องหักหวีทิ้งหรือโยนลงในโลงบางแห่งหัก 2 ท่อน บางแห่งหัก 3 ท่อน ขึ้นอยู่กับสัปเหร่อแต่ละคน แต่ละท้องถิ่น การนุ่งผ้าศพจะจัดการแต่งกายศพด้วยชุดเสื้อผ้าที่ดีที่สุด หรือชุดที่ผู้ตายชอบใส่ และบางแห่งนิยมนุ่งผ้าให้ศพ โดยการสวมเสื้อกลับกันบางแห่งนิยมการนุ่งผ้า 6 ชั้น ตามประเพณีนิยมเรียกได้ว่าเป็นการนุ่งผ้าสำหรับศพ หรือ “แต่งให้กับผี” ขึ้นอยู่กับผู้มีความรู้หรือสัปเหร่อแต่ละคนแต่ละท้องถิ่น ส่วนการเอาเงินใส่ปากศพนั้น อดีตกล่าวว่าเพื่อเป็นค่าจ้างแก่สัปเหร่อ ที่จะนำศพไปเผาและการใส่ไว้ในปากก็เพื่อสะดวกแก่การค้นหา หรือถ้าในกรณีเจ้าภาพสัญญาจะให้ค่าจ้างแก่สัปเหร่อภายหลัง ถ้าไม่ใส่เงินไว้ในปากก่อนเกรงว่าสัปเหร่อจะไม่ยอมในเวลามัดศพเพราะเจ้าภาพอาจบิดพลิ้วไม่ยอมจ่ายค่าจ้าง อีกนัยหนึ่งกล่าวว่าเมื่อได้เวลาเผาจะนำเงินออกจากปากศพและเก็บไว้เป็นที่ระลึกหรือเครื่องราง

4) การมัดตราสัง

ผู้ทำหน้าที่มัดตราสังต้องเป็นผู้ที่ได้ฝึกหัดเคยมัดศพ และเรียนรู้คาถาที่จะว่ากล่าวในเวลาผูกมัดศพ หรือสัปเหร่อในการมัดตราสังศพด้วยด้ายหรือฝ้ายดิบขนาดโตเท่านิ้วก้อยผูกเป็น 3 เปราะ คือ ที่เท้า เอว และคอ

ภาพที่ 4.10 แสดงพิธีมัดตราสัง

ที่มา : คณะผู้วิจัย 2564

5) การเบิกโลง

การเบิกโลงจะเป็นหน้าที่ของสัปเหร่อหรือผู้ที่มีความรู้ชำนาญในการใช้คาถาอาคม การประกอบพิธีกรรมเบิกโลงตามขั้นตอนพิธีกรรมความเชื่อประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น

6) การทำเครื่องประกอบโลง

เมื่อทำการเบิกโลงเสร็จแล้ว จะทำเครื่องประกอบโลง ซึ่งจะประกอบด้วยฟากหรือฝือกที่ทำด้วยไม้ไผ่ ถักด้วยหวายเรียงกันทำเป็นหมอนรอง ใช้ใบตองตานี 3 ยอด มาปูรองกันน้ำเหลืองไหลลงก้นโลง และการทำบันไดหลังโลงหรือบันไดผี

7) การตั้งศพ

หลังจากนั้นจะทำการบรรจุศพลงในโลง และตั้งไว้ที่บ้านหรือที่วัดเพื่อบำเพ็ญกุศลศพโดยการตั้งศพต้องหันศีรษะไปทางทิศตะวันตกตามประเพณีความเชื่อสืบมา

8) การจุดไฟไว้หน้าศพ

ศพที่ยังอยู่ในบ้านเรือน แม้จะนำเข้าโลงแล้วหรือยังก็ตาม จะทำการตามไฟศพไว้ปลายเท้า ซึ่งกล่าวถึงปริศนาหลายประการ เช่น เป็นเครื่องเตือนสติคนเป็นให้หาทางไปแต่ทางสว่างบ้างก็กล่าวถึง คราวตายแล้วธาตุทั้ง 4 ก็แยกกันไป จึงจุดไฟตามไว้เป็นพยาน และการให้ความหมายเป็นประทีปส่องให้คนทั้งหลายรู้ว่าตรงนั้นมีศพ จะได้ไม่เดินไปกระทบในเวลากลางคืนหรือใช้เป็นแสงสว่างซึ่งเรียกว่า “ไฟยาม” หรือ “ตะเกียงชีวิต”

9) การนำศพออกจากบ้าน

การนำศพออกจากบ้าน มีขั้นตอนที่ยึดถือปฏิบัติหลายขั้นตอน คือ ไม่ห้ามศพลอดซอกการชักฟากสามซีกหรือสามใบ การทำประตูป่าเมื่อนำศพออกไปพ้นประตูแล้ว จะรื้อทิ้งเพื่อป้องกันไม่ให้วิญญาณผู้ตายกลับมาบ้านได้ การชดข้าวสารระหว่างทาง การใช้ไม้ขีดนำทาง และ ห้ามห้ามข้ามนาข้ามสวน

10) การโปรยข้าวตอก

การโปรยข้าวตอกในระหว่างขบวนเคลื่อนขบวนศพไปวัด หรือป่าช้าตลอดทาง

11) การเผาศพ

ก่อนการเผาศพสัปเหร่อจะมีความเชื่อในการทิ้งเบี้ยให้ตากลี้ยกลายไป เพื่อซื้อที่สำหรับฝังหรือเผาศพกับเจ้าของป่าช้า และจะนำโลงศพเดินเวียนเชิงตะกอนจากซ้ายไปขวา 3 รอบ" ก่อนนำศพตั้งบนเชิงตะกอน หลังจากนั้นจะเปิดฝาโลง ตัดตราสังออก นำน้ำมะพร้าวมาล้างหน้าศพ เพื่อให้ลูกหลานผู้ตายได้ดูหน้าเป็นครั้งสุดท้ายก่อนการเผาศพ นอกจากนั้นยังมีความเชื่อในการโยนผ้าข้ามศพที่กำลังลูกใหม่ 3 ครั้ง และการชักพื้น 3 คืบ อันเป็นการเสร็จพิธีการเผาศพ

12) วันเผาศพ

วันเผาศพเป็นความเชื่อเกี่ยวกับการกำหนดวันเผาศพ ตามความเชื่อของผู้มีความรู้ด้านพิธีกรรม หรือสัปเหร่อ คือ ถ้าตายวันข้างขึ้นให้เผาวันที่ ถ้าตายวันข้างแรมให้เผาวันคู่ และยังห้ามเผาในวันศุกร์ เพราะถือว่าเป็นวันมงคล วันที่เป็นสุข ไม่ควรทำให้ทุกข์ ห้ามเผาในวันพฤหัสบดี เพราะเป็นวันครู และห้ามเผาวันพระ เพราะเป็นวันที่ต้องรักษาศีล ถ้าเผาวันนี้จะเป็นการรบกวนชีวิตสัตว์ที่อยู่ในศพ

13) การแปรรูป

ตอนเช้าตรู่ของวันที่ถัดจากวันเผา สัปเหร่อผู้เผาจะมาแปรรูปก่อนพระอาทิตย์ขึ้น ถือว่าเพื่อให้ผู้ตายได้รับอรุณของวันใหม่ จะนำกระดูกของผู้ตายมาทำให้เป็นรูปคน หันด้านที่เป็นศีรษะไปทางทิศตะวันตก แล้วนิมนต์พระสงฆ์มาชักบังสุกุลตาย เสร็จแล้วลบลรูปเดิมเสียทำเป็นรูปขึ้นใหม่ให้เป็น

รูปคน หันด้านศีรษะไปทางตะวันออก สมมติว่าเป็นการเกิด เจ้าภาพบางรายจะเอาแก้วแหวนเงินทอง ไปรยลงบนกระดูกประพรมด้วยของหอม นำน้ำผสมขมิ้นซึ่งถือเป็นน้ำแม่คงคา น้ำมะพร้าวถือเป็น หัวใจของจุฬามณี และน้ำหอม นำน้ำทั้งหมดนี้มาพรมกระดูก เรียกว่า กายานร้อยแปด แล้วจึงนิมนต์ พระมาซังข์สกุลเป็น จึงถือว่าเสร็จพิธี

14) การเก็บอัฐิ

เมื่อแปรรูปเสร็จแล้วจะเก็บกระดูกใส่ โภศ ส่วนเล็กก็ใช้ผ้าขาวห่อไว้ นำไปลอยน้ำ นำไปฝัง หรือบรรจุพระเจดีย์ หรือหากมีการทำบุญเลี้ยงพระเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย เรียกว่า ทำบุญอัฐิ ๗ วันหลังเผา หรือบางแห่งจะทำต่อเนื่องให้เสร็จงานในรวดเดียวเลย

สามารถสรุปได้ว่าบทบาทหน้าที่ของสัปเหร่อ มีทั้งหมด 14 ขั้นตอน ได้แก่ การบอก หนทาง การอาบน้ำศพ การแต่งตัวศพ การมัดตราสัง การเบิกโลง การทำเครื่องประกอบโลง การตั้ง ศพ การจุดไฟไว้หน้าศพ การนำศพออกจากบ้าน การโปรยข้าวตอก การเผาศพ วันเผาศพ การแปรรูป การเก็บอัฐิ

4.5.2 การบริหารของนักบริหารจัดการเมรุ “สัปเหร่อ” และใช้เตาเผาศพให้ถูกวิธีและมี ประสิทธิภาพ

การส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อสามารถใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะและ ตระหนักถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อ ควรมีการ จัดการอบรมอย่างเป็นทางการเพื่อพัฒนาทักษะ และให้ความรู้ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม โดยมี รายละเอียดดังนี้

4.5.2.1 จัดอบรมให้ความรู้

โดยการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมการเผาศพ ขั้นตอนต่างๆ และเรื่องของการจัดการ กับมลพิษต่างๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังนี้

“ควรมีการจัดการอบรมอย่างเป็นทางการเพื่อพัฒนาทักษะ พร้อมทั้งมีการให้ ประกาศนียบัตร หรือสิ่งอื่นใดเพื่อเป็นการยืนยันและส่งเสริมความรู้ อีกทั้งยังไปส่งเสริมให้บุคคล อื่นเห็นคุณค่าของอาชีพนี้อีกด้วย”³

“ควรจัดอบรมให้ความรู้แก่สัปเหร่อและพระทุกวัดที่มีเตาเผาศพ เพื่อให้ทราบถึงผลเสียใน การใช้เตาเผาศพ”⁴

“จัดอบรมให้ความรู้กับสัปเหร่อและพระในการใช้เตาเผาศพที่ถูกวิธี นิมนต์พระให้ความรู้ กับประชาชนในท้องถิ่นเกี่ยวกับโทษของการเผาศพเมื่อเกิดเขม่าควัน เพื่อลดวิธีการเผาศพ”⁵

³สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรธรรมากร, เจ้าคณะอำเภอคลองหลวง เจ้าอาวาสวัดสว่างภพ, 28 กุมภาพันธ์ 2564.

⁴สัมภาษณ์ พระมหาสุพินนารณ ญาณชโย ป.ธ.9, ดร., เลขานุการเจ้าคณะตำบลคลองสี่ วัดสว่างภพ, 28 กุมภาพันธ์ 2564.

⁵สัมภาษณ์ นางสาววันวิสาข์ สนใจ, พยาบาลวิชาชีพ นักวิชาการ, 25 กุมภาพันธ์ 2564.

“อบรมให้ได้รับรู้ประสิทธิภาพเตาเผา เผาอย่างไรไม่ให้เกิดควัน เผาอย่างไรไม่ให้เกิดกลิ่น เผาอย่างไรให้อยู่ในเวลาที่พอเหมาะพอควร ไม่เผาทั้งวันทั้งคืนจะเสียทรัพยากรธรรมชาติ”⁶

“การเผาศพจะเกิดมลพิษหรือไม่นั้น มีองค์ประกอบหลายอย่างตั้งแต่โรงศพ เครื่องประดับ โรงศพและเสื้อผ้าและเครื่องใช้ผู้ตายด้วยและประเด็นหนึ่งคือ ผู้ทำหน้าที่หรือสัปเหร่อ ก็ต้องมีความรู้ เรื่องการบริหารจัดการให้ถูกต้อง ไม่ใช่เราจะมองแต่เรื่องเตาอย่างเดียวไม่ได้ต้องมองถึงคนจัดการด้วย และคำนึงสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นด้วย สัปเหร่อต้องมีความรู้เรื่องการใช้เตาเผาเผาคือ ต้องเข้าใจถึงงานใช้ การบำรุงรักษาและไม่ควรเปิดเตาเผาศพขณะกำลังทำการเผา”⁷ “อยากให้ความสำคัญของวัดที่ใช้ งานค่อนข้างเยอะ ตรงนี้จะต้องดูแลเป็นพิเศษแล้วก็วัดที่อยู่ใกล้ชุมชนเช่นเดียวกัน เพราะว่าผลกระทบที่เกิดขึ้น เพราะผลกระทบเกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัยของพี่น้องประชาชนด้วย ก็ขอให้เชื่อมโยงกับค่ามาตรฐานของเตาเผาที่ทางกรมควบคุมมลพิษประกาศ”⁸

“วัดจำนวนมาก ประมาณสักเจ็ดแปดวัด ก็เป็นนิมิตหมายที่ดีท่านพระครูวิรัชสุตคุณ ที่ได้ นำโครงการดีๆ และการสัมมนาเชิงวิชาการดี ๆ เข้ามาบังทองกลางของเรา เนื่องจากบังทองกลางมี วัดเป็นจำนวนมาก เสียชีวิตโรคโควิด ถ้าเรามีเตาเผาที่ได้มาตรฐาน สามารถฆ่าเชื้อโควิด สารก่อมะเร็ง ปัญหาเรื่องฟอร์มาลีน บางครั้งฟอร์มาลีนก็มี เพราะเราก็ใช้เตาเผาที่ดี คุณภาพดี ฟอร์มาลีนก็จะไม่ หลุดกระจายออกไป สังเกตว่าคนเผาศพหลาย ๆ ท่านครับที่เป็นมะเร็ง เป็นมะเร็งเยอะ บางครั้งก็ติด โรคเอดส์ด้วย แต่เราจะพัฒนาแต่เรื่องเตา ทูมบประมาณก่อสร้างใหม่ หรือพัฒนาเตาใหม่อย่างเดียว เลย แต่เราต้องไปถึงคนที่ทำหน้าที่ด้วยในที่นี้หมายถึงสัปเหร่อต้องมีความรู้และแนวคิดที่จะใช้เทคโนโลยี สมัยใหม่”⁹

“การเผาศพที่ทำให้เกิดมลพิษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสารที่ก่อให้เกิดมะเร็ง สาร ๒ ตัวที่ทุกคน ห่วงมากก็คือไดออกซินกับฟิวแรน ซึ่งการตรวจสอบนี้ก็พบในอดีตที่ผ่านมา ก็อยากให้เอาเวลา เชื่อมโยงเตาเผามาตรฐานกับการระบายนมลพิษมาตรฐาน อีกส่วนหนึ่งที่จะต้องดูแลควบคู่กันไปเวลามี มาตรฐานการเผา การดูแลรักษาระบบ เตานี้ก็เป็นเรื่องสำคัญ เพราะบางวัดนี้ ก็ไม่ได้ดูแล มี เตาเผามาตรฐาน ไม่ได้ดูแล ไม่ได้ควบคุม ซึ่งบางสิ่งที่มันเสียหายก็ต้องซ่อมแซมซึ่งเรื่องนี้เป็นเรื่อง สำคัญ อีกอันหนึ่ง ความเข้าใจ เพราะว่ามาตรฐานต่าง ๆ เตาเผาที่ได้มาตรฐานแล้ว เราก็กส่งมอบให้ สัปเหร่อ เพราะฉะนั้นการสร้างความรู้ความเข้าใจในการควบคุมดูแลเรื่องนี้ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ ตอนที่อยู่กรมควบคุมมลพิษ ผมก็เคยอบรมสัปเหร่อในการดูแลรักษาระบบเตาเผา เผาอย่างไรให้เกิด มลพิษน้อยซึ่งตัวนี้เราต้องสร้างความรู้ความเข้าใจกันอย่างต่อเนื่อง”¹⁰

⁶สัมภาษณ์ ดร.ประทวน วันนิจ, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

⁷สัมภาษณ์ นายปรีชา ภัสสรศิริ, วิศวกรควบคุมการออกแบบและติดตั้งเครื่องพ่นสารวิมุตติ, 18 มกราคม 2565.

⁸สัมภาษณ์ ดร.วิจารณ์ ศิมาฉายา, ผู้อำนวยการสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยและเลขาธิการองค์การธุรกิจเพื่อ การพัฒนาอย่างยั่งยืน มูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 18 มกราคม 2565.

⁹สัมภาษณ์ วิเชียร พิภพกลิน, นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลบังทองกลาง, 18 มกราคม 2565,

¹⁰สัมภาษณ์ ดร.วิจารณ์ ศิมาฉายา, ผู้อำนวยการสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยและเลขาธิการองค์การธุรกิจเพื่อ การพัฒนาอย่างยั่งยืน มูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 18 มกราคม 2565.

4.5.2.2 ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

“ควรส่งเสริมให้มีคุณธรรมจริยธรรมเช่น การมีเมตตาต่อศพ การมีจรรยาบรรณต่อวิชาชีพแห่งตน”

“ไม่ประพฤติดิตศีลข้อต่าง ๆ เช่นการหยิบฉวยของจากศพ การล่วงละเมิดศพ การเรียกร้องค่าตอบแทนในการทำศพเกินกว่าเหตุ การปฏิบัติต่อศพทุกคนในครอบครัวอันเป็นที่รัก”¹¹

4.5.2.3 ทำหน้าที่ด้วยหัวใจแห่งความกรุณา

“ทำทุกอย่างด้วยใจรักและดำรงไว้ซึ่งความสะอาดในขั้นตอนการทำศพแต่ละขั้นตอน ตั้งแต่ศพมาถึง การเคลื่อนศพเข้าโลงที่เตรียมไว้ การดูแลในระหว่างที่ศพทำพิธี จนถึงการเคลื่อนย้ายศพจากโลงเพื่อทำพิธีฌาปนกิจ ด้วยความเคารพและทะนุถนอม”¹²

“เค้าควรจะปฏิบัติต่อผู้วายชนม์แบบที่ว่า ให้นึกว่าคนนั้นเป็นคนในครอบครัวของตนเอง ถ้าทำได้แบบนี้ ก็จะดีมาก ๆ เค้าจะรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของงานไปเลย”

“สัปเหร่อเป็นคนที่มีความรู้ในการจัดการศพ ไม่เลือกปฏิบัติและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และยึดถือปฏิบัติระเบียบพิธี รูปแบบและขั้นตอนดั้งเดิม มีความเชื่อ ในเรื่อง การจัดการศพ และเป็นมิตรกับเจ้าภาพและคนอื่นๆ ด้วย และไม่แสดงกริยารังเกียจศพผู้ตาย และปฏิบัติตนตามความเชื่อ ประเพณีอย่างเคร่งครัด มีความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย มีความรู้เกี่ยวกับไสยศาสตร์ อาคา อาคม ในการประกอบพิธีกรรมและมีความชำนาญต่อการจัดการศพ ทั้งนี้สัปเหร่อ ได้ถูกกำหนดบทบาทหน้าที่ให้เป็นผู้จัดการศพประจำฌาปนสถานชุมชน”¹³

4.5.2.4 ให้ความรู้เกี่ยวกับเตาเผาศพแต่ละประเภท

โดยจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเตาเผาศพแต่ละประเภท ทดลองการทำงานและทดสอบค่าสารมลพิษในอากาศ ให้เข้าใจหลักการทำงานของเตาเผาศพ วิธีการเผาศพ และการปฏิบัติตนที่ถูกต้องตามหลักพุทธจริยะวิถีสวด และพัฒนาให้เป็นต้นแบบการฌาปนกิจศพ ควรจะมีกิจกรรมการอบรม โดยกำหนดเป้าหมายที่จะสร้างอาชีพ หรือพัฒนาบุคคลที่ขาดโอกาสสังคมจากการสัมภาษณ์ และการลงเก็บข้อมูลจากการปฏิบัติการเชิงพื้นที่เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และเป็นแนวทางการอบรมตามคู่มือการจัดการเตาเผาศพพลัจฉริยะให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

“สัปเหร่อควรมีความรู้ในระดับของพัฒนาการของเตาเผาศพ เพราะว่าถ้าเรารู้ทั้งสภาพปัญหามลพิษที่เกิดขึ้น หรือพัฒนาการของเตา เค้าจะเข้าใจการจัดการบนเมรุทั้งระบบ ที่นี้พอเราให้ข้อมูลอื่น หรือมีการอบรมเค้าจะเข้าใจ และตระหนักถึงผลกระทบต่าง ๆ”¹⁴

“สำหรับกรุงเทพมหานคร ก็จะมีวัดอยู่ทั้งหมด ๔๓๕ วัดในกรุงเทพมหานครนี้ ก็เป็นวัดที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วมีใบอนุญาตจัดตั้งเมรุนี้ะครับตาม พ.ร.บ.สุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. ๒๕๒๘ อยู่จำนวน ๓๐๘ แห่ง ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งทั้ง ๓๐๘ แห่งนี้ก็มีเตาเผาศพที่ได้มาตรฐานของ

¹¹ สัมภาษณ์ พระมหาสุทธีรารถ ญาณชโย ป.ธ.9, ดร., เลขานุการเจ้าคณะตำบลคลองสี่ วัดสว่างภพ, 28 กุมภาพันธ์ 2564.

¹² สัมภาษณ์ คุณณรงค์ ตีมากมี, ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ, 23 ธันวาคม 2564.

¹³ สนทนากลุ่ม ดร.ภักขวิชร์ สุขเสน, อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

¹⁴ สัมภาษณ์ มงคล รัตนรองเหนือ, สัปเหร่อ, 23 ธันวาคม 2564.

กรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับที่เรียกว่ามีสองห้องเผา มาตรฐานของขั้นต่ำของเตาเผาปรับมลพิษของ กรุงเทพมหานคร ก็ได้มีการดำเนินการมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๔ เรามีคณะกรรมการที่จะพิจารณามาตรฐานของเตาเผาศพไร้มลพิษ รวมทั้งคุณสมบัติของเตาเผา เช่น มาตรฐานขั้นต่ำของเตาเผาปรับมลพิษของ กรุงเทพมหานคร ต้องมีแบบเป็นแบบที่มีสองห้องเผา ก็คือห้องเผาแรกก็จะเป็นห้องเผาศพ แล้วก็ห้องเผาที่สองก็จะเป็นห้องเผาควัน แล้วก็มีการควบคุมอุณหภูมิในห้องเผาควันมีน้อยกว่า ๘๕๐ องศาตลอดระยะเวลาในการเผาไหม้ ประเด็นต่อไปก็คือมีระยะเวลาในการเผา ไม่ว่าจะเป็กลิ้นควันและแก๊สในห้องเผาควันมีน้อยกว่า ๑ วินาที มีการวัดอุณหภูมิในห้องเผา โดยอุณหภูมิจะต้องแสดงให้เห็นได้ชัดเจน รวมทั้งมีระบบมีอุปกรณ์ป้องกันอันตรายจากความร้อนและเปลวไฟในกรณีที่เราเปิดประตูประตูเตาเผาศพในเตาเผาแรก ให้มีอุณหภูมิไม่ต่ำกว่า ๘๕๐ องศา จนถึงระดับแล้วถึงจะเริ่มทำการเผาศพได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากที่มีการเผาแล้ว ก็จะต้องมีการตรวจวัดคุณภาพอากาศที่ระบายออกจากปล่องของเตาเผา เพื่อเป็นการทดสอบประสิทธิภาพในการเผา¹⁵

“นอกจากจะรู้จักลักษณะ ประเภทของเตาแล้ว ไม่ว่าจะเตาเผาแบบไหนแต่ถ้ามีบูรณะปรับปรุงแล้วมันก็ทำให้เกิดการหมุนเวียนของลม โดยเฉพาะเตาเผาแบบชุมชนกึ่งเมืองที่เป็นถ่านและก๊าก๊าก แต่อยู่ในเมรุถ้ามีสิ่งกีดขวางเมื่อไหร่ในหลักวิศวกรรมมันก็จะไม่โพร่ ซ้อนนี้เห็นด้วยอยู่ส่วนหนึ่ง แต่ปัญหาที่เห็นอีกอันหนึ่งเกี่ยวกับเตาเผา เรื่องเกี่ยวกับการซ่อมบำรุง มีไหมครับบริษัทรับซ่อมบำรุงเตาเผาก่อนที่จะเสีย เตาพวกนี้มีประสิทธิภาพทั้งนั้นไม่ว่าจะเป็นเตาแก๊ส เตาถ่านอะไรก็แล้วแต่ อันที่ 2 การทำความสะอาด เคยมีไหมที่ทำความสะอาด จิตอาสาชุมชนนั้นๆ ทำความสะอาดเมรุ ถ้าไม่มี นี่คือปัญหาเลย จะทำให้ประสิทธิภาพเตาเผาตกลงๆ กิจกรรมนี้น่าสนใจ การทำความสะอาดและการซ่อมบำรุงเตาเผา เพราะสามารถจะเชื่อมไปตามกาลเวลา แต่ถ้ามีการดูแลจะลดปัญหาเหล่านี้”¹⁶

“ปัจจัยหลัก ๆ ก็ยังเป็นเรื่องผู้ดูแลเตาแล้วก็อื่น ๆ ก็ไม่ใช่แต่สิ่งของที่ใส่ลงไปในเตา ยังมีพวกเทพพนมที่ติดอยู่ข้างโลงศพ เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่ค่อนข้างจะสำคัญเลยทีเดียวทีเดียว ลักษณะของโลหะหนักที่ปนเปื้อนอยู่ในขี้เถ้า เพราะสาเหตุทำไมศพนี้มีค่าโลหะหนัก ก็ปรากฏว่าศพท่านเป็นตำรวจก็เอาเครื่องหมายทุกอย่างใส่เผาไปในโลงด้วย อันนี้ก็อาจจะเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการเพิ่มมลพิษลงไปในเรื่องแวดล้อม” ดังนั้นเรื่องการจัดการความรู้เรื่องเตาเผาและการบริหารจัดการของสัปเหร่อต้องปฏิบัติตามขั้นจริง ๆ”¹⁷

การควบคุมอุณหภูมิในห้องเผาควันมีน้อยกว่า ๘๕๐ องศา ตลอดระยะเวลาในการเผาไหม้ ประเด็นต่อไปก็คือมีระยะเวลาในการเผา ไม่ว่าจะเป็กลิ้นควันและแก๊สในห้องเผาควันมีน้อยกว่า ๑ วินาที มีการวัดอุณหภูมิในห้องเผา โดยอุณหภูมิจะต้องแสดงให้เห็นได้ชัดเจน รวมทั้งมีระบบมีอุปกรณ์ป้องกันอันตรายจากความร้อนและเปลวไฟในกรณีที่เราเปิดประตู ประตูเตาเผาศพในเตาเผาแรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเผาไหม้จะต้องมีการอุ่นเตาเผาควัน ให้มีอุณหภูมิไม่ต่ำกว่า ๘๕๐ องศา จนถึงระดับแล้วถึงจะเริ่มทำการเผาศพได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากที่มีการเผาแล้ว ก็จะต้องมีการ

¹⁵ สัมมนา คุณชาติรี วัฒนเขจร, รองปลัดกรุงเทพมหานคร, 18 มกราคม 2565.

¹⁶ สนทนากลุ่ม ดร.ประทวน วันนิจ, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

¹⁷ สัมมนา คุณวิโรจน์ จันทร์ศรี, ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบวิเคราะห์ชั้นสูงสำหรับไดออกซิน และฟิวแรส, 18 มกราคม 2565.

ตรวจวัดคุณภาพอากาศที่ระบายออกจากปล่องของเตาเผา เพื่อเป็นการทดสอบประสิทธิภาพในการเผา”

4.5.2.5 มีบุคลิกภาพเรียบร้อย

“การชี้แจงพิธีกรรมต่าง ๆ กับญาติผู้วายชนม์อย่างเป็นระบบระเบียบ ไม่สิ้นเปลืองจนเกินไป การปรับปรุงบุคลิกภาพของสัปเหร่อ ตั้งแต่ผมตัดสั้นหรือมัดรวบอย่างเรียบร้อย เสื้อผ้าควรมีความสะอาด ไม่ยับยู่ยี่ รองเท้าควรมีความเหมาะสม การเดิน การนั่งควรมีความสำรวม เพื่อให้เป็นที่น่าชื่นชมและน่าคบหา ความสะอาดของร่างกายในส่วนต่าง ๆ เช่นเล็บมือเล็บเท้า ต้องสะอาดอยู่ตลอดเวลา กลิ่นกายของสัปเหร่อก็มีส่วนสำคัญ ควรอาบน้ำชำระร่างกายอยู่เสมอ การพูดจาอย่างไพเราะ อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ตะโกนโหวกเหวกโวยวาย ใช้คำพูดที่ไม่เหมาะสมกับกาลเทศะ และให้เกียรติผู้มาใช้บริการ การแสดงตนอันเป็นผู้นำในการจัดการพิธีศพ เพื่อให้ญาติ ๆ เชื่อมมั่น ในการเป็นผู้มีความรู้ความสามารถแห่งวิชาชีพ”¹⁸

4.5.2.6 อบรมการใช้เตาเผาอัจฉริยะ

“ควรมีการอบรมการใช้เตาเผาแบบใหม่ที่ทางทีมวิจัยได้พัฒนาขึ้น เพื่อให้ผู้ใช้งาน หรือสัปเหร่อเข้าใจการทำงาน และกระบวนการต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อลดมลพิษทางอากาศที่เกิดจากเตาเผา”¹⁹

‘การใช้เตาเผาศพแบบทันสมัย เช่นในเขตลาดพร้าว ใช้เตาไฟฟ้า เผาด้วยไฟฟ้า ในส่วนของบรรยากาศนะครับ บรรยากาศที่เผาก็รู้สึกน่ากังวลเพราะว่าอยู่ใกล้โรงเรียนสตรีวิทยา 2 เวลาที่เผาศพครู อาจารย์ ก็จะทำให้เด็กเล็กเร็วที่สุดเพราะว่าบรรยากาศส่งผลกระทบต่อ เราจะเห็นว่าในส่วนองงานวิจัยที่จะได้เตาเผาศพอัจฉริยะน่าจะเป็นเตาที่ได้แบบว่า เผาไปแล้วไม่มีกลิ่น แล้วทำให้สภาพแวดล้อมไม่เป็นมลพิษทางอากาศและสิ่งแวดล้อมตรงนี้แหละที่น่าจะต้องให้ความรู้กับสัปเหร่อด้วย เค้าจะได้เรียนรู้วิธีการใช้และการบริหารจัดการเตา’²⁰

“ในอนาคตในสังคมไทยควรได้ใช้เตาเผาศพอัจฉริยะได้แล้ว หมายความว่าใช้ไฟฟ้าซึ่งมีประสิทธิภาพสูงเป็นตัวเชื้อเพลิง ใช้แก๊ส มันเป็นเตา 2 ชั้น สมาชิกในชุมชนเรียกว่า 2 ห้อง ชั้นล่างจะเป็นศพ พอขึ้นมาอีกชั้นหนึ่งก็จะมีการเผาไหม้ จริงๆเป็นการเผาควัน ถ้าเป็นรถยนต์ก็คือ กล่องที่มันจะสกรีนหรือกรองให้อากาศมันบริสุทธิ์ออกไป ถ้าเป็นน้ำก็หลายๆชั้น มันก็จะทำให้ควันและกลิ่นหายไป เผาเหมือนไม่มีอะไรเลย ก็ทำให้เป็นเตาอัจฉริยะ อันนี้ราคาสูงมาก เฉพาะหัวเผาประมาณ 10 ล้านบาท ในระดับพื้นฐานก็ใช้เตา 1.0 ก็คือ ใช้พี้นธรรมชาติ ใช้เซิงตะกอน 2.0 ก็เป็นเรื่องเตาที่อยู่ในเมรุ และก็ใช้ถ่าน 3.0 ก็มาเป็นแก๊ส น้ำมัน อันที่ 4.0 ก็เป็นเตา 2 ชั้น ที่จะต้องสามารถที่จะเผาคนและก็ขึ้นมาอีกชั้นหนึ่งเป็นการทำลาย กำจัดตรงนั้นเพื่อที่จะกลิ่นกรองเพื่อจะลอยไปสู่อากาศ ยังคิดอยู่ว่าการที่จะเปลี่ยนแปลงเรื่องพวกนี้มีความเชื่อมาก แต่พยายามอยากให้งานวิจัยขั้นนี้สะท้อนไปด้วยว่า

¹⁸ สัมภาษณ์ ผอ.ไพพกา ผิวคำ, ผู้อำนวยการสถานศึกษา โรงเรียนคลองสอง, 24 กุมภาพันธ์ 2564.

¹⁹ สัมภาษณ์ นายเอกรินทร์ นาจันทอง, สัปเหร่อ, 24 กุมภาพันธ์ 2564.

²⁰ สทนทากลุ่ม พระมหาสุทธินารถ ญาณโชย ป.ธ.9, ดร., เลขานุการเจ้าคณะตำบลคลองสี่ วัดสว่างภพ, 28 กุมภาพันธ์ 2564.

เราเห็นแล้วแหละสิ่งที่มีในชนบท รวมไปถึงเตาที่พัฒนาที่มันจะทำให้มลพิษลดลง นอกจากนักวิจัยรู้แล้ว ยังต้องขยายผลไปยังคนใช้เตาด้วย นั่นคือ สับหรือที่ดูแลเตานั้นเอง”²¹

ภาพที่ 4.11 ผู้ดูแลเมรุเตาเผาศพอัจฉริยะและควบคุมการเผาศพ จำรัส ทองนพรัตน์
วัดพิรุณศาสตร์ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
ที่มา : ทีมวิจัย 29 มกราคม 2565

เตาเผาศพอัจฉริยะเป็นอุปกรณ์ที่มีความซับซ้อนในการใช้งานจึงต้องมีการอบรมและสอนวิธีการใช้ที่ถูกต้องอย่างใกล้ชิดจึงมีความจำเป็นต้องจัดทำคู่มือและระบบวิธีการในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะนี้ให้ถูกต้องตาม คู่มือการใช้เตาเผาศพนี้จึงมีประโยชน์และความจำเป็นอย่างมากต่อการใช้งานของผู้ปฏิบัติหน้าที่ในคู่มือนี้จะมีระเบียบการปฏิบัติของสับหรือควบไปด้วยและการจะได้มาซึ่งคู่มือซึ่งเป็นแบบแผนและวิธีการดังกล่าวนี้ต้องอาศัยกระบวนการทดลองใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะเพื่อให้เกิดวิธีและขั้นตอนที่ง่ายที่สุดและกลั่นกรองออกมาเป็นกระบวนการการจัดทำคู่มือขึ้นมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

การพัฒนาเครื่องพ่นสารไกลอา เอส (สารวิมุตติ) เป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ จะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการเผาไหม้ ลดมลพิษ ไม่มีสี ไม่มีกลิ่นรบกวนประชาชน ซึ่งหมายถึงใช้เทคโนโลยีสมัยที่คิดค้นขึ้นมา เพื่อติดตั้งในเตาเผาศพให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และเทคโนโลยีต้องมีความแตกต่างจากสิ่งที่มีอยู่แล้ว สามารถลดต้นทุน หรือใช้น้ำมันเชื้อเพลิงน้อยลง ประหยัดเวลา หรือลดเวลาการเผาไหม้ลงได้และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมของประเทศให้มีความสำคัญและปกป้องสิทธิพื้นฐานของประชาชน ไม่ทำลายวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมการประกอบพิธีกรรมการเผาศพและขัดแย้งต่อพิธีกรรมทางศาสนาด้วย จะเป็นแรงจูงใจสำคัญให้คนในสังคมปฏิบัติ และทีมวิจัยก็สามารถคิดค้น สร้างนวัตกรรมด้านการเผาศพไร้มลพิษและยังเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ลดความขัดแย้ง

²¹ สทนากลุ่ม ผศ.ดร.วีระชัย ยศโสธร, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

ระหว่างวัดกับชุมชนลงได้ เพราะทั้งสองฝ่ายมีความแนวคิดที่จะยอมรับนวัตกรรมใหม่ๆ ที่ทางวัดจะนำมาใช้ โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีต้องเปิดกว้างเป็นโอกาสให้ทางวัด หรือเจ้าอาวาสพระสงฆ์สามารถเข้าถึงเทคโนโลยี “รูปแบบการพัฒนาเตาเผาศพอัจฉริยะเชิงพุทธวิถีสำหรับชุมชนเมือง” และสร้างสรรค์นวัตกรรมได้ นำมาสู่การกระจายผล โดยการส่งเสริมให้ทุกวัดได้นำไปใช้หรือประโยชน์ที่ได้จากพัฒนางานวิจัยสู่สังคมในวงกว้าง

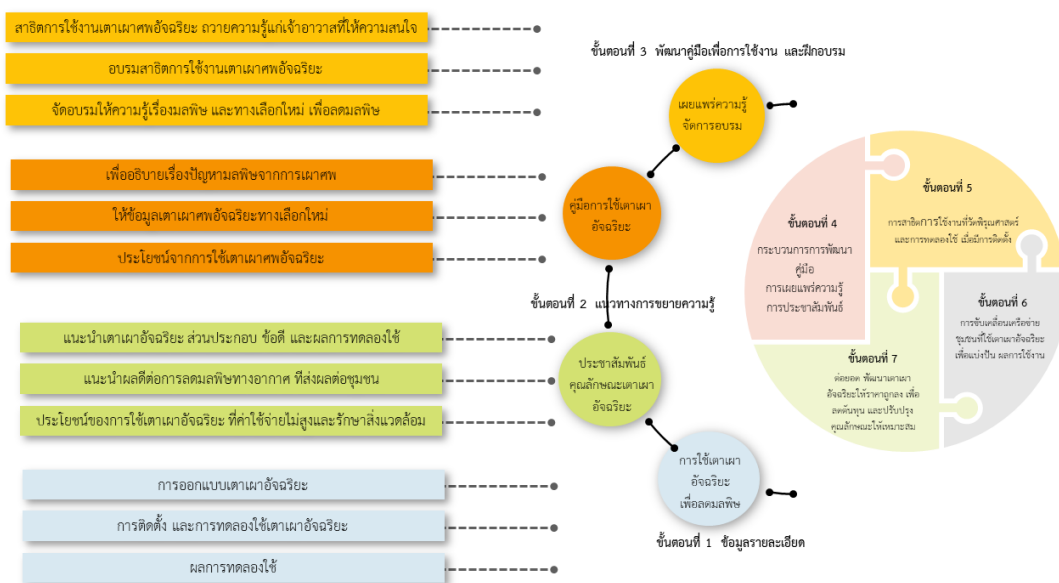

ภาพที่ 4.12 ทีมวิศวกรผู้ออกแบบเตาเผาศพอัจฉริยะ และเครื่องฟนสารวิมุตติ กำลังอธิบายรายละเอียดการทำงานของเครื่องให้เจ้าอาวาส วัดพิรุณศาสตร์
ที่มา : ทีมวิจัย 29 มกราคม 2565

เพื่อให้ความรู้และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีนำมาสู่การยกระดับมาตรฐานความเป็นชุมชน และวิถีชีวิตของคนในสังคมอย่างยั่งยืนตามนโยบายการพัฒนาเตาเผาศพ 4.0 ของกรุงเทพมหานคร นำไปสู่กระบวนการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมบนพื้นฐาน วัด ชุมชน และปฏิบัติระบบสังคม ความประพฤติที่ถูกต้อง ความโปร่งใสด้านบริหารจัดการการเผาศพของวัด ความรับผิดชอบในการทำต่อผู้อื่น ซึ่งทั้งหมดก็คือพื้นฐานของธรรมาภิบาลชีวิต ผลักดันให้คนให้มีนวัตกรรมใหม่ๆ หรือรูปแบบการเผาศพที่ประหยัดเวลา ต้นทุนค่าใช้จ่ายลดลง และไม่มีมลพิษรบกวนชุมชนและชุมชนก็ต้องให้มีความร่วมมือ บางครั้งทางวัดก็จะมีแนวทางการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยส่งเสริมการลดพวงหรีดดอกไม้สด หรือพวงหรีดที่มีองค์ประกอบจำพวกโฟม พลาสติก ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันทางวัดจะมีโลงศพ ที่ไม่มีลายเทพนมประดับ หรือเป็นโลงศพที่ไม่ต้องประดับ และไม่บรรจุสิ่งของเครื่องใช้ของผู้เสียชีวิตไว้ในโลงศพ พิธีกรรมเหล่านี้ อาจจะถูกลดลงเนื่องจากเป็นปัจจัยหนุนให้เกิดมลพิษทางอากาศและยังใช้เวลาในการเผาไหม้อีก สิ้นเปลืองน้ำมันเชื้อเพลิงอีกจากที่เคยใช้ประมาณ 50-60 ลิตร แต่ต้องใช้น้ำมันเชื้อเพลิงเพิ่มขึ้นอีกประมาณ 3-5 ลิตรต่อหนึ่งศพ หรือกล่าวว่าการที่ต้องใช้น้ำมัน 60 ลิตรต่อศพ ก็ต้องใช้มากถึง 65 ลิตรต่อศพ เป็นต้น

4.6 องค์ความรู้ใหม่

หลังจากได้ศึกษา เต่าเผาศพอัจฉริยะ นับว่าเป็นอุปกรณ์ ที่มีความทันสมัย และเป็นเทคโนโลยีสมัยที่เข้ามาเกี่ยวกับการเผาศพ จึงต้องมีการอบรมและสอนวิธีการใช้ที่ถูกต้องอย่างใกล้ชิดตามคู่มือการใช้งาน จึงจะเป็นประโยชน์ต่อการใช้งานของผู้ปฏิบัติหน้าที่ ต้องอาศัยกระบวนการการ

ภาพที่ 4.13 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย
ที่มา : ทีมวิจัย

ผลการออกแบบเต่าเผาอัจฉริยะที่มีส่วนประกอบหัวฉีดสารไกลอา เอส หรือ (สารวิมุตติ) เพื่อลดมลพิษทางอากาศ ทั้งควัน ไอพิษ และกลิ่น สารไดออกซิน พีวแรนส์ ยังสามารถลดค่าใช้จ่ายใช้ค่าสารวิมุตติลงได้ เนื่องจากใช้จำนวนน้อยลง ทดแทนการใส่เข้าไปในผ้าห่ม ผู้วิจัยจะดำเนินการเผยแพร่ความรู้ โดยการส่งเสริมระบบการเผาศพโดยใช้เต่าเผาศพอัจฉริยะ ด้วยการจัดทำคู่มือในการจัดการเต่าเผาศพอัจฉริยะ ซึ่งภายในคู่มือจะประกอบด้วย ปัญหามลพิษจากการเผาศพ เต่าเผาศพอัจฉริยะ ทางเลือกใหม่ และประโยชน์จากการใช้เต่าเผาศพอัจฉริยะ และจะส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อสามารถใช้งานเต่าเผาศพอัจฉริยะ และขยายทางเลือกให้แก่ผู้ที่สนใจจะประกอบอาชีพสัปเหร่อที่มีความมั่นคง สามารถดูแลตนเองและครอบครัวได้

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการณาปนกิจศพ” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อส่งเสริมระบบการเผาศพโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ 2) เพื่อสร้างคู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ 3) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อสามารถใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะดำเนินการวิจัยตามระเบียบรูปแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods) โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการวิจัย และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Research) จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ควบคู่กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการภาคสนาม (Action Research) ประเมินประสิทธิภาพของเครื่องพ่นสารวิมุตติ และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ตัวแทนจากพระสงฆ์ และภาคประชาชน เพื่อนำเสนอข้อมูลเวทีต่อสนทนากลุ่มย่อย (focus Group Discussion) การจัดสัมมนาและการสังเคราะห์ข้อมูลเข้าสู่กระบวนการพัฒนา (Research and Development) ศึกษาเกี่ยวมลพิษที่เกิดขึ้นจากการเผาศพของวัด โดยการพัฒนาเครื่องควบคุมและพ่นสารไออา เอส (สารวิมุตติ) เพื่อควบคุมการกระจายของสารไดออกซินและฟิวแรนส์ โดยการตรวจวิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมีและฟิสิกส์ ใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ อุปกรณ์ ตรวจวัดค่ามลพิษจากปล่องเมรุ และวิเคราะห์ผลการควบคุมมลพิษโดยใช้สารวิมุตติ และ

วิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อวัดประเมินความสนใจในการประกอบอาชีพนักบริหารจัดการเมรุ “สัปเหร่อ” คณะผู้วิจัยดำเนินการเสนอรายงาน สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัยสร้างคู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ

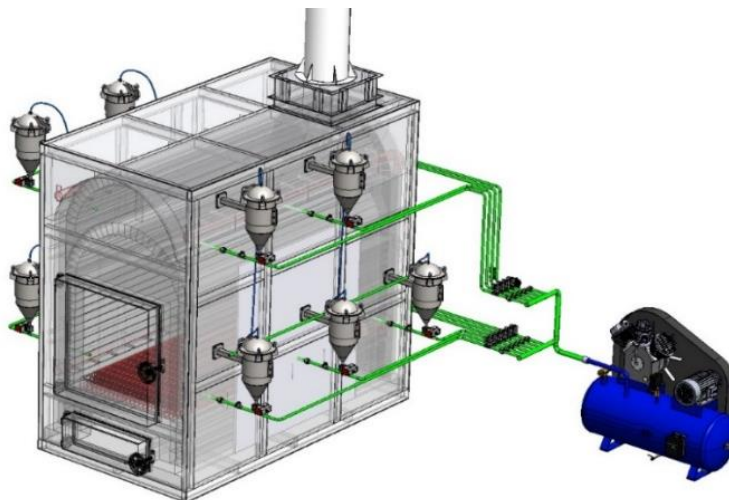
ขณะที่พิธีการเผาศพดำเนินการภายใต้เตาเผาระยะเวลาประมาณ 30 นาที ช่วงเวลาดังกล่าวจะเกิดสารพิษจากการเผาไหม้ภายในเตาเผาที่ไม่สมบูรณ์ เนื่องจากความชื้นจากน้ำในศพ เสื้อผ้า และสิ่งของต่าง ๆ ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นเวลาที่ต้องควบคุมการเกิดสารพิษ การใช้สารวิมุตติพ่นเข้าไปในเตาเผาศพช่วงเวลาดังกล่าว จะช่วยลดการเกิดสารพิษในอากาศจากการเผาศพลงได้ ดังนั้นการออกแบบเครื่องพ่นสารวิมุตติ และเตาเผาศพต้นแบบ เพื่อทดลองใช้สารวิมุตติในการณาปนกิจ จึงเป็นวิธีการแก้ปัญหาจากสารพิษในอากาศของเตาเผาศพได้เป็นอย่างดีพร้อมด้วยคู่มือการใช้งานดังนี้

5.1.1 คู่มือในการบริหารจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ

คู่มือการปฏิบัติงาน มีความสำคัญของคู่มือการปฏิบัติงาน นอกจากจะเป็นผลงานที่แสดงความเป็นผู้ชำนาญการ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้เชี่ยวชาญพิเศษแล้ว ยังแสดงให้เห็นประจักษ์ว่าเป็นผู้สั่งสมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพพัฒนาศักยภาพ ความรู้ความสามารถของตนในการปฏิบัติงาน ด้วยการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งคู่มือในการบริหารจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะเป็นอุปกรณ์ที่มีความซับซ้อนในการใช้งานจึงต้องมีการอบรมและสอนวิธีการใช้ที่ถูกต้องอย่างใกล้ชิดจึงมีความจำเป็นต้องจัดทำคู่มือและระบบวิธีการในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะนี้ให้ถูกต้องตาม คู่มือการใช้เตาเผาศพนี้จึงมีประโยชน์และความจำเป็นอย่างมากต่อการใช้งานของผู้ปฏิบัติหน้าที่ในคู่มือนี้จะมีระเบียบการปฏิบัติของสัปเหร่อควบไปด้วยและการจะได้มาซึ่งคู่มือซึ่งเป็นแบบแผนและวิธีการดังกล่าวนี้ต้องอาศัยกระบวนการการทดลองใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะเพื่อให้เกิดวิธีและขั้นตอนที่ง่ายที่สุดและกลั่นกรองออกมาเป็นกระบวนการการจัดทำคู่มือขึ้นมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

การออกแบบเครื่องฟนโกอา เอส (สารวิมุตติ) ประกอบด้วย เครื่องอัดอากาศ ชุดเก็บสารโกอา เอส (สารวิมุตติ) และชุดส่งสารโกอา เอส (สารวิมุตติ) เข้าสู่เตาเผาศพ มีขั้นตอนการทำงาน ดังนี้

1. เติมโกอา เอส (สารวิมุตติ) เข้าสู่ชุดเก็บสารโกอา เอส (สารวิมุตติ) ปริมาณที่เหมาะสมกับการเผาศพ
2. เปิดเครื่องอัดอากาศให้เต็มถัง
3. ขณะเผาศพในช่วง 30 นาทีแรก เป็นช่วงที่เกิดสารพิษทางอากาศภายในเตาเผาศพ จึงเริ่มเปิดวาล์วเพื่อปล่อยอากาศเข้าสู่ระบบ
4. อากาศส่วนหนึ่งจะไหลผ่านระบบเข้าสู่ถังเก็บสารโกอา เอส (สารวิมุตติ) เพื่อทำให้เกิดแรงดันเพียงพอต่อการอัดสารโกอา เอส (สารวิมุตติ) และการกระจายตัวของสารโกอา เอส (สารวิมุตติ) เข้าสู่ระบบ
5. อากาศที่ไหลผ่านระบบตามท่อหลักจะส่งผ่านสารโกอา เอส (สารวิมุตติ) เข้าสู่ห้องเตาเผาศพ และห้องเตาเผาควันอย่างต่อเนื่องประมาณ 30 นาที หลังจากช่วงเวลาดังกล่าว อุณหภูมิในเตาจะสูงขึ้น การเกิดควัน และสารพิษจะลดลง จึงไม่จำเป็นต้องจ่ายสารวิมุตติต่อไป

ภาพที่ 5.1 แสดงระบบการทำงานของเครื่องฟั่นสารวิมุตติ และเตาเผาศพต้นแบบ เพื่อทดลองใช้สารวิมุตติในการเผาปนกิจ
ที่มา : คณะผู้วิจัย 2564

5.1.2 ประโยชน์การใช้คู่มือในการบริหารจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ

การใช้คู่มือ เป็นสิ่งที่ทุกคนนึกถึงก็คงหนีไม่พ้นเพื่อการทำให้เป็นมาตรฐานและไม่ได้มีประโยชน์ต่อตัวบุคคลเท่านั้น แต่ยังมีประโยชน์ ดังนี้

1. สำหรับการทำให้งานมีประสิทธิภาพ ซึ่งวิธีที่จะทำให้งานมีประสิทธิภาพนั้นมีหลากหลายวิธี และในบรรดาวิธีเหล่านั้นสามารถพูดได้เลยว่าการสร้างคู่มือถือเป็นวิธีหนึ่งที่ทำได้ง่ายและส่งผลลัพธ์ที่ดีเยี่ยม การแชร์วิธีคิดในการทำงานที่ถูกต้องและขั้นตอนการทำงานที่มีประสิทธิภาพนี้จะช่วยเพิ่มความเร็วในการทำงานและเพิ่มคุณภาพงานได้

2. คุณภาพงานเป็นมาตรฐานเดียวกัน เมื่อการทำงานร่วมกันในชุมชน จึงไม่ใช่ทำคนเดียว แต่เป็นการขับเคลื่อนไปด้วยกันทั้งชุมชน ด้วยเหตุนี้คนในชุมชนจึงต้องมีเป้าหมายเดียวกัน ร่วมมือสร้างผลงานไปด้วยกัน ตรงจุดนี้เองที่คู่มือเข้ามามีบทบาทสำคัญ การใช้คู่มือจะช่วยเพิ่มความรู้และทักษะที่จำเป็นให้กับทุกคน หากทำงานด้วยคุณภาพที่สูงกว่าที่กำหนดไว้ได้ในทุกกระบวนการ จะทำให้ประสิทธิภาพการทำงานให้มีคุณภาพงานเป็นมาตรฐานเดียว ซึ่งการใช้คู่มือก็จะช่วยย่นระยะเวลาในการทำงานได้

3) ทุกคนสามารถแชร์ การทำงานร่วมกันได้ โดยใช้คู่มือเป็นแกนกลางของการทำงานร่วมกัน โดยการคู่มือจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการแชร์ Know-how ที่จะสร้างผลสำเร็จในการทำงานและส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพของงานโดยภาพรวม

5.1.3 ชุมชนได้รับรู้และตระหนักถึงการไ้เตาเผาศพที่ปราศจากมลพิษ

สภาพมลภาวะที่เกิดขึ้นจากการเผาปนกิจศพในปัจจุบันยังมีปัญหาหลายประการ สาเหตุการเกิดมลพิษทางอากาศจากการเผาศพ พบว่ามีสาเหตุมาจาก เชื้อเพลิงที่ใช้ หากเป็นเตาเผาที่ใช้ไม้ฟืนหรือถ่านเป็นเชื้อเพลิงมักจะเกิดปัญหามลพิษมากกว่าการใช้น้ำมันหรือก๊าซ เนื่องจากจะควบคุมปริมาณ

เชื้อเพลิง อากาศ และอุณหภูมิในการเผาไหม้ให้เหมาะสมได้ค่อนข้างยาก ทำให้เกิดการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์ทำให้เกิดมลพิษได้

หน่วยงานราชการ หรือทางวัด ควรเปิดเผยข้อมูลเหล่านี้ให้ประชาชนได้รู้ถึงอันตรายจากการจัดงานหรือมาปนกิจ ชุมชนควรได้รับรู้และตระหนักถึงการใช้เตาเผาศพที่ปราศจากมลพิษและผลกระทบที่เกิดจากมลพิษทางอากาศจากเตาเผาศพ ทำให้เกิดก๊าซพิษต่าง ๆ เช่น ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์, โลหะหนัก เช่น ตะกั่วปรอท, สารพิษ เช่น สารไดออกซิน/ ฟิวแรน, ฝุ่นละออง, เขม่าและควัน, กลิ่น

ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพทางกายและสุขภาพทางจิตของประชาชน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการจัดทำคู่มือสำหรับเพื่อให้ประชาชนได้รับทราบและตระหนักเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลเกี่ยวข้องกับการฃาปนกิจศพในวัด หรือชุมชน ตั้งแต่ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน เจ้าอาวาส สัปเหร่อ การใช้คู่มือเตาเผาศพอัจฉริยะ จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการแชร์ Know-how เรื่องมลพิษที่เกิดจากการฃาปนกิจศพของวัดในชุมชนเมือง และชุมชนต่างจังหวัด

5.2 การส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่บริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) ต้นแบบ

สำหรับการส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่ ผู้บริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) โดยจัดทำเป็นคู่มือการใช้งานและจัดกิจกรรมอบรมใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะและตระหนักถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธจริยะวิถ้วัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฃาปนกิจศพ โดยใช้คู่มือเผยแพร่แนวทางการปฏิบัติ จะมีรายละเอียดในคู่มือดังนี้

1. พิธีกรรมที่ต้องปฏิบัติสำหรับ “ผู้บริหารจัดการเมรุ” (หรือสัปเหร่อ) เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงไปพร้อมๆกับวิธีการเผาศพจากอดีตจากเชิงตะกอนสู่เตาเผาศพ 2 หัวเผา ซึ่งเป็นหน้าที่ของสัปเหร่อ จะประกอบพิธีกรรมทางศาสนา นักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) มีบทบาทตั้งแต่วันแรกของการตายจวบจนวันสุดท้ายของวาระชีวิต ถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมาก มีบทบาทต่อวาระสุดท้ายของชีวิต จะต้องปฏิบัติตามประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างเป็นลำดับ ไม่ว่าจะเป็นการเบิกโลง การห่อศพ การมัดตราสัง และการล้างหน้าศพตามลำดับของพิธีกรรมทางศาสนา ดังนี้

1.1 การจัดการศพ เริ่มจากการขอมาศพ อาบน้ำศพ นำศพบรรจุโลงศพ การเตรียมสถานที่ตั้งบำเพ็ญกุศลศพ มีการติดต่อร้านขายโลง อุปกรณ์สำหรับพิธีสวดศพ ติดต่อร้านดอกไม้ติดต่อคนผูกตราสัง พิธีรดน้ำศพ ขอมาศพ นำศพบรรจุโลง

1.2 การตั้งบำเพ็ญกุศล จะสวดพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ เพื่ออุทิศ ส่วนกุศลให้กับผู้ตายตามจำนวนวันที่ความสะดวก ส่วนใหญ่จะนิยมสวดประมาณ 5 วัน หรือ 7 วัน

1.3 ประเพณีการบวชหน้าไฟ คือ ลูกหลานของผู้ตายบวชเป็นเณรหรือเป็นพระในวันเผาเรียกว่า **บวชหน้าไฟหรือหน้าศพ** เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย ส่วนใหญ่จะบวชเพียง 3,5,7, วัน ปัจจุบัน เสร็จพิธีก็ลาสิกขา

1.4 การเผาศพ ปัจจุบันมีพิธี คือ 1) ขั้นตอนแรกเผาเป็นพิธีที่เรียกว่าเผาหลอก 2) ขั้นตอนที่สองเป็นการเผาจริง

1.5 ประเพณีการเก็บอัฐิ เพื่อทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย นักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) จะนัดแนะเจ้าภาพให้เตรียมของเก็บกระดูกก่อนนกกาศขึ้นบินข้าม ประมาณเวลา 05.00 น. จะประกอบพิธีประมาณ 6 โมงเช้า และการทำบุญอัฐิ ช่วงเช้า ก่อนที่จะนำอัฐินำไปลอยอังคารในแม่น้ำ หรือทะเล ตามแต่สะดวกเจ้าภาพ เพื่อกลับคืนสู่ธาตุเดิม ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุลม เป็นอันเสร็จพิธีการจัดการศพ

2. นักบริหารจัดการเมรุ “สัปเหร่อ” ใช้เตาเผาศพให้ถูกวิธีและมีประสิทธิภาพ

การส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อสามารถใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะและตระหนักถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และให้เข้าใจหลักการทำงานของเตาเผาศพ รวมทั้งการปฏิบัติตนที่ถูกต้องตามหลักพุทธจริยะวิถีสวด โดยกำหนดเป้าหมายที่จะสร้างอาชีพใหม่ ที่กำลังขาดแคลนนักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) และเป็นแนวทางการอบรมตามคู่มือการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

3. ลักษณะเฉพาะของเตาเผาศพควรมีลักษณะเฉพาะดังนี้

3.1 เตาเผาศพต้องมีห้องเผาอย่างน้อย 2 ห้องเผา โดยห้องแรกเป็นห้องเผาศพ และห้องที่สองเป็นห้องสำหรับเผากลิ่น ก๊าซ และควัน

3.2 ระยะเวลาในการเผาไหม้ (Residence time) ห้องเผาที่สอง หรือห้องสุดท้าย ไม่น้อยกว่า 1 วินาที

3.3 อุณหภูมิ (Temperature) ในห้องเผาที่สองหรือห้องสุดท้ายไม่ต่ำกว่า 1,000 องศาเซลเซียส

3.4 เชื้อเพลิงที่ใช้ในการเผาไหม้ สำหรับชุมชนเมือง จะเป็นน้ำมันดีเซล หรือก๊าซ ส่วนชุมชนต่างจังหวัด จะใช้เชื้อเพลิง 2 ชนิด คือ ชนิดแรก เป็นฟืน และอีกหนึ่งชนิดคือ ถ่าน

3.5 มีระบบตรวจวัดอุณหภูมิในห้องเผาศพและห้องเผากลิ่นก๊าซ และควัน

3.6 มีระบบควบคุมมลพิษทางอากาศอื่น ๆ ที่จำเป็นเพื่อควบคุมการระบายมลพิษทางอากาศให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

3. ขั้นตอนการเผาศพ

1. ก่อนทำการเผาศพให้ทำการติดเตาเผาห้องที่สองหรือ ห้องสุดท้ายให้มีอุณหภูมิไม่ต่ำกว่า 900 องศาเซลเซียส

2. ควบคุมอุณหภูมิในห้องเผาที่สองหรือห้องสุดท้ายไม่ต่ำกว่า 1,000 องศาเซลเซียส ตลอดระยะเวลาที่มีการเผาไหม้ในห้องเผาที่หนึ่งหรือห้องเผาศพ

3. ระหว่างการเผาศพ ให้ทำการบันทึกอุณหภูมิในห้องเผาที่สองหรือห้องสุดท้ายลงในแบบฟอร์มบันทึกข้อมูลการทำงานของเตาเผาศพ ให้รวบรวมเป็นข้อมูลแสดงการทำงานของเตาเผาศพ

4. ทำการบำรุงรักษาอุปกรณ์เครื่องมือและเตาเผาศพ

5. ให้ทำการตรวจสอบความทึบแสงของเขม่าควันจากเตาเผาศพขณะที่มีการเผา

6. การควบคุมให้เป็นไปตามมาตรฐานต้องไม่ใช้วิธีทำให้เจือจาง

4. ขอควรปฏิบัติตนขณะทำหน้าที่เผาศพ

1. ตรวจเช็คอุปกรณ์ก่อนทำการเผาศพให้อยู่ให้สภาพเรียบร้อยพร้อมใช้งาน

2. มีความสุขภาพเรียบร้อยในขณะที่ทำหน้าที่
3. ปฏิบัติต่อศพด้วยความเคารพเสมือนเป็นญาติ

5. จัดอบรมตามคู่มือเพื่อส่งเสริมอาชีพสัปเหร่อแก่เยาวชนและผู้สนใจ

การจัดการอบรมเพื่อส่งเสริมอาชีพแก่เยาวชนและผู้สนใจ เป็นการจัดการอบรมหลักสูตรตามคู่มือที่คณะวิจัยพัฒนาขึ้น “เจ้าหน้าที่บริหารจัดการเมรุ” หรือ อาชีพสัปเหร่อ แก่เยาวชนและผู้สนใจ ถือเป็น การต่อยอดจากโครงการของทัณฑสถาน จังหวัดอุดรธานี ที่สามารถนำอาชีพสัปเหร่อไปปรับใช้ใน ชีวิต และบูรณาการหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ดำเนินชีวิต เป้าหมายการจัดการอบรมครั้งนี้ ได้กำหนดไว้ ณ วัดสว่างอารมณ์ ตำบลเมืองใหม่ อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู เป้าหมายคือ แก่เยาวชนและผู้สนใจนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ โดยเจ้าคณะจังหวัดหนองบัวลำภู เปิดโครงการฝึกอบรมสำหรับผู้ต้องขัง “เจ้าหน้าที่บริหารจัดการเมรุ” หรือ สัปเหร่อ และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองบัวลำภู ร่วมฝึกอบรมให้แก่เยาวชนและผู้สนใจ

โครงการส่งเสริมวิชาชีพ “ผู้บริหารจัดการเมรุ” แก่เยาวชนและผู้สนใจ ถือว่าเป็นโครงการที่เป็นประโยชน์ นำเรียนรู้ คำว่า “สัปเหร่อ” เป็นภาษาเก่าฟัง แล้วเข้าใจได้เลย แต่ปัจจุบันใช้คำว่า “เจ้าหน้าที่บริหารจัดการเมรุ” จะทำพิธีกรรมให้กับทางญาติผู้เสียชีวิตตามหลักความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา

โครงการฝึกอบรมสำหรับผู้ต้องขัง “หลักสูตรวิชาชีพสัปเหร่อ” ณ วัดสว่างอารมณ์ ตำบลเมืองใหม่ อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู จัดขึ้นที่ศาลากลางเปรี๊ญ ภายในวันที่ 15-16 กุมภาพันธ์ 2564 โดยประสานที่สำนักงานจังหวัดและคณะผู้วิจัยได้เป็นวิทยากรร่วมกัน จะพบว่า ปัญหาการขาดแคลน “ผู้บริหารจัดการเมรุ” สัปเหร่อ ที่มีความชำนาญและปฏิบัติงานได้ตามมาตรฐานและสามารถช่วยลดพิษจากการเผาศพแล้ว ยังต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเตาเผาศพที่ติดตั้งเทคโนโลยีการเผาไหม้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพการเผาไหม้ที่สมบูรณ์ ลดมลพิษทางอากาศ และสารก่อเกิดมะเร็ง รวมทั้งสารไดออกซิน/ฟิวแรนส ซึ่งเป็นภัยเงียบที่ยังขาดการเผยแพร่ข้อมูลสู่สังคม ปัญหาเหล่านี้จะลดลงได้ ก็ต้องได้ “นักบริหารจัดการเมรุ” หรือสัปเหร่อที่มีความรู้ ความสามารถบริหารจัดการได้ตามระบบและได้มาตรฐานตามกฎหมายเรื่องการเผาศพในสังคมไทย โดยดำเนินการส่งเสริมกิจกรรมการอบรมทั้ง 2 กิจกรรมดังนี้

สรุปกิจกรรมที่ 1 กิจกรรมหลักสูตรมัคทายกวิถีชีวิตใหม่

กิจกรรมที่ 1 เป็นกิจกรรมเพื่อส่งเสริมมัคทายกวิถีชีวิตใหม่ โดยจัดร่วมระหว่างคณะนักวิจัยกรมราชทัณฑ์ และวัดสว่างอารมณ์ ตำบลเมืองใหม่ อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู จัดขึ้นที่ศาลากลางเปรี๊ญ ภายในวันที่ 15-17 กุมภาพันธ์ 2564 มีภารกิจในการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังได้ตระหนักถึงวิถีชีวิตหลังจากพ้นโทษออกไป เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการพัฒนาด้านจิตใจ ด้านร่างกาย และเพื่อเตรียมความพร้อมในการกลับคืนสู่สังคม ซึ่งการจัดการอบรมหลักสูตรกิจกรรมมัคทายกวิถีชีวิตใหม่ หรือสัปเหร่อที่จัดขึ้น เพื่อส่งเสริมเยาวชนรุ่นใหม่ และเป็นแนวทางส่งเสริมอาชีพใหม่ เรียกว่า “นักบริหารจัดการเมรุ” (สัปเหร่อ)

สรุปกิจกรรมที่ 2 กิจกรรมหลักสูตรศัคสมาริวิถีชีวีออนไลน์

เพื่อให้ผู้ต้องขังได้เรียนรู้ถึงขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของไทย ที่มีความผูกพันกับศาสนาพุทธมาอย่างยาวนาน สามารถนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ ซึ่งเป็นนโยบายของหน่วยงานที่ต้องการสร้างอาชีพให้ผู้ต้องขัง ไม่ให้หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก โดยอบรมอาชีพ นักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) ครั้งนี้ใช้เวลาอบรมทั้งหมดจำนวน 30 ชั่วโมง ระหว่างวันที่ 15-16 กุมภาพันธ์ 2564 (ใช้ในกิจกรรม จำเป็นภาพแบบจำลอง)

ภาพที่ 5.2 แสดงพิธีมัตตราสังศพ

ที่มา : คณะผู้วิจัย

นักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) สืบทอดโดยตำแหน่ง มีการเรียนวิชาความรู้จากรุ่นต่อรุ่น เรียกว่า “พิธีประสิทธิเม” เรียนรู้วิธีการเบิกลอง และมัตตราสังให้ศพ จะเริ่มจากเตรียมเมรุเผาศพ กวาดเถ้ากระดูกของศพที่เผาก่อนหน้า ไม่ให้ปะปนกับศพที่กำลังจะเผา และขอซื้อที่จากเวทดาเจ้าที่ชื่อ “ตากะลี ยายกะลา” ก่อนการเผา สัปเหร่อจะเปิดโลงและตัดด้ายที่มัดมือ มัดเท้าศพ และล้างหน้าศพ ด้วยน้ำมะพร้าว เมื่อญาติผู้ตายช่วยกันเคลื่อนศพไปสู่เมรุ นักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) จะดำเนินการเผาตามขั้นตอน ใช้เวลาประมาณ 1-2 ชั่วโมง จากนั้นเก็บกระดูกให้ญาติผู้เสียชีวิตนำไปลอยอังคาร

เมื่อมีผู้ประกอบอาชีพ “นักบริหารจัดการเมรุ” สัปเหร่อ ก็ต้องมีจรรยาวิชาชีفسัปเหร่อที่สำคัญ คือ การไม่เลือกปฏิบัติ คนจน หรือคนรวย มีความรับผิดชอบงานในหน้าที่ ตั้งแต่ “ทำความสะอาดเผา จนถึงเก็บกระดูก” และมีหน้าที่ “ฉีดยาศพ” ทำหน้าที่จัดการเผาศพและฝังศพ รักษาศพไม่ให้เน่าเปื่อยด้วยการฉีดยาเคมีในร่างศพ รวมถึงการทำพิธีต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการศพ

ชุมชนเมืองไม่มีมลพิษจากการเผาศพด้วยเตาเผาศพอัจฉริยะ

การเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์ส่วนหนึ่งและการปฏิบัติหน้าที่ของสัปเหร่อคือ การเผาผลรวมของวัสดุต่าง ๆ จึงก่อให้เกิดมลภาวะก๊าซพิษต่าง ๆ การนำเตาเผาศพอัจฉริยะ ควบคุมด้วยระบบพจนสารโกอา เอส (สารวิมุติ) เข้าสู่เตาเผาศพด้วยระบบแรงดันเครื่องอัดลม จึงเป็นทางออกวิธีหนึ่งที่ทำให้สามารถช่วยลดมลภาวะ และสารไดออกซิน พีวแรนส์ พัฒนาเป็นเตาเผาศพต้นแบบพุทธจริยาวิถีการจาปนกิจศพ และการออกแบบคู่มือเพื่อใช้ในการใช้เตาเผาศพและคู่มือการปฏิบัติของ นักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ร่วมกันในชุมชน

6. จัดอบรมการขับเคลื่อนกิจกรรมการฝึกอบรม นักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) (ระยะที่ 2)

เพื่อขับเคลื่อนระบบการจัดการเผาศพในพื้นที่จังหวัดนนทบุรีและพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เน้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ ใช้สถาบันการศึกษาเป็นฐานในการขับเคลื่อนโดยจัดกิจกรรม ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ขับเคลื่อนสู่ชุมชน ซึ่งการจัดกิจกรรมครั้ง มีนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 154 คน โดยจะดำเนินการตามแผนงานและคู่มือ “การเผาศพอย่างถูกวิธี” ขึ้นตอนได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นวางแผน (Planning) ศึกษาแนวทาง และพัฒนาชุดการสื่อสารในการเผาศพ ศึกษากระบวนการวางแผนการขับเคลื่อนระบบการจัดการเผาศพ และการวางแผนการขับเคลื่อนระบบการจัดการเผาศพเพื่อนำไปใช้กับชุมชนอื่น

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นปฏิบัติตามแผน (Action) จัดทำชุดการสื่อสารในการเผาศพขับเคลื่อนระบบการจัดการเผาศพในชุมชนเมือง และชุมชนต่างจังหวัด

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการสังเกต (Observation) ร่วมสังเกตการแบบมีส่วนร่วมการประเมินผล และการพัฒนาตามแผนปฏิบัติการ

ขั้นตอนที่ 4 การสะท้อนผล (Reflection) จัดประชุม และกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สรุปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานและวางแผนในการแก้ไขปัญหา

กิจกรรมนี้ เป็นกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ นักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) จัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ โดยใช้มหาวิทยาลัยเป็นฐานการสร้างกิจกรรมขับเคลื่อนสู่ชุมชนที่จังหวัดสุรินทร์ และผ่านนักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรม และชุมชน ถือเป็นพิธีการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่ออาชีพนักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) มีการสืบทอดตำแหน่ง หรือเรียนวิชาความรู้จากสัปเหร่อรุ่นก่อนๆ เรียกว่า “พิธีประสิทธิ์เม” ซึ่งต้องเรียนรู้วิธีการเบิกโลง และมัดตราสังให้ศพ หน้าที่ของสัปเหร่อ เริ่มจากเตรียมเมรุเผาศพ กวาดเถ้ากระดูกของศพที่เผาก่อนหน้า ไม่ให้ปะปนกับศพที่กำลังจะเผา และขอชื่อที่จากเทวดาเจ้าที่ชื่อ “ตากะลี ยายกะลา” ก่อนการเผา สัปเหร่อจะเปิดโลงและตัดด้ายที่มัดมือ มัดเท้าศพ และล้างหน้าศพด้วยน้ำมะพร้าว

สรุปว่า กิจกรรมศาสนพิธีศาสนศึกษา อาชีพนักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) ตามหลักแล้วไม่มีหลักสูตร หรือมีการอบรมให้ถูกต้องตามหลักทางวิชาการ แต่เป็นการสืบทอดตำแหน่งหรือเรียนวิชาความรู้จากสัปเหร่อรุ่นก่อนๆ เรียกว่า “พิธีประสิทธิ์เม” ซึ่งต้องเรียนรู้วิธีการเบิกโลงและมัดตราสังให้ศพ เริ่มจากเตรียมเมรุเผาศพ กวาดเถ้ากระดูกของศพที่เผาก่อนหน้า ไม่ให้ปะปนกับศพที่กำลังจะ

เผา และทำพิธีขอซื้อที่จากเทวดาเจ้าที่มีชื่อว่า “ตาคะลี ยายกะลา” ก่อนการเผา สัปเหร่อจะเปิดโลง และตัด้ายที่มัดมือ มัดเท้าศพ และล้างหน้าศพด้วยน้ำมะพร้าว นั่นคือหน้าที่หลักของนักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) แต่ด้วยปัจจุบันที่อาชีพนี้กำลังขาดแคลน โดยพบได้จากบางวัดไม่มีสัปเหร่อประจำวัด หากมีกิจกรรมพิธีกรรมศพ จะต้องไปหาจากวัดใกล้เคียง ดังนั้นสามารถสรุปขั้นตอนของการเป็นนักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) โดยภาพรวม 14 กิจกรรม ได้แก่ การบอกหนทาง การอาบน้ำศพ การแต่งตัวศพ การมัดตราสัง การเบิกโลง การทำเครื่องประกอบโลง การตั้งศพ การจุดไฟไว้หน้าศพ การนำศพออกจากบ้าน การโปรยข้าวตอก การเผาศพ วันเผาศพ การแปรรูป การเก็บอัฐิ

5.3 อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้นำประเด็นต่าง ๆ มาอภิปรายผลในประเด็นที่ได้ศึกษาจากการสรุปการวิจัยในประเด็นต่อไปนี้ ดังนี้

5.3.1 ประเด็นการสร้างคู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ

คู่มือในการบริหารจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ ในคู่มือการปฏิบัติงาน มีรายละเอียดเกี่ยวกับพิธีกรรมการเผาศพ หรือการปฏิบัติหน้าที่ของ ผู้บริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) อธิบายการดำเนินการภายใต้เตาเผาระยะเวลาประมาณ 30 นาที ช่วงเวลาดังกล่าว จะเกิดสารพิษจากการเผาไหม้ภายในเตาเผาที่ไม่สมบูรณ์ เนื่องจากความชื้นจากน้ำในศพ เสื้อผ้า และสิ่งของต่าง ๆ ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นเวลาที่ต้องควบคุมการเกิดสารพิษ การใช้สารวิมุตติพ่นเข้าไปในเตาเผาช่วงเวลาดังกล่าว จะช่วยลดการเกิดสารพิษในอากาศจากการเผาศพลงได้ ดังนั้นการออกแบบเครื่องพ่นสารวิมุตติ และเตาเผาศพต้นแบบ เพื่อทดลองใช้สารวิมุตติในการฃาปนกิจ จึงเป็นวิธีการแก้ปัญหาจากสารพิษในอากาศของเตาเผาศพได้เป็นอย่างดีพร้อมด้วยคู่มือการใช้งานคู่มือการใช้งานสำหรับผู้บริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) และใช้เป็นคู่มือการอบรมการใช้เครื่องพ่นสารโกอา เอส และการออกแบบเครื่องพ่นโกอา เอส (สารวิมุตติ) ประกอบด้วย เครื่องอัดอากาศ ชุดเก็บสารโกอา เอส (สารวิมุตติ) และชุดส่งสารโกอา เอส (สารวิมุตติ) เข้าสู่เตาเผาศพ มีขั้นตอนการทำงาน ดังนี้

1. เต็มโกอา เอส (สารวิมุตติ) เข้าสู่ชุดเก็บสารโกอา เอส (สารวิมุตติ) ปริมาณที่เหมาะสมกับการเผาศพ
2. เปิดเครื่องอัดอากาศให้เต็มถัง
3. ขณะเผาศพในช่วง 30 นาทีแรก เป็นช่วงที่เกิดสารพิษทางอากาศภายในเตาเผาศพ จึงเริ่มเปิดวาล์วเพื่อปล่อยอากาศเข้าสู่ระบบ
4. อากาศส่วนหนึ่งจะไหลผ่านระบบเข้าสู่ถังเก็บสารโกอา เอส (สารวิมุตติ) เพื่อทำให้เกิดแรงดันเพียงพอต่อการอัดสารโกอา เอส (สารวิมุตติ) และการกระจายตัวของสารโกอา เอส (สารวิมุตติ) เข้าสู่ระบบ
5. อากาศที่ไหลผ่านระบบตามท่อหลักจะส่งผ่านสารโกอา เอส (สารวิมุตติ) เข้าสู่ห้องเตาเผาศพ และห้องเตาเผาควันอย่างต่อเนื่องประมาณ 30 นาที หลังจากช่วงเวลาดังกล่าว อุณหภูมิในเตาจะสูงขึ้น การเกิดควัน และสารพิษจะลดลง จึงไม่จำเป็นต้องจ่ายสารวิมุตติต่อไป

ความสำคัญของคู่มือการปฏิบัติงาน นอกจากจะเป็นผลงานที่แสดงความเป็นผู้ชำนาญการผู้เชี่ยวชาญ และผู้เชี่ยวชาญพิเศษแล้ว ยังแสดงให้เห็นประจักษ์ว่าเป็นผู้สั่งสมความเชี่ยวชาญในงาน

อาชีพ พัฒนาศักยภาพ ความรู้ความสามารถของตนในการปฏิบัติงาน ด้วยการศึกษาคู่มือและปฏิบัติตามคู่มือการใช้งาน เพราะการจัดงานศพย่อมมีเปลี่ยนแปลง และวิธีการดังกล่าว ต้องอาศัยกระบวนการทดลองใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะเพื่อให้เกิดวิธีและขั้นตอนที่ง่ายที่สุด และใช้งานได้ อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับผลการศึกษาศุภรินทร์ รุจจนพันธ์ และคณะ ได้ศึกษา “การจัดการงานศพโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง” พบว่า ประเด็นข้อตกลงเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการ งานศพโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านไหล่หินจำนวน 16 ข้อ คือ (1) ควบคุมไม่ให้อาหาร รั่วไหล (2) ใช้เครื่องปรุงพอประมาณ (3) ลดน้ำอัดลมเป็นน้ำเปล่า (4) ลดอาหารว่าง (5) เตรียมเมี่ยงอย่าง พอประมาณ (6) ลดสุรา (7) งดเล่นการพนัน (8) งดจ้างวงดนตรี (9) ใช้ดอกไม้แห้งในหมู่บ้าน (10) ใช้โครงปราสาท ถาวร (11) ยืมโลงทองที่ สวยงามมาครอบโลงจริง (12) เก็บศพประมาณ 4 คืน 5 วัน (13) จัดผ้าบังสุกุล อย่างพอประมาณ (14) งดการจุดพลุและบั้งไฟ (15) ควรเปลี่ยนสำหรับเป็นเงิน (16) ควรให้เงินสดแทนพวงหรีด ส่วนประเด็นเพิ่มเติมจากการขยายผลมีจำนวน 3 ประเด็นคือ (1) เผาศพในเมรุ (2) งดจุดธูปในบ้าน (3) งดชิงโชคจากโปรยทาน ซึ่งเป็นประเพณีที่ได้รับการยอมรับผ่านเวทีประชาคมในหลายระดับ และนำประเด็นข้อตกลงที่ได้ไปขยายผลสู่ 4 หมู่บ้านใกล้เคียง เป็นเครื่องมือให้กับผู้นำ มัคคานายก ผู้สูงอายุ แม่บ้าน ครู และกรรมการหมู่บ้านนำไปขยายประเด็นที่ต้องการจัดการในหมู่บ้านของตนต่อไป¹

5.3.2 ประเด็นการส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่ผู้บริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ)

ต้นแบบ

สำหรับการส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่ ผู้บริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) โดยจัดทำเป็นคู่มือการใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะ และจัดกิจกรรมอบรมเสริมสร้างอาชีพ ผู้บริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) ได้ตระหนักถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบ โดยใช้คู่มือเผยแพร่แนวทางการปฏิบัติ เน้นที่พิธีกรรมที่ต้องปฏิบัติสำหรับ นักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) ใช้เตาเผาศพให้ถูกวิธีและมีประสิทธิภาพ จัดอบรมตามคู่มือเพื่อส่งเสริมอาชีพสัปเหร่อแก่ผู้ต้องขังสร้างอาชีพหลังพ้นโทษ ถือว่าเป็นโครงการที่เป็นประโยชน์ นำเรียนรู้ คำว่า “สัปเหร่อ” เป็นภาษาเก่าฟังแล้วเข้าใจได้เลย แต่ปัจจุบันใช้คำว่า “เจ้าหน้าที่บริหารจัดการเมรุ” จะทำพิธีกรรมให้กับทางญาติผู้เสียชีวิตตามหลักความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา และการเปลี่ยนเรื่องการจัดงานศพสอดคล้องกับการผลการศึกษา วัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ศึกษา “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเลิกธรรมเนียมเลี้ยง เหล้าในประเพณีงานศพของชุมชนบ้านตัว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” พบว่าผลกระทบต่อชุมชนหลังการดำเนินกิจกรรมงดเหล้าในงานศพ มีผลกระทบเชิงบวก 3 ด้าน คือ ด้านการลดค่าใช้จ่าย เกิดรูปแบบงานศพแบบประหยัด ตลอดจนสามารถพึ่งตนเองได้ ด้านการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านสามัคคี เสียสละ อดทน อดกลั้น ประหยัด ซื่อสัตย์ มีสัจจะ ให้เกียรติกัน

¹ศุภรินทร์ รุจจนพันธ์ และคณะ, “โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการงานศพโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงบ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย, 2551).

เมตตาช่วยเหลือกัน ของประชาชนในตำบล และด้านการตื่นตัวเรื่องสร้างเครือข่ายสุขภาพ กลุ่มชมรม ทำความดีในด้านต่าง ๆ²

5.4 ข้อเสนอแนะ

5.4.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผลการวิจัยนี้ สามารถนำไปต่อยอดงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและมาตรฐานการบริหารจัดการเมรุของวัดเพื่อพัฒนาเตาเผาศพแบบ 4.0

2. สามารถนำผลการวิจัยมาต่อยอดพัฒนาเทคโนโลยีการเผาศพ และแนวทางการนำนโยบายสาธารณะขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสู่ชุมชน ตลอดจนเกิดกระบวนการและองค์ความรู้ใหม่ ๆ เกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนา ด้านสิ่งแวดล้อมและสารพิษจากเผาศพ

5.4.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. การจัดการบริหารการพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฌาปนกิจศพ ควรคำนึงถึงความเชื่อ วัฒนธรรมท้องถิ่น และประเพณีท้องถิ่น

2. การบริหารจัดการเตาเผาศพ ควรมีการบริหารจัดการให้เป็นระบบและมีความปลอดภัยทั้งต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม ใช้กระบวนการพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฌาปนกิจศพมาใช้ในวัดหรือในชุมชนต่างจังหวัด โดยคำนึงถึงสุขภาพของประชาชนในชุมชน

5.4.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. พัฒนารูปแบบเตาเผาศพด้วยหลักพระพุทธศาสนาภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยด้วยนวัตกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

2. การจัดเก็บข้อมูลภูมิทัศน์แสงระหว่างเผาศพในเตาเผาศพทุกระบบ เพื่อนำมาใช้ประกอบแสดงผลข้อมูลการพัฒนาเตาเผาศพในสังคมไทย

จากการศึกษาและเก็บข้อมูลและลักษณะของเตาเผาศพจากวัดต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล รวมทั้งชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยดำเนินการศึกษาข้อมูลจากเตาเผาศพแบบ 2 หัวเผา เตาเผาศพ 1 หัวเผา และแบบเชิงตะกอน เปรียบเทียบการเกิดมลพิษ สารไดออกซิน และฟิวแรนส์ และการใช้เชื้อเพลิงน้ำมันดีเซล และแก๊ส ผลการเกิดสารพิษ สารไดออกซิน และฟิวแรนส์ ผู้วิจัยและคณะได้ศึกษาให้มีการเก็บข้อมูลเพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนในการพัฒนา “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฌาปนกิจศพ” ได้พัฒนาระบบการเผาศพโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ โดยการออกแบบเครื่องฟ่นสารไออา เอส (สารวิมุตติ) เพื่อทดลองใช้สารวิมุตติในการฌาปนกิจ สร้างคู่มือการใช้เครื่องฟ่นสารไออา เอส และจัดอบรมเผยแพร่ความรู้สู่

²วัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเลิกระเบียบเลี้ยงเหล้าในประเพณีงานศพของชุมชนบ้านตัว อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : ส่วนวิจัยและพัฒนา สถาบันวัฒนธรรมศึกษา, 2551).

ชุมชน เยาวชนและได้จัดอบรมให้กับผู้ต้องขังเพื่อสร้างอาชีพใหม่คือ นักบริหารจัดการเมรุ (สับหระอ)
ไทยไร้มลพิษ

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาภาษาบาลี ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2535.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือ :

คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน. รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2551 จากข้อมูลความเป็นพื้นฐาน (จปฐ.). กรุงเทพมหานคร : กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2551.

เฉลียว บุรีภักดิ์ และคนอื่นๆ. ชุมชนวิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษา, 2545.

ทวี ทิมขำ. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2528.

ธนาวิษญ์ จินดาประดิษฐ์ และจากรวรรณ ณ ยอดระฆัง. การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน. สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, 2552.

ธีรานันท์ (นามแฝง). การตายและพิธีการทำบุญศพ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, 2544.

นิศารัตน์ ศิลปะเดช. ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพมหานคร : พิเศษการพิมพ์, 2539.

ประเวศ วะสี. ประชาคมตำบล. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, 2541.

พหล แก้วเขียว. ฌาปนกิจ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, 2545.

พานี อนันตชัย. กระบวนการพัฒนาชุมชน. นครปฐม : สำนักพิมพ์สถาบันราชภัฏนครปฐม, 2542.

พูนสุข เวชวิฐาน. เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์ครอบครัว หน่วยที่ 12. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545.

เพ็ญศรี เปลี่ยนขำ. การสาธารณสุขมูลฐาน. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, 2546.

_____. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, 2556.

_____. พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, 2531.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- วิยะดำ ธนสรรวณิช. **การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี**.
อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2558.
- สนธยา พลศรี. **เครือข่ายการเรียนรู้งานพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ โอ.เอส.พรินติง เฮ้าส์, 2550.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการ. **ชุดคู่มือเทคนิคและวิธีการบริหารจัดการสมัยใหม่ตามแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สหมิตรพรินติ้ง, 2549.
- เสถียร เหลืองอร่าม. **การพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2541.
- หลวงวิจิตรวาทการ. **ศาสนาสากล เล่ม 1**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ลูก ส.ธรรมภักดี, 2532.
- อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ. **การพัฒนาเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสนับสนุนกองทุนวิจัย, 2541.

(2) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์ :

- พระชาอุชัย ชยเมธี. “บทบาทสัปเหร่อที่มีต่อพิธีงานศพ กรณีศึกษาในเขตเทศบาลตำบลหลวงใต้ อำเภองาว จังหวัดลำปาง”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.
- มีชัย ภัทรเปรมเจริญ. “สันตินวัตกรรมในการกำจัดมลพิษทางอากาศจากการเผาปศุสัตว์”. **พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2562.

(3) งานวิจัย :

- ณัฐวรรธน์ สุนทรวิริทธิ์โชติ. “สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตตำบลสามบัณฑิต : กรณีศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน”. **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 2556.
- บุรินทร์ รุจจนพันธุ์ และคณะ. “โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการงานศพโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง บ้านไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอกะฉะ จังหวัดลำปาง”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย, 2551.
- วัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์. “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเลิกธรรมเนียมเลี้ยงเหล้าในประเพณีงานศพของชุมชนบ้านดิว อำเภอลำสัก จังหวัดเพชรบูรณ์”. **รายงานการวิจัย**. (กรุงเทพมหานคร : ส่วนวิจัยและพัฒนา สถาบันวัฒนธรรมศึกษา, 2551).

บรรณานุกรม (ต่อ)

(4) บทความ :

นภัสวรรณ สุภาทิพย์ บุญรอด บุญเกิด และบุญเลิศ ยองเพชร. “พิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี”. วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย. ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2559) : 323.

สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะ. “เปรียบเทียบแบบวัดคุณภาพชีวิตขององค์กรอนามัยโลก ชุดย่อ 111 ตัวชี้วัด และ 26 ตัวชี้วัด”. วารสารกรมสุขภาพจิต. ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 (มิถุนายน-กันยายน 2541) : 7.

(5) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่น ๆ :

ชำนาญ แสงแก้ว. “เทคนิคและประสบการณ์ในการทำผลงานเพื่อขอเป็นผู้ชำนาญการ ผู้ชำนาญการพิเศษ และผู้เชี่ยวชาญ”. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ. ณ ห้องประชุมคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, วันที่ 22 กรกฎาคม 2547.

ทิพย์ นิลนพคุณ. “เทคนิคและประสบการณ์ในการทำผลงานเพื่อขอเป็นผู้ชำนาญการ ผู้ชำนาญการพิเศษ และผู้เชี่ยวชาญ”. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชา. ณ ห้องประชุม คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, วันที่ 22 กรกฎาคม 2547.

สายพิน วิไลรัตน์. “เทคนิคและประสบการณ์ในการเสนอผลงานเพื่อขอดำรงตำแหน่งเป็นผู้ชำนาญการ”. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาเรื่องความก้าวหน้าของบุคลากรสายสนับสนุน. มหาวิทยาลัยทักษิณ ณ โรงแรมพาวีเลียน สงขลา, วันที่ 11 กันยายน 2547.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการ. “คู่มือการปฏิบัติงาน (Work Manual)”. เอกสารประกอบการฝึกอบรมวิทยากรต้นแบบโครงการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้, กรกฎาคม-สิงหาคม 2549 ณ โรงแรมแอมบาสเตอร์ กรุงเทพมหานคร, 2549.

(6) รายชื่อสัมภาษณ์ /สนทนากลุ่ม/สัมมนา :

สัมภาษณ์ พระมหาสุทธินารถ ญาณชโย ป.ธ.9, ดร.. เลขานุการเจ้าคณะตำบลคลองสี่ วัดสว่างภาพ, 28 กุมภาพันธ์ 2564.

พระครูวิจิตรอากาศ. เจ้าคณะอำเภอคลองหลวง เจ้าอาวาสวัดสว่างภาพ, 28 กุมภาพันธ์ 2564.

นายณรงค์ ตีมากมี. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ, 23 ธันวาคม 2564.

นางสาววันวิสาข์ สนใจ. พยาบาลวิชาชีพ นักวิชาการ, 25 กุมภาพันธ์ 2564.

นายไพโรจน์ กันตพงษ์. ผู้อำนวยการสถานศึกษา, 26 กุมภาพันธ์ 2564.

นายเอกรินทร์ นาจันทอง. สัปเหร่อ, 24 กุมภาพันธ์ 2564.

ผอ.ไพพกา ผิวดำ. ผู้อำนวยการสถานศึกษา โรงเรียนคลองสอง, 24 กุมภาพันธ์ 2564.

นายมงคล รัตนรองเหนือ. สัปเหร่อ, 23 ธันวาคม 2564.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สนทนากลุ่ม ดร.ประทวน วันนิจ. อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.
 ดร.ภูษวิชัย สุขเสน. อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.
 ผศ.ดร.วีระชัย ยศโสธร. อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.
 ดร.ประทวน วันนิจ. อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.
- สัมภาษณ์ คุณชาติรี วัฒนเขจร. รองปลัดกรุงเทพมหานคร, 18 มกราคม 2565.
 ดร.วิจารย์ ศิมาฉายา. ผู้อำนวยการสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยและเลขาธิการองค์การธุรกิจเพื่อ
 การพัฒนาอย่างยั่งยืน มูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 18 มกราคม 2565.
 นายปรีชา ภัสสรศิริ. วิศวกรควบคุมการออกแบบและติดตั้งเครื่องฟนสารวิมุตติ,
 18 มกราคม 2565.
 นายวิเชียร พิกุลกลืน. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบึงทองหลาง, 18 มกราคม 2565,
 นายวีโรจน์ จันทร์ศรี, ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบวิเคราะห์ชั้นสูงสำหรับไดออกซิน และฟิวแรส,
 18 มกราคม 2565.

2. ภาษาอังกฤษ

- H. Fiedler. Sources of PCDD/PCDF and impact on the environment. Heidelore Fiedler.
 Chemosphere Volume 32. Issue 1. January 1996. Pages 55–64
- Lapid et.al.. “Improvement of Quality of Life in Hospitalized Depressed Elderly”.
International Psycho Geriatrics. 23(3) 2011. p.485-495.
- Orem D.E.. **Nursing Concepts of Practice**. New York: Mcgraw-Hill Book, 2001.
- UNESCO (1981). Quality of life. An Orientation of Population Education. Bangkok:
 UNESCO
- WHO. Introduction. Administration. Scoring and Generic of the Assessment: Field Trial
 Version. **WHOQOL-BREF**. (Geneva. 1996).
- Xian Liang Sun. Relationship between dioxin and steroid hormones in sera of
 Vietnamese men. *Journal Biomarkers*. Volume 19. 2014.
- Xiuning and Wei. *Chemical looping combustion: A new low-dioxin energy conversion
 technology*. *Journal of Environmental Sciences*.Volume 32. 2015.
- Zhan L. “Quality of Life: Conceptual and Measurement Issues”. **Journal of
 Advanced Nursing**. 17 July 1992. p.795-800.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือวิจัย

ชุดที่ 1 .../ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

โครงการย่อยที่ 3 “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบ การฌาปนกิจศพ”

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับนี้เป็นเครื่องมือในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฌาปนกิจศพ” สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่และดำเนินการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างนี้ จะส่งผลให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมระบบการเผาศพโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ
2. เพื่อสร้างคู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ
3. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อสามารถใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะ

แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก

ตอนที่ 2 แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้างในการสัมภาษณ์เชิงลึก

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพื่อศึกษา “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฌาปนกิจศพ”

การถามครั้งนี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อผลการศึกษาวิจัย จึงขอความกรุณาท่านตอบแบบสัมภาษณ์ทุกข้อตามความคิดเห็นของท่านเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัย ทางผู้วิจัยขอขอบคุณในความร่วมมือที่ดีของท่าน โดยข้อมูลจากแบบสอบถามดังกล่าวจะถูกเก็บเป็นความลับและจะใช้ประโยชน์เฉพาะการศึกษาวิจัยนี้เท่านั้น

จึงขอเจริญพรมา ณ โอกาสนี้
พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ผศ.ดร. และคณะ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ที่ตรงกับความเป็นจริง

1. เพศ

 ชาย หญิง

2. อายุ

 25-32 ปี 33-40 ปี 41-48 ปี 49-56 ปี มากกว่า 56 ปี

3. ระดับการศึกษา

 ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อื่น ๆ (ระบุ).....

4. ระยะเวลาปฏิบัติ

 2-4 ปี 5-7 ปี 8-10 ปี มากกว่า 10 ปี อื่น ๆ (ระบุ).....**ตอนที่ 2** แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้างในการสัมภาษณ์เชิงลึก

คำชี้แจง: โปรดพิจารณาข้อคำถามต่อไปนี้แล้วให้ท่านให้คำตอบ

1. ท่านคิดว่า “การส่งเสริมระบบการเผาผลาญโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ” มีควรมีรูปแบบอย่างไรบ้าง (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่า “การส่งเสริมระบบการเผาผลาญโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ” ควรมีลักษณะอย่างไรบ้าง (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่า “การสร้างคู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ” ควรมีคุณลักษณะหรือรูปแบบอย่างไรบ้าง (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่า “การสร้างคู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ” มีความสำคัญต่อการปฏิบัติหรือไม่อย่างไร (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อสามารถใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะ” เชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาการใช้เตาเผาศพที่ลดมลพิษและพัฒนากระบวนการควบคุมมลพิษ ควรดำเนินการอย่างไร (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับ “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฃาปนกิจศพ”

1. ด้านปัญหาในการศึกษามและการส่งเสริมระบบการเผาศพโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ด้านอุปสรรคในการสร้างคู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ

.....

.....

.....

.....

.....

3. ด้านแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อสามารถใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะ

.....

.....

.....

.....

.....

เจริญพรทุกท่านที่เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้สัมภาษณ์
พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ผศ.ดร. และคณะ

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฃาปนกิจศพ
Development and upgrade of Buddhist temples ways of life and
communities, cremation model

พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ผศ.ดร. และคณะ

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เรื่อง การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการมาปนกิจศพ

คำชี้แจง

แบบบันทึกการสนทนากลุ่มนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อบันทึก “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการมาปนกิจศพ” แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับคู่มือการสนทนากลุ่ม

1. วันจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) วันจันทร์ ที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564
2. สถานที่ ห้องประชุม C 512 หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. พระปลัดระพี พุทธิสารโร, ผศ.ดร.
4. ผู้บันทึกการสนทนากลุ่ม
5. ผู้ให้ข้อมูล
6. เวลา 09.30 – 12.00 น.
7. วัสดุอุปกรณ์ ประกอบด้วย กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง กล้องวิดีโอ สมุด ปากกา

ตอนที่ 2 กระบวนการสนทนากลุ่ม

1. การจัดห้องสนทนากลุ่ม ห้องประชุม C 512 หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจัดเก้าอี้เป็นระดับ เว้นระยะห่าง (Social Distancing) ลดการแพร่กระจายเชื้อ COVID-19 ผู้ดำเนินรายการอยู่หน้าห้อง ผู้บันทึกการสนทนากลุ่มอยู่ด้านหลัง และด้านข้างห้อง 1 คน
2. การสนทนาสร้างความคุ้นเคย
 - 2.1 การกล่าวทักทาย แนะนำตนเองและทีมงาน และผู้บริการทั่วไปและขอให้ผู้ให้ข้อมูลสนทนากลุ่มแนะนำตนเองทุกคน
 - 2.2 สนทนาเกี่ยวกับบรรยากาศทั่วไปในการบริหารความหลากหลาย
 - 2.3 อธิบายถึงจุดมุ่งหมายในการทำสนทนากลุ่ม วัตถุประสงค์ของการศึกษากระบวนการในการซักถาม และขออนุญาตบันทึกเสียง
 - 1) เพื่อส่งเสริมระบบการเผาผลาญโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ
 - 2) เพื่อสร้างคู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ
 - 3) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อสามารถใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะ

ขอให้แสดงความคิดเห็นโดยอิสระ เพราะจะไม่มี การอ้างอิงรายบุคคลว่าใครเป็น คนพูด แต่จะนำเสนอความคิดเห็นเป็นภาพรวม

(1) ให้ความเชื่อมั่นว่า ข้อมูลในการเก็บรวบรวมครั้งนี้ จะไม่กระทบต่อการให้ ข้อมูลแต่ประการใด

(2) ขออนุญาตบันทึกเทป เพราะจดยละเอียดในประเด็นต่างๆ ไม่ทัน และจะ ไม่นำไปเผยแพร่ที่ใด นอกจากผู้วิจัยจะนำผลมาเปิดฟัง เพื่อสรุปความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น

3. สนทนาซักถามความเข้าใจเบื้องต้น

4. สนทนาซักถามเพื่อให้ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะตามประเด็น โดยพยายามเปิด โอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น และควบคุมผู้ที่แสดงความคิดเห็นมากกว่าผู้อื่น เมื่อตั้งประเด็น ในการซักถาม และผู้ให้ข้อมูลครบถ้วนแล้วจะยุติการซักถาม โดยมีข้อคำถามสำคัญ ดังนี้

4.1. ท่านคิดว่า “การส่งเสริมระบบการเผาผลาญโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ” ควรมี ลักษณะเด่นอย่างไร

4.2 ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคในการศึกษา “สร้างคู่มือในการจัดการเตาเผาศพ อัจฉริยะ” มีอะไรบ้าง

4.3. ท่านคิดว่า “ส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อสามารถใช้งานเตาเผาศพ อัจฉริยะ” ควรสาเหตุเกิดจากอะไรบ้าง

5. เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนแล้ว ผู้ดำเนินรายการแสดงความรู้สึกรับฟัง ซึ่ง ผู้ให้ข้อมูลได้เสนอ ความคิดเห็นที่มีคุณค่า “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการ จาปนกิจศพ”

6. สรุปประเด็นหลักๆ ของการเก็บข้อมูลให้ผู้สนทนากลุ่มได้รับทราบ

7. กล่าวขอบคุณ มอบของที่ระลึก

8. ปิดการประชุมสนทนากลุ่ม

ตอนที่ 3 บันทึกข้อเสนอแนะ

1. ด้านปัญหาในการส่งเสริมระบบการเผาผลาญโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ

.....

.....

.....

.....

2. ด้านอุปสรรค สร้างคู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ

.....

.....

.....

.....

3. ด้านแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรค ส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อสามารถใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะ

.....

.....

.....

.....

พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ผศ.ดร. และคณะ

ชุดที่ 3 .../ แบบคำถามในงานสัมมนา
โครงการย่อยที่ 3

โครงการย่อยที่ 3 “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการ
ฌาปนกิจศพ”

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

คำชี้แจง

แบบคำถามในงานสัมมนาฉบับนี้เป็นเครื่องมือในการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฌาปนกิจศพ” สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่และดำเนินการถามในงานสัมมนา จะส่งผลให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมระบบการเผาศพโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ
2. เพื่อสร้างคู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ
3. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความรู้ให้แก่สัปเหร่อสามารถใช้งานเตาเผาศพอัจฉริยะ

แบบสัมมนา “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฌาปนกิจศพ” แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แนวคำถามในงานสัมมนา

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพื่อการพัฒนา “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฌาปนกิจศพ”

การถามครั้งนี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อผลการศึกษาวิจัย จึงขอความกรุณาท่านตอบแบบสอบถามทุกข้อตามความคิดเห็นของท่านเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัย ทางผู้วิจัยขอขอบคุณในความร่วมมือที่ดีของท่าน โดยข้อมูลจากแบบสอบถามดังกล่าวจะถูกเก็บเป็นความลับและจะใช้ประโยชน์เฉพาะการศึกษาวิจัยนี้เท่านั้น

จึงขอเจริญพรมา ณ โอกาสนี้
พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ผศ.ดร. และคณะ

ตอนที่ 1 แนวคำถามในงานสัมมนา

คำชี้แจง: โปรดพิจารณาข้อคำถามต่อไปนี้แล้วให้ท่านให้คำตอบ

1. ท่านคิดว่ากระบวนการ “ส่งเสริมระบบการเผาผลาญโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง” และมีองค์ประกอบสำคัญอะไรบ้าง (เหตุผล / อธิบาย)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่า ผลกระทบ “ส่งเสริมระบบการเผาผลาญโดยใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ” ควรมีรูปแบบการบริหารจัดการอย่างไร เพื่อส่งเสริมการใช้เตาเผาศพอัจฉริยะ (เหตุผล / อธิบาย)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่าหลักการสำคัญของ “สร้างคู่มือในการจัดการเตาเผาศพอัจฉริยะ มีองค์ประกอบอะไรบ้าง” (เหตุผล/อธิบาย)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข

หนังสือเชิญ รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และสนทนากลุ่มเฉพาะ

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๑๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสัมมนา พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
อัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง
เจริญพร/เรียน คุณศิลา บรรจงใจรักษ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณภาพอากาศ ผู้ตรวจวัดค่าไดออกซิน
และพีวแรส
สิ่งที่ส่งมาด้วย บันทึกแบบสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. และคณะ ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยวิถีวัดและชุมชนเมือง
ต้นแบบการฌาปนกิจศพ” ภายใต้แผนงาน “พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
ศพอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง”

การวิจัยเรื่องนี้ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. และคณะ ได้ดำเนินการ
พัฒนางานวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสัมมนา จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการ
และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอเจริญพรในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์
ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ติดต่อสอบถาม

พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. โทร. 0-615-635-066

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๑๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสัมมนา พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
อัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง
เจริญพร/เรียน คุณวิโรจน์ จันทร์ศรี ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบวิเคราะห์ชั้นสูงสำหรับไดออกซิน
และพีวแรส
สิ่งที่ส่งมาด้วย บันทึกแบบสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยวิถีวัดและชุมชนเมือง
ต้นแบบการฌาปนกิจศพ” ภายใต้แผนงาน “พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
ศพอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง”

การวิจัยเรื่องนี้ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้ดำเนินการ
พัฒนางานวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสัมมนา จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการ
และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอเจริญพรในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ติดต่อสอบถาม

พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. โทร. 0-615-635-066

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๑๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสัมมนา พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
อัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง
เจริญพร/เรียน ผู้อำนวยการกองตรวจมลพิษ กรมควบคุมมลพิษ
สิ่งที่ส่งมาด้วย บันทึกแบบสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมือง
ต้นแบบการณานกิสพ” ภายใต้แผนงาน “พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
ศพอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง”

การวิจัยเรื่องนี้ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้ดำเนินการ
พัฒนางานวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสัมมนา จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการ
และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอเจริญพรในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์
ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ติดต่อสอบถาม

พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. โทร. 0-615-635-066

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๑๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสัมมนา พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
อัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง
เจริญพร/เรียน ท่านรองปลัดกรุงเทพมหานคร
สิ่งที่ส่งมาด้วย บันทึกแบบสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยวิถีวัดและชุมชนเมือง
ต้นแบบการฌาปนกิจศพ” ภายใต้แผนงาน “พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
ศพอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง”

การวิจัยเรื่องนี้ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้ดำเนินการ
พัฒนางานวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสัมมนา จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการ
และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอเจริญพรในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ติดต่อสอบถาม

พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. โทร. 0-615-635-066

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๑๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสัมมนา พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
อัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง
เจริญพร/เรียน ผู้อำนวยการส่วนมลพิษจากอุตสาหกรรม กองจัดการคุณภาพอากาศและเสี
ยมควบคุมมลพิษ
สิ่งที่ส่งมาด้วย บันทึกแบบสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. และคณะ ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยวิถีวัดและชุมชนเมือง
ต้นแบบการณาปนกิจศพ” ภายใต้แผนงาน “พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
อัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง”

การวิจัยเรื่องนี้ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. และคณะ ได้ดำเนินการ
พัฒนางานวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสัมมนา จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการ
และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอเจริญพรในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ติดต่อสอบถาม

พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. โทร. 0-615-635-066

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants)

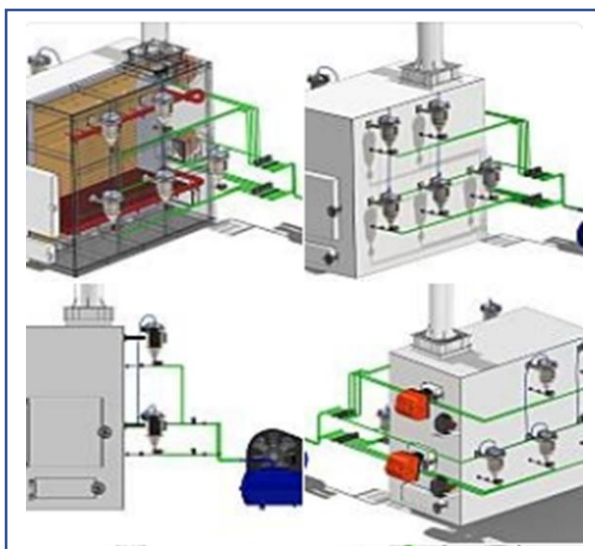
ที่	ชื่อ ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง
๑	พระครูวิจิตรอภากร	เจ้าคณะอำเภอคลองหลวง เจ้าอาวาสวัดสว่างภพ
๒	พระมหาสุทธินารถ ญาณชโย ป.ธ.9, ดร.	เลขานุการเจ้าคณะตำบลคลองสี่ วัดสว่างภพ
๓	นายณรงค์ ตีมาภมี	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๔	นางสาววันวิสาข์ สนใจ	พยาบาลวิชาชีพ นักวิชาการ
๕	นายไพโรจน์ กันตพงษ์	ผู้อำนวยการสถานศึกษา
๖	นายเอกรินทร์ นาจันทอง	สัสประจำ
๗	ผอ.ไพพกา ผิวดำ	ผู้อำนวยการสถานศึกษา โรงเรียนคลองสอง
๘	นายมงคล รัตนรองเหนือ	สัสประจำ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิสนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussions)

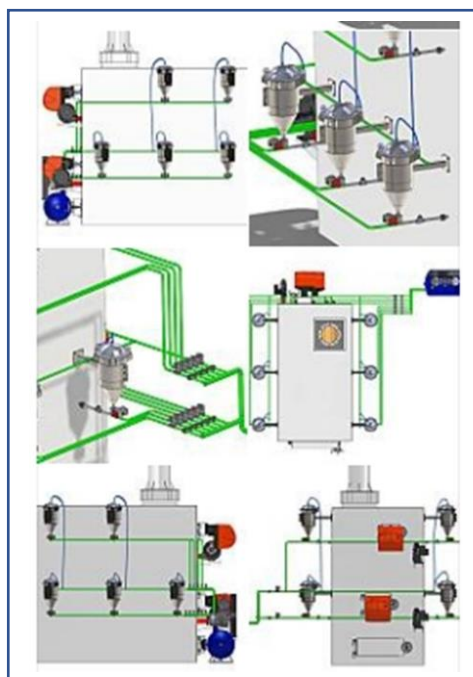
ที่	ชื่อ ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่ง
๑	ดร.ประทวน วันนิจ	อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
๒	ดร.ภัฏชาวัชร สุขเสน	อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
๓	ผศ.ดร.วีระชัย ยศโสธร	อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
๔	ดร.ประทวน วันนิจ	อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

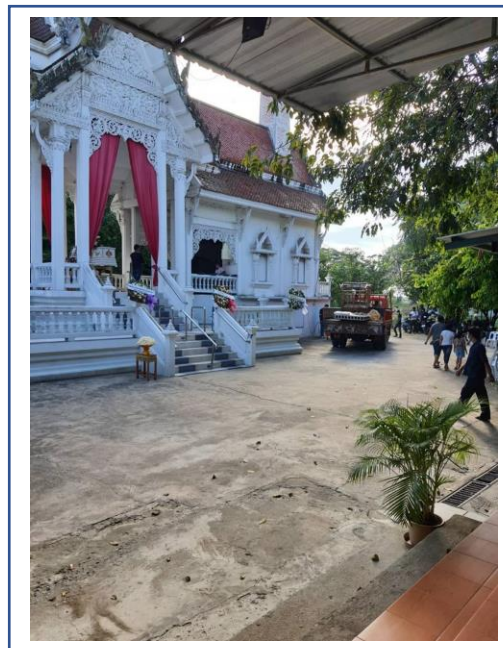
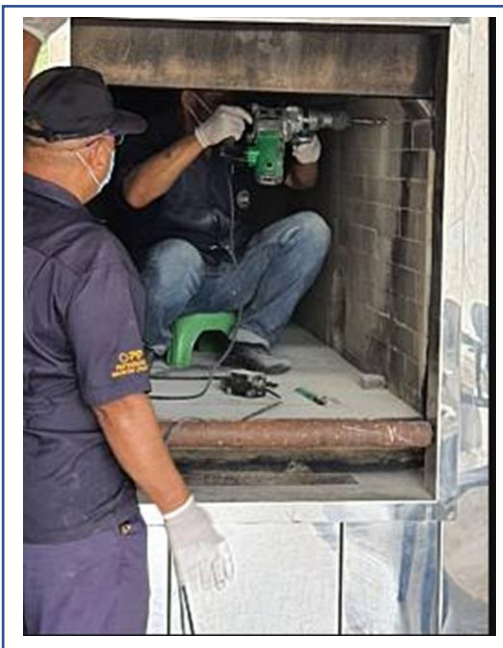
ภาคผนวก ค
ภาพประกอบการวิจัย

ภาพกิจกรรมภาพลงพื้นที่
 รายงานการวิจัยย่อยเรื่องที่ 2 เรื่อง
 รูปแบบการพัฒนาเตาเผาศพอัจฉริยะเชิงพุทธวิธีสำหรับชุมชนเมือง
 ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง
 พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเตาเผาศพอัจฉริยะ
 เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง

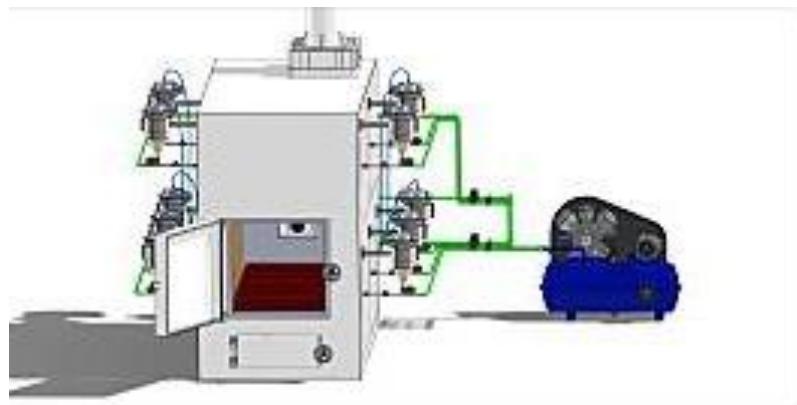
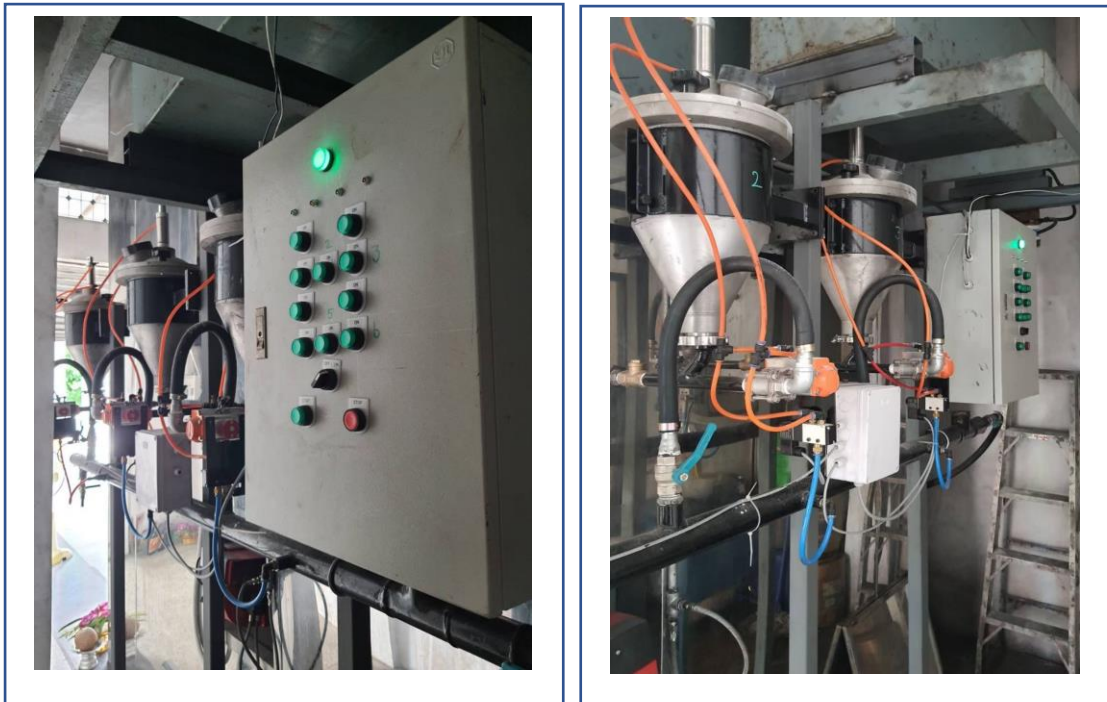

ภาพสามมิติเตาเผาศพและเครื่องฟั่นสารโกอา เอส
 (สารวิมุตติ)

สถานที่ติดตั้งเครื่องฟั่นสารไออา เอส (สารวิมุตติ) วัดพิรุณศาสตร์ หมู่ที่ 4 ตำบลบึงทองหลาง
อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

ระบบควบคุมเครื่องฟั่นสารไอเอส (สารวิมุตติ) วัดพิรุณศาสตร์ หมู่ที่ 4 ตำบลบึงทองหลาง
อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

ภาพสนทนากลุ่ม
(Focus Group Discussion)
วันจันทร์ ที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564
สถานที่ ห้องประชุม C 512 หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชาบริหาร
การศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร
อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

**จัดร่วมสัมมนาโครงการวิจัยเรื่อง
พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเตาเผาศพอัจฉริยะ
เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง**

**Buddhist innovation and improving the quality of life with intelligent
cremation furnace to reduce the amount of carcinogens**

วันที่ 18 มกราคม 2565 เวลา 13.00 น เป็นต้นไป

ณ. วัดพิรุฬาศาสตร์ คลอง 10 ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

- โครงการย่อย 1** การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย
Study the model intelligent Ashes kiln in Thai society
- โครงการย่อย 2** รูปแบบการพัฒนาเตาเผาศพอัจฉริยะเชิงพุทธวิถีสำหรับชุมชนเมือง
The Development Model of Buddhist Genius Crematorium for the Urban Community
- โครงการย่อย 3** การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฃาปนกิจศพ
Development and upgrade of Buddhist temples ways of life and communities, cremation model
- โครงการย่อย 4** การขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมสู่ชุมชนเมืองน่าอยู่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต
The driving of Buddhist innovations to the livable city community to improve the quality of life.

สัมมนาโครงการวิจัยเรื่อง
พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเตาเผาศพอัจฉริยะ
เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ขอเชิญร่วมกิจกรรมเสวนาออนไลน์

**“การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและ
ชุมชนเมืองต้นแบบการณาปนกิจศพ”
ภายใต้แผนงาน
“พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิต
ด้วยเตาเผาศพอัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณ
สารก่อมะเร็ง”**

พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร.

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
ประสานเปิดงานเสวนา

คุณกาญจนา สวยสม

ผู้อำนวยการส่วนมลพิษจากอุตสาหกรรม
กองจัดการคุณภาพอากาศและเสียง
กรมควบคุมมลพิษ

คุณผาณิต รัตสุข

ผู้อำนวยการกองตรวจมลพิษ
กรมควบคุมมลพิษ

ดร.วิจารย์ สิมาฉายา

ผู้อำนวยการสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย และเลขาธิการ
องค์การธุรกิจเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
มูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
อดีตปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ร่วมเสวนาโดย

➤ สำนักงานพระพุทธศาสนา

➤ ผู้เชี่ยวชาญด้านสารไดออกซิน

➤ ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อม

➤ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาเตาเผาพีริลลพิษ

รศ.ดร.วรวิทย์ นิเทศศิลป์

ผู้ดำเนินรายการ

ลงทะเบียน
เข้าร่วมรับฟัง

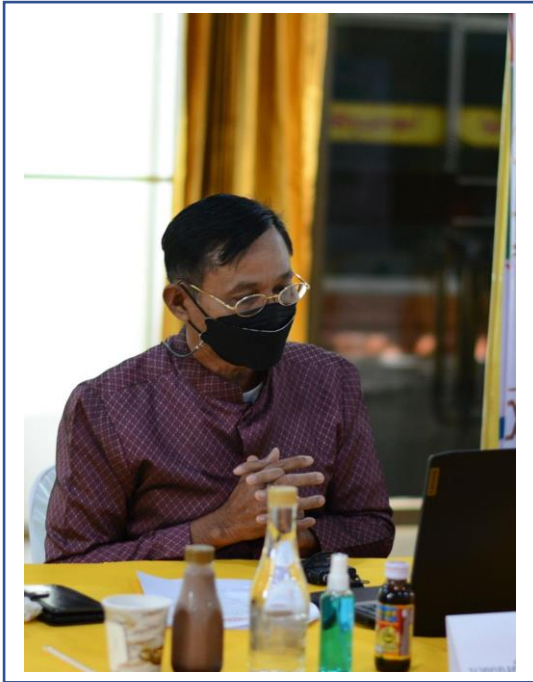

ZOOM ID : 691 607 4566
PASSCODE : 656861

สอบถามข้อมูล : 061 5635066 พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิรปัญญา ผศ.ดร.

วันอังคารที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๕ / เวลา ๐๙.๓๐ ถึง ๑๑.๓๐ น.
ห้องประชุม วัดพุทธศาสตร์ คลอง ๑๐ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ภาคผนวก ง
ใบรับรองจริยธรรมการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๐๗/ว.๒๑๖

๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔

เรื่อง รับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

เรียน พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ผศ.ดร. / นักวิจัย คณะครุศาสตร์

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย เพื่อทำ
 การวิจัยในเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฌาปนกิจ
 ศพ” คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณาข้อเสนอการวิจัยของท่านแล้ว มีความเห็น
 ว่า ข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการนี้ มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย
 ข้อบังคับและข้อกำหนด ไม่ต้องแก้ไขปรับปรุงแต่ประการใด จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัย
 ตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป.

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและใบยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๒๑๖/๒๕๖๔

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงผลงานด้าน
ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว
คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล
ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอ
การวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบ
การฌาปนกิจศพ
(Development and Upgrade of Buddhist Temples Ways of Life and
Communities, Cremation Model)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800764014

สถาบันที่สังกัด: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้วิจัยหลัก: พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ผศ.ดร.

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔

W. S. S.

(พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔

หมายเลขใบรับรอง: ว.๒๑๖/๒๕๖๔

วันที่ให้การรับรอง: ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔

วันหมดอายุใบรับรอง: ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)

พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ผศ.ดร.

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

Asst. Prof. Dr.Phrakhru Virulsuthakun

2. ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์

3. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำบลลำไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170

4. ประวัติการศึกษา

- ป.ธ.4
- พธ.บ. (พระพุทธศาสนา)
- พธ.ม. (การบริหารการศึกษา)
- พธ.ด. (พุทธบริหารการศึกษา)

5. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

- 1) พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม/เศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา
- 2) การพัฒนาชุมชน / สิ่งแวดล้อมสำหรับโรงเรียนและชุมชน

6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุน การการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชน เมืองต้นแบบการฌาปนกิจศพ	ปีงบประมาณ 2564	หัวหน้าโครงการวิจัย
การขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมสู่ชุมชนเมืองนำอยู่ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต	ปีงบประมาณ 2564	ผู้ร่วมโครงการ

7. ผลงานทางวิชาการ

7.1 บทความวิจัย

1.Phrakhruwirunsuttakun Onthap, Recognized for Research and Presentation International Conference for Academic Disciplines Joseph B. Martin Conference Center Harvard Medical School, Boston Massachusetts 21-25 May 2018.

2. พระครูวิรุฬห์สุตคุณ (อุดมศักดิ์ อ้นทับ) และคณะ “การพัฒนาวัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ของสังคมไทย”. มจร การพัฒนาสังคม. ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2559) : หน้า 85-93.

3. พระครูวิรุฬห์สุตคุณ (อุดมศักดิ์ อ้นทับ) และคณะ “การพัฒนาเครือข่ายการบริหารงานของเทศบาลนครนนทบุรี”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ 3, ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2559) : หน้า 120-128.

4. ขวัญเรือน มงคลชัยสิริกุล, พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, เกษม แสงนนท์ “แนวทางการพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษของคณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. วารสารบัณฑิตศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. ปีที่ 18, ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2563) : หน้า 183-194.

7.2 บทความทางวิชาการ

1. พระครูวิรุฬห์สุตคุณ “วัฒนธรรมเชิงพุทธกับการพัฒนาที่ยั่งยืน”. การประชุมวิชาการนานาชาติ ครั้งที่ 9 และระดับชาติครั้งที่ 1. ระหว่างวันที่ 2-3 เมษายน 2561 ณ วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน, พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, พระครูกิตติญาณวิสิฐ, พระมหาสมบัติ ธนปญโญ, พระมหาอุดร อุตตโม คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย “คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาที่ปราศจากอคติ 4”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.ปีที่ 7, ฉบับที่ 6 (พฤศจิกายน -ธันวาคม 2562) : หน้า 1797-1804.

8. หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน

1. พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ดร. เอกสารประกอบการสอน นโยบายและหลักการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560. 358 หน้า.

2. พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ดร. ภาวะผู้นำการศึกษาเชิง พุทธบูรณาการ. กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560. 236 หน้า.

ประวัติผู้วิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)

พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปณฺโญ

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

Asst. Prof. Dr. Phrakhrusangharak Chakkit Phuripanyo

2. ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์

3. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตำบลลำไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170

4. ประวัติการศึกษา

- เปรียญธรรม 4 ประโยค สำนักเรียนวัดมหาธาตุ

- พธ.บ. ศาสนา

- ศึกษาบัณฑิต (มส.ธ.)

ปริญญาโท (บริหารการศึกษา)

ปริญญาเอก

- พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต พระพุทธบริหารการศึกษา (ภาวะผู้นำทางการศึกษา)

- พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การพัฒนาสังคม)

5. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

1) พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม/เศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา

2) การพัฒนาชุมชน / สิ่งแวดล้อมสำหรับโรงเรียนและชุมชน

6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุน การการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
กระบวนการเสริมเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีของ พระสอนศีลธรรมในสังคมไทย	ปีงบประมาณ 2561	หัวหน้าโครงการวิจัย
โรงเรียนผู้สูงอายุ : การจัดการสุขภาวะและ สวัสดิการผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ปีงบประมาณ 2562	ผู้ร่วมโครงการ
มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา : ปัญหา อุปสรรคและกระบวนการจัดการของภาคี เครือข่ายในพื้นที่	ปีงบประมาณ 2562	ผู้ร่วมโครงการ
นวัตกรรมชีวิตชุมชน : การต่อยอดภูมิปัญญาสู่การ เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ	ปีงบประมาณ 2562	ผู้ร่วมโครงการ
พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วย เตาเผาศพอัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง	ปีงบประมาณ 2564	ผู้อำนวยการแผนงาน

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุน การการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
รูปแบบการพัฒนาเตาเผาศพอัจฉริยะเชิงพุทธวิถี สำหรับชุมชนเมือง	ปีงบประมาณ 2564	หัวหน้าโครงการวิจัย
การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชน เมืองต้นแบบการฌาปนกิจศพ	ปีงบประมาณ 2564	ผู้ร่วมโครงการ
การขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมสู่ชุมชนเมืองน่าอยู่ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต	ปีงบประมาณ 2564	ผู้ร่วมโครงการ

7. ผลงานทางวิชาการ

7.1 บทความวิจัย

1. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. “กระบวนการเสริมเยาวชนให้เป็นพลเมืองดีของพระสอนศีลธรรมในสังคมไทย” วารสาร มหาจุฬานาครทรรศน์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2561) : 250-266

2. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. “โรงเรียนผู้สูงอายุ : การจัดการสุขภาพและสวัสดิการผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” วารสาร มหาจุฬานาครทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (เมษายน 2562) 960-972

3. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. “มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา : ปัญหา อุปสรรคและกระบวนการจัดการของภาคีเครือข่ายในพื้นที่” วารสาร มหาจุฬานาครทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 6 (2562) : 1267-1280

4. เอนก ไยอินทร์, พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และพระคมสัน เจริญวงศ์, นวัตกรรมของดีชุมชน : การต่อยอดภูมิปัญญาสู่การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

7.2 บทความทางวิชาการ

1. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. “Rural development based on Sufficiency”. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย. No.4 Vol. 13 September, 2017 : 153-1159.

2. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. “RURAL DEVELOPMENT ACCORDING TO ROYAL INITIATIVE SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY”. วารสาร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2, (ฉบับพิเศษ) (เมษายน-มิถุนายน 2561) : 420-248.

3. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. “The Management Strategy of Middle Area Watershed Community for Prevention and Resolution of Flood”. วารสาร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (มกราคม-มีนาคม 2561) : 157-169.

4. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. “คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาที่ปราศจากอคติ 4”. วารสาร สันติศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 6 (2562) : 1797-1804.

5. “จิตวิญญาณความเป็นครูอาชีพ”. วารสาร มหาจุฬานาครทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม 2562) : 31-37)

8. หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน

1. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. (2560). **วัฒนธรรมพลเมืองประชาธิปไตยตามแนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : จริยการพิมพ์. (340 หน้า).
2. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. (2560). **สิ่งแวดล้อมสำหรับโรงเรียนและชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : จริยการพิมพ์. (297 หน้า).
3. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, (2560). **หลักการและปรัชญาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : จริยการพิมพ์. (134 หน้า).
4. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. (2561). **ทรัพยากรธรรมชาติกับการพัฒนาประชากร**. กรุงเทพมหานคร : จริยการพิมพ์. (243 หน้า).
5. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. (2562). **การจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : จริยการพิมพ์. (298).
6. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. (2562). **ภูมิศาสตร์ประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : จริยการพิมพ์. (275 หน้า).
7. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. (2563). **ประกันคุณภาพการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : จริยการพิมพ์. (297 หน้า).

ประวัติผู้วิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)

ผศ.ดร. กิตติภักดิ์ รัตนจันทร์

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

Asst. Prof. Dr. Kittiphat Rattanachan

2. ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์

3. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

ภาควิชาเทคโนโลยีวิศวกรรมเครื่องกล วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

1518 ถ.ประชากรราษฎร์ 1 แขวงวงศ์สว่าง เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร

โทรศัพท์ : +66 2 555-2000 ต่อ 6421 มือถือ: 08 1917 9083

4. ประวัติการศึกษา

- ปวช สาขาวิชาช่างกลโรงงาน สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

- วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต (วศ.บ.) สาขาวิศวกรรมการผลิต

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ

- วิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (วศ.ม.) สาขาวิศวกรรมการผลิต

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ

- วิศวกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต (วศ.ด.) สาขาวิศวกรรมเครื่องกล

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

5. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

1) การออกแบบเครื่องจักรกล

2) การซ่อมบำรุงเครื่องจักรกล

6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การออกแบบชุดเฟืองทดแบบเพลางานขนานสองเพลานขนาด 900 kW สำหรับเครื่องรีดเหล็กแผ่นร่วมกับ บริษัท Daneili จำกัด	ปีงบประมาณ	หัวหน้าโครงการ
การออกแบบเครื่องคืบอ้อยแบบโมบาย	ปีงบประมาณ	หัวหน้าโครงการ
การแก้ปัญหาสภาพโลหะแผ่นที่มีสภาพไม่เรียบ หรือโค้งงอด้านข้างหลังกระบวนการแปรรูป ทุนวิจัยจาก บริษัทค้าเหล็กไทย (มหาชน) จำกัด	ปีงบประมาณ	หัวหน้าโครงการ

7. ผลงานทางวิชาการ

7.1 บทความวิจัย

กิตติภักดิ์ รัตนจันทร์สถาพร ชาดาคม และสุรัสวดี เดชเจริญ “Die Design and Deep Drawing Process Analysis of Sheet Metal Filter Housing Production by CAD/CAE” วารสารวิชาการเทคโนโลยีอุตสาหกรรม ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 สิงหาคม 2549-มกราคม 2550

กิตติภักดิ์ รัตนจันทร์ และชัชพล ชังชู “Primary Study of Incremental Forming Process Parameter that Affected to Formability of DIN 1.0037 Steel” 6 th Conference in Materials Processing Technology, 6-7 January 2009, Bangkok.

กิตติภักดิ์ รัตนจันทร์ และประมุข เจนกิตติยนต์ “การออกแบบและสร้างเครื่องทดสอบความล้าแบบบิดเพื่อใช้ในห้องทดสอบ” การประชุมวิชาการช่างงานวิศวกรรมอุตสาหกรรม ปี 2552, 21-22 ตุลาคม 2552 โรงแรมพูลแมนขอนแก่น ราชอาอคิต จังหวัดขอนแก่น p. 208 (Abstract)

กิตติภักดิ์ รัตนจันทร์ และชัชพล ชังชู “The Primary Study of Tool Effective Speed Those Affected to Formability of DIN 1.0037 Steel in Incremental Forming Process” Technology and Innovation for Sustainable Development International Conference (TISD2010) Faculty of Engineering, KhonKaen University, Thailand, 4-6 March 2010

Rattanachan, K. Chungchoo, C. “The plastic deformation mechanism in single point incremental forming process” Advanced Materials Research (2014)

Rattanachan, K. Chungchoo, C. “The effected of single point incremental forming process parameters on the formed part surface roughness” Advanced Materials Research (2014)

Rattanachan, K. Sirivedin, K. Chungchoo, C. “Formability of tailored welded blanks in single point incremental forming process” Advanced Materials Research (2014)

Rattanachan, K. Chungchoo, C. “An investigated of single point incremental forming formability

7.2 บทความทางวิชาการ

Kittiphat Rattanachan, 2008, “Single Point Incremental Forming Process” The Journal of Industrial Technology, Vol. 4, No. 2, July-December 2008.

กิตติภักดิ์ รัตนจันทร์. “การวิเคราะห์ความเสียหายของชิ้นส่วนเครื่องกลอย่างเป็นระบบ”. วารสารวิชาการเทคโนโลยีอุตสาหกรรม. ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2550 หน้า 46 – 50

กิตติภักดิ์ รัตนจันทร์. “กระบวนการขึ้นรูปโลหะแผ่นแบบลูกโซ่ด้วยเครื่องมือสัมผัสเป็นจุด” วารสารวิชาการเทคโนโลยีอุตสาหกรรม. ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2550 หน้า 77 - 81

ประวัติผู้วิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตวงเพชร สมศรี

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

Asst.Prof.Dr.Toungpetch Somsri

2. ตำแหน่งปัจจุบัน

- อาจารย์
- เลขานุการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170

4. ประวัติการศึกษา

- วิทยาศาสตร์บัณฑิต (วท.บ.) สาขาคหกรรมศาสตร์ทั่วไป
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
- ครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) สาขาภาษาอังกฤษ
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
- พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาพุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

5. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

การเขียนบทความทางพระพุทธศาสนา, จิตวิทยาแนวพุทธ,
สัมมนาพระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่, สัมมนาพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม,
สัมมนาพระพุทธศาสนากับประชาคมอาเซียน, สัมมนาพระพุทธศาสนากับวิชาชีพ,
สัมมนางานวิจัยและวิทยานิพนธ์, ระเบียบวิธีวิจัยขั้นสูง

6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุน การการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
กระบวนการพัฒนาจิตอาสาตามแนวพุทธศาสนา	ปีงบประมาณ 2555	หัวหน้าโครงการ
ระบบการทำงานของบุคคลต้นแบบเชิงพุทธบูรณาการ	ปีงบประมาณ 2558	หัวหน้าโครงการ
วิถีวัฒนธรรมการเอื้ออาทรของชาวพุทธในสังคมไทย	ปีงบประมาณ 2559	หัวหน้าโครงการ

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุน การการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์การเก็บรักษาน้ำผึ้ง และเนยชั้นตามหลักพระพุทธศาสนา	ปีงบประมาณ 2561	

7. ผลงานทางวิชาการ

7.1 บทความวิจัย

1. บทความวิจัยเรื่อง “ระบบการทำงานของบุคคลต้นแบบเชิงพุทธบูรณาการ” ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม พ.ศ. 2559

2. บทความวิจัยเรื่อง “วิถีวัฒนธรรมการเอื้ออาทรของชาวพุทธในสังคมไทย” ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ 13 ฉบับพิเศษ ตีพิมพ์ในงานสัมมนาวิชาการระดับนานาชาติ ประจำปี 7. บทความวิชาการเรื่อง “ทิศ 6 กับการเอื้ออาทรตามวิถีชีวิตของชาวพุทธ” ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการงานสัมมนาวิชาการระดับชาติ จัดโดยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วันที่ 25 มีนาคม 2561

3. บทความวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมแรงจูงใจในการทำงานจิตอาสาเชิงพุทธของอาสาสมัครตำรวจชุมชน” ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ 14 ฉบับพิเศษ ประจำเดือนมิถุนายน 2561 ปีการศึกษา 2559

7.2 บทความทางวิชาการ

1. บทความหนังสือวารสารปัญญา เรื่อง “พระพรหมคุณาภรณ์ในทัศนะของผม” ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ 13 ประจำปีการศึกษา 2560

ประวัติผู้วิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)

ผศ.ดร.พุทธรชาติ แผนสมบุญ

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

Asst. Prof. Dr. Phutthachat Phaensomboon

2. ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์

3. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170

4. ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต (วท.บ.) สาขาวิชาชีววิทยา เกียรตินิยมอันดับ 2
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปริญญาโท วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (วท.ม.) สาขาวิชาเทคโนโลยีชีวภาพ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

ปริญญาโท ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศษ.ม.) สาขาวิชาการแนะแนวและการให้การศึกษา
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช

ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

5. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

พุทธจิตวิทยาแนวพุทธ จิตวิทยาการศึกษา

สัมมนาพระพุทธศาสนา สัมมนางานวิจัย

6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุน การการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนว พุทธสู่การเปลี่ยนแปลงภายใน	ปีงบประมาณ 2560	ผู้ร่วมโครงการ
รูปแบบกระบวนการให้การศึกษาเพื่อลดปัจจัย เสี่ยงสุขภาพเชิงพุทธจิตวิทยา	ปีงบประมาณ 2561	ผู้ร่วมโครงการ
การรู้เท่าทันสื่อด้วยพุทธิปัญญาสำหรับพระสงฆ์ กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์	ปีงบประมาณ 2563	หัวหน้าโครงการ
“อากูโสฟรีแลนซ์ : การเสริมสร้างระบบและกลไกส่งเสริม อาชีพอิสระของผู้สูงอายุ ตำบลบ้านป้อม อำเภอ พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”	ปีงบประมาณ 2563	ผู้ร่วมวิจัย

7. ผลงานทางวิชาการ

7.1 บทความวิจัย

1. ผลการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างภาวะพหุพลังในผู้สูงอายุ. วารสารรัชต์ภาคย์. ปีที่ 12 ฉบับที่ 25 มกราคม-เมษายน 2561 หน้า 255-265.

2. การพัฒนาแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรม. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ 6 ฉบับพิเศษ หน้า 361- 371.

3. กระบวนการเสริมสร้างภาวะพหุพลังในผู้สูงอายุ. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์. ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2561) หน้า 267-283 (ฐาน 1)

4. การพัฒนาต้นแบบการปรับสภาพที่อยู่อาศัยเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ 14 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม 2561 หน้า 149-157 (ฐาน 1)

7.2 บทความทางวิชาการ

-The Process of Cultivation of Gratitude for The Youth. ในงาน International Buddhist Research Seminar on Cultural Geography on Buddhism ครั้งที่ 7 จังหวัดน่าน 2559

- Value and Behavioral Model of Consuming in Online Social Network Using Integration of Buddhist Psychology for Thai Novices.

-ผลการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างภาวะพหุพลังในผู้สูงอายุ วารสารรัชต์ภาคย์ ปีที่ 12 ฉบับที่ 25 มกราคม-เมษายน 2561 หน้า 255-265.

-การพัฒนาแบบประเมินเจตสิกปัจจัยเชิงทำนายบุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติธรรม วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 6 ฉบับพิเศษ หน้า 361- 371.

- กระบวนการเสริมสร้างภาวะพหุพลังในผู้สูงอายุ (วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2561) หน้า 267-283 (ฐาน 1)

- ผลการพัฒนากระบวนการสร้างค่านิยมและพฤติกรรมต้นแบบการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ตามแนวพุทธจิตวิทยาของสามเณร (วารสารการบริหารท้องถิ่น ปีที่ 11 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน 2561 หน้า 39-56. (ฐาน 1)

ประวัติผู้วิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)

พระครูสังฆรักษ์วัชระ เทวสิรินาโค ดร.

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

PhraWatchara Devasirinago

2. ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์

3. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

คณะครุศาสตร์ ภาควิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำบลลำไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170

4. ประวัติการศึกษา

- ปริญญาตรี พธ.บ. (ปรัชญา)
- ปริญญาโท พธ.ม. (การบริหารการศึกษา)
- ปริญญาเอก พธ.ด. (พุทธบริหารการศึกษา)
- Certificate MCU-GET No:

5. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

- 1) พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม

6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุน การการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การสังเคราะห์และถอดองค์ความรู้การแนะแนว ต้นแบบในประเทศไทย	ปีงบประมาณ 2565	ผู้ร่วมโครงการ